

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Hasan AKTAŞ

Abdurrahman Gubârî
YÛSUF U ZÛLEYHÂ

(İnceleme – Metin)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Yöneticisi
Doç. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇU

ERZURUM - 2006

TEZ KABUL TUTANAĞI
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu çalışma Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalının, Eski Türk
Edebiyatı Bilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇU

Danışman / Jüri

Doç.Dr. Turgut KARABEY

Jüri

Yrd.Doç.Dr. Serhan Alkan İSPIRLİ

Jüri

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Vahdettin BAŞÇI

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
ABSTRACT	VI
ÖNSÖZ	VII
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1
1. Abdurrahman Gubârî, Hayatı, Sanatı ve Eserleri	1
1.1. Hayatı	1
1.2. Sanatı	3
1.3. Eserleri	4
1.3.1. Şâh-nâme (Süleyman-name)	5
1.3.2. Ka'be-nâme	5
1.3.3. Menâsikü'l-Hacc	5
1.3.4. Mesâhât-nâme	5
1.3.5. Şebistân-ı Hayâl	6
1.3.6. Yusuf u Züleyhâ	6
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. YUSUF U ZÜLEYHA HİKAYESİNİN TARİHİ MENŞEİ	8
1.1. Hikayenin İlk Kaynağı	8
1.2. Yusuf u Züleyha Hikayesinin Edebiyata Aksedişi	10
1.3. Hamdullah Hamdî'nin Yusuf u Züleyhası	11
1.4. Gubârî'nin Cami ve Hamdî'nin Mesnevilerine Yönelik Tenkitleri	12
1.5. Gubârî ve Hamdî Mesnevilerinin Karşılaştırılması	15
İKİNCİ BÖLÜM	
2. GUBÂRÎ'NİN YUSUF U ZÜLEYHA MESNEVİSİNİN MUHTEVA VE ŞEKİL YÖNÜNDEN İNCELENMESİ	17

2.1. Muhteva	17
2.1.1. Konusu	17
2.1.2. Kahramanlar	24
2.1.2.1. Yusuf	24
2.1.2.2. Züleyha	27
2.1.2.3. Yakub	30
2.1.2.4. Kardeşler	31
2.1.2.5. Annesi ve Halası	32
2.1.2.6. Malik	32
2.1.2.7. Aziz Kıtîr	33
2.1.2.8. Mısır Sultanı Reyhan	34
2.1.2.9. Zindan Arkadaşları	34
2.1.2.10. Gümlek Hadisesini Açıklayan Genç	35
2.1.3. Mekan	35
2.1.3.1. Ken'an	36
2.1.3.2. Kır-Kuyu-Yol	36
Kır	36
Kuyu	37
Yol	38
2.1.3.3. Mısır	38
Arza-gâh	39
Aziz kasrı	39
Yedinci ev	40
Zindân	41
Sultanlık sarayı	42
2.1.3.3. Mağrip ülkesi	43
Deyr	43
2.1.4. Zaman	43
2.1.5. Masal Unsurları	47
2.1.6. Mesnevinin Konu Tertibi	48
2.2. Şekil	50

2.2.1. Nazım şekli	50
2.2.2. Vezin	51
2.3. Dil ve Üslup	51
2.4. Eserin Nüshaları	54
2.4.1 MK. Milli Kütüphane-1	54
2.4.2. Mu. Manisa Muradiye Kütüphanesi	55
2.4.3. Milli Kütüphane-2	55
SONUÇ	57
METİN	58
KAYNAKLAR	216
SÖZLÜK	218
EKLER	231
ÖZ GEÇMİŞ	236

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdurrahman Gubârî
YÛSUF U ZÛLEYHÂ
(İnceleme – Metin)

Hasan AKTAŞ

Danışman: Doç. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU

2006, Sayfa

Jüri: Doç. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU

Doç. Dr. Turgut KARABEY

Yrd. Doç. Dr. Serhan Alkan İSPİRLİ

Yusuf u Züleyha 1572’de Abdurrahman Gubârî tarafından yazılmış bir mesnevidir. Kur’an kaynaklı bu eser, Hz. Yusuf’un hikayesini ve Züleyha ile geçen aşk macerasını anlatmaktadır. 2106 beyitlik eserin konuları alt başlıklarda ayrıntılı olarak yer almaktadır.

16. yüzyıl şairlerinden Gubârî, Câmi ve Hamdî’nin aynı konulu mesnevilerini tenkit ederek, bu mesneviyi bir anlamda onlara nazire olarak yazmıştır.

Bu çalışmada eserin tespit edilen üç nüshası da ele geçirilmiş, en eksiksiz bir nüsha esas alınarak transkribe edilmiş ve iki nüsha karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

ABSTRACT
MASTER THESIS

Abdurrahman Gubârî
YÛSUF U ZÛLEYHÂ
(Anlysis – Text)

Hasan AKTAŞ

Supervisor: Doç. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU

2006, Page

Jury: Doç. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU

Doç. Dr. Turgut KARABEY

Yrd. Doç. Dr. Serhan Alkan İSPİRLİ

Yusuf u Züleyha is a mathnawi written by Abdurrahman Gubârî in 1572. Having its origin and inspiration from Kuran, this mathnawi tells the story of the Prophet Joseph and his romantic adventure with Zulaikha. Contents of this work of 2106 ballads are given in seperate subtitles.

Gubari, a poet of the 16. century, criticises the mathnawis of Câmi and Hamdî written in the same subject, and in a sense, writes his mathnawi as a ‘nazira’ (a challanging response) to these works.

In this study, we discovered and collected three manuscripts of the work, transcribed the most complete one taking as chief reference, and analysed two manuscripts comparatively.

ÖNSÖZ

Tevrat'da İbrani bir şahsiyetin tarihi hikayesi, Kur'an'da ise bir peygamberin örnek ve hikmet dolu hayatı olarak anlatılan Yusuf hikayesi, İran edebiyatında ve daha sonra da Türk edebiyatında, Yusuf'a aşık olan Aziz'in karısının da taraf olarak alınmasıyla Yusuf u Züleyha adında bir aşk hikayesine dönüşmüştür.

Gubari'nin Yusuf u Züleyhasının merkez ve mihverini Kur'an'da 'ahsenü'l-kısas' olarak anlatılan hikaye oluşturmuş, fakat şair hikayenin ruhuna ve özüne aykırı olmaması şartıyla, gerek Kur'an dışı haberlerden ve önceki şairlerin ilavelerinden faydalanarak ve gerekse kendi hayal gücünü kullanarak hikayeye yeni bir bütünlük kazandırmıştır.

Gubari'nin eserinin üç yazması tesbit edilmiş olup, bunların tamamı elde edilmiştir. Bunların birisi Milli Kütüphane A 690 numarada bulunmaktadır. Eksik ve dağınık bir nüsha olduğundan incelemeye alınmamıştır. İkincisi Milli Kütüphane A 8527 numarada yer alan yazmadır. En eksiksiz, en düzenli ve en özenli bulduğumuz bu nüshayı esas olarak aldık. Üçüncü yazma ise Manisa Muradiye Kütüphanesi 1215/6 numarada bulunmaktadır. Beyit sayısı bakımından tamam olmakla beraber, hikayedeki olayların sıralanışı bakımından eksik olan bu nüshayı da esas nüshadaki sıralanış çerçevesinde esas nüsha ile edisyon kritiğe tabi tuttuk.

Yaptığımız çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Abdurrahman Gubari'nin hayatı, sanatı ve eserleri hakkında bilgi verilmektedir.

Birinci bölümde Yusuf u Züleyha hikayesinin tarihi kaynak ve gelişimi üzerinde durulmakta ve Kutsal Kitaplardaki Yusuf hikayesinin Yusuf u Züleyha adlı aşk hikayesine dönüşmesinden bahsedilmektedir.

İkinci bölümde Gubari'nin Yusuf u Züleyha mesnevisi konu, muhteva ve şekil bakımından incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise transkripsiyonlu metin çalışması ve iki nüshanın edisyon kritiği yapılmıştır. Bölümün sonunda metnin anlaşılmasına yardımcı olmak üzere bir sözlük eklenmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardım ve önerilerini esirgemeyen danışman hocam sayın Doç. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU'ya, bazı zor düğümleri çözmede engin

VIII

tecrübesine başvurduğum sayın Doç. Dr. Turgut KARABEY'e ve benim için zor olan bu çalışmada ilgi ve teşviklerini gördüğüm herkese şükranlarımı sunmak isterim.

Hasan AKTAŞ
ERZURUM/...../ 2006

KISALTMALAR

age.	:	Adı geçen eser
agm.	:	Adı geçen makale
Ank.	:	Ankara
A.	:	Arapça
A.F.	:	Arapça - Farsça
A.T.	:	Arapça - Türkçe
bkz.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
ev.	:	Çeviren
EF.	:	Edebiyat Fakültesi
F.	:	Farsça
F.A.	:	Farsça - Arapça
F.T.	:	Farsça - Türkçe
H.	:	Hicri
haz.	:	Hazırlayan
İst.	:	İstanbul
M.	:	Miladi
MK.	:	Milli Kütüphane
Mu	:	Manisa Muradiye Kütüphanesi
s.	:	Sayfa
SBE.	:	Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDAY	:	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TTK	:	Türk Tarih Kurumu
vr.	:	varak
Yay.	:	Yayınları

GİRİŞ

1. Abdurrahman Gubârî, Hayatı, Sanatı ve Eserleri

1.1. Hayatı

16. yüzyıl şairlerinden olan Abdurrahman Gubârî Aşık Çelebi¹'ye göre Hamidli, Latîfî²'ye göre Lârendeli, Şemseddin Samî³'ye göre Aksaraylı, Kınalızade Hasan Çelebi⁴, Beyânî⁵ ve Faik Reşat'a⁶ göre ise Akşehirlidir. Fakat kendisinin Ka'benâme adlı eserindeki şu mısralar ve özellikle buradaki 'mevlidimdir' ifadesi onun Akşehirli olduğunu açıkça teyit etmektedir:

Mekke şehrin dilde çün berk eyledim
Akşehir'i ol zaman terk eyledim
Mevlidimdir gerçi ol şehir-i şerîf⁷

Gubârî hattındaki ustalığından dolayı bu ismi alan Abdurrahman Gubârî'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir.⁸

Akşehir'de başladığı tahsiline İstanbul medreselerinde devam etti. Dönemin önde gelen müderrislerinden Kınalızade Ali ve Müslim Çelebilerden ders aldı. Tahsilini tamamladıktan sonra bir süre aynı medresede müderrislik etti.

1534'de Kanuni Sultan Süleyman'ın Irak seferine ordu katibi olarak katıldı. 1535'de seferden döndüğünde tasavvufi bir yönelişle Nakşibendi şeyhi Ahmed Emir Buhari'nin zaviyedarı olan Şeyh Abdullatif Efendiye bağlanarak Şeyh Vefa türbesinde manevi terbiyesini tamamladı. Bu dönemde yazmaya başladığı şiirlerle sesini duyurmaya başlayan şair, Kınalızade Hasan Çelebi'nin tezkiresinde kaydettiği üzere,

¹ Aşık Çelebi, *Meşâiru's-Şu'ara* vr. 285a-286a.

² Latîfî, *Tezkiretü's-şuarâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*, haz. Rıdvan CANIM, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ank., 2000, s.407-408.

³ Şemseddin Sâmî, *Kâmusu'l-A'lâm*, C. V, s.3256.

⁴ Kınalı-zâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-şu'arâ*, haz. İbrahim KUTLUK, C. II, Ank., 1989, s.713.

⁵ Beyânî, *Tezkiretü's-şuara*, haz. İbrahim Kutluk, Ank., 1997, s.62.

⁶ Faik Reşat, *Eslâf: Eski Bilginler, Düşünceler, Şâirler*, haz. Şemseddin Kutlu, Tercüman Yay., 1001 Temel Eser, s. 111-112.

⁷ Gubârî, *Ka'benâme*, Manisa İl Halk Kütüphanesi, nu. 4592, vr. 10b.

⁸ Özay KARADAĞ, *Gubârî Abdurrahman ve Ka'benâmesi*, Yüksek Lisans Tezi, CÜ. SBE., (1999), s.1.

Ġafil olma gözün aç ʿâlem-i kübrâsın sen
Sidre vü levh ü kalem ʿarş-ı muʿallâsın sen

beytiyle başlayan terci-i bendiyle ustalığını isbat etmiş ve şairler arasında ün kazanmıştır.⁹

Gubârî bir ara Akşehir’de bulunan Sultan Abdullah Zaviyesinde Nakşî şeyhliğinde bulundu. Fakat şeyhi Abdullatif Efendinin tavsiyesine uyarak 1537’de hacca gitti. Mekke civarında geçirdiği bu uzun dönemde sürre eminliği görevini deruhte eden şair, Kabenin faziletini ve hac ibadetini anlattığı *Kabenâme* adlı eserini bu dönemde kaleme aldı.

1546’ya kadar dervişane bir hayat sürdüğü Mekke’den dönerken Kütahya’ya uğrayarak Kanuni’nin burada sancak beyi olan küçük oğlu Şehzade Bayezid’in hizmetine girdi ve şehzadenin küçük oğlu Orhan Çelebi’nin hocalığı vazifesini kabul etti.¹⁰ Bunu yapmakla daha önce benzer bir görevi kabul ettiği için tenkit ettiği şair ve mutasavvıf Sururî’nin hücumuna uğradı. Beyanî, onun daha sonra karşılaşacağı hadiseleri kasdederek, bu görevi kabul ettiği için başına, Sururi’den daha büyük belalar geldiğini söyler.¹¹

Bu dönemde Kanuni’nin gözüne giren şair yine Kanunî’nin isteği üzerine Şehname adlı eserini yazdı.¹² Kanunî’nin şehzadeleri Şehzade Bayezid ve Selim arasında meydana gelen hadisede taraf olduğu gerekçesiyle 1561’de bir süre Yenihisar’da hapsedildi ve sonra dostlarının yardımıyla serbest bırakıldı. Hapis kaldığı dönemde İranlı şair Fettâhî’nin *Şebistân-ı Hayâl* isimli eserine nazire yazmaya başladı.

Bir süre sonra mahmil kadılığı göreviyle tekrar Mekke’ye gönderildi. *Yusuf u Züleyha* mesnevisi de dahil eserlerinin kalan kısmını da bu son döneminde tamamladı. Kanunî Sultan Süleyman’ın Kabe’yi tamir ettirdiği sırada Mekke’de idi ve sultanın kendi adına yaptırdığı zaviyede irşad vazifesinde bulundu.

⁹ Kınalı-zade Hasan Çelebi, age., s. 712.

¹⁰ Ali ALPARSLAN, “Gubârî”, İslam Ansiklopedisi, İst., 1996, C.XIV, s.167.

¹¹ Beyani, age., s. 62.

¹² Karadağ age., s. 2.

Mehmet Süreyya, Faizî ve Riyânî Gubârî'nin H. 982 (1574-75) yılında vefat ettiğini ileri sürmüştür. Buna karşılık Kınalızade Hasan Çelebi, Aşık Çelebi, Latîfî ve Faik Reşat H.974 (M. 1566) yılında vefat ettiğini iddia etmişlerdir.¹³

Gubârî'nin, *Yusuf u Züleyha* mesnevisini H.980 (1572-73) yılında yazdığını mesnevide yer alan tarih beytinden kesin olarak öğrendiğimize göre, şairin vefat tarihi konusunda birinci görüşün doğru olduğunu söyleyebiliriz.

1.2. Sanatı

Gubârî'nin önemli bir şair olduğu hususunda tezkireciler hemfikirdir. Şiirlerini yaşadığı manevi hayat ve muhitin feyziyle yoğurmuştur. Şiirleri ve özellikle *Yusuf u Züleyha* mesnevisi çok sanatlı ve buluşlu olmamakla beraber, içten gelen manevi bir coşku ve vecdin saf ifadesi biçimindedir. Bu yönüyle şairin, girift ve sanatlı ifade biçimini temsil eden İran geleneğinden daha çok, sade ve akıcı söyleyişe dayanan Türk tarzına yakın olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan o, klasik İslam ve Türk şiirini yapan felsefe, ruh ve özden haberdar olduğunu çeşitli şiirlerinde göstermiştir. Yukarıda zikrettiğimiz 'sen' redifli şiirin, Osmanlı şiirinin son dönemindeki büyük ustalarından Şeyh Galib'in,

Hoşça bak kendine kim zübde-i 'âlemsin sen
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

beytiyle gerek ses ve gerek mana bakımından hissettirdiği yakınlık Gubârî'nin ustalık, etki ve tanınmışlığına iyi bir örnektir.

Şairin kendi sanatı hakkındaki kanaati bazı tezkirecilerce abartılı bulunmuştur. Bu hususta Latîfî onun,

“Ey Ğubārî bu cihân içre benim
Kimse eş'ârıma toz konduramaz
Meger ol kâtib-i müsta'cel kim
Haft-ı şi'rim kuruyunca duramaz

¹³ Behçet CANÖZ, *Hâzâ Kitâb-ı Ka'be-nâme-i Şerîf*, Yüksek Lisans Tezi, GÜ. SBE., (1996), s.5.

kıt'asını zikrederek şöyle demektedir: “Fenn-i şîrde isti'māl-i kesîre rüsûh u melekeye mālîk ve meslekeye sālîkdür. Ammā kendüye hüs-n-i i'tikâdı hâdden ve haddinden ziyâdedür.”¹⁴

Buna karşılık Behçet Canöz, şairin,

“Dimezem şâ'irlerüñ ben başıyam
Belki şâ'irler içinde nâşıyam”

gibi bazı mısralarına bakarak onun şairlik iddiasında bulunmadığını, bunun tevazudan ileri geldiğini söylemektedir.¹⁵ Şairin değişik mısralarına bakılarak varılan bu iki görüş arasındaki çelişkiyi şu şekilde izah etmek mümkündür: Gubârî belki dervişliğin fena duygusu ile san'atkarlığın özgüven hissi arasında gidip gelmektedir.

Gubârî, Yusuf u Züleyha mesnevisini yazmasını telkin ettiğini söylediği şahsın, bunun, nazmı iyi tertip edilmiş, okuması yazması kolay, üslup bakımından temiz ve güzel, ve anlam bakımından coşkulu ve etkili bir mesnevi olmasını istediğini söyler. Yani şairin bu mesnevide izlediği biçim ve mana mimarisi bu şekilde gerçekleşmiştir.

Gubârî hem Türkçe, hem de Farsça şiirler yazarak bu iki dilde de ustalığını isbat etmiştir. Ayrıca, kendisi de bir şair olan ve kıymetli şairleri teşvik ve takdir etmesiyle tanınan Kanuni Sultan Süleyman'ın, ondan bir Şehname yazmasını istemesi de ustalık ve şöhretine bir delil sayılabilir.

1.3. Eserleri

Gubârî'nin kendisine ait olduğu kesin olarak tesbit edilen altı eserinden beşi dini bir muhteva ve hüviyet taşımaktadır. Bu da onun çoğunlukla dergah ve tarikat muhitinde ve Hicaz toprağında geçen hayat serüveniyle yakinen alakalıdır. Eserleri yazıldıkları tarihi sıralamaya göre şunlardır:

¹⁴ Latîfî age., s. 408.

¹⁵ Canöz, age., s.11.

1.3.1. Şâh-nâme (Süleyman-name):

Kanunî'nin isteği üzerine, İranlı şair Firdevsi'nin *Şehnâmesine* benzer bir formda yazılmış Farsça bir eserdir (1551). Bu bakımdan *Şehnâme*'ye nazire sayılmıştır. Yavuz Selim'in doğu seferiyle Kanunî'nin ilk dönemleri manzum biçimde anlatılmaktadır. Şair bu eserinde, Fars sultanlarının kahramanlığını anlatan İranlı şaire benzer şekilde, Osmanlı sultanlarını anlatmaktadır. Kitabın bir nüshası Süleymânîye Kütüphanesi, Hekimoğlu Ali Paşa, Nu. 764'de, kısmen eksik diğer bir nüshası da Muradiye Kütüphanesi Nu. 1346'da bulunmaktadır.¹⁶

1.3.2. Ka'be-nâme:

Hayatının önemli bir bölümünü Hicaz'da geçiren şair bu eserini 1556'da Mekke'de yazarak, Kanuni Sultan Süleyman'a ithaf etmiştir. Padişah tarafından Mekke'de yürütülen tamir ve inşaa faaliyetinden bahsedilmekte, hac ibadeti anlatılmakta, ve yer yer şairin kendi hayatına ilişkin bilgiler verilmektedir. Eserin mevcut üç nüshası şöyledir: TDK Kütüphanesi, Nu. A.398; Üsküdar Selim Ağa Kütüphanesi, Kemankes Emir Hoca, Nu. 223; ve Manisa İl Halk Kütüphanesi, Çeşnigir, Nu. 4952.¹⁷

1.3.3. Menâsikü'l-Hacc:

1560-1561 yıllarında tamamlanan bu eser, haccın adab ve kurallarını anlatan altı yüz beyitlik bir mesnevidir. Eserin tek nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine, Nu. 146'da kayıtlıdır.¹⁸

1.3.4. Mesâhât-nâme:

Menâsikü'l-Hac mesnevisinin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde yer alan yazmasının 23^a ve 38^a varakları arasında yer alan Türkçe mensur bir risaledir. Mekke'deki bazı kutsal eserlerin inşaa tarihi ve mimari ölçüleri hakkındadır.¹⁹

¹⁶ Alparslan, agm., s. 168.

¹⁷ Karadağ, age., s. 2. Alparslan, agm., s. 168. Bu eser Behçet CANÖZ ve Özay KARADAĞ tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak incelenmiştir.

¹⁸ Karadağ, age., s. 3.

¹⁹ Alparslan, agm., s. 168,169.

1.3.5. Şebistân-ı Hayâl:

İranlı şairlerden Fettâhî'nin aynı adlı mesnevisine nazire olarak yazılmış Farsça bir mesnevidir. Şair tasavvufî ve hikemi manaları terennüm eden bu eserine 1561'de Yenihisar hapishanesindeyken başlamış ve 1562'de Mekke'de tamamlamıştır. Biri Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmut Efendi, Nu. 3830'da, diğeri Muradiye Kütüphanesi Nu. 2715'de olmak üzere iki nüshası mevcuttur.²⁰

1.3.6. Yusuf u Züleyhâ:

Molla Camî ve Hamdî'nin aynı isimdeki mesnevilerine nazire olarak yazılmış bir aşk mesnevisidir. Gubârî bu iki mesnevinin meşhur ve değerli eserler olmakla beraber, sık sık konuyla alakasız bahislere ve gereksiz ayrıntılara girdiğini, tertip bakımından düzensiz olduğunu ve mesnevi tarzına uygun olmayan formlar ihtiva ettiğini söylemekte ve kendi eserini öz, akıcı, tertipli, ve insicamlı bir mesnevi olarak yazmak istediğini ifade etmektedir.

Mesnevi içerisinde yer alan tarih beytinden anlaşıldığı kadarıyla H.980 (M. 1572-73) tarihinde yazılmış olmalıdır. Mekke'de yazılmış ve Sultan II. Selime sunulmuştur. Şair mesneviyi üç aylar zarfında, yani üç ay içerisinde yazdığını söylemektedir.

Zîb olur nazmı gûş-ı devrâna

Tuĥfe olur Selîm şeh ĥâna (5)

Ey Ğubârî bu kışşa-ı Yûsuf

Mekke'de vâķi^c oldu buldı nîzâm (2100)

Receb ayında ibtidâ etdüm

Ramazân âĥirinde buldı ĥitâm (2101)

Ger şorarsañ bu kışşaya târîĥ

²⁰ Alparslan, agm., s. 168.

Kışsa-ı nevm-i Yūsuf oldu tamām (2102)

Gubârî'nin eserleri konusunda temas etmemiz gereken son bir nokta şudur: Ali Alparslan, yazıldıkları tarihlere bakarak, şaire atfedilen *Gazavât-ı Midilli* (1501) adlı eser²¹ ile yine onun eseri sayılan *Terceme-i Târih-i Cenâbî* (1588) adlı çalışmanın²² Gubârî'ye ait olamayacağını söylemektedir. Şairin eserlerini yazdığı dönem ve vefat tarihi dikkate alındığında onun bu tesbiti doğru görünmektedir.²³

²¹ Karadağ, age., s. 3.

²² Canöz, age., s. 17.

²³ Alparslan, agm., s. 169.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YUSUF U ZÜLEYHA HİKAYESİNİN TARİHİ MENŞEİ

1.1. Hikayenin İlk Kaynağı

Yusuf u Züleyha hikayesinin tarihi ilk kaynağı Tevrat'tır. Tevrat, İsrailoğullarının, dini akide ve ibadetlerinin yanı sıra, tarihi bütün olaylarını, maceralarını, siyasi serüvenlerini ve soy teşekküllerini de konu alan kutsal bir kitaptır. Hazret-i Yusuf, İsrail lakabıyla İsrailoğullarının büyük atası olan Hazret-i Yakub'un oğludur.

Dolayısıyla Yusuf hikayesi, Tevrat'ta böyle bir bakış açısına bağlı olarak yer almaktadır. Önce Yusuf'a kadar gelen bütün bir soyun tarihi arkaplanı verilmekte, sonra Yusuf, bu milletin önde gelen bir şahsiyeti olarak ve bu milletin tarihi bağlam içerisindeki bütün korku, emel, kompleks ve arayışlarının ışığında anlatılmaktadır.

Kur'an'daki hikaye ise milli ve siyasi değil, daha çok dini ve hikemi bir gayeye matuftur.²⁴ Burada hikaye 'ahsenü'l-kasas' (kıssaların en güzeli) olarak sunulmuş ve Yusuf'un rüyasıyla başlatılmıştır.²⁵ Hikayede hem Yusuf, hem de Yakup, peygambere yakışan bir karakter ve şahsiyetle anlatılmaktadır. Tevrat'takinin aksine burada tarihi arkaplana ve hikayenin özüyle alakalı olmayan bilgi ve haberlere pek yer verilmemiştir. Bu, Tevrat ile Kur'an'ın hikayeleri ve tarihi olayları anlatma biçiminde görülen temel bir farklılıktır.

Kur'an ve Tevrat'da hikayenin akışı ve kahramanların tavırlarıyla ilgili başlıca farklılıkları şu şekilde sıralayabiliriz:

1) Kur'an'a göre Yusuf rüyasını babasına anlattığı zaman babası kardeşlerinin bir kötülük yapabileceğini, bu yüzden rüyasını kimseye anlatmamasını söylemiştir. Rühayı da Allah'ın Yusuf'a vereceği hikmet ve nimet ile yorumlamıştır.²⁶ Tevrat'a göre

²⁴ Hikayenin Kur'an ve Tevrat'daki anlatımlarının ayrıntılı bir mukayesesi için bkz. Züleyhâ MUŞ, Arap ve Türk Edebiyatlarında Yusuf u Züleyha Hikayelerinin Mukayesesi, Yüksek Lisans Tezi, MÜ. SBE., İst., 2000.

²⁵ Aslında Kur'an'ın Yahudi ve Hristiyanların tarih ve inançlarından bahsederken sık sık, siyasi denebilecek mesaj ve ikazlara yer verdiği bir gerçektir. Fakat Yusuf örneğinde, adeta kıssanın büyüğü ve Yusuf'un ruh güzelliği gölgede kalmaması diye hikaye hep hikemi bir mecrada akmıştır.

²⁶ K. Kerim, Yusuf , 12/5.

ise Yakup oğlunu azarlayarak: “be ne biçim rüya? yani ben, annen ve kardeşlerin bu dünyada sana secde mi edeceğiz?” demiştir.²⁷

2) Kur’an’a göre Yusuf’u kıra götürmeyi kardeşleri istemiş, bunun için babalarına ricada bulunmuşlar, o da istemeye istemeye onu göndermiştir.²⁸ Tevrat’a göre ise Yakup’un bizzat kendisi Yusuf’u kardeşlerinin koyun otlattıkları yere göndermiştir.²⁹

3) Kur’an’a göre kardeşler Yusuf’u kuyuya atıp, kurt kaptı diye ellerinde kanlı gömlekle döndüklerinde Yakup onlara tam inanmamış ve sabırla Allah’a yönelmiştir.³⁰ Tevrat’a göre ise o “esvabını yırttı ve beline çul sardı ve çok günler oğluna yas tuttu”.³¹

4) Kur’an’a göre kardeşler Yusuf’u kuyuya attıktan sonra, yoldan geçen bir kervan Yusuf’u kuyudan çıkarmış ve Mısır’a götürüp satmıştır.³² Tevrat’a göre kardeşleri onu yirmi gümüşe bir ticaret kervanına satmışlardır.³³ Tevrat’ın tefsiri hükmünde olan Talmud’a göre ise “Medyenliler Yusuf’u hendekten çıkarıp beraberlerinde götürdüler. Geçip giderlerken Yakub’un oğulları, Yusuf’u onunla beraber gördü ve onları kölelerini çalmakla suçladı. Bunun üzerine aralarında öfkeli bir tartışma çıktı. Neredeyse tartışma kanlı bir çarpışmaya dönüşecekti. Sonunda anlaşma sağlandı ve Yakub’un oğulları kardeşleri Yusuf’u yirmi gümüş paraya Medyenlilere sattı. Daha sonra da Medyenliler tarafından aynı meblağ karşılığında İsmail oğullarına satıldı. İsmail oğulları kendisini Mısır’a götürdü ve orada sattı.”³⁴

5) Kur’an’a göre Mısır Sultanı rüyayı yorumlatmak için Yusuf’u zindandan saraya çağırdığı zaman, Yusuf ondan önce saray kadınlarını konuşturarak suçsuzluğunu ilan ettirmesini istemiştir. Sultan da böyle yapmış ve suçsuzluğu teyit olduktan sonra Yusuf zindandan çıkmıştır.³⁵ Tevrat ve Talmud’da Yusuf’un izzet ve ismeti için önemli olan bu tebrîe sahnesi yer almadığı gibi,³⁶ bu kaynaklara göre Yusuf sultanın huzuruna

²⁷ Kitab-ı Mukaddes, Tekvin, 37/10.

²⁸ K.Kerim, Yusuf, 12/12,13.

²⁹ Kitab-ı Mukaddes, Tekvin 37/13,14.

³⁰ K.Kerim, Yusuf, 12/18.

³¹ Kitab-ı Mukaddes, Tekvin, 37/34.

³² K.Kerim, Yusuf, 12/20.

³³ Kitab-ı Mukaddes, Tekvin, 37/28.

³⁴ Muş, age., s. 25.

³⁵ K.Kerim, Yusuf, 12/50,51.

³⁶ Kitab-ı Mukaddes, Tekvin, 37/ 41, 14.

çıkıldığı zaman “tahtı süsleyen mücevher parıltıları Yusuf’un gözlerini kamaştırmaktaydı.”³⁷

Hikayenin Yusuf ile ilgili diğer bölümleri bakımından iki Kutsal Kitaptaki seyir paralellik göstermektedir.

1.2. Yusuf u Züleyha Hikayesinin Edebiyata Aksedişi

Türk Edebiyatında on üçüncü yüzyıldan başlamak üzere Kur’an’da, Tevrat’da ve tefsirde, aynı zamanda tarihlerde yer alan Yusuf kıssası ile ilgili mesnevi yazan şairler olmuştur. Bunlardan bir kısmı sadece Kur’an’daki kıssaya sadık kalmış, bir kısmı Kur’an ile Tevratı birleştirmiş, bir kısmı da Kur’an, Tevrat ve tefsirleri birleştirerek bir öz elde etmiş, öyle eserlerini meydana çıkarmışlardır.³⁸

Yusuf u Züleyha, ilk olarak İran edebiyatında bir aşk hikayesi olarak işlenmeye başlamıştır. Mesnevi nazım şekliyle İran edebiyatında en eski Yusuf u Züleyha mesnevisini yazanın Firdevsi olduğu bilinirse de onunla ilgisi olmadığı kaydedilmektedir.³⁹

Mezkur mesnevinin mukaddimesine göre aynı konuyu daha evvel Bahtiyarî adlı bir şair ile Ebu’l-Müeyyed el-Belhî kaleme almışlardır. Fakat bu eserler günümüze ulaşmamıştır. Bunlardan sonra gelen Câmi ve Nâzım İsfahânî ise konuyu tasavvufi bir aşk içerisinde işlemişlerdir.⁴⁰

Yusuf u Züleyha mesnevisi daha sonra Türk Edebiyatında da işlenmeye başlamıştır. İlk olarak Ali ve Şeyyad Hamza gibi dini hüviyeti belirgin olan şairlerce işlenen hikayenin bu ilk dönemdeki eserleri, edebi açıdan çok parlak olmasa da, gerek Türk diline tarihi bir kayıt teşkil etmeleri bakımından ve gerekse sonraki çalışmalara zemin hazırlamaları bakımından önemlidirler. İkinci dönemi temsil eden Hamdi, İbn-i Kemal, Taşlıcalı Yahya ve Gubârî gibi şairlerin mesnevileri ise tarz ve kurgu bakımından birbirinden farklı olmakla beraber, daha işlenmiş ve olgunlaştırılmış bir yapı göstermişlerdir. Bu dönemde artık dini irşad düşüncesi şairler için yegane saik olmaktan çıkmıştır. Sanat, nükte, belagat, mecaz gibi edebi kaygı ve hususiyetler

³⁷ Muş, age., s. 30.

³⁸ M. Naci ONUR, *Yusuf u Züleyha*, Doktora Tezi, AÜ. EF, (1982), s.45.

³⁹ E. Berthels, “İran”, *İslam Ansiklopedisi*, MEB Yay., İst., 1993, C. V., s.1046.

⁴⁰ Onur, age., s.68.

mesnevilerde yerini almıştır. Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha mesnevisi yazan belli başlı şairler yazdıkları yüzyıllar itibariyle şöyledir:⁴¹

13. yüzyıl: Ali,⁴² Şeyyad Hamza⁴³

14. Yüzyıl: Kırımlı Mahmud, Haliloğlu Ali, Sule Fakih⁴⁴, Erzurumlu Darîr⁴⁵

15. Yüzyıl: Hamdullah Hamdi⁴⁶

16. Yüzyıl: Kemal Paşazâde,⁴⁷ Taşlıcalı Yahya,⁴⁸ Abdurrahman Gubârî

Bu şairlerin mesnevilerini yukarıda çizdiğimiz iki kategoriye göre değerlendirirsek, 15. Yüzyıldan itibaren mesnevilerde sanat ve üslup yönünün ağırlık kazanmaya başladığını söyleyebiliriz.

Şunu da belirtmek gerekir ki Yusuf u Züleyha mesnevilerinin Türk Edebiyatındaki tarihi seyrini inceleyen araştırmacıların, fark etmedikleri veya kayda değer bulmadıkları için, Gubârî'nin Yusuf u Züleyhasından yeterince bahsetmemesi bizce bir eksikliktir.

Gubârî'nin tenkit ve tanzirine konu olması bakımından burada Hamdi'nin mesnevisinden biraz bahsetmek yerinde olacaktır.

1.3. Hamdullah Hamdî'nin Yusuf u Züleyhası

Hamdi ünlü alim Akşemseddin'in en küçük oğludur. Şair mesnevileri ile ve bilhassa da Yusuf u Züleyha mesnevisi ile tanınmış ve onun bu eseri, Türk Edebiyatındaki Yusuf u Züleyha mesnevileri arasında müstesna bir yer edinmiştir. Hamdi'nin mesnevisi, konu akışı ve hikayenin seyri bakımından önceki Türk mesnevileriyle benzerlik arzederken, üslup, sanat, remiz ve mecazlar bakımından Fırdevsi ve Cami gibi İranlı şairlerden etkilenmiştir.

⁴¹ Bu mesneviler hakkında daha önceki araştırmacılar yeterli derecede inceleme yaptıklarından biz sadece isimlerini vermekle yetiniyoruz. (Geniş bilgi için bkz. Onur, age. Ayrıca bkz. Muş, age.

⁴² Bkz. Sinan UYGUR, *Ali'nin Kıssa-i Yusuf'u*, Yüksek Lisans Tezi, AÜ. SBE., Erzurum, 2003.

⁴³ Bkz. Şeyyad Hamza, *Yusuf u Züleyha*, haz. Dehri NİLÇİN, TDK., İst., 1946.

⁴⁴ Bkz. Kazım KÖKTEKİN; Süle Fakih'in Yusuf ve Zeliha'sı, *İnceleme-Metin-Dizin*, AÜ. SBE., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 1994.

⁴⁵ Leyla KARAHAN; Erzurumlu Darir, *Kıssa-i Yusuf (Yusuf u Züleyha) İnceleme-Metin-Dizin*, TDK Yay., Ank., 1994.

⁴⁶ Bkz. Hamdullah Hamdi, *Yusuf u Züleyha*, haz. Naci ONUR, Akçağ Yay., Ank., 1991.

⁴⁷ Bkz. Kemal Paşazade, *Yusuf u Züleyha*, haz. Mustafa DEMİREL, KTBY., Ank., 1983.

⁴⁸ Bkz. Yahya Bey, *Yusuf u Zeliha*, haz., Muhammed ÇAVUŞOĞLU, İÜEF Yay., İst., 1973.

Onun bu etkilenme derecesi ile ilgili değişik görüşler ileri sürülmektedir: Devrinde ve daha sonra onu değerlendiren münekkitletlerden bazıları, onun yaptığı işin Fars şairlerinden tercüme etmekten başka bir şey olmadığını söylerken, diğer bazıları onun eseri orijinal kılmaya yetecek kadar ilave katkılar yaptığı görüşündedirler.⁴⁹ Şu var ki eserin sahip olduğu kabul ve şöhret, tercüme bir eserin ulaşamayacağı derecededir ve herhalde şairin eserdeki inşa ve ibdasına delildir.

Biz konumuzla doğrudan alakalı olmadığı için, eser hakkında bu kadar bilgi ile yetinecek ve Gubârînin Hamdi ve Cami'nin mesnevilerine yönelik tenkitleri üzerinde duracağız.

1.4.Gubârî'nin Cami ve Hamdi'nin Mesnevilerine Yönelik Tenkitleri

Gubârî, mesnevisinin Sebeb-i Te'lif bölümünde eseri yazma sebebini şu şekilde açıklamaktadır: Şairin dostu olan ve *Varaka vü Gülşâh* isimli manzum bir eserin sahibi bulunan Defter Emîni Mustafa Çelî, ondan bir Yusuf u Züleyha mesnevisi yazmasını istemiştir. Gubârî de bu alanda Cami ve Hamdi'nin başarılı ve meşhur mesnevilerinin bulunduğunu söyleyince, mezkur zat bu mesnevilerdeki bazı kusur ve eksiklikleri sıralayarak şairi yeni bir mesnevi yazmaya ikna etmiştir.

Bu tenkit noktaları gerçekten Mustafa Celi'den sadır olmuş olsa bile Gubârî'nin de bunlara aynen katıldığını söyleyebiliriz. Çünkü hem Cami ve Hamdi'nin meşhur eserlerine rağmen mesnevisini yazmaya karar vermiş, hem Celi'nin bu tenkitlerini itina ile şiirleştirerek eserine koymuş ve hem de tenkitlerin sahibi olan şahsa kıymet ve hürmet atfettiğini göstermiştir.

Gubârî'nin Cami ve Hamdi'nin Yusuf u Züleyha mesnevilerine yönelttiği tenkitleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Gubârî bu mesnevilerin çok uzun ve detaylı olduğunu söylemekte ve mesnevinin biraz da az ve öz olması gerektiğini belirtmektedir.

Lîk gâyet mufaşşal etmişler

Hâdden artuğ muṭavvel etmişler (70)

⁴⁹ Bkz. Onur, age., s. 80; E.J.Wilkinson GIBB, Osmanlı Şiir Tarihi, çev:Ali ÇAVUŞOĞLU, Akçağ Yay., Ank., 1999, C.1, s.389,390..

Kıssanuñ hoş degil mi muhtaşarı
 Hişsenüñ hoş degil mi mu'teberi (71)

2. Bu mesnevilerde konu ve hikaye ile alakalı olmayan birçok ekleme mevcuttur.

Bu iki tuhfenuñ zevâyidi çok
 Kıssa-ı Yūsufa ta'alluķi yok (73)

Adları gerçi kıssa-ı Yūsuf
 Lîk az anda hişse-i Yūsuf (74)

3. Bu şairler tasvir ve tezyine fazla yer verdiklerinden, hikayenin bütünlük ve akışı kaybolmuş, olayların düzen ve tertibi bozulmuştur.

Eylemişler egerçi çok zîbi
 Bulmamış ikisi de tertîbi (77)

Kıssalar içre Yūsuf olmuş ğayb
 Nitekim çāh içinde ol bî-ayb (78)

4. Cami hikayedeki çok önemli bazı kısımları atlamıştır. Mesela Züleyha'nın Yusuf'un gömleğini yırtması, Sultan'ın Yusuf'a gösterdiği iltifat, Mısır'da yaşanan kıtlık, Yakub ile Yusuf'un kavuşması gibi olaylar onun atladığı önemli bölümlerdendir.

Cāmī tayy eylemiş du pîreheni
 Çeşm-i söz nice açmamış deheni (79)

Yaķasın açmamış dü pîrehentüñ
 Dāmenine yapışmamış suħanuñ (80)

Añmamış daħi luţf-ı Reyyānı

Ğaħt-ı Mışrile daħi iħvānı (81)

Añmamıř ictimā^c-ı Ya'ķūbi

Bu iken cümle kıřřanuñ ħūbi (82)

5. Hamdi mesneviye gerek konu ve gerekse biçim olarak çok değişik unsurlar sokmuştur. Ara ara değişik rivayetler ve nükteley koymuş, gazel, terci'-i bend gibi farklı nazım şekilleri ilave etmiştir. Gubârîye göre mesnevide farklı nazım şekillerinin yeri yoktu.

Ĥamdîñüñ ħün ta'ām-ı 'āřūrā

Heft rengile nazmı bezm-ārā (84)

Nedür ol kışşalar ĥikāyetler

Dürlü dürlü daħi rivāyetler (85)

Ya nedür anda dürlü dürlü ģazel

Olsa bārî hele ģazelde ģüzel (86)

Meşnevîde begim ģazel neyler

Bu maħallerde nā-maħal neyler (87)

Nedür ol ģüne ģüne terci'āt

Nedür ol dürlü dürlü taşnî'āt (88)

Dutalum her birisi baħr-ı ĥubūr

Meřnevîde nedür bu dürlü buħūr (89)

6. Hamdi mesnevisinde Yusuf'un kardeşleri hakkında çok menfi şeyler söylemektedir. Gubârî ise bu üslup ve tavrın yanlış olduğunu savunmaktadır.

Yā nedür iħvete bu isnādāt

Ĥüne ģüne ģabîħ teşnî'āt (92)

Dökdilerse kāmīşe ger kanı
Dökmediler hele yere kanı (93)

Bilmezem ki ne eyledi ĩcāb
Bu suāle ‘aceb ne iki cevāb (95)

Hāme haqquñ olub ‘ināyātı
Bunlaruñ ‘afv olundı zellātı (96)

Şoñra bunlar hep enbiyā oldı
Pāk-i āyīne aşfiyā oldı (97)

Nāmı Qur’anda bunlaruñ esbāt
K’oldılar mazhar-ı şifāt-ı neşāt (98)

Hem ezelde bu idi hükm-i kader
K’ola bunlar bu kışşaya mazhar (99)

Şunu da belirtmek gerekir ki Gubârî kendi mesnevisinde burada tenkit ettiği hususlar bakımından tutarlıdır. Dolayısıyla Camî ve Hamdî mesnevileri için zikredilen bu hususiyetlerin zıddı, bir anlamda Gubârî’nin mesnevisinin bir tasviri olmaktadır.

1.5. Gubârî ve Hamdî Mesnevilerinin Karşılaştırılması

Hamdî’nin eseri Türk Edebiyatındaki en iyi Yusuf u Züleyha mesnevisi kabul edilmektedir. Diğer taraftan Gubârî, yukarıda sıraladığımız hususlarda onun ve ustası konumundaki Camî’nin eserini tenkit etmiştir. Bu bakımdan Hamdî ve Gubârî’nin Yusuf u Züleyha mesnevilerinin karşılaştırılması, Gubârî’nin eserinin edebiyat içerisindeki yerini tayin etmede faydalı olabilir. İki mesnevinin benzer ve farklı yönlerini şu şekilde tespit etmek mümkündür:

1. Dönem olarak Hamdî’nin eseri 15. Yüzyılda yazılmıştır. Hamdî’ye kadarki Türkçe Yusuf u Züleyha mesnevileri sanat ve dil olarak tam işlenmiş durumda değildir.

Hamdî, Farsça mesnevilerden de önemli ölçüde faydalanarak sanatlı ve işlenmiş bir mesnevi ortaya koymayı başarmıştır.

Gubârî ise eserini 16. Yüzyılın son çeyreğinde yazmıştır. İşlenmiş diğer Türkçe mesnevilerin katettiği gelişmeden faydalanma imkanı bulmuştur. Gubârî'nin eserinin diğerine nazaran daha yerli bir ifade ve üsluba sahip olmasında bunun etkisi unutulmamalıdır.

2. Hamdî'nin mesnevisi çok hacimlidir. Mesnevi toplam 6241 beyittir ve hikayeye 5896 beyit ayrılmıştır.⁵⁰ Bu, 2106 beyitlik Gubârî mesnevisinin yaklaşık üç katı demektir. Eserin bu hacmi, Gubârî'nin de tenkit ettiği, nükte, pend, hikaye-i münasib gibi konu dışı bahis ve rivayetleri, ve yine gazel, terci-i bend gibi harici nazım biçimlerini bir anlamda zorunlu kılmıştır. Hamdî'nin eseri adeta bir dîvan hüviyet ve zenginliğindedir.

Gubârî'nin mesnevisi ise hikayeyi ön planda tutmuş, hikayenin akış ve coşkusu başka unsurlarla kesmemiştir. İki mesneviden biri sanki ansiklopedi tarzında bir kültür kaynağı, öbürü bir senaryonun heyecanla izleneceği bir roman gibidir.

3. Mesnevilerin konu tertipleri de yukarıdaki tesbite paralel bir durum arz etmektedir. Hamdî'nin mesnevisi hikayeyi ta Hz. İshak'ın vefatı ve Hz. Yakub'un ailesiyle Ken'an iline yolculuğuyla başlatmış ve Hz. Yusuf'un vefatına kadar devam ettirmiştir. Hikaye boyunca tefsir ve tarihlerde yer alan bir çok rivayet ve habere yer vermiştir. Yusuf'un anne karnındaki ve çocukluk dönemleri üzerinde fazla durulmamıştır. Dolayısıyla Hamdî'nin mesnevisi tarih kitaplarındaki konuları gözetmiş görünmektedir.

Gubârî'nin mesnevisinde hikaye Yusuf'un anne karnına düşmesiyle başlamakta ve çocukluğuna önemli bir yer ayrılmaktadır. Adeta aşk hikayesindeki maşukun güzelliğinin oluşumu adım adım, perde perde izlenmektedir. Hikaye'nin akışını bozacak olay ve haberlere fazla yer verilmemiştir. Hikaye Yakup ile Yusuf'un kavuştuğu sahne ile sona erdirilmiştir. Bu da yine Gubârî'nin hikayede gözettiği coşkunun bir eseridir. Çünkü bu kavuşmayla Yusuf'un ömründe dalgalı, heyecanlı, çileli, ve coşkulu hadiseler geride kalmaktadır. Şairin gayesi Yusuf hakkında bilinen herşeyi kayda geçirmek değil, coşkulu bir aşk hikayesi yazmaktır.

⁵⁰ Hamdi, age., s. 23.

İKİNCİ BÖLÜM

2.GUBÂRÎ'NİN YUSUF U ZÜLEYHA MESNEVİSİNİN MUHTEVA VE ŞEKİL YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

2.1. Muhteva

2.1.1. Konusu

Hazret-i Yakub zevcesiyle bahar bahçelerinde güller arasında güzel bir oğul niyet ve duasıyla halvet olunca, zevcesi Yusuf'a hamile kaldı. Yusuf karnındayken validesi onun hem suret ve hem de huy olarak güzel ve güzide olması için Tanrıya dua ve niyaz ediyordu. Ayrıca hamile annenin yediği, içtiği, giydiği, gördüğü, yaşadığı hep güldü. Yani gece gündüz güllerle iç içe, güller içinde yaşıyordu. Yusuf'un güzelliğinin diğer bir sebebi de buydu. Yusuf dünyaya geldi. Ebeveyni onu büyük bir rikkat ve sevgiyle iki yaşına kadar büyüttüler. Yusuf iki yaşındayken annesini kaybetti. Fakat halası da onu annesi gibi büyük bir sevgi ve itina ile besledi, büyüttü. Bu ilgi ve itina Yusuf'un güzelliğine güzellik kattı.

Yusuf'un güzelliğiyle meşhur olması, babası Yakub'un onu derin bir muhabbetle sevmesi, ona bir gün çok güzel bir asa vererek, atalarının gömleğini ona giydirerek, İshak'ın kuşağını kuşatarak onu bütün oğullarından üstün ve sevgili tuttuğunu göstermesi, diğer kardeşlerde haset ve husumet duyguları uyandırdı. Kardeşlerin hasedine babanın yine çok sevdiği Yusuf'un tek öz kardeşi Bünyamin de hedefti. Yusuf'un gördüğü bir rüya, içten içe kızışan bu kıskançlık korunu büsbütün alevlendirdi. Yusuf rüyasında on bir yıldız ile güneş ve ayın kendisine secde ettiklerini görmüştü. Rüyasını sabah pederine anlatınca o rüyadaki hikmeti sezdi ve Yusuf'a rüyasını kimseye anlatmaması için sıkı bir tembih verdi. Fakat rüya duyuldu ve kardeşler öfkeyle bir araya gelip, babasını yalan ve düzenle kendine bağladığını düşündükleri Yusuf'u bertaraf etmeye ve bu şekilde babalarının sevgisini kendilerine yöneltmeye karar verdiler. Bazısı onu öldürelim, bazısı onu köle olarak uzak diyarlara satalım dedi. Daha başka tedbirler önerildi. Fakat en son onu kervan yoluna yakın bir kuyuya atmaya karar verdiler.

Kardeşler çok sevdiklerini iddia ettikleri Yusuf'u baharla açılan kırlarda gezdirip eğlendirmek bahanesiyle babalarından istediler. Bu şekilde onu uzaklaştırıp planlarını uygulayacaklardı. Fakat Hazret-i Yakup hem onların Yusuf'a karşı düşüncelerinden emin olmadığı için, hem de o gece düşünde Yusuf'u kurt kaptığını gördüğü için onların bütün süslü ve cilalı sözlerine rağmen Yusuf'u bırakmaya razı olmadı. Kardeşler bu sefer ikinci tedbire yöneldiler. Yusuf'a gidip onu çok sevdiklerini ve kendisini gezdirip eğlendirmek istediklerini söylediler. Baharı, kırları, ovaları binbir güzellikle anlattılar. Yusuf'un gönlü bu güzelliklere su gibi akmaya başladı. Bu duygu ve arzuyla gidip babasından müsaade istedi. Yıllardır evde sıkıldığını, kardeşleriyle kırlara açılmak istediğini söyledi. O kadar rica ve niyaz etti ki Yakup onun bu ısrarına direnemedi. Ne kadar uyardıysa da bu hassas ve kırılgan gönlü meylinden döndüremedi. En sonunda gitmesine razı oldu.

Kardeşler Yusuf'u alıp kırlara çıktılar. Yakup onları istemeye istemeye bırakmış, hem Yusuf'a hem kardeşlere sıkı tembih ve tavsiyelerde bulunmuştu. Kıra çıktıklarında kardeşler Yusuf'a karşı gerçek yüzlerini göstermeye, ona eza ve cefa etmeye başladılar. Sonra onu beline bir ip bağlayarak civardaki bir kuyuya azıkla beraber bıraktılar. Yoldan geçecek kervanlar kendisini çıkarırsa olayın iç yüzünü anlatmamasını tehditle söylediler. Yusuf kuyudaki bir taşa ayağını basarak endişe, korku ve ümitsizlik içinde beklemeye başladı. Bu hal üzere zaman geçerken Yusuf yerdekilerden bir yardım gelmediğini gördü ve yücelere yakarmaya başladı. Allah ona yardımcı olarak Cebraili gönderdi. Cebail de ona hem teselli ve ferahlık, hem de geleceğe dair müjde ve işaretler verdi. Ona izzet ve hikmet semasında yükselecek yıldızını haber verdi. Yusuf bunun üzerine huzur ve itminan içerisinde sabırla beklemeye başladı.

Bu arada Yusuf'un kardeşleri babalarına vardılar ve önceden anlaştıkları üzere onu kurt yediğini söylediler. Ağlayıp sızlayarak, ve onun kana batırılmış gömleğini göstererek yalanlarını isbata çalıştılar. Hazret-i Yakup çok üzülüp ağlamakla beraber, yalanlarındaki tutarsızlıklara bakarak bir oyun oynadıklarını sezdi. Yusuf'u Allah'a emanet edip sabırla beklemeye başladı.

Bir zaman sonra Yusuf'un bulunduğu kuyunun yakınından geçen bir kervan o mahalde duraklamıştı. Kervandaki Malik adında bir tüccar, su almak için kuyuya varınca Yusuf'u buldu ve onu oradan çıkardı. Yusuf'un daha bir şey anlatmasına fırsat olmadan kardeşleri orada belirdi ve onun kendi köleleri olduğunu ve hırsızlık gibi kötü

huyları bulunduğu için onu satmak istediklerini söylediler. Kimse almaya yanaşmadığı için onu yine Malik düşük bir fiyata satın aldı. Malik onun kötü bir insan olduğuna inanmadığı için, ona alaka ve itinada kusur etmiyordu. Bu hal üzere Mısır'a vardılar.

Mısır'da Yusuf büyük bir ilgiyle karşılandı. Güzelliğinin şöhreti bütün Mısır'a yayıldı. Mısır sultanı Reyhan da dahil, herkes ona hayran ve müşteri oldu. Fakat Malik onu herkesin önünde mezat ile satmak istiyordu. Bu arada Mısır Azizinin karısı Züleyha onu gördü ve şiddetli bir aşkla ona tutuldu. Onu ne pahasına olursa olsun almaya karar verdi. Günlerce süren mezat sonunda herkesin verdiği fazlasını vererek onu satın aldı. Kocasına da evlatları olmadığı için onu evlat olarak almak istediğini söyledi. Kocasının ona talip olmasını bir engel olarak ileri sürse de Züleyha sultanı da ikna ederek Yusuf'a malik olmayı başardı.

Yusuf Züleyha'nın yanında yaşamaya başladı. Züleyha onu izzetle, ikramla, sevgi ve ilgiyle sarıp sarmaladı. Birbirlerine ilgi ve ünsiyet duymaya başladılar. Hemhal oldu, konuştu dertleştiler. Züleyha Yusuf'a kim olduğunu, nice yollardan geçip o güne geldiğini sordu. Yusuf da başından geçenleri ızdırapla bir bir ona anlattı. Züleyha da kendi yaşadıklarını, çektiği çile ve sıkıntıları ona nakletti. Kendisi mağrip ülkesi sultanının kızıydı. Saraylarda naz ve cilve, işret ve safa içinde gününü gün ediyordu. Bütün çevresi ve ahali onu çok seviyordu.

İçinde çeşitli suretlerin bulunduğu bir tapınakları vardı. Oraya gider kendi dinlerince ibadet ederlerdi. Bir gün bu tapınaktaki bir surete aşık oldu ve gözü bu suretin hayalinden başka bir şeyi görmez oldu. Dostlarından, işret meclislerinden büsbütün uzaklaşıp içine kapandı. Babası ve çevresi onu bu hale sokan şeyi bulup çözmek için çeşitli yollar denediler. Tapınaktaki sureti de oradan kazıyıp sildiler. Fakat Züleyha'nın zihninde ve gönlünde bütün parlaklığıyla yaşamaya devam ediyordu. Çevresindekiler ondaki değişikliğin aşkdan geldiğini anladılar. Bu arada Züleyha'nın hayalindeki suret çeşitli biçimler ve belirişler halinde perde perde açılıp kapanıyordu. Züleyha bütün yaşadıklarını dadısına anlattı. O da ona teselli verdi, ve aşkın hallerinden, hikmet ve inceliklerinden bahsetti ve sabır ve sebat tavsiye etti. Züleyha hayalinde beliren güzelin mahiyetini öğrenmek için beklerken hayal ona kendini Mısır sultanı olarak tanıttı. Bunun üzerine Züleyha'nın içi rahatladı ve ona kavuşacağı günü beklemeye başladı.

Bu arada Züleyha'nın güzelliğini duyan civar ülkelerin padişahları onu istemek için elçiler gönderiyorlardı. Fakat durumu bilen babası, onun önceden Mısır Azizine nişanlandığını söyleyerek elçileri geri çevirdi. En son Mısır Azizi, hem Züleyhanın güzelliğini, hem kendine olan meylini duyarak ona elçi gönderdi. Babası elçinin teklifini kabul edip kızını Aziz'e verdi. Nice izzetle, ihtişamla, türlü çeyizler, hediyeler bahşederek kızını dadısıyla beraber yola çıkardı. Düğün alayı yine Mısır'da da törenli şölenli bir istikbal ile karşılandı. Gelin ve damadın kavuşma vakti geldi. Züleyha büyük bir sabırsızlıkla hayalindeki suretin sahibiyle buluşmayı beklerken, suret ve huy bakımından itici bulduğu Aziz Kıtır ile karşılaştı. Onun için buhranlı, ızdıraplı günler başlamıştı. Tam bu karanlık günleri yaşarken karşısına muhayyel suretin gerçek sahibi olan Yusuf çıkmıştı.

Züleyha bütün bunları, çektiği çileleri anlatarak Yusuf'dan anlayış ve alaka bekledi. Fakat Yusuf saffet ve asaletiyle, ve Tanrı korkusuyla ona yüz vermedi. Hem efendisine ihanet ve nankörlük etmemek, hem de haramdan uzak durmak fikri Züleyha'dan uzak durmasını gerektiriyordu. Züleyha ise ona kavuşmaktan başka bir şey düşünemiyordu. Onu ikna etmesi için önce dadısını gönderdi. O muvaffak olamayınca, kendisi gitti. Yalvardı yakardı. Yine Yusuf'u ikna edemedi. Bu sefer dadısı şöyle bir oyun kurdu. Yusuf'a boy ve görünüş bakımından Züleyha'ya benzeyen bir cariye verilecekti. Bu cariye Yusuf'un nefsinı okşayıp onu beraber olmaya razı edince, gizlice kendi kılığındaki Züleyha ile yer değiştirecekti. Plan uygulandı. Fakat Züleyha Yusuf'a kavuşmanın heyecanı ile titreyip, sendeleyip açık verince, Yusuf durumu anladı ve plan suya düştü. Dadının son planı ise şöyleydi: Züleyha'nın iç içe yedi kapıdan girilen bir has odası vardı. Bu odanın duvarlarına Yusuf ile Züleyha'nın vuslat hallerini gösteren renk renk resimlerini çizdirdi. Sonra Yusuf'u alıp bu has odaya götürdü. Girdikleri her kapıyı arkasından kilitledi. Yusuf'a bu suretleri gösterdi. Yusuf'un nefsi bir ara ona meyletti, fakat hemen hatasını fark etti ve Allah'a dönüp tevbe etti. Züleyha bu sefer bir buhran içerisinde hançerle kendini öldürmeye kalkıştı. Eğer o intihar ederse katili Yusuf sanılacaktı. Yusuf can korkusuyla, muradını kabul ettiğini söyleyerek onu intihardan vazgeçirdi. Züleyha aldığı söz üzere ona yaklaşırken, o da Züleyha'ya teslim olmak üzereyken, duvarda babasının hayalini gördü. Babası Yakup büyük bir öfkeyle duvardan ona bakıyordu. Yusuf hemen kendine geldi, ve kalkıp kaçmaya başladı. Bu arada kilitli bütün kapılar kendiliğinden açılıyordu. Züleyha da yakalamak için

arkasından koşuyordu. Yusuf kapıya varmadan Züleyha hamle yapıp arkadan gömleğini tuttu, fakat Yusuf hızla kaçınca gömlek arkadan yırtılıp Züleyha'nın elinde kaldı. İşte tam bu sırada karşılarına Aziz çıktı. Yusuf olayı gizlemek istedi. Fakat Züleyha uzaktan bakıp Azizle aralarının iyi olduğunu görünce sırrı ifşa ettiğini düşünerek, üste çıkmak için bağırıp feryad etmeye başladı. Aziz Yusuf'u ihanetle suçlayıp hapse attırmaya karar vermişken, orada bulunan akıllı bir genç gömleğin arkadan yırtıldığına bakarak Züleyha'nın suçlu olduğuna hükmetti. Aziz de bunu makul buldu. Züleyha'yı azarlayıp uyardı. Yusuf'a da sırrı saklamasını emretti.

Yusuf saklasa da haber şehirde yayıldı. Mısır sarayının kadınları Züleyha'yı kınayıp ayıpladılar. Züleyha da onlara etkili bir cevap vermek için bir plan hazırladı. Sarayın seçkin kadınlarını yemeğe davet etti. Onları izzet ve ikram ile ağırlayıp, yedirip içirdikten sonra, önlerine meyveler ve bıçaklar koydu. Onlar tam meyveleri soyarken Yusuf'u karşılarına çıkardı. Mısır kadınları Yusuf'un güzelliğinin şaşkınlığıyla ellerini kestiler ve Züleyha onlara ağızlarının payını verme fırsatı bulmuş oldu. Kadınlar Züleyha'ya hak verdiler ve ona ram olması için Yusuf'a tavsiyelerde bulundular. Fakat Yusuf onların istediğini yapmaktansa zindana girmeyi tercih edeceğini ifade etti. Bu arada Züleyha kocasından yetki alarak, asilikte ısrar ederse onu sokak sokak dolaştırıp rüsva etmekle tehdit ettiyse de Yusuf doğru bildiğinden dönmedi. En sonunda Züleyha aşkının ihtirasıyla öfkeye kapıldı ve Yusuf'u cezalandırmaya karar verdi. Yusuf'u eski kıyafetler içinde ve eşek üzerinde dolaştıran bir münadi, onun efendisine ihanet ettiğini ilan ediyordu. Bu şekilde onu zindana attılar.

Yusuf zindana girdikten sonra Züleyha büyük bir yalnızlık ve pişmanlık hissetmeye başladı. Bu hale ancak üç gün dayanabildi ve üç gün sonra Yusuf'a emrine uyması şartıyla hapistandan çıkarmayı teklif etmesi için dadısını gönderdi. Fakat Yusuf sitem ve öfkeyle bunu reddetti. Yine bir zaman geçti ve Züleyha'nın huzursuzluğu iyice arttı. Bu sefer onu zindandan çıkarıp tekrar saraya almak için Azizden müsaade aradı. Yusuf'un artık uslanmış olacağını ileri sürdü. Fakat Aziz belki Züleyha'da içten içe kaynayan ihtirası sezdiği için, Yusuf bahsinin artık ebediyen kapandığını bildirerek onu susturdu. Fakat Züleyha Yusuf'un zindanda bulunduğu yıllar boyu derin bir hasret, nedamet ve yalnızlık hissetti. Hep ve her yerde Yusufu aradı.

Yusuf zindana girince oradaki insanlarla ilgilendi, onların derdini dinledi, onlara teselli ve nasihat verdi. Din yolunu ve hakikatını anlattı. Onlar da severek kabul ettiler.

Ona hürmet ve hayranlıkla bağlandılar. Zindan arkadaşlarının dertlerine Tanrıdan şifa diler, rüyalarını tabir ederdi. Zindanda iki genç vardı. Bunlar bir gece rüya gördüler. Rüyalarının tabirini Yusufdan istediklerinde o, bunlardan birinin sultana saki olacağını, diğerinin ise idam olacağını haber verdi. Yusuf talihle müjdelediği arkadaşından sultanın yanına çıktığında ona durumunu arzetmesini söyledi. Fakat bu şahıs rüyadaki hakikat üze zindandan çıkıp sultana hizmetçi olduğu halde, şeytan ona Yusuf'un ricasını unutturdu.

Aradan yıllar geçti ve bir gece Mısır sultanı bir rüya gördü. Rüyasında yedi zayıf inek yedi semiz ineği yiyordu. Yine yedi kuru başak, yedi yeşil başağa sarılarak onları kurutuyordu. Sultan Mısır ve Şamın tabircilerini toplayarak rüyasını yorumlamalarını istedi. Fakat onlar bunun karmaşık şeyler olduğunu söylediler. Sultan tatmin olmadı. O sırada sultanın zindandan çıkan hizmetçisi Yusuf'u ve onun rüya tabirini hatırladı. Sultana ondan bahsetti. Gidip rüyayı tabirletmek için izin istedi. Sultan da onu gönderdi. Bu adam zindana gitti ve Yusuftan rüyanın tabirini istedi. Yusuf rüyayı şöyle tabir etti: Yedi semiz inek ile yedi yaş başak yedi yıl verimliliğe işaretler. Yedi zayıf inek ve yedi kuru başak ise bu yedi yıldan sonra gelecek yedi yıl kuraklığa delalet etmektedir. Sultanın hizmetçisi gidip bu tabiri sultana arzetti. Sultan hizmetçisini Yusuf'u zindandan çıkarıp getirmesi için gönderdi. Fakat Yusuf bunu kabul etmedi. Zindana girmesine sebep olan töhmetten tamamen kurtulduktan sonra çıkmak istiyordu. Elçiye dedi ki sultana söyle lutfedip o kadınlara sorsun. Ben meclislerine girince neden ellerini kestiler. Sonra neden bir olup bana iftira attılar.

Sultan da aynen böyle yaptı ve kadınları toplayıp onlara olayın içyüzünü sordu. Kadınlar 'asla biz ondan bir kötülük görmedik' dediler. Aziz'in karısı da işin gerçeğini itiraf etti. Haber Yusuf'a ulaştırıldı O da zindandan çıkıp Mısır sarayına geldi. Sultan onu izzet ve iltifatla karşıladı. Yusuf rüyanın tabirini tekrar söyledi. Sultan bu verimli ve kurak yıllar için tedbir sordu. Yusuf da yedi verimli yılda her tarafın ekilmesini ve devşirilen tahılların az miktarıyla kanaat edilip gerisinin başak üzerindeyken depolarda saklanmasını öngördü. Fakat bu iş için dirayetli ve emin bir sorumlu gerektiğini ve kendisinin buna talip olduğunu söyledi. Sultan da onu bütün yetkilerle donatıp, Kıtıfır'ın yerine vezir yaptı. Kıtıfır'ın bir zamandır zaten sultanla arası açıktı. Bu haberi duyunca kahrından öldü. Züleyha da büyük bir ızdırap, yokluk ve yalnızlık içinde yaşıyordu.

Sultan bunu fark etti ve Züleyha'yı Yusuf'a nikahladı. Yusuf Züleyha'yı bakire buldu. Bu şekilde onlar muradına ermiş oldu.

Yusuf ülkeyi büyük bir adalet ve dirayet ile idare etmeye başladı. Öngördüğü tedbir üze yedi yıl her tarafı ekin ektirdi ve düzenli, dikkatli biçimde bu ekinleri hasat ettirip depolara koydurdu. Yedi yıl sonra bütün ülkeyi kasıp kavuran bir kuraklık başladı. İnsanlar varını yoğunu satıp saray depolarından tahıl alıyordu. Aynı kuraklık Yakup ve oğullarının yaşadığı Kenan ilini de vurmuştu. Hazret-i Yakubun oğulları Mısır Azizinin namını, adalet ve keremini duymuşlardı. Gidip Mısır'dan tahıl getirmek için babalarından izin ve para aldılar ve Mısra doğru hareket ettiler. Mısra ve Azizin sarayına vardılar. Yusuf'un huzuruna çıktılar. Yusuf onları tanıdı ama tanıdığını belli etmedi. Kardeşler Yusuf'u tanıyamamıştı. Yusuf tanımıyor görünüşü sordu soruşturdu. Onlar da anlattılar. Babasının ve kardeşi Bünyaminin sağ ve esenlikte olduğu öğrendi ve sevindi. Verdiği tahıldan bir pay da Bünyamin'e koydu. Öbür sefere onu da getirmezlerse artık erzak vermeyeceğini söyledi ve onun gelmesine rehin olarak kardeşlerden Şem'un'u (Şimeon) alıkoydu. Ayrıca bedel olarak verdikleri parayı da gizlice yüklerinin arasına koydurdu. Kardeşler Kenan'a vardılar ve babalarına Aziz'in kerem ve iyiliğinden bahsettiler. Öbür sefere Bünyamini de istediğini, onun için Şem'un'u alıkoyduğunu, Bünyamin götürülmediği takdirde artık tahıl vermeyeceğini söylediler ve tekrar gitmek için izin istediler. Hazret-i Yakub Yusuf olayından sonra Bünyamini bırakmak istemiyordu. Bunun için hepsinden doğruluklarına dair yemin aldı. Koydukları para da yüklerinin içinden çıkınca, Bünyamini de alarak, tekrar sefere çıkmalarına izin verdi.

Tekrar Mısır'a ve saraya vardılar. Yusuf kardeşlerin haberi olmaksızın Bünyamin ile tanıştı, hasret giderdi. Bünyaminin onun yanında kalması için şöyle bir yol bulundu: Azizin tahıl ölçek kabı gizlice Bünyamin'in tahıl yükünün içine konacak ve o ülke yasalarınca malı çalınan konumundaki Aziz, hırsız konumundaki Bünyamin'i alıkoyabilecekti. Bu şekilde yapıldı ve Bünyamin alıkondurdu. Kardeşler yalvardıysa da işe yaramadı. Bunun üzerine Şem'un da Bünyaminle beraber kaldı. Diğer kardeşler Kenan'a hareket ettiler. Hazret-i Yakup onların anlattıklarından şüphe etti, fakat yine de sabır ve tevekkül etti. Bu sefer rikkat dolu bir mektup yazarak kardeşlerle Mısır'a Aziz'e yolladı. Kardeşler Mısır'a vardı ve Yusuf'un huzuruna çıkıp mektubu iletiler. Ondan iyilik beklediklerini söylediler. Yusuf ise onların kendilerinin Yusuf'a ve

kardeşine iyilik yapmadıklarını söyledi. Bunun üzerine onun Yusuf olduğunu anladılar. Kardeşler Yusuf'dan af dilediler. O da onları affetti. Onlara gömleğini verip, bununla Kenan'a dönmelerini ve bunu babalarının yüzüne bırakmalarını, bu takdirde Yakub'un ağlamaktan kör olan gözlerinin açılacağını söyledi. Ayrıca babalarını ve neleri varsa alıp Mısır'a gelmelerini istedi.

Aynen Yusuf'un dediği gibi gittiler ve daha onlar yoldayken Yakup gömleğin kokusunu aldı. Yanındakilere bunu söylediğinde onlar bunu, bunamış olmasına bağladılar. Biraz sonra müjdecî müjdeyi ilettiler. Yakup, Yusuf'un gömleğini gözlerine sürünce gözleri açıldı. Bilahare Yusuf'un dediği üzere hep beraber ve her şeylerini alarak Mısır'a taşındılar. Yusuf ve sultan Reyyan bunları halkın ve askerinin katıldığı büyük bir şölenle karşıladı. Daha sonra Aziz'in makamına gittiler. Orada Yusuf ebeveynini tahtına çıkardı. Sonra baba, anne ve kardeşler Yusuf için secde ettiler. Yusuf o zaman, yıllar önce gördüğü rüyanın tevilinin bu olduğunu söyledi. Bu şekilde Yusuf ve ailesi kavuştu ve Mısır'da yaşamaya devam ettiler.

2.1.2. Kahramanlar

Yusuf u Züleyha mesnevisinde birinci ikinci ve hatta üçüncü derecede rolü bulunan kahramanlar yer almaktadır. Yusuf ve Züleyha hikayenin bir aşk hikayesi olması bakımından birinci derecede kahramanlar sayılmalıdır.

Hazret-i Yakub, kardeşler, Yusuf'un annesi ve halası, Züleyha'nın babası ve dadısı, Aziz Kıtîr, Mısır sultanı Reyyan, Yusuf'u kuyudan çıkarıp Mısır'da satan Malik ve Yusuf'un rüyalarını yorumladığı zindan arkadaşları ise hikayede ikinci derecede rolü ve ehemmiyeti olan şahıslardır. Bunların dışındaki kişiler ise hikayeyi tamamlayan unsurlar durumunda olup, olayların akışında bir etkileri yoktur. Biz burada birinci ve ikinci derecede rolü bulunan şahıslara temas edeceğiz.

2.1.2.1. Yusuf⁵¹

⁵¹ Hazret-i Yusuf ile ilgili Kur'an'da geçen tarif ve tasvir şöyledir: "Olgunluk çağına erişince ona hikmet ve ilim verdik. İşte biz iyi davrananları böyle mükafatlandırırız." (Yusuf, 12/22). "... Biz ondan kötülüğü ve fuhşu uzaklaştırmak için işte böyle yaptık. Çünkü o, ihlase erdirilmiş kullarımızdandı." (Yusuf, 12/24) "... Kadınlar Yusuf'u görünce onu (gözlerinde) büyüttüler ve şaşkınlıkla ellerini kestiler. 'Haşa! Allah için, bu bir insan değil, ancak şerefli bir melektir' dediler." (Yusuf, 12/31) Tevrat'ta ise onunla ilgili şu ifadeler yer almaktadır: "Rab Yusuf'la birlikteydi ve onu başarılı kılıyordu...." (Tekvin, 39/2) "... Yusuf güzel yapılı yakışıklıydı." (Tekvin, 39/6) "Yusuf Mısır'ın bir

Hazret-i Yusuf hikayenin baş kahramanı görünümündedir. Aşk macerasında sevgilidir. Babası için çok sevilen bir evlat, kardeşleri için babanın sevgisini çalan bir rakip, Züleyha için büyük aşk ve tutkuların kaynağı olan sevgilidir. İlk başta onu asaletli bir evlatlık olarak gören Kıtıfır de Züleyha'nın aşkını fark ettikten sonra ona rakip olmuştur.

Hazret-i Yusuf'un en çok göze çarpan hususiyeti güzelliğidir. Hem suret hem de ruh bakımından güzelliği dillere destandır. Gubârî'nin Yusuf u Züleyha mesnevisinin farklı bir tarafı bu mesnevinin, sevgili ve güzel konumundaki kahramanın güzelliğinin oluşumunu anne karnına düşmeden önceki vakitten başlayarak an an izlemesidir. Bu güzelliğin destanı nakış nakış dokunmuştur.

Vaqt-i peyvend çeşmi gülde idi
Yüsufuñ şüreti gönülde idi (124)

Düşdi çün rahme gevher-i Yüsuf
Şade fi oldı māder-i Yüsuf (127)

Güzel olsun be-ğāyet endāmı
Görenüñ gitsün ol dem ārāmı (132)

Ruḥların iki verd-i ḥandān it
Dehenin gonce-i gülistān it (138)

Rūz ü şeb aşerürdi gül-şekere
Gül-şeker hoş gelürdi ol gühere (156)

Oldı gündend güne cemāli füzūn
Vaşf-ı ḥüsni beyāndan oldı bīrūn (179)

Çünkü ol māh oldı deh sāle

ucundan öbür ucuna kadar bütün Mısır'ı köleleştirdi.” (Tekvin, 47/21) “Yusuf meyveli bir dala benzer, kaynak kıyısında verimli bir dala; filizleri duvarların üzerinden aşar. Okçular acımadan saldırdı ona.

Kıldı ‘uṣṣāk göyüni hāle (182)

Sonra babasının aşırı sevgisi, kardeşlerin haset etmesi ve tuzak kurması, Yusuf’un ağlayıp yalvarması, kuyuya atılması, burada çaresizlik içinde kalıp Allah’a yalvarması, Cebrail’in onu teselli ve tebşir etmesi, kuyudan çıkarılması ve Mısır’a getirilmesi olayları birbirini izlemektedir. Mısır halkı tarafından karşılanıp tanınması, yine güzelliğiyle uyandırdığı hayranlığın parlak sahneleriyle doludur:

Şāyi^c oldu cemālile Yūsuf

Buldı şöhret kemālile Yūsuf (623)

Didi Mālik ki müşteri çokdur

Müşterinün nihāyeti yokdur (629)

Çün Züleyhā o māha itdi nazar

Bir nazarda özünden itdi güzër (646)

Şöyle germ oldu hüsni bāzārı

K’oldı her merd ü zen harīdārı (668)

Müşteri başdı anda birbirini

Başılan gitdi yerini yerini (680)

Daha sonra Züleyha ile yaşanan aşk macerası, bunu duyup Züleyha’yı ayıplayan saray kadınları, Züleyha’nın onlara hadlerini bildirmek için düzenlediği ziyafet ve kadınların karşılıklarına çıkan Yusuf’a duydukları hayranlık:

Yūsufı görüb oldılar hayrān

Kesdiler ellerini aqdı qan (1527)

Gördiler Yūsufı melek sīmā

Düşmanca savurdular oklarını üzerine. Ama onun yayı sağlam, kolları esnek çıktı...” (Tekvin, 46/22-24)

Didiler bu beşer değil hâşâ (1532)

Cismi envârile siriştürür

Nürdan bir güzel ferîştürür

Hazret-i Yusuf, Kenan ilinden başlayıp Mısır zindanına ve sonra Mısır sarayına kadar uzanan çileli yolculuğunda Peygamberliğini fiili olarak yüklendiği zindan dönemine kadar aktif bir karakter değildir. Daha çok güzelliği ve masumiyetiyle ön plandadır. Başka insanlar onu sevmiş, kıskanmış, ona kötülük etmiş, iftira atmış veya hayran kalmıştır. O sadece hassas bir çocuk veya asil bir genç tavrıyla kendisine yönelen bu davranışlara karşılık vermiş, kendini savunmuş veya tepki göstermiştir.

Zindan dönemine kadar o inançlı bir insan, zindan döneminden itibaren ise bir peygamberdir. Yine güzeldir, yine asil ve temiz ruhludur, fakat artık bir hakikatın ve misyonun bilinciyle harekete geçmiştir. Önce hapis arkadaşlarına Tanrı birliğini öğretmiş, onlara insani meziyetleri göstermiş ve rüyalarını hikmetle yorumlayarak inancını isbat ve teyit etmiştir. Daha sonra sultanın rüyasını ‘yedi yıl bolluktan sonra yedi yıl kıtlık gelecektir’ şeklinde tabir edip hapisten çıkınca, sultana hem bunun için gerekli tedbirleri söylemiş, hem de bu tedbirlerin icrası vazifesine talib olmuştur. Artık o şahsını belalardan kurtarmaya çalışan bir fert değil, toplumu iyiliğe yönlendirmeye çabalayan bir dava ve hakikat adamıdır.

Yusuf’un insanî hususiyetlerinden biri de anlayışlı, merhametli ve hoşgörülü olmasıdır. Züleyha’nın sırrını saklamaya çalışması ve kardeşlerini, kötülük ve zulümlerine rağmen affetmesi büyük bir hoşgörü örneği olmuştur.

2.1.2.2. Züleyha⁵²

Züleyha hikayede aşık rolündedir. Mesnevide o aslında çok güzel bir kadındır da. Vaktiyle mağrib ülkesinde prenses iken güzelliği dillere destan olmuş ve civar ülkelerin padişahları ona talip olarak elçiler göndermiştir. Fakat burada şunu kaydetmek gerekir ki hikayede Züleyha’nın Mısır’a gelmeden önceki hayatına ilişkin bölüm, hikayenin asli kaynağı olan Tevrat ve Kur’an’da yer almamaktadır. Bu kısım hikayeyi

⁵² Ne Kur’an’da ne de Kitab-ı Mukaddeste Züleyha’nın şahsi özelliklerine ilişkin bir bilgi yer almamaktadır. Yusuf’a dönük duyguları da karşı cinse duyulan aşırı ilgiden başka bir şey

işleyen şairlerce daha sonra ilave edilmiş olmalıdır. Züleyha'ya asil bir geçmiş ve fevkalade bir güzellik atfedilerek aşk macerasına etki ve kuvvet verilmek istenmiş olabilir. Fakat Kur'an'da geçen 'Rabbinin işaretini görmeseydi o da ona meylededecekti'⁵³ ifadesi de onun, Yusuf'un gönlünü celbedecek kadar güzel olduğunu dolaylı olarak ifade etmektedir.

Züleyha'nın aşık rolü daha önemlidir. Onun aşkı daha Mısır'a gelmeden başlamıştır. Tapınakta gördüğü suret ve sonra bu suretin zihninde beliren hayali, Züleyha'yı halden hale, diyardan diyara sürüklemiştir:

Gördüğüm demde 'âşık oldum aña
'Âşık u yâr-ı şâdık oldum aña (828)

Beni ol şüret eyledi hayrân
Bağa kaldum çü şüret-i bî-cân (831)

İstemez gönlüm illâ deyr ister
Deyrde ol nigârı seyr ister (837)

Kānde baξsam o şüreti fi'l-hāl
Naξş ider tāze naξş-bend-i hayāl (848)

Züleyha'nın suretin zihnindeki hayaliyle yaşadığı aşk tecrübesi büyük remizler, sırlar, tezahürler içermektedir. Bunlar daha çok ilahi aşk yolundaki salıkların yaşadığı tecelli ve tezahürleri andırmaktadır:

Söylemez güne güne nāz eyler
Keşf-i rāz etmez ihtirāz eyler (860)

Kāşki bu olaydı cismāni
Virür idim buña dil ü cāmı (862)

görünmemektedir.

⁵³ K.Kerim, Yusuf, 12/24.

Nāgihān bir gice bu şūret-i hāl
Māh-veş yine kıldı ‘arz-ı cemāl (868)

Ben didüm k’ey cüvān-ı rūhānī
Sen misin di bu şūretüñ cānı (882)

Didi bu evvel-i tecellīdür
Saña bundan ğaraż tesellīdür (887)

Olsa evvel tecellī-i sālī
Döymezi idüñ verürdüñ ol cānı (889)

Gördüğüñ sūret ey perī-sīret
Pür-ma‘ānīdür olma pür-ḥayret (934)

Züleyha’nın kimi hayalinde, kimi rüyasında gördüğü güzel, perde perde açılıp kapanan bir tecellidir. Bazen görünüp kaybolur, hayalden surete, suretten cisme inkılab eder. Bazen susar, bazen konuşur ve bir mürşid tavrıyla ona telkin ve nasihat eder. Bu hayal bir gün onunla konuşurken kendini Mısır Azizi olarak tanıtır. Züleyha da bütün elçileri reddederken, Mısır elçisinin teklifini kabul eder ve gelin olarak Mısır’a gelir. Mısır’da aradığı güzeli bulamaz ve daha sonra da karşısına Yusuf çıkar.

Burada Züleyha’nın aşkının ikinci safhası başlamaktadır. Burada sevgili müşahhasdır. Bu aşkın bundan sonraki seyri çeşitli perdeler, bölümler halinde gelişmektedir. Önce Züleyha’nın Yusuf’u görüp ona aşık olması, sonra mezat meydanında bütün varını feda ederek onu almak istemesi ve alması, sonra onunla beraber olmak için her tür oyun ve tedbire başvurması, daha sonra ona ulaşamamanın ihtirasıyla sevgilisini helak etmek istemesi, sonunda pişmanlık ve yalnızlıkla zindandaki sevgilinin yolunu beklemesi.

Züleyha’nın hikayedeki rolü, şark edebiyatının, Mecnun, Kerem ve Ferhat gibi başka aşk kahramanlarının rolünden biraz farklıdır. Bahsettiğimiz bu idealize aşk kahramanlarının aşk yolundaki seyirleri daha çok kendi iç alemlerinde gerçekleşmektedir. Bunlar sevgiliye kavuşamadıkları noktada ısrar etmek, hamle

yapmak, tedbir ve tertibe başvurmak yerine, aşklarının kendi iç alemlerindeki yankılanışına dalmakta ve en sonunda ayrılığın ateşiyle helak olmaktadır. Züleyha ise sevgilisi için büyük fedakarlıklar yapmakla beraber, mutlaka onun fiziki varlığına kavuşmak istemekte ve bunu temin için sıradan insanların tertiplerine başvurmaktadır. Buna rağmen onun aşkı, mesnevîde büyük bir övgüyle yüceltilmektedir. Çünkü şaire göre sevgiliyi helak etmek de aşkın tezahürlerinden biridir:

Ne Züleyhā gibi olur ‘āşık
Ve ne Yūsuf gibi olur şādık (1537)

Dü cihānda bu ‘āşık u ma‘şūk
Mişli bunlaruñ olmadı maḥlūk (1541)

Gāh ‘āşık helāk ider yārın
Bir görür yārı ile aḡyārın (1563)

Daḡi çoḡdur begim merātib-i aşk
Vaşfa gelmez begim menākıb-ı ‘aşk (1571)

2.1.2.3. Yakub⁵⁴

Hazret-i Yusuf’un babasıdır. Hikayenin seyri icabı başlangıç ve sonuç bölümlerinde yer almaktadır. Kendisi bir peygamber olmakla beraber, hikayede daha çok baba rolüyle göze çarpmaktadır. Tanrıdan güzel ve sevgili bir oğul istemiş, Yusuf doğduktan sonra da ona derin bir sevgi ve rikkatle bağlanmıştır. Anne değil baba

⁵⁴ K.Kerim’de Hz. Yakup’la ilgili şu ifadeler yer almaktadır: “Yakub, ‘Ben tasa ve üzüntümü ancak Allah’a arz ederim. Ben Allah tarafından sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim’ dedi.” (Yusuf, 12/86) “Ona İshak’ı ve ayrıca da Yakub’u bağışladık ve her birini salih kimseler yaptık.” (Enbiya, 21/72) “(Ey Muhammed!) Güçlü ve basiretli kullarımız İbrahim’i, İshak’ı ve Yakub’u da an”. (Sad, 38/45). Tevrat’taki bazı bilgiler ise şöyledir: “İshak, ‘Kardeşin gelip beni kandırdı’ diye karşılık verdi, ‘Senin yerine o kutsandı’. Esav, ona boşuna mı Yakub diyorlar?’ dedi, ‘İki kezdir beni aldatıyor. Önce ilk oğulluk hakkımı aldı. Şimdi de benim yerime o kutsandı.’” (Tekvin, 27/35,36) “Rab yanibaşında durup, ‘Atan İbrahim’in İshak’ın Tanrısı Rab benim. Üzerinde yattığın toprakları sana ve soyuna vereceğim.’” (Tekvin, 28/13) “... Bir adam gün ağarınca kadar onunla gürleşti. Yakub’u yenemeyeceğini anlayınca, onun uyluk kemiğinin başına çarptı. ... Adam, ‘Artık sana Yakub değil, İsrail denecek’ dedi, Çünkü Tanrı’yla, insanlarla gürleşip yendin.” (Tekvin, 32/24,25,28)

olmasına ve daha önce birçok çocuğu bulunmasına rağmen, Yusuf'a duyduğu sevgi ve şefkat, Yusuf'un güzelliği ve Züleyha'nın aşkı kadar fevkaladedir.

Kardeşlerin Yusuf'u kırlara götürmek için ısrar ve yalvarmasına rağmen onları geri çevirmesi, Yusuf'u ne kadar koruyup sakındığını göstermektedir. Daha sonra Yusuf kaybolmuştur. Baba yıllarca Yusuf'u beklemiş ve onun hasret ve üzüntüsüyle ağlamaktan gözleri kör olmuştur. Fakat bu tavrı peygamberliğine hanel getirmemiştir. Çünkü hiçbir zaman kederi isyana, üzüntüsü kendini kaybetmesine yol açmamıştır. En umutsuz anlarda bile peygamberî bir sabır, inanç ve metanetle Allah'a yönelip tevekkül etmiştir. Diyebiliriz ki Yakub'un hikayedeki rolü şiddetli bir babalık duygusu ile nebevî bir inanç ve iradenin birbirini dengelemesi hadisesidir.

Diğer taraftan Allah'tan aldığı ilham ve işaretler, onun rolünü belirleyen unsurlardandır. Yusuf'un gömleğinin kokusu uzaklardan alması, böyle bir işaretle gerçekleşmiş, ve o kendisine inanmayanları, 'ben sizin bilmediğinizi bilirim dememiş miydim'⁵⁵ diye ikaz etmiştir.

2.1.2.4. Kardeşler

Hazret-i Yusuf'un biri öz ve altısı üvey yedi kardeşi bulunmaktadır. Hazret-i Yakub annelerine duyduğu büyük sevginin tezahürü müdür, yoksa küçük yaşta annesiz kalmalarından doğan bir merhamet hissiyle midir bilinmez, Yusuf ve Bünyamin'e ayrı bir sevgi ve rikkat beslemiştir. Bilhassa onun Yusuf'a duyduğu babalık sevgisine beşer tarihi bir daha şahit olmamıştır.

Yusuf'un kardeşleri babasının Yusuf'a karşı olan sevgi ve alakasını kıskanmışlardır. Burada hikayenin çarpıcı ve ilginç yönlerinden birini daha gözlemekteyiz. Kardeşlerine karşı bu kadar kötü olabilen insanlar, babalarının sevgisini ve ilgisini neden bu kadar önemsemişlerdir. Hayatta şahit olduğumuz şudur ki bir yakınına karşı aşırı kötülük yapabilen insanlar, bütün akrabalarına ve hatta bütün insanlara karşı kötü, kayıtsız veya geçimsiz olmaktadırlar.

Diğer bir nokta da şudur ki bu insanlar peygamber babalarından ruh terbiyesi ve insanlık hoşgörüsü namına pek nasiplenememişlerdir. Babaları da bunun farkındadır. Onun Yusuf'a olan sevgisinde belki bu peygamberî iyilik meylinin ve ahlak sezgisinin

⁵⁵ K. Kerim, Yusuf, 12/96.

de etkisi olmuştur. Ya da mesnevide belirtildiği gibi onlar Yusuf'a lutfedilen bir ikbal merdiveninde bilmeden, basamak olmaktadırlar.

Kardeşlerin aralarında bir kabile veya çete dayanışması ile hareket ettikleri anlaşılmaktadır. Hiçbirisi Yusuf'un hasletlerini sezememiş, hepsi onu kıskanmış ve cezalandırılmasına veya babalarından uzaklaştırılmasına razı olmuşlardır. Aralarında sadece cezanın biçimi ve şiddeti konusunda ayrılık olmuştur. Gubârî kardeşleri ağırca tenkit eden Cami ve Hamdi'ye karşı onları savunmuş ve onların daha sonra affedilmelerini, yaptıklarının kaderin Yusuf için çizdiği cilveli yolculuğun bir parçası olmasını ve daha sonra soylarından değerli insanlar gelmesini savunmasına dayanak yapmaktadır.

Bünyamin Yusuf'un kaybolmasından sonra hep yalnız kalmıştır. Hem kardeşleri onu dışlamış, hem de o onların yolunu ve yordamını benimseyip onlara katılamamıştır. Belki Yusuf'un ayrılığıyla içten içe duyduğu bir melankolinin etkisinde yaşamıştır. Yusuf Mısır'da onu böyle bir ruh halinde bulmuştur.

2.1.2.5. Annesi ve Halası

Mesnevide geçmemekle beraber Tevrat'taki ifadelerden Hazret-i Yakub'un Yusuf'un annesi Rahil'i çok sevdiğini anlıyoruz. Öbür altı kardeşin anneleri Rahil'in kızkardeşidir, fakat Yakup onu Rahil kadar sevmemektedir.

Rahil Yusuf'a hamile kalınca hem onu en latif şeylerle beslemiş, hem de güller, bahçeler arasında yaşayarak, onun güzel olması için dualar etmiştir.

Yusuf iki yaşındayken annesi ölünce ona halası bakmaya başlamıştır. Bu kadın ona annesini aratmamış ve onu büyük bir sevgi ve itina ile büyötmüştür.

2.1.2.6. Malik

Yusuf'u kuyudan çıkarıp Mısır'a götüren kervancıdır. Mesnevide onun talihi ve sezgisi övölmektedir. Çok anlayışlı ve akıllı bir insan olduğu anlaşılmaktadır. Yusuf'u kuyudan çıkardığı andan itibaren onun bir köle veya kaçkın olmadığını sezmiş, ve kardeşlerin hırsız ithamlarına rağmen ona sahip olmuştur. Tabiri caizse o bir insan sarrafıdır.

Daha sonra Yusuf'u asil bir insana yakışan bir itina ve alakayla, her tür sıkıntıdan sakınarak Mısır'a getirmiştir. Yusuf'u Mısır'da satması menfi bir tavır gibi

görünmekle beraber, bunu, onu en layık gönüllere ve en asil nazarlara sunma çabası olarak görmek de mümkündür. Nitekim Yusuf'u Mısır sultanı istediği ve ona en yüksek bedeli verecek olduğu halde o, adeta, eserini hayran nazarlara sunmaktan zevk alan bir san'atkar duygusuyla, onun güzelliğini teşhir etmeyi tercih etmiştir.

2.1.2.7. Aziz Kıtır

Aziz Kıtır de hikayede önemli ve ilginç bir karakterdir. Züleyha'nın Mağrib ülkesinde iken güzelliğini ve kendisiyle evlenmek istediğini öğrenerek, elçi gönderip onunla evlenmiştir. Halbuki Züleyha'nın hayal veya rüyasında görerek aziz sandığı kişi kendisi değildir.

Züleyha karşısında Kıtır'ı bulunca büyük bir hayal kırıklığına ve kedere gömülmüştür. Züleyha onunla karşılaşmasını anlatırken 'şeb-i deycûr' (karanlık gece) tabirini kullanmaktadır. Bu acaba azizin siyah yüzlü ve çirkin olmasını mı anlatıyor, yoksa Züleyha'nın yaşadığı ağır inkisarı mı ifade ediyor mesnevide bu pek açık değildir.

Kıtır iktidarsız bir adamdır ve bu yüzden Züleyha ile hiç çocukları olmamıştır. Zaten Yusuf'u da bu yüzden evlatlık almışlardır. Hikayenin sonunda Yusuf ile Züleyha evlendikleri zaman Yusuf'un onu bakire bulduğu ifade ediliyor. Bu bilgilerin bazılarının da yine Kutsal Kitaplarda yer almayan malumattan olduğunu burada kaydetmek gerekir.

Hikayenin akışından anlaşıldığı kadarıyla Kıtır kendini devlet işlerine vermiş bir vezir veya yöneticidir. Daha sonra aynı makamda bulunan Hazret-i Yusuf'un yetkilerine bakıldığında bu azizlik makamının icrai yetkileri çok yüksek olan bir pozisyon olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Aziz Kıtır siyaset ve tecrübe sahibi bir adamdır. Kendisi tamamen devlet işleriyle meşgul olduğundan kasrın iç idaresinde Züleyha'ya belli bir yetki ve serbestiyet tanımıştır. Züleyha'nın Yusuf'la yaşadığı maceralar bu serbestiyetin varlığını göstermektedir.

Züleyha kendisini itham edinceye kadar Kıtır'ın Yusuf'la arası son derece iyidir. Ona evladı gibi sevgi ve saygıyla davranmış, hiçbir şekilde köle veya hizmetçi tavrı göstermemiştir. Fakat daha sonra Yusuf'u hapse koyarak gösterdiği tepki ve tedbir, namusunu korumak endişesinden değil, halk nazarındaki itibarını gözetmek düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü gömlek olayının tahkikinden Yusuf'un

suçsuz, Züleyha'nın suçlu olduğu anlaşıldığı halde, Züleyha'yı sadece azarlamış, Yusuf'u ise hapse koydurmuştur. Yusuf hapisten çıkıp onun yerini aldığı zaman bunun üzüntü ve kahrından ölmüştür. Bu da onun makam ve itibarına çok düşkün bir insan olduğunu gösteren bir hadisedir.

2.1.2.8. Mısır Sultanı Reyyan

Mısır Sultanının aşk hikayesinde doğrudan bir rolü bulunmamaktadır. Hikayede ismi ilk olarak, Mısır'a gelen Yusuf'a talib olmasıyla geçmektedir. Sonra aziz ve karısı rica edince o bundan vazgeçiyor.

Hikayedeki asıl ehemmiyeti gördüğü rüyanın tabir edilmesi ve Yusuf'u ülkenin idaresine getirmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. Sultan ilginç bir rüya görür ve bu rüyanın tabir edilmesini ister. Fakat tabirciler ve kahinler dahil hiç kimse buna muvaffak olamaz. Sonra Yusuf'un zindan arkadaşı olup da sultanın sakiliğine getirilen şahıs Yusuf'u önerir ve bu şekilde Yusuf'un zindandan çıkmasının ve aziz olmasının yolu açılmış olur.

Sultan akıllı ve anlayışlı bir insandır. Gördüğü rüyanın tabirini araması, Yusuf'un tabirini beğenmesi, yine Yusuf'un kendini töhmetten kurtarmak için ondan istediğini yapması ve sonra Yusuf'u önerdiği tedbirleri yürütmek ve yönetmek üzere üstün yetkilerle donatıp görevlendirmesi onun düşünceli, dengeli ve akıllı bir insan olduğunu göstermektedir. Ayrıca Yusuf'un babası ve ailesi Mısır'a geldiği zaman onları Yusuf'la beraber karşılamış ve Mısır'da diledikleri şekilde yerleşerek yaşamalarına izin vermiştir. Bunlar da onun nezaket ve inceliğini gösteren örneklerdir.

Yine hikayeden anlaşıldığı kadarıyla o devlet işleriyle doğrudan ilgilenmeyi sevmemekte, icra yetkisini ehil bulduğu kişilere devretmekte bir sakınca görmemektedir. Tek istediği tahtın sahibi ve ülkenin başı olarak bulunmaktır.

2.1.2.9. Zindan Arkadaşları

Yusuf bütün zindan arkadaşlarınca sevilmiş ve onlara hakkı ve insanlığı telkin etmiştir. Fakat rüyalarını yorumladığı iki genç arkadaşı bilhassa önemlidir. Bunlardan birisinin rüyasını Yusuf onun idam edileceğine ve cesedini kuşların yiyeceğine yormuştur.

Diğer kişinin rüyasını ise ‘zindandan kurtulacak ve sultana saki olacaksın’ şeklinde tabir etmiştir. Sonra da bu ikinci arkadaşından kendisini sultanın yanında anmasını rica etmiştir. Fakat bu kişi zindandan çıktığı halde her nasılsa uzun bir süre Yusuf’u ve onun kendinden istediği şeyi unutmuştur.

Ancak Mısır sultanı rüya görüp de rüyası yorumlanamayınca onu hatırlamıştır. Bu kişi, Yusuf’un doğruluk ve hikmet sahibi bir insan olduğundan emin olduğu, ve kendisi için hayati önemde bir hadisenin içinde yer aldığını bildiği halde onu nasıl unuttu ve sonra nasıl hatırladı bu, kaderin bir cilvesi olarak durmaktadır.

2.1.2.10. Gömlek Hadisesini Açıklayan Genç

Yusuf sarayın yedinci odasında Züleyha’dan kaçarken, Züleyha da arkasından koşmuş ve son kapıda onu gömleğinin arkasından yakalamıştı. Yusuf hamle yapıp kaçınca gömlek arkadan yırtılıp Züleyha’nın elinde kalmıştı. Züleyha suçunu bastırmak için Yusuf’u itham etti ve iftirasını inanılır kılmak için türlü türlü yalanlar uydurdu. Aziz ona inanmak ve Yusuf’u mahkum etmek üzereyken, saraydaki akıl sahibi bir insanın sağlam muhakemesiyle bu olayın iç yüzünü ortaya çıkarmayı başardığını görüyoruz.

Bu şahıs önce olayı tam açıklığa kavuşturmadan hüküm verdiği için azizi azarlamış ve sonra olayı çözmek için şöyle bir akıl yürütmüştür: eğer erkek kadını sevseydi onun sırrını gizlemez, ifşa ederdi. Ayrıca eğer gömlek önden yırtılmışsa erkek suçludur, yok eğer arkadan yırtılmışsa kadın suçludur.

Mesnevide bu şahıs hakkında ‘tıfl-ı şîr-ıhâr’ (süt içen çocuk) denmektedir. Bu büyük ihtimalle onun aklının ve fikrinin olgunluğuna nazaran, yaşının küçüklüğünü ifade etmek içindir.

2.1.3. Mekan

Mesnevide ve eski şiirimizde yer tasvirlerinin romandaki gibi gerçekçi tasvirler olmayıp, stilize ve idealize edilmiş mekan tasavvuruna dayandığını belirtmemiz gerekir. Burada mekan gerçekte görülen ve yaşanan çevre değil, görülmek istenen veya şiire layık bulunan özleştirilmiş bir mekandır. Veya burada mekan, karakterlerden birinin ruh halini veya bir hadisenin etkisini açıklamak için kullanılan bir ‘efekt’ durumundadır.

Hikayede dört ana mekan bulunmakta ve bunların alt mekanları yer almaktadır. Ken'an ili, kır-sahra-yol, Mısır, ve Mağrip ülkesi.

2.1.3.1. Ken'an

Ken'an bugünkü Filistin ülkesidir. Hazret-i Yakub'un ve İsrailoğullarının ana yurtdur. Bu yüzden Hazret-i Yusuf'a lakab olarak Yusuf-i Ken'an (Ken'anlı Yusuf) denmiştir. İsrailoğulları tarih boyunca işte bu toprakların hayal ve hesabıyla yaşamışlardır.⁵⁶

Mesnevide Ken'an iline ait mekan bahsi, Yusuf'un anne ve babasının halvet olduğu ve daha sonra da hamile annesinin gezip dolaştığı gülşen ve bahçelerin tasvirlerinden ibarettir:

Didi kış gitdi nev-behâr oldı
Kûh u hāmûn sebze-zâr oldı (115)

Gülşen oldı çü kişver-i Ken'ân
Nice gülşen ki oldı reşk-i cinân (117)

Şahın-ı gülşende idi yatağı
Gülşen idi yatağı durağı (166)

2.1.3.2. Kır-Kuyu-Yol

Yusuf'un Ken'an ilinden Mısır'a uzanan yolculuğunda bu üç mekan onun uğradığı veya uğrayamadığı menziller gibidir. Kır'a gitmek hevesiyle Ken'andan çıkmış, fakat önce kuyu sonra yol ona menzil olmuştur.

Kır:

Kardeşlerin Yusuf'u eğlendirmek için götüreceklerini söyledikleri mekandır. Ken'an'ın kırları, tepeleri, ovalarıdır. Fakat kardeşlerin hem Yusuf'u babalarından isterken, hem de onu kuyuya attıktan sonra uydurdukları kurt yeme hadisesini

⁵⁶ Tevrat'a göre Tanrı bu toprakları, Yahudilerin ataları sayılan İbrahim, İshak, Yakub ve Musa'ya, İsrailoğullarının ebedi yurdu olarak vermeyi vaad etmiştir. Bkz. Tevrat, Tekvin, 15/7; Tekvin, 17/8; 28/4,13; 48/4; Çıkış, 6/8.

babalarına anlatırken yaptıkları tasvirlerle çizilmektedir. Dolayısıyla onların bu tasvirleri Ken'an kırlarının var olan özelliklerini mi anlatmaktadır, yoksa onlar muhatablarını ikna etmek için bu vasıfları hayalden mi uydurmuşlardır bu belli değildir.

Babalarını ikna edemeyeceklerini anladıktan sonra, Yusuf'u kıra gelmeye ikna edebilmek için ona yaptıkları parlak tasvirler dikkat çekmektedir:

Cām-ı gītī-nümāya döndi zemīn
Çün Sikender nazar kıl aña hemīn (299)

Göreyin diriseñ Bedeḥṣānı
Gör şaḳāyıkla arz-ı Ken'ānı (300)

Varise meyl Rūm dārına
Dur kıl azmı şu kenārına (303)

Daha sonra kardeşler Yusuf'u kaybettiklerini babalarına açıklamak için uydurdukları hadiseyi, hadiseyle beraber mekanı tasvir ediyorlar:

İtdi bizümle cümle gül-geşti
Kūh u şahrāyı daḥi her deşti (527)

Bir ağac dibin ihtiyār itdi
Sāyesinde anuñ qarār itdi (529)

Kuyu:

Bu, Ken'an iline uzak bir mahalde ve kervan yolunun uğradığı bir noktada bulunan bir kuyudur. Kuyu denilince Yusuf'u, Yusuf denilince kuyuyu hatırlamamak imkansız gibidir. Mesnevide de kuyu hem fiziki hem de manevi anlamıyla etkili şekilde tasvir edilmiştir:

Ol taraflarda var idi bir çāh
Ḳabr-i zālīm mişālī zulmet-gāh (370)

Düşdi Yūsuf çü mäh çāh içine
Belki düşdi o çāh-ı āh içine (392)

Vardı ol kuyuda bir kara taş
Ferş-i fāşidi şudan ol çü firāş (394)

Sen bu çāh-ı cefāyı cāh añla
‘İzzetüñ menziline rāh añla (468)

Çāhdur kim defīne cāhıdur
Tob tolu hikmet-i İlāhīdür (471)

Kuyu ile ilgili tasvir ve tahliller mesnevinin en anlamlı ve parıltılı bölümlerindendir. Burada şark hikmet ve tahayyülünün güzel bir numunesini görmekteyiz. Bu temsiller adeta Yusuf kıssasını öz ve ruh olarak taşıyan şifreler hükmündedir. Yusuf kuyuda kaldığı esnada hem kendi varlık yazgısını okumak imkanını bulmuş, hem de Cebrailin büyük muştularına nail olmuştur.⁵⁷

Yol:

Yusuf kuyudan çıkarılmıştır. Fakat artık geriye dönüş yolu onun için kapanmıştır. Mısır yolu, yazgısının yeni satırları gibi önünde uzanmaktadır:

Kārvān refte refte rüz-be-rüz
Öñlerince o şem^c-i şām-efrüz (613)

2.1.3.3. Mısır

Mısır da hikayede sembol mekanlar ihtiva etmektedir. Yusuf'un satıldığı yer olan arza-gâh, aziz kasrı, zindan ve sultanlık sarayı bunlardandır:

⁵⁷ K.Kerim, Yusuf, 12/15

Arza-gâh:

‘Pazar yeri’ ibaresi bu meydanı ifade etmekte yetersiz kalmaktadır. Çünkü burada cereyan eden olay, ticari bir kalıba sığmayacak bir keyfiyettir. Belki sergi demek daha doğrudur, bir kıymetin anlayan nazarlara sunulması hadisesidir. Züleyha’nın sarayının penceresi de bu meydana nazırdır ve o da bu pencereden Yusuf’a müşteridir:

Cem^c ola bir maḥalde ṭālibler

‘Arz ide raġbetini rāġıblar (631)

Yapalum ḥoşca ‘arza-gāh añā

Tā ide cümle kes nigāh añā (632)

Yapdı bir ‘arza-gāh öñi meydān

Cem^c ola tā ki ṭālib-i cānān (633)

Manzarı idi ol Züleyḥānuñ

Maḥzarı idi ol maḳām anuñ (641)

Aziz kasrı:

Mısır Sultanının veziri durumunda olan azizin makamı ve konutudur. Mesnevide bu kasırda geçen olaylar, maceralar anlatılırken, kasırla ilgili fazla malumat verilmemektedir. Ancak, mesela kasrın eyvan veya penceresinin Yusuf’un arzedildiği meydana baktığı, ve yine, yapı ve tezyinat olarak çok güzel olduğu anlaşılmaktadır:

Var idi ol maḥalde bir eyvān

Ḥüsn-i hey’etde reşk-i ḳaşr-ı cinān (639)

‘Arza-gāha baḳardı penceresi

Añā irerdi būy-ı micmeresi (640)

Aziz, Züleyha'nın ısrarı ile Yusuf'u alınca, onu kasrındaki Züleyha'ya bırakır ve devlet işlerini görmek için sultanın sarayına gider.

Yūsufı ƙaşra çün iletđi ‘azīz
Hidmet-i pādīšāha gitđi ‘azīz (708)

Dolayısıyla Yusuf Mısır'da ilk olarak Aziz Kıtır'ın hem makamı hem de aile meskeni olan saraya yerleşmiş ve zindana girene kadar burada yaşamıştır. Ayrıca Züleyha Mağrib ülkesinden Mısır'a gelişini anlatırken bu kasırdan bahsetmektedir:

Vardık erdik sarāya şevketle
Şad hezārān hezār zīnetle (1061)

Girdim ol ƙaşr-ı bī-ƙuşūr içre
O sarāy-ı server-i sūr içre (1062)

Hazret-i Yusuf'un yıllar sonra Kıtır'ın yerine aziz olduğunu düşünürsek onun da bu kasrı makam ve mesken edindiğini ve kardeşleriyle babasını burada karşıladığını söyleyebiliriz:

Tā ki bāb-ı ‘azīze irdi bular
Yine ızınile ƙaşra girdi bular (1905)

Tā ki ƙaşr-ı ‘Azīze irdiler
Taht-gāh-ı ‘Azīze girdiler (2061)

Yedinci ev:

Aziz kasrında yer alan ve azizin zevcesine mahsus olan bir has odadır. Kasırda yer alan iç içe yedi bölmenin en içinde ve mahrem noktasında yer aldığı anlaşılmaktadır. Züleyha Yusuf'a kavuşmak için son oyununu burada oynamıştır. Duvarlarını kendisi ile Yusuf'un vuslat resimleriyle süslemiş ve Yusuf'u bunların

etkisiyle kendine meylettirmeye çalışmıştır. Yusuf da ondan kaçmış ve yedinci kapının çıkış noktasında karşılarında azizi bulmuşlardır:

Varidi bir evi Züleyhānuñ
Ya'nī büt-hānesi idi anuñ (1309)

Hāneler içre ol yedinci idi
Halvet-i hāş u künc-i genci idi (1310)

Cā-be-cā cümle her der ü dīvār
Toldı taşvīr-i şūret-i dü nigār (1315)

Yūsufa çün açıldı bāb-ı gürīz
Bābda rāst geldi aña 'Azīz (1431)

Zindān:

Yusuf Züleyha'nın ihtiraslı öfkesiyle ve onun şerefini kurtarmak adına zindana atılmıştır. Diğer bir açıdan ise o, kadınların çağırdığı kötülükten kaçarak buraya sığınmıştır adetâ. Zindan Yusuf için ikinci kuyudur. Burada nübüvveti, hikmeti ve tabir ilmini almış, pişmiş, olmuş, iç sıkıntı ve endişelerini aştıktan ve münevver bir ruhla donandıktan sonra adım adım cemiyete açılmıştır. Yusuf burada önce sultanın yakınında bulunmuş iki kişinin, yıllar sonra da sultanın rüyasını hakikatle tabir etmiş ve bu şekilde ona izzet ve ikbalin yolu açılmıştır:

Didi Yūsuf o dem olub giryān
Baña yegdür zinādan ol zindān (1557)

Çünkü zindān aña mekān oldu
Ehl-i zindān şād-mān oldu (1617)

Topladı halkı h'vān-ı hikmetle
Toydu halk ni'met-i naşihatle (1693)

Sultanlık sarayı:

Kuşkusuz buradaki sultanın o zamanki ünvanı firavundur. Fakat biz hikayedeki tabire uyarak Mısır'ı yöneten baş ve mutlak otoriteye sultan diyoruz. Hazret-i Yusuf ilk kez, Mısır'a vardığı sırada sultanlık sarayında bulunmuştu. O zaman sultan ona talip olmuş ve Malik onu sultana götürmüştü:

Vardı Yūsuf sarāy-ı sultāna

Qıldı ʿarz-ı cemāl Reyyāna (625)

Daha sonra sultanın rüya gördüğü vakte kadar, bu sarayın bahsi pek geçmemektedir. Sultan yedi semiz, yedi zayıf inek, yedi yaş, yedi kuru başak rüyasını görünce ülkedeki tabircileri sarayına topladı ve onlardan rüyanın tabirini istedi, fakat onlar işin içinden çıkamadı. Sonra sultan Hazret-i Yusuf'un tabirdeki irfanını öğrendi ve onu saraya çağırdı. Bu arada da Yusuf'un suçsuzluğunu ilan için kadınları saraya toplayıp onların itirafını aldı. Bunun üzerine Yusuf saraya geldi ve hem rüyayı yorumladı, hem ona tedbir önerdi, hem de bu tedbiri hayata geçirmek üzere aziz olarak yetkilendirildi:

Bu haber çün irişdi sultāna

Cemʿ idüb şordı hāli nisvāna (1754)

Daʿvet-i pādişāhı itdi qabūl

Varub itdi sarāy-ı şāha duḡūl (1765)

Pādişāh itdi Yūsufa taʿzīm

Qarşı vardı aña idüb tekrīm (1766)

Görđi Yūsufda şeh bu eṭvārı

İtdi teslīm kiştile kārı (1788)

Nāmı oldı ʿazīz-i Mısr anuñ

Yaʿnī oldı vezīri sultānuñ (1790)

2.1.3.3. Mağrip ülkesi

Mağrip ülkesi Züleyha'nın geldiği memlekettir. Bu ülke sultanının kızı iken gördüğü rüya üzerine Mısır azizinin teklifini kabul edip Mısır'a gelmiştir. Züleyha'nın ülkesinde geçen ömründe mekan olarak 'deyr' diye tabir edilen bir tapınak bilhassa önemlidir.

Deyr:

Bu tapınak Züleyha'nın babası olan sultana aittir. O günkü din ve inanışa göre içinde türlü türlü suret ve tasvirlerin bulunduğu bu tapınağı ziyaret edip, burada ibadet ve suretleri seyr ederlermiş. Züleyha buradaki bir surete aşık olmuş ve hayal ve rüyalarla iç içe geçen bir aşk tecrübesinden sonra, bu suretin sahibinin Mısır azizi olduğunu öğrenmiş:

Pādiṣāhuñ var idi bir deyri

Cānı içün kılubdı ol ḫayrı (821)

Var idi anda nice şüretler

Derc olunmışdı nice şan'atlar (822)

Nāgihān gördüm anda bir şüret

Nice şüret ki şüret-i ḫayret (526)

2.1.4. Zaman

Burada şunu önemle belirtmemiz gerekir ki Hamdi'ninki başta olmak üzere diğer Yusuf u Züleyha mesnevilerinde hikayenin tarihi zemini dikkate alınmış, kronolojik arka plan, aktarılan malumat sahih ve tutarlı olmasa da, belirginleştirilmiştir. Bu yüzden bu mesnevilerde onlarca zaman ifadesi, mekan ve şahıs ismi bulunmaktadır. Gubârî'nin mesnevisinde ise adeta Yusuf'un hikayesi ve Züleyha'nın macerası bütün renk ve ihtişamıyla belirecek biçimde tarihi bilgilerin yükünden ve rivayetlerin ağırlığından kurtarılarak billurlaştırılmıştır.

Mesela bu mesnevide hikaye annesinin Yusuf'a hamile kaldığı sahneden başlar. Reel tarih böyle bir olayı bir veri olarak kabul etmeyecektir. Ayrıca yine reel yaşantılara dayanan roman edebiyatı da böyle bir tarihi arka planla yetinemez. Ama Gubârî'nin bu mesnevisi romandan çok şiire, şiirin hadiseleri kristalize eden tasavvuruna yakındır.

Mesnevide verilen çoğu zaman ifadesi bir zaman noktasını veya tarih kesitini ifade etmekten ziyade, adeta küçük bir tarih telakki edilen seçilmiş hayatların seyir çizgilerini bildirmektedir. Hikayede ilk tarih basamağı Yusuf'un destansı hayat çizgisinde, ana rahmine düştüğü anla başlamaktadır

Didi kış gitdi nev-behâr oldı
Kûh u hāmûn sebze-zâr oldı (115)

Zevcesi ile Hâzret-i Ya'qûb
Seyr-i bâğı idindiler ma'lûb (118)

İkinci zaman noktasında Yusuf dünyaya gelmektedir:

Geçdi bu resme hefte vü eyyâm
Ol gülûñ ayı günü oldı tamâm (169)

Doğdı gülşende mâ-şaşal ol gül
Oldı anuñ içün güzel ol gül (170)

Yusuf iki yaşına geldiğinde annesini kaybeder:

İki yaşına irdi çün o kerîm
Şadefi gitdi kaldı dürr-i yetîm (174)

On yaşına vardığında her bakımdan tebarüz etmiş ve babasının sevgisini, kardeşlerinin hasedini iyiden iyice çekmeye başlamıştır:

Çünkü ol mâh oldı deh sâle
Kıldı ʿuşşâk göyüni hâle (182)

Çünkü Yūsuf iriřdi on yařına
Galebe itdi cümle ardaşına (191)

Hüsn-i şüretde luşf-i s̄retde
‘Aql u fikretde cümle h̄aletde (192)

On üç yaşında kardeşleri onu kira götürmek için babalarından izin isterler; baba izin vermeyince Yusuf’u ikna ederler ve o babasını razı eder. Sonunda Yusuf’u kira götürmeyi başarırlar:

Āneden toğalı on üç yıldur
Çıķmadum h̄āneden bu müşkildür (311)

Yusuf kuyuda bir gece yatmıştır. Ertesi gün bir kervan gelip onu kuyudan çıkarır:

Bir gice yatdı çāhda Yūsuf
Çāh-ı ‘izzet-penāhda Yūsuf (559)

Kervan bir gece kuyunun bulunduğu Kenan çölünde konaklar ve ertesı gün Mısır’a doğru yola çıkarlar:

Kārvān yatdı ol gice anda
Yatdılar ya‘nī deşt-i Ken‘ānda (606)

Günlerce yolculuktan sonra Mısır’a varırlar:

Kārvān refte refte rüz-be-rüz
Öñlerince o şem‘-i řām-efrüz (613)

Şevķ ü şevķetle irdiler Mışra
Şedd-i şöhretle girdiler Mışra (614)

Yusuf Mısır'da mezat meydanına çıkarılır ve mezat günlerce sürer:

Niçe günler mezād eylediler
Birbirinden ziyād eylediler (676)

Züleyha Yusuf ile karşılaşmadan önce yıllarca Aziz ile huzursuz şekilde yaşamış ve Yusuf'u aramıştır:

Nice yıldur bu miḥneti çekerin
Nice yıldur bu ḥasreti çekerin (1074)

Yusuf zindana düşdükten üç gün sonra Züleyha dayanamayıp dadısını ona gönderir:

Üç gün üç gice çekdi bu derdi
Dāyesin şoñra yāre gönderdi (1628)

Bir zaman geçtikten sonra Züleyha bu sefer Yusuf'un zindandan çıkması için Azizi ikna etmeye çalışır:

Geçdi bir nice gün bu derdile
Eşk-i germile āh-ı serdile (1647)

Şoñra bir gün ʿAzīze ʿarz itdi
Yūsufuñ çıkmasını farz itdi (1648)

Yusuf'un rüyasını yorumlayarak kurtulacağını söylediği genç saraya çıktıktan sonra yıllar geçtiği halde Yusuf'u hatırlamaz:

Nice yıl geçdi ol cüvān-ı şād
Yūsufı şeh yanında etmedi yād (1721)

Müddet-i ḥabsi oldı biz-i sinīn

Oldı şoñra bizâ‘at üzre emîn (1722)

Yusuf’un tabiri üzre Mısır’da yedi yıl bolluk ile yedi yıllık kıtlık birbirini izler:

Yidi yıl oldı pes bu taz‘îfât

Virdi buğdaya şöyle Hâk berekât (1822)

Yidi yıl ekdi biçdi ehl-i diyâr

Sünbülile pür oldı her anbâr (1823)

Çünkü bu yidi yıl tamâm oldı

Nîle nakşile infisâm oldı (1824)

Yidi yıl Mısr қаht-ı ‘âm oldı

Halk hep Yūsufa gulâm oldı (1832)

2.1.5. Masal Unsurları

Gubârî, büyük bir cesaret göstererek, Yusuf u Züleyha hikayesini orijinal bir konu ve olay düzeniyle yeniden tertip etmiştir. Bunu yaparken hikayesinin mihverine Kur’an’daki Yusuf kıssasını almış, Kur’anî öze aykırı olmaması ve aşk hikayesinin derinlik ve efsununa katkıda bulunması şartıyla, dini eserlerde ve daha önce yazılan mesnevilerde yer alan ilave motif ve unsurlara da yer vermiştir. Son olarak kendi ibdasıyla aşk hikayesine yeni nakışlar ve renkler katmıştır. İşte Gubârî mesnevisindeki masalsı unsurların yeri ve anlamı bu bağlamda değerlendirilmelidir.

Fakat diğer Yusuf u Züleyha mesnevilerinin aksine Gubârî mesnevisindeki masalsı unsurlar eserin etkisini, bütünlüğünü, inandırıcılığını bozacak nitelikte değildir. Masalsı unsurlarla biz Kur’an’a dayanmayan, dolayısıyla mucize olmayan, olağanüstü hadise ve oluşları kastediyoruz. Eserde bu şekilde geçen masalsı unsurları şu şekilde sıralayabiliriz:

1) Züleyha’nın, vatanı olan Mağrib ülkesinde kız iken, Yusuf’un suretini babasının tapınağında görmesi.

2) Suretin sahibinin çeşitli şekillerde Züleyha'ya belirmesi, onunla konuşması ve ona hikmetli telkin ve tavsiyelerde bulunması. Züleyha'nın bu süre zarfında ilahi aşkı andıran haller ve tezahürler yaşaması.

3) Züleyha muradına ermek için Yusuf'u yedi kapı ardındaki has odasına götürdüğü zaman, bir ara Yusuf ona meyletmişti. Sonra Kur'an'da belirtildiği üzere Allah Yusuf'un ismetini korumak için ona ikaz mahiyetinde bir işaret gösterdi. Bu işaretin ne olduğu Kur'an'da geçmezken, mesnevide bunun duvarda beliren öfkelenmiş ve parmağını ısırılmış bir Yakub temsili olduğu söylenmektedir.

Görüldüğü gibi mesnevide masalsı unsurlar son derece az olduğu gibi, bunlar da hikayenin akış ve ahengini örseleyecek mahiyette değildir. Halbuki mesela daha önceki mesnevilerde şu türden onlarca rivayet ve haber yer almaktadır:

“Yakub'un çok huzursuz olduğunu gören oğulları “eğer bize inanmıyorsan emret kurdu getirelim derler. Babaları razı olur. Çocuklar bir kurt yakalayıp dişlerini çekerek getirirler. Yakup kurdun dile gelmesi için Tanrı'ya yalvarır, kurdun arkasını sıvazlayarak sorar. Kurt, bu işten haberi olmadığını, peygamber etinin haram olduğunu, ovada dolaşırken kendisini avlayıp, dişlerini sökerek buraya getirdiklerini anlatır.”⁵⁸

“Bir gün seher vakti, kervan Nil kenarına doğru hareket eder Mısır kenarında bulunan bir nehre varır. Yusuf yıkanmak için Nil'e girer, kervan halkının kendini seyretmek için toplandığını görünce, bunların nazarından korunmak için Tanrı'ya yalvarır. O sırada sudan bir ejderha çıkar, bunu gören halk ejderhayı seyre dalar, Yusuf da rahatça yıkanır.”⁵⁹

Görüldüğü gibi buradaki masalsı haberler hikayenin Kur'anî özülle alakasız olduğu gibi, peygamberlik hakikatiyle de bağdaşmamaktadır. Halbuki Gubârî, gerek hikayenin ruhuna ve gerekse peygamberlik makamına büyük bir saygı ve sadakat göstermiştir.

2.1.6. Mesnevinin Konu Tertibi

Gubari'nin yaklaşık 2106 beyitlik Yusuf u Züleyha mesnevinin beyitler bakımından içerdiği konular şöyledir:

⁵⁸ Bu olay mesela Ali, Mahmud, Ş.Hamza, S.Fakih, Hamdi ve Yahya mesnevilerinde yer almaktadır. Bkz. Onur, age., s. 134.

1-5. Beyitler: Giriş mahiyetindedir ve padişaha ithaf beyti de bu bölümde yer almaktadır.

6-35. Beyitler: Hazret-i Muhammed ile Yusuf as. arasında bir mukayese ve münasebet kurulmaktadır. Muhammet Mustafa'nın üstünlüğünden bahsedilmekte ve onun parmağıyla ayı parçalama mucizesi anlatılmaktadır.

36-56. Beyitler: Şair Yusuf hikayesindeki manalar ve remizler bağlamında Allah'a dua ederek ondan feyiz, istikamet ve başarı istemektedir.

57-111. Beyitler: Mesnevinin sebab-i telif bölümüdür. Mustafa Çelî isminde bir zat Gubari'den bir Yusuf u Züleyha mesnevisi yazmasını istemekte ve bunun sebeplerini açıklamaktadır.

112-169. Beyitler: Hazret-i Yusuf'un güzelliğinin sebepleri açıklanmakta ve bu bağlamda onun ana rahmine düştüğü andan doğumuna kadarki süreç anlatılmaktadır.

170-182. Beyitler: Hazret-i Yusuf'un doğumu, iki yaşında annesinin ölümü, bakımını halasının üstlenmesi ve on yaşına kadar büyütülmesi anlatılmaktadır.

183-222. Beyitler: Kardeşlerinin Yusuf'a olan hasedinin sebepleri anlatılmakta ve gördüğü rüyadan bahsedilmektedir.

223-396. Beyitler: Kardeşlerin rüyayı duyması, öfkelenerek plan kurmaları, Yusuf'u babalarından istemeleri, alıp kıra götürmeleri ve kuyuya atmaları hadiseleri anlatılmaktadır.

397-500. Beyitler: Yusuf'un kuyuda geçirdiği zamanı ve burada yaşadıklarını anlatmaktadır.

501-558. Beyitler: Kardeşlerin Yusuf'u kuyuya attıktan sonra kana batırılmış gömlekle Yakub'a gelip uydurdukları hadiseleri ona anlatmaları ve Hazret-i Yakub'un buna tepkisi nakledilmektedir.

559-614. Beyitler: Yusuf'un kuyudan çıkarılmasından Mısır'a getirilmesine kadar olan hadiseler anlatılmaktadır.

615-638. Beyitler: Yusuf'un Mısır halkının karşısına çıkarılması anlatılmaktadır.

639-778. Beyitler: Züleyha'nın Yusuf'u görmesi, ona aşık olması, Azizin onu evlatlık alması ve Züleyha ile Yusuf'un birbiriyle konuşmaya başlamaları anlatılmaktadır.

⁵⁹ Bu haber Ali, Mahmud, Ş.Hamza, S.Fakih, Hamdi, Kemal ve Yahya'da yer almaktadır. Bkz. Onur, age., s. 135, 143.

779-1074. Beyitler: Yusuf ve Züleyha birbirine kendi geçmişlerini anlatmaktadır.

1075-1616. Beyitler: Aziz kasrında Züleyha ile Yusuf arasında geçen maceralar ve hadiseler anlatılmaktadır.

1617-1722. Beyitler: Hazret-i Yusuf'un zindanda yaşadığı yıllar ve bu zaman müddetince olan hadiseler anlatılmaktadır.

1723-1794. Beyitler: Mısır sultanının rüya görmesi, Hazret-i Yusuf'un bunu tabir etmesi, zindandan çıkarılması ve Aziz kılınması hadiseleri anlatılmaktadır.

1798-2079. Beyitler: Hazret-i Yusuf'un Züleyha ile evlenmesi, onun bolluk ve kıtlık dönemlerindeki idaresi, kardeşlerinin ve en son babası Yakub'un Mısır'a gelerek Yusuf ile kavuşmaları anlatılmakta ve hikaye sona ermektedir.

2080-2106. Beyitler: Gubari hikayeden çıkardığı derslerden bahsetmekte, mesneviyi yazarken yaşadığı şeyleri anlatmakta ve eseri hangi yer ve zamanda yazdığını söyleyerek Farsça bir kıt'a ile mesneviyi sona erdirmektedir.

2.2. Şekil

2.2.1. Nazım şekli

Eserin nazım şekli mesnevidir ve mesneviden başka hiçbir nazım şekline yer verilmemiştir. Gubârînin kendisi mesnevinin içerisinde gazel, tercî-i bend gibi farklı nazım şekillerinin bulunmasını mesneviye uygun bulmamaktadır ve bu hususta Camî ve Hamdî'yi tenkit etmiştir.

Mesnevîde begim gazel neyler

Bu maḥallerde nā-maḥal neyler (87)

Nedür ol gûne gûne tercî'ât

Nedür ol dürlü dürlü taşnî'ât (88)

Mesnevi nazım şekli kafiye kurgusunun kolaylığından dolayı uzun hikayelerin şiirleştirildiği çalışmalar için tercih edilen bir nazım biçimidir.

2.2.2. Vezin

Eserde nazım şekli olarak sadece mesnevi kullanıldığı gibi, vezin olarak da sadece aruzun hafif bahrinin *Fā'ilātün (fe'ilātün) / mefā'ilün / fe'ilun (fa'lün)* vezni kullanılmıştır. Nihat Sami Banarlı, bu veznin de içinde bulunduğu kısa vezinler hakkında şunu söyler: “bu kısa vezinler mesnevi edebiyatında; bilhassa halk arasında okunan İslami kahramanlık menkıbelerinin söylenişinde; tasavvuf eserlerinde; İslam kahramanlarının hayat hikayelerinde; Yusuf u Züleyha gibi İslami aşk ve iman menkıbelerinin hikayesinde kullanılmıştır”.⁶⁰

Bu kısa vezinler hece hesabıyla onbirli hece düzenine uyduklarından, halk edebiyatındaki ritme uygun görülmüş ve halk arasında yaygınlıkla okunan eserlerde tercih edilmiştir.

Fakat Gibb, Hamdî'nin de mesnevisinde kullandığı bu bahr-i hafif vezninin o güne kadar Türk mesnevilerinde kullanılmadığını kaydeder.⁶¹

Gubârî'nin mesnevisinde veznin genel olarak başarıyla uygulandığını söyleyebiliriz. Fakat ilk ve orta dönemin çoğu eserlerinde olduğu gibi aruz hataları da az değildir. Diğer taraftan veznin son tefilesi *fe'ilun*'dan daha çok *fa'lun* şeklinde gelmiştir.

2.3. Dil ve Üslup

Mesnevinin dili yazıldığı dönemin yaygın dil anlayışına göre şaşırtıcı derecede sade ve akıcıdır. Her ne kadar mesnevi uzun soluklu bir tür olmak bakımından, girift ve mürekkep yapılar yerine daha basit ifade biçimlerini zorunlu kılsa da, bu mesnevide karşılaştığımız dil Türkçe'nin akıcılığını, kıvraklığını, ses hususiyetini hissettirecek derecede millidir.

Eserin dilinin böyle olması şairin halk edebiyatına yakın, veya Divan Edebiyatının kültür birikiminden uzak olmasıyla alakalı değildir. Gubârî dini ve klasik ilimlere vakıf olduğu gibi, kendisinin Arapça ve Farsçaya nüfuzu da fevkaladedir. Zaten mesnevinin iç dokusunda bu kültür vukufiyetini sezmek mümkündür. Şair bu dil tercihini şuurlu bir şekilde yapmış ve bunu eserde bizzat ifade etmiştir:

⁶⁰ N. Sami BANARLI, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, MEB Yay., İst., 1998, C.1, s.163.

⁶¹ Gibb, age., s. 389.

İki biñ beytile temām olsun
Naẓm-ı dil-ḥvāh-ı hoş-niẓām olsun (105)

Yazması okuması sehl olsun
Anı bir kez okuyan ehl olsun (106)

Naẓm-ı ḥāṭır-niṣān u pāk olsun
Cümle ebyātı sūz-nāk olsun (107)

Mesnevinin üslubu sanatlı değilse de coşkulu ve parlaktır. Eser, başarılı psikolojik tahliller ve kuvvetli tecritler içermektedir. Mesela Züleyha'nın Yusuf'la ilk karşılaşmasında onunla konuşamaması, oldukça gerçekçi bir ruh haletidir.

Bülbül iken o güng-i lāl oldu
Ol güle söylemek muḥāl oldu (718)

Yine mesela Yusuf aziz olduğu zaman kardeşler zahire almak için Mısır'a gelmişler, Yusuf, kendini onlara tanıtmadan ikinci geliste Bünyamini de getirmelerini istemişti. Mesnevi'de Bünyamin'in Mısır'a gelip Yusuf'la karşılaşması anlatılırken Yusuf'un Bünyamin'de farketdiği bir melankoliden bahsedilmektedir ki bu psikolojik bir nüfuzu göstermektedir. Yani hikayede duygular ve olgular bir macera eserindeki gibi sık ve somut değildir:

Qaldı Yūsuf yanında Bünyāmīn
Gördi tenhā özüni aldı ḥazīn (1911)

Diğer taraftan iki kahramanın karşılıklı duyguları ifade edilirken, oldukça etkili bir manaya temas edilmiştir. Bu iki sevgilinin aşkı sıradan bir bağlanma, tutulma değil, aşkın ezeli ışığından yankılanan bir tezahürdür:

Varidi ünsi bunlaruñ ezeli
Nice üns üns-i ʿaşq-ı lemyezeli (732)

Zāhir oldı hemān o dem ol üns
Şaldı pertev çü mihr-i  alem-i  uds (733)

Yine Yusuf'un Z leyha'nın alakasını kesmeye  alı ırken, bir kulu aşırı muhabbetle sevmenin mahrumiyet ve sıkıntı getireceğini söylediği sahne tasavvuf  bir derinliğe sahiptir:

Pederim sevdi m btel  oldı
Beni sevmek a a bel  oldı (1158)

Ol  ab b-i  ay r-ı  alem-i r z
M lk-i  ubb i re istemez enb z

 sluptaki s hulet ve akıcılık kayda değer derecededir. Sıradan hadise yığınlarını bile  z ve akıcı bir  slupla sunmaya muvaffak olmuştur. Mesela Hazret-i Yakup oğullarından, kıra g t rd kleri Yusuf'a mukayyed olmalarını istediği b l mde şöyle demektedir:

Didi Y sufdan ıramayu  na arı
 o  dutu    yetile bu p seri (343)

P kdur   yetile mir' tı
 stemez zerre-i k d r tı (344)

Z tı bunu  bir  b-ı   f d r
Bu seyr z tını   ıl f dur (345)

A dı ta r ki  zle   hr ya
Na ar eyle  bu m -ı a f ya (346)

Ermesin zerre-i k d ret a a
Nefes-i serdden b r det a a (347)

Didi zinhār şaķınıñ zinhār
 onmasın h atırına zerre-i ğub ar (348)

G r ld   gibi Yusuf'un hassas ve nazik ruhu, ayna ve su sembolleriyle hem anlamlı, hem de  z biçimde ifade edilmiştir.

Eserde kullanılan ilmi ve tasavvufi tabirler, Arapça ve Farsça ibare ve terkipler ifadeye dolgunluk ve zenginlik vermiş, fakat hiçbir şekilde ona bir aĝırlık getirmemiştir.

 zellikle aşk ve hasret ifadeleri, kupkuru hikmet d ş nceleri şeklinde olmayıp, en içten duyan bir g nl n kendi iniltisi gibi dokunaklı ve çarpıcıdır. şairin kendi tasavvufi tecr besi ve Hicaz topraĝında incelen duygusu, hikayede Z leyha'nın aşkı, Yakub'un h zn , Yusuf'un hasreti olarak anlatılan duyguları, şairin kendi ruhundan kopan hisler olarak billurlaştırmıştır.

Diĝer taraftan eser modern kurgu eserleri kadar gerçekçidir. şair hikayesine etki kazandırmak için hiçbir zaman gezegenlerde dolaşan Fars şairlerinin abartılarına veya  b r mesnevicilerin efsane ve masallarına raĝbet etmemiş, aşk duygusunun, derinliĝi, manası ve coşkusuyla etki olarak yeterli olacaĝını g stermiştir.

2.4. Eserin N shaları

Eserin ikisi Milli K t phanede biri ise Manisa Muradiye k t phanesinde olmak  zere   n shası bulunmaktadır:

2.4.1 MK. Milli K t phane-1:

Milli K t phane A 8527 numarada bulunmaktadır. En eksiksiz ve itinalı n sha bu g r nmektedir.

Yazı	: Talik
Boyut	: Dış: 185x125 / �: 100x65.
Cilt:	: G�mme salbek şemseli, zencirekli, mıklebli, k�şebentli kahverengi meşin kaplı mukavva cilt.
Tezhib:	: Serlevha ve kenar cetvelleri m�zahheb
Yaprak	: 103
Satır	: Her sayfada 11 satır
�stinsah tarihi	: H.986 / M. 1578-79

Müstensih : Veysî

Beyit sayısı : 2106

2.4.2. Mu. Manisa Muradiye Kütüphanesi:

Manisa Muradiye Kütüphanesinde 1215/6 numarada bulunmaktadır. Beyit sayısı olarak fazla eksik olmamakla beraber, hikayenin akışında bazı bölümlerin tertip ve sıralaması yanlıştır.

Yazı : Nesih

Boyut : Dış: 198x135 / İç: 130x75.

Cilt: : Sırtı ve sertabı kahverengi meşin kaplı üstü ebru kaplı, miklebli, mukavva cilt.

Tezhib: : Söz başları kırmızı

Yaprak : 127b-199b arası

Satır : Her sayfada 15 satır

İstinsah tarihi : Belli değil

Müstensih : Belli değil

Beyit sayısı : 2084

2.4.3. Milli Kütüphane-2:

Milli Kütüphane A 690 numarada kayıtlıdır. Bozuk bir Talik yazıyla yazılmıştır. 1800 beyit civarındadır. Mesnevinin ilk ve son bölümleri mevcut olduğundan, muhtemel eksik beyitler orta kısımlardan olmalıdır.

Yazı : Talik

Boyut : Dış: 190x125 / İç: 150x65.

Cilt: : Şemseli kahverengi meşin cilt. Şirazesı dağınık.

Yaprak : 36

Satır : Her sayfada 25 satır

İstinsah tarihi : Belli değil

Müstensih : Ahmed b. Receb

Beyit sayısı : Yaklaşık 1800

Diğer taraftan mesnevi üç nüshada da şu beyitle başlamaktadır:

Nām-ı Haq olsa ibtidā-ı suhan

Ḳıṣṣa Yūsuf gibi olur aḥsen

İlk iki nüsha ‘Ḳıt’a-ı İ’tizār’ diye bahsedilen şu Farsça kıt’a ile sona ermektedir:

Ey Ğubārī ze-baḥt pür-ḥvābem

Dīdeem çend şeb besī yārī

Ki nümūdest o merā ḥvābī

Ḥvāb ki bihterest ze-bīdārī

Ya‘nī īn naẓm-ı ḳıṣṣa-ı Yūsuf

Rū-nümūde be-ḥvāb-ı bīmārī

Heme ḥvābest ḳıṣṣa-ı Yūsuf

Ḥāṣṣa īn naẓm-ı pāk-i şeb-kārī

Üçüncü nüshada ise bu kıt’a bulunmamakta, eser bu kıt’adan önceki son beyit ile sona ermektedir.

SONUÇ

İncelemesini yaptığımız bu eser 16. yüzyılın önemli mesnevilerinden birisidir. Gubârî, eserde konu tertibi bakımından yenilik yapmıştır. Şair eserin merkezine Kur'an'daki Yusuf hikayesini almış, fakat bu temelin üstüne edebi bir bina yükseltmeyi başarmıştır. Eser gerek dili ve gerekse muhtevası ile bir kurgu eserinin bütün özelliklerine sahiptir.

Mesnevinin dili sade ve akıcı, muhtevası coşkulu, etkili ve insicamlıdır. Şair eserini bilgilerinin mahzeni yapmak yerine, şairane ve dervişane duygularının meşheri yapmayı tercih etmiştir. Bu sebeple çalışma bir kütüphane kaynağı olmak yerine, heyecanla okunacak bir edebi eser olmayı hak etmektedir.

Şairin son ve dolayısıyla en ustalıkli eseri olması, girişinde poetika tarzında bir bölümün bulunması, Mekke'nin manevi atmosferinde kaleme alınması, ve Türk Edebiyatındaki başarılı Yusuf u Züleyha mesnevilerinin sonuncusu olması, eserin önemli hususiyetlerinden bazılarıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METİN

Bismillāhirrahmānirrahīm

fā'ilātün mefā'ilün fe'ilün

Mu 127^b, MK 1^b 1-

Nām-ı Haḳ olsa ibtidā-i suḡan
Kıṣṣa Yūsuf gibi olur aḡsen

Bilinür sırr-ı kıṣṣa-ı Yūsuf
Delinür dürr-i faṣṣa-ı Yūsuf

Dürr-i nā-süftesi olur süfte
Sırr-ı nā-güftesi olur güfte

Dürri cān riştesine lāyık olur
Nazm-ı gevher niṣāmı fāyık olur

5- Zīb olur nazmı gūṣ-ı devrāna
Tuḡfe olur Selīm ṣeh ḡāna

Naʿt-ı Seyyidi'l-Mürselīn ʿAleyhi'ş-şalātü ve's-selām

Yūsuf-ı Mıṣr-ı cān Muḡammeddür
Hem ʿazīz-i cihān Muḡammeddür

MK 2^a

Süre-i Kevşer ile ol sulṭān
Teşne-i cān iken oldılar reyyān

Nīl-i feyzi cihānı eyledi ḡarḡ
Toldı şekker söziyle ḡarbile şarḡ

Nefret itdi ʿacūz-i dünyādan
Kaçdı Yūsuf gibi Züleyḡādan

10- Ḥilʿati idi cāme-i ʿişmet
Dāmenine bulaşmadı şehvet

Mu 128^a

Çāh-ı dünyāya şalmadı sāye
Oldı hemçün melek felek-pāye

Ḳāb-ı kavseyn idi aña pāye
Nice şalsın bu çāha ol sāye

Pāyesin düşde görmedi Yūsuf
Sāyesin düşde görmedi Yūsuf

Aḥmed ol dem ki ehl-i cāh idi
Yūsuf ol dem nazīl-i çāh idi

15- Resen-i Aḥmed idi ḥabl-ı metīn
Resen-i Yūsuf idi mū-yı kemīn

Aḥmedi ‘arşa çekdi ḥabl-ı metīn
Yūsufı çāha şaldı mū-yı kemīn

Dāmen-i Yūsuf oldı gül gibi çāk
Dāmen-i Aḥmed oldı gül gibi pāk

Girdi Yūsuf derūn-ı zindāna
Girmedi Aḥmed illā kim cāna

MK 2^b

Aḥmede ‘ammīzādedür Yūsuf
Aḥmede ser-nihādedür Yūsuf

20- Birisi Aḥmed ibn-i İsmā‘īl
Birisi Yūsuf ibn-i İsrāīl

Bu iki şāh-ı mu‘teber ḥaqqı
Bu iki ‘ammī-zādelər ḥaqqı

Yā İlāhī kapuñdan eyleme dūr
Ben Ğubārī kapuñda kıl mağfūr

**Der-Şakḳ-ı Kamer Mu‘cize-i Münevvir-i ān Seyyid-i
Kāyināt**

		Yūsuf-ı ƙaşr-ı Mışr-ı ħüsn ü behā Hüsn-i şiretde aḥsen ü ebhā
		Emlaḥ-ı enbiyā vü şāh-ı rüsül Efşah-ı aşfiyā vü mebde'-i küll
Mu 128 ^b	25-	İtdi çün da'vet-i risāletini Etmediler ƙabül da'vetini
		Andan i'cāz-ı şāyi' istediler Ya'nī bürhān-ı ƙāṭi' istediler
		Mührini dutdi cānib-i māha İtdi ol dem tevekkül Allāha
		Şeb-i bedr idi ƙaldırub muştun Ƙalem itdi mübārek engüştün
MK 3 ^a		Mihr ü meh ortasında ol engüşt Ḥāyil oldı çü mihre virdi püşt
	30-	Bir elif yazdı mehde ol barmak Ol elif itdi ƙurş-ı māhı şak
		Mehde yazıldı çün bu ḥarf-ı siyāh Rāstī eyledi o dem mehi māh
		Māhı çün ƙıldı şakḫ sāye-i şāh Dü hilāl oldı mīm-i ḥalka-ı māh
		Çili şaşt itdi şestile ol şāh Nice şaşt itdi belki dü pencāh
		Dü hilāl ol zamān dü nūn oldı Ol dü nūn dāḥī on kez on oldı
	35-	Oldı mu'ciz-sān Ğubārī bu şeb Geldi ĩmāna nice bed-mezheb

27^a dutdi: tutdi Mu

30^b şak: dü şak Mu

33^a şestile: şaştile Mu

Münacât be-Der-gâh-ı Kâziyü'l-Hacât

Ey kılan yüz tecellî Yūsufdan
Kurtaran ʿālemi teessüfden

Ey viren aña sîret-i hūbî
Mübtelâ iden aña Yaʿkûbi

Ey viren aña hüsni-i zîbâyî
Aña ʿaşîk iden Züleyhâyî

Mu 129^a

Ey viren aña hüsni-i taʿbîri
Daği teʿvîl-i sırr-ı tefsîri

MK 3^b

40-

Mazhar-ı ism-i aʿzam iden anı
İhvetinden muʿazzam iden anı

Kışsa-ı Yūsufı baña sen vir
Hişşe-i Yūsufı baña sen vir

Ahsen-i kışsa kışsa-ı Yūsuf
Ahsen-i hişşe hişşe-i Yūsuf

Yaʿnî taʿbîrimi ḥasen eyle
Daği tefsîrimi ḥasen eyle

Feyz vir baña sırr-ı Yūsufdan
Şakla taʿbîrimi taʿassüfden

45-

İhvetim içre hem ser-efrâz it
Ehl-i nazm içre yaʿnî mümtâz it

Hübdur cümle kışsa-ı Yūsuf
Hübdur cümle hişşe-i Yūsuf

Beni bu hâbdan ḥabîr eyle
Hüsni-i taʿbîrine debîr eyle

Münacât be-Der-gâh-ı Kâziyü'l-Hacât: Münacât Mu/ MK 3^a; Mu 128^b

38^a hüsni-i: hüsni ü Mu

44^a feyz: kabz Mu

46^a kışsa: faşsa Mu

Hüsn-i ta'cîre mâlik eyle beni
Râh-ı taḥkîke sâlik eyle beni

Hüsn-i ta'cîrdür libâs-ı suḥan
Şöyle didi güher-şinâs-ı suḥan

50- Hâmemi şakla zeyğ u zelletden
Nâmemi şakla 'ayb u 'illetden

MK 4^a

Nâmemi şakla şerr-i şeytândan
Şakla ya'nî ḥasûd-ı ihvândan

Yûsuf-ı 'aqlı çâhdan şakla
Ya'nî çâh-ı günâhdan şakla

Mu 129^b

Doğri söz vir ki sözde zîverdür
Belki zîver degil o gevherdür

Lâyık olmaz bu kışsa içre yalân
Dâmen-i Yûsuf üzre nite ki ḡan

55- Anuñ içün ki sırr-ı Kûrân'dur
Kışsa-ı pāk-i mâh-ı Ken'ândur

Kışsa-ı ḡâl-i enbiyâdur bu
Yûsuf-ı cāna cān-fezâdur bu

Sebeb-i Te'lîf

Sebebi bu iki biñ ebyātuñ
Bâ'is-i nazmı bu 'ibārātuñ

Didi bir ehl-i dil ekābirden
Zihnile zümre-i nevābirden

Var mıdur Yûsuf u Züleyḡāñuz
Ol kitâb-ı nefîs-i zîbāñuz

53^a doğri: toğri Mu

55^a anuñ içün: anuñçün Mu

Sebeb-i Te'lîf: MK 4^a; Mu 129^b

59^b nefîs-i: nefîs ü Mu

- 60- Didüm aña ki vardur bir iki
Birisi Fārisī biri Türkī
- MK 4^b Biri Cāmī ve birisi Ḥamdī
Muṭteber bu ikisidür şimdi
- Didi meşhūrdur bu iki kitāb
İkisi daḥi tuḥfedür kem-yāb
- Bu iki tuḥfeye nazīr olmaz
Yaʿnī mānend-i dil-peḫīr olmaz
- Her biri bir nigār-ı zībādur
Adları Yūsuf u Züleyḫādur
- 65- Bunları ḥüsn-i Yūsuf etmiş zeyn
Eylemiş çeşm-i cāna ḳurret-i ʿayn
- Eşk-i Yaḳūb āb-ı rû virmiş
Maḡribüñ māhı reng ü bû virmiş
- Dillerinde bu iki ehl-i hüner
Sözi ḥatm eylemiş çü peygamber
- Mu 130^a Her birisi virüb bu nazma nîzām
Eylemişler nazımda ḥatm-ı kelām
- Gerçi her biri hoş kitāb itmiş
Zaḥmet-i bî-ḥad irtikāb itmiş
- 70- Lîk ḡāyet mufaşşal etmişler
Ḥadden artuḳ muṭavvel etmişler
- Ḳışşanuñ hoş degil mi muḥtaşarı
Ḥişşenüñ hoş degil mi muṭteberi
- MK 5^a Ḳışşa hoşdur ne deñlü olsa eḳall
Ḳīle ḥayru'l-kelām ḳalle ve dell
- Bu iki tuḥfenüñ zevāyidi çok
Ḳışşa-ı Yūsufa taʿalluḳı yok

72^b Arapça ibare için bkz. EK-1 İktibaslar.

Çābük imiş fikirleri feresi
Tā geçince feresleri hevesi

75- Koşılar koşub ikisi her sū
Eylemişler bu arşada tek ü pū

Adları gerçi kışsa-ı Yūsuf
Līk az anda hışse-i Yūsuf

Eylemişler egerçi çok zībi
Bulmamış ikisi de tertibi

Kışsalar içre Yūsuf olmuş gayb
Nitekim çāh içinde ol bī-ayb

Cāmī tayy eylemiş du pīreheni
Çeşm-i söz nice açmamış deheni

80- Yakasın açmamış dü pīrehenüñ
Dāmenine yapışmamış suhanuñ

Añmamış daḥi luṭf-ı Reyyānı
Kaḥṭ-ı Mıṣrile daḥi ihvānı

Añmamış ictimā^c-ı Yaḳūbı
Bu iken cümle kışsanuñ hūbı

Mu 130^b, MK 5^b

Terk idüb ya^cnī aḥsen-i kışaşı
Az olmuş bu kışsadan hışaşı

Ḥamdīnūñ çün ta^cām-ı ^caşūrā
Heft rengile nazmı bezm-ārā

85- Nedür ol kışsalar hikāyetler
Dürlü dürlü daḥi rivāyetler

Ya nedür anda dürlü dürlü gāzel
Olsa bārī hele gāzelde güzel

Meşnevīde begim gāzel neyler
Bu maḥallerde nā-maḥal neyler

Nedür ol gūne gūne terci^cāt
Nedür ol dürlü dürlü taşnī^cāt

- Dutalum her birisi baħr-ı ħubūr
Meşnevīde nedür bu dürlü buħūr
- 90- Terceme itdi çünki Cāmīden
Ya‘nī ol siħr-sāz u sāmīden
- Ne içün itmedi aña taķlīd
Meger anı begenmedi bu ferīd
- Yā nedür ihvete bu isnādāt
Güne güne ķabīħ teşnī‘āt
- Dökdilerse ķamīşe ger ķanı
Dökmediler hele yire ķanı
- MK 6^a Çıķarub ķanda her birinüñ elin
Pāymāl itdi arz-ı bī-bedelin
- 95- Bilmezem ki ne eyledi ĩcāb
Bu suāle ‘aceb ne iki cevāb
- Ĥāme ĥaķķuñ olub ‘ināyātı
Bunlaruñ ‘afv olundı zellātı
- Şoñra bunlar hep enbiyā oldı
Pāk-i āyīne aşfiyā oldı
- Mu 131^a Nāmı Ķur’anda bunlaruñ esbāt
K’oldılar mażhar-ı şıfāt-ı neşāt
- Hem ezelde bu idi hükm-i ķader
K’ola bunlar bu ķışşaya mażhar
- 100- Mā-ĥaşal sözi muĥtaşar idelüm
Şadef-i gūşi pür-güher idelüm
- Ķudretüñ var senüñ de ‘azm eyle
Yūsufuñ ķışşasını nazm eyle
- Uzun uzun ĥikāyeden ĥazer it
Cāmī Ĥamdī gibi etme muĥtaşar it

Etme tatvîl az ve öz eyle
Pāk ü pākîze dil-fürüz eyle

Şakla şakın zebānı zelletden
Hāzer it sırr-ı pāk-i ihvetden

MK 6^b 105- İki biñ beytile temām olsun
Nazm-ı dil-ḡāh-ı hoş-nizām olsun

Yazması okuması sehl olsun
Anı bir kez okuyan ehl olsun

Nazm-ı ḡātır-nişān u pāk olsun
Cümle ebyātı sūz-nāk olsun

Şekli anuñ daḡi muḡāl olsun
Bu cihān gibi bir ḡayāl olsun

Yaʿnī Yūsuf gibi güzel olsun
Ḥüb u raʿnā vü bī-bedel olsun

110- Bilüñüz kim bu defterüñ sebebi
Defter emīni Muştāfā Çelī

Şāhib-i nazm Varaḡa vü Gül-şāh
Rūḡına rahmet eyleye Allāh

Sebeb-i Ḥüsn-i Yūsuf Aleyhi's-selām

Bülbül-i hoş-nevā-yı gülşen-i cān
Rāvī-i kışsa-ı gül-i Kenʿān

Mu 131^b Zıkr idüb kışsa-ı ʿulūḡını ol
Hem diyüb neşʿet-i lühūḡını ol

Sebeb-i ḡüsnüni beyān itdi
Gül gibi kışsasın ʿıyān itdi

104^a zellet: zillet Mu

107^a nişān u: nişān-ı Mu

108^{a-b}: - Mu

110^b Çelī: Celī Mu

Sebeb-i Yūsuf ʿAleyhi's-selām: MK 6^b; Mu 131^a

113^a kışsa-ı: Yūsufuñ Mu

- MK 7^a 115- Didi kış gitdi nev-behār oldı
Kūh u hāmūn sebze-zār oldı
- Güldi gülşende goncalar güller
Toldı bāğa figān-ı bülbüller
- Gülşen oldı çü kişver-i Ken‘ān
Nice gülşen ki oldı reşk-i cinān
- Zevcesi ile Hāzret-i Ya‘qūb
Seyr-i bāğı idindiler maṭlūb
- Vardılar bāğa itdiler seyri
Yoğidi kimse bunlaruñ gayrı
- 120- Kūşe-i bāğı gördiler ḥalvet
Ḥareket itdi nefis-i pür-şehvet
- İtdi Ya‘qūb niyyet-i ferzend
Gül budağında aşladı peyvend
- Ya‘nī bir oğul istedi Hāqdan
Luṭf-ı Hāqdan Cevād-ı Muṭlaqdan
- İstedi gülşen içre bir gonçe
Göñline tā ki ola eglençe
- Vaqt-ı peyvend çeşmi gülde idi
Yūsufuñ şüreti göñülde idi
- 125- Olsa göz gülde çün dem-i peyvend
Güzel olur be-ğāyet ol ferzend
- MK 7^b Düşdi gülşende rahme çün ol gül
Ānesi oldı ol güle bülbül
- Münācāt-ı Māder-i Yūsuf Aleyhi’s-selām**
- Mu 132^a Düşdi çün rahme gevher-i Yūsuf
Şadeḫi oldı māder-i Yūsuf

123^a gonçe: gonce Mu

123^b eglençe: eglence Mu

125^a göz gülde: göz üi gülde Mu

Ol zamān başladı münācāta
Başladı yaʿnī arz-ı hācāta

Didi ey Hāl-ı gül-i gülşen
Eyleyen anı şāh-ı mülk-i çemen

130- Şakla cānumda göñlümüñ gülünü
Şad hezār eyle hüsni bülbülünü

Cümle güllerden ahsen it gülümü
Āşyāndan uçurma bülbülümü

Güzel olsun be-ğāyet endāmı
Görenüñ gitsün ol dem ārāmı

Çeşm-i pākini nūrdan pāk it
Nūrı ile dilim feraḥ-nāk it

Cümle aʿzāsını münevver kıl
Anı buna şadefde gevher kıl

135- Kākülin eyle müşg ü ʿanberden
Zülfünü eyle sünbül-i terden

MK 8^a

Çehresiyle cebīnin it enver
Eylesin aña secde şems ü kamer

Beñlerin eyle Zühre-veş Yā Rab
Secde kılsun aña nice kevkeb

Ruḥların iki verd-i ḥandān it
Dehenin ḡonce-i gülistān it

Aḳ güllerden it kulağını
Pür-gül eyle cemāli bāğını

140- Leblerin laʿl-ı terden eyle anuñ
Dişlerini güherden eyle anuñ

Kaşlarını ol ayuñ eyle hilāl
Etmesün aña kimse egri ḥayāl

Mu 132^b

Zekânını gül-âbî elma kıl
Ğabğabını çü kaçre-i mâ kıl

Zekânı çāhı çāh-ı cān olsun
Ya'nî zindân-ı 'āşıkān olsun

İki nergislerin siyāh eyle
Bed nazardan anı penāh eyle

145-

Burnunu eyle gonce-i zanbağ
Bāğ-ı hüsnine vîrsün ol revnāk

Ayasın ay ve barmağın envār
Eyle tırnakların hilāl-ı nizār

MK 8^b

Nāzük eyle miyānını mūdān
Şakla çeşmini çeşm-i cādūdan

Kıl şekerden zebānını şîrîn
Husrevān olsun aña bende kemîn

Eyle hem kâmetini serv-i revān
Gören olsun hırāmını hayrān

150-

Gelmesün daği mişli mānendi
Olsun ehl-i dilüñ o dil-bendi

Dīger Sebeb-i Hüsni Yūsuf Aleyhi's-selām ve Velādet-i O

Gül-ruh olmağa cevher-i Yūsuf
Gör ne fikr itdi māder-i Yūsuf

Gör anuñ nice itdi perverişin
Gör ne kıldı kendinüñ ħorişin

147^b cādūdan : cāzūdan Mu

Dīger Sebeb-i Hüsni Yūsuf Aleyhi's-selām ve Velādet-i O : Dīger Sebeb-i Hüsni Yūsuf Aleyhi's-selām
/ MK 8^b ; Mu 132^b

- Yidigi içdigi nefāyis idi
 Tūcmesi tūcme-i ʿarāyis idi
- Fi'l-meşel ak gül idi nānı anuñ
 Hūrīler ḥvānı idi ḥvānı anuñ
- 155- Gül-şeker yir idi ğıdā yirine
 Mā-ı verd içeridi mā yirine
- Mu 133^a Rūz ü şeb aşerürdi gül-şekere
 Gül-şeker hoş gelürdi ol gühere
- MK 9^a Olsa idi kaçan o gül-ruḥ ac
 Ya gül aşın yir idi ol ya gülāc
- Gül şarābı idi şarābı anuñ
 Laḥm-ı tāvus idi kebābı anuñ
- Çok yir idi gülābı elmayı
 Kim yimez ol behiştī helvāyı
- 160- İştihāsı az olsa ger bir ān
 Tīz gül turşısın yir idi hemān
- Şāḥ-ı gül idi maṭbahında yanan
 Gül suyula idi bişen her ān
- Düşmez idi elinden aşıla gül
 Āşık idi güle nice bülbul
- Güli koxsa derūnı oynar idi
 Yine ol ğonce-i pür-nūr der idi
- Örtisi döşegi heme gül idi
 Rīş-i bālīni perr-i bülbul idi
- 165- Berg-i gül dökmeşe meābında
 Ḥvābe varmazdı cāme-ḥvābında
- Şāḥn-ı gülşende idi yatağı
 Gülşen idi yatağı durağı

153^a yedigi içdigi : yedügi içdügi Mu

161^b bişen : pişin Mu

		Berg-i gülden geyürdi pîreheni Gül idi bülbül idi her suhanı
MK 9 ^b		Cümle gül-reng idi anuñ tonı Kimi gül-reng ve kimi gül-günî
		Geçdi bu resme hefte vü eyyām Ol gülüñ ayı günü oldı tamām
	170-	Doğdı gülşende mā-ḥaşal ol gül Oldı anuñ içün güzel ol gül
Mu 133 ^b		Çün zuhūr itdi bu kemāl-i luṭf Ḳodılar ismini anuñ Yūsuf
		Ṭoğdı gülşende çünki ol ḡonce Vālideyn içün oldı eglence
		Dürlü nāz ü ni‘amile anı Beslediler o verd-i Ken‘anı
		İki yaşına irdi çün o kerīm Şadefi gitdi ḳaldı dürr-i yetīm
	175-	Ḥālası aldı bağına başdı Fi’l-meşel şadrına güher aşdı
		Sevdi cānı gibi o cānānı Ānesi gibi besledi anı
		Besledi ānı şîr ü şekkerile Misk-bū şekker-i mükerrer ile
		Besledi Yūsufı nefāyis ile Rūz ü şeb ṭu‘me-i ‘arāyis ile
MK 10 ^a		Oldı günden güne cemālî füzūn Vaşf-ı ḥüsnî beyāndan oldı bîrūn

169^b Ol gülüñ ayı günü oldı tamām : Ol gülüñ oldı ayı günü tamām Mu.

170^a doğdı : ṭoğdı

179^a cemālî füzūn : cemāl-i füzūn Mu

- 180- Güli hāk itdi gülşenüñ gülünü
Sünbülü bāda virdi sünbülünü
- Ḳāmeti serv-i bāğı pest itdi
Ḳaddi naḥl-ı güli şikest itdi
- Çünkü ol māh oldı deh sāle
Ḳıldı ʿuṣṣāk göyünü hāle

Evvel Sebeb-i Ḥased-i İḥvet-i Yūsuf Aleyhi's-selām

- Oldı Yūsuf çü ḥüsnile meṣhūr
Oldı fi'l-cümle iḥveti maḥhūr
- Nāmı dutdı diyār-ı Kenʿānı
Ḥased itdiler aña iḥvānı
- Mu 134^a 185- Ḥasede ḥüsn ü şöhret oldı sebeb
Naḥvet-i iḥvet aña virdi taʿab
- Cānla sevdi Ḥazret-i Yaʿqūb
Oldı yanında cümleden merḡūb
- Dürlü dürlü riʿāyet itdi anı
Gice gündüz ḥimāyet itdi anı
- Yūsufa ḥāş itdi şoḥbetini
Rüşen itdi aña muḥabbetini
- MK 10^b Şan hemān Yūsuf idi ferzendi
Yoḡidi andan özge dil-bendi
- 190- Kār-ı dil şanmañ iḥtiyārīdür
Meyl-i Yaʿqūb iztirārīdür
- Çünkü Yūsuf irişdi on yaşına
Galebe itdi cümle ḳardaşına
- Ḥüsn-i şūretde luṭf-ı sīretde
ʿAḳl u fikretde cümle ḥāletde

Evvel Sebeb-i Ḥased-i İḥvet-i Yūsuf Aleyhi's-selām: MK 10^a; 133^b

184^a dutdı : tutdı Mu

İhvetüñ artdı haqd ile hasedi
Eridi her birisinüñ cesedi

Her birisi baķub kerāhatle
Görür idi anı haķāretle

195- Baķdılar dīde-i kerāhatle
Gördiler Yūsufı haķāretle

Dīve baķsa kişi irādetle
Görinür dīv ħüsn-i şūretle

Anı yā ħūr yā firişte şanur
Cismini nūrla sirişte şanur

Bes budur bu haķīkat-ı taĥķīķ
Her ne şūretten eyleseñ tedķīķ

Bundan özge daĥı beyān olmaz
Ĥüsn-i ta'bir dil-sitān olmaz

MK 11^a 200- Ey Ġubārī nazar irādetile
Zeyn ider dīvi ħüsn-i şūretile

Dovvom Sebeb-i Ĥased-i İhvet-i Yūsuf 'Aleyhi's-selām

Mu 144^a Ĥasede bir daĥı bu oldı sebeb
Bir gice otururdu bunlar heb

Didi Yūsuf o gice Ya'ķūba
Ĥüsn-i ta'birle o maĥbūba

Cümle ihvānumuñ 'aşāları var
Ol 'aşā üzre ittikāları var

Baňa da bir güzel 'aşā olsa
Ĥüb u mevzūn u dil-rübā olsa

205- Didi ol demde Ĥazret-i Ya'ķūb
Vireyin bir 'aşā saňa mergüb

196^a -200^b : Mu'da bu beş beytin üzeri çizilmiş bulunmaktadır.

Bir bihiştî güzel ‘aşā virdi
Ne ‘aşā iḥvete taşa virdi

Virdi hem ceddinüñ kamışın aña
İḥveti gördi anı qaldı taña

Hem kuşatdı niṭāk-ı İshākı
Dil-i iḥvānı yakdı iḥrākı

Sevgili idi daḥi Bünyāmīn
Pīr anı daḥi severdi yaḳīn

Mu 144^b, MK 11^b

210-

Didiler n’oldı bu iki qardaş
Ki oldı her biri birle sırdaş

Atamız oldı bunlarile qarīn
Ḳad ebūnā lefī ḍalālīn mübīn

Seyyom Sebeb-i Ḥased-i İḥvet-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām

Ḥasede bir daḥi sebeb ey yār
Gördi ḥvābında ol qamer ruḥsār

Mihr ü mähile on bir aḥter-i pāk
Kendüye secde eyledi bī-bāk

Çün ki gūş itdi ḥvābını Ya‘ḳūb
Yūsufa eyledi naşīḥat-ı ḥūb

215-

Didi ey nūr-ı çeşm-i cān-ı peder
Mihr-i raḥşān u mihrībān-ı peder

Zīnhār eyleme bu ḥvābı ‘ıyān
Duymasunlar bu ḥvābuñı iḥvān

Ḥased eyler saña birāderler
Düşmen olub ‘adāvet eylerler

210^b ki oldı: k’oldı Mu / birle : birine Mu

211^b ḳad ebūnā : inne ebānā Mu. Ayet için bkz. EK-1 İktibaslar.

Seyyom Sebeb-i Ḥased-i İḥvet-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām : MK 11b; Mu 144b

216^b Duymasunlar : Tuymasunlar Mu

Fitneler o bu h  ab ı duymasun
H  abdan fitneler uyanmasun

  de H  ak c  mleden seni m  mt  z
K  la ta  b  rde su  an-perd  z

MK 12^a 220-   hvet  n   re ser-fir  z olas  n
Ya  n   m  mt  z u b  -niy  z olas  n

H  ab te  v  lin idesin ta  b  r
Ola ta  b  r  n   a  sen-i tefs  r

  hvet  n   re olas  n mesc  d
A  rib  n     re olas  n ma  m  d

Der-      -   H  ab-   Y  suf Aleyhi  s-sel  m

Mu 134^b       b h  ab-   Y  suf     hv  n
Didi vall  hi her birisi yalan

Didiler kim g  r  n   bu kezz  b  
Nice ho   d  zdi bu yalan h  ab  

225- Uyuriken uyand  lar     n n  r
H  abdan oldu fitneler b  d  r

Fitneler     n uyandi uy  hudan
Ba  lad  lar fes  da her s  dan

Cem   olub bir yire   amu   hv  n
Didiler kim buna gerek derm  n

Old   t  flu  n t  feyli p  r-i   az  z
    kile k  zbi etmez oldu temy  z

Aldanub ol devr    d  r    na
Old   perv  ne hem f  r    na

MK 12^b 230- Peder  n   hep budur   ay  li a  na
Zu  m-   f  sidle   htim  li a  na

218^a duymas  n :   uyumas  n Mu

Der-      -   H  ab-   Y  suf Aleyhi  s-sel  m : MK 12^a; Mu 134^a

Cümlemizden büzürg-vār ola ol
 ẖadrle şāhib-i'tibār ola ol

Hem daḡi Yūsufuñ budur fikri
 Rūz ü şeb dilde fikr ü zikri

Bizden eşref ola vücūdı anuñ
 Bize vācib ola sücūdı anuñ

ẖılavuz biz aña rükū^c u sücūd
 Ola Ādem mişālī ol mescūd

235- Biz degil belki ḡāla vü vālid
 Ola anlar daḡi aña sācid

İşigi secde-gāh-ı 'ālem ola
 ẖapusı Ka^cbe-i mu^cazzam ola

Bu ne fikr-i muḡāl ü bātıldur
 Bu ne turfe ḡayāl-ı 'ātıldur

Mu 135^a

Didiler idelüm gelüñ tedbīr
 Def^c ola tā bu tıfl-ı pūr-tezvīr

Def^c olunmazsa ortadan bu püser
 Göreler kim neler ide bu neler

240- Göreler kim ne fitneler kıpara
 Şağ olursa daḡi neler kıpara

MK 13^a

Didi biri gelüñ helāk idelüm
 Şadr-ı pūr-ḡīlesini çāk idelüm

Ortadan gitmeyince bu fettān
 Bize yoḡdur ḡuzūr u emn ü emān

Bize bakmaz bu gitmeyince peder
 Pederüñ baḡladı gözün bu püser

Eyledi hep bizi pederden dūr
 İdelüm biz daḡi anı mehcūr

239^b Göreler : Göresüz Mu

240^a Göreler : Göresüz Mu

245- Birisi didi k  l diy  b   atalum
Anı t   m  lk-i ma  ribe atalum

Bizi d  r itdi ol da d  r olsun
B  -  uz  r itdi b  -  uz  r olsun

Biri   ar   idel  m didi    ha
K'ola ol    h hem yak  n r  ha

  ıkarub k  rv  n anı   ehden
S  reler ola kim bu dergehden

D  r id  b t   bu   ıfl-ı bed-   li
  ala vech-i peder bize      

250- Peder   n hep bize olub na  arı
Unuda bir g  n ola bu p  seri

Her biri itdi r  y    tedb  ri
  tdiler g  ne g  ne te  v  ri

MK 13^b     bet   ar  a r      oldılar
H  km-i   ar     zre k      oldılar

Mu 135^b Lev  -i dilde bu   ahdı yazdılar
Y  sufa b  yle kuyı kazdılar

Reften-i    vet p   -i peder ve   aleb kerd  n-i Y  suf r   Aleyhi's-sel  m

Bulmak     n   al    Y  sufdan
  at       n         Y  sufdan

255- Cem^c olub yine ol   ased-verz  n
Ol   ased-s  ret  n ve ol g  rg  n

Pedere vardılar   anem-gird  r
K'ideler kuzıyı pederle   ik  r

Her biri k  rd iken k  yun oldu
P  -  ikeste v   ser-nig  n oldu

^{246a} ol da : o da Mu

Reften-i    vet p   -i peder ve   aleb kerd  n-i Y  suf r   Aleyhi's-sel  m : MK 13^b; Mu 135^b

- Oturub zānū-yı edeb üzre
Havfile cümle tāb ü teb üzre
- Şad belāğatle açdılar deheni
Sūy-ı maqşūda sürdiler suhānı
- 260- Her biri girdi bāğ-ı güftāra
Gülleri itdiler siper hāra
- Cümle gül-büy itdiler nefesi
Gizlediler cemende hār u hası
- MK 14^a Didiler ey peder bahār oldu
Kūh u şahrā şükūfe-zār oldu
- Açalum gönlümüz şükūfe-şıfat
Oldı ʿālem meşābe-i cennet
- Yūsufa vir bizümle hem destūr
Eylesün bizümle seyr ü sürūr
- 265- Tā bula gül gibi o gonca şüküft
Nice bir ola hāne içre nühüft
- Olsun ol gonca gül gibi hāndān
Hāne oldu o gonceye zindān
- Mu 136^a Ki koyun güdelüm şubān olalum
Gāh seyr idelüm revān olalum
- Aña vardur kavī muḥabbetümüz
Daḡi ḡadden ziyāde raḡmetümüz
- Şem^c-i rüşendürür o bu cem^e
Cümle pervāneyüz biz ol şem^e
- 270- Bize vācibdürür aña ḡidmet
Hem daḡi cānile aña ʿizzet

264b Eylesün bizümle : Eylesün hem bizümle Mu.

268^b raḡmetümüz : raḡbetümüz Mu.

270^a ḡidmet : ḡizmet Mu.

- Güş idüb pır bunlaruñ sözüni
Yüzlerinden çevirdi gül yüzünü
- Didi Yūsuf olur mı gözden dūr
Dīdeden nūr olur mı hic mehcūr
- MK 14^b Dūr olsa gözümnden ol bir ān
Tār olur gözlerüme cümle cihān
- Hem daḡi size iʿtikādum yok
ʿAhdinüz üzre iʿtimādum yok
- 275- Bilürem ben siz anı sevmezsiz
Anuñ aḡvālını begenmezsiz
- Vardur ḡalbiñüzde aña ḡased
Ḥased eyler muṣāḡibini esed
- Heb ḡalaṭdur bu cümle sözleriñüz
Ḡalaṭ oḡur ḡurūfı gözleriñüz
- Miḡneti heb muḡabbet oḡuduñuz
Ḡurbeti cümle ḡurbet oḡuduñuz
- ʿUsreti cümle ʿiṣret oḡuduñuz
Zaḡmeti cümle raḡmet oḡuduñuz
- 280- Ḡorkarın tā ki idesüz ḡaflet
Ḡurd ala ḡuzumı ḡalam ḡasret
- Güş idüb bu sözi bu ḡavm-ı fesād
Ḡalʿa-ı lāfa urdılar bünyād
- Mu 136^b Didiler olma ey peder ḡüznān
K’olsa bizümle ḡuzuña ne ziyān
- Yiyemez bizümile ḡurd anı
Ki bizüz cümle ṣīr-i Kenʿānī

278b : Zaḡmeti cümle raḡmet oḡuduñuz Mu.

279^b : Ḡurbeti cümle ḡayret oḡuduñuz

282^a ḡüznān : maḡzūnī giryān Mu.

MK 15^a

Nice gürg olsa idi şîr-i jiyân
Naʿramızı işitse virür cân

285-

Eyledi her birisi lâf-ı güzâf
Tâ ki ref̃ ola bu nizâʿ u hilâf

Her ne deñlü ki itdiler içdām
Her ne yüzden ki kıldılar ibrām

Sözleri pîre etmedi te'şîr
Didi âhîr gâzabla anlara pîr

Bir daği söylemeñ baña bu sözi
Şeb-i târ eylemeñ baña rûzı

Bu sözi siz baña ne söylersiz
Sözüñüz hep yabâne söylersiz

290-

Qurddan havfına bu idi sebeb
Qorqulı h'âb görmişidi o şeb

Almışidi düşünde Yūsufı kurd
Havfdan olmuşidi gözleri dürd

Daği çoğidi kurdı Ken'ānuñ
Haddi yogıdi kurd u şırtlanuñ

Tedbîr-i Dîger Der-Ṭaleb-i Yūsuf 'Aleyhi's-selām

Virmedi çün icāzet ihvete pîr
Yine bir yüzden itdiler tedbîr

MK 15^b

Ḥazret-i Yūsufa varub bunlar
Oğudı her birisi efsünlar

295-

Evvelâ 'arz idüb muḥabbetler
Şāniyâ gösterüb şadākatler

285^a lâf-ı güzâf: lâf u güzâf Mu.

291b dürd: derd Mu

Tedbîr-i Dîger Der-Ṭaleb-i Yūsuf 'Aleyhi's-selām: MK 15^a; Mu 136^b.

Mu 137^a

Añdılar soñra seyr-i şahrâyı
Dañi şahrâdaki temâşâyı

Didiler aç gözüñ uyar cânuñ
Oldı şahrâsı sebz Ken'ānuñ

Oldı şahrâ numūne-i eṭvār
K'anda ḥāşıl cemī'-i ṭavr-ı diyār

Cām-ı gītī-nümāya döndi zemīn
Çün Sikender naẓar kıl aña hemīn

300-

Göreyin diriseñ Bedeḥşānı
Gör şakāyıkla arz-ı Ken'ānı

Her çemen şehr-i sebz-var oldı
Devr-i yuẓar u dem-i kenār oldı

Ḥabeşi görmek isteriseñ eger
Dur var eyle benefşe-zāra naẓar

Varise meyl Rūm dārına
Dur kıl azmī şu kenārına

Şuyuñ otā yanın şorarsañ eger
Fī'l-meşel mülk-i māverāü'n-nehir

MK 16^a

305-

Ol kadar ögdiler ki şahrâyı
Ḥāṭır-ı Yūsuf oldı şahrâyı

Ḳalb-i Yūsuf ki āb-ı pāk idi
Seyr-i şahrāya meyl-nāk idi

İḥvetüñ sözlerine çün baqdı
Sūy-ı şahrāya şu gibi aqdı

Duymadı bunlaruñ nifāqların
Bu nifāq üzre ittifāqların

Vardı Ya'ḳūba izz ü nāz ile
Yalvarub didi şad niyāz ile

303^b 'azmī: 'azm Mu.

- 310- Nice bir abs olam bu ānede ben
Çıkmağ olmaz mı bu zamānede ben
- Mu 137^b Āneden toğalı on üç yıldur
Çıkmadum āneden bu müşkildür
- Ben uluñ bu abisden āzād it
Dil-i ġam-ġini bu dem şād it
- Ğıl müşerref beni icāzetile
İdelüm seyri yarın iħvetle
- Oldı şahrā yūzi temāşā-ġāh
Eyle iħvānla beni hem-rāh
- 315- Şöyle itdi ki Yūsuf iġdāmı
Nāzla ġüne ġüne ibrāmı
- MK 16^b Ķudreti ħalmadı muħālefete
Başladı pīr o dem mülāyemete
- Didi ey nūr-ı çeşm-i cān-ı peder
Nūr-ı çeşm-i dil ü cenān-ı peder
- Her ki dūr oldı dīdesinden nūr
Oldı ol kişinüñ dü çeşmi kūr
- Gel gözümnden bu nūrı dūr itme
Göz göre gözlerümi kūr itme
- 320- Beni ağlatma ġülmesün düşmen
Ķorħarın bir daħi seni ġöremen
- Çok tazarru‘lar itdi Yūsufa pīr
Olmadı zerrece ‘ilāc-peẓīr
- Didi āhir gel idelüm te’ħīr
Didi Yūsuf ki olmuşam dil-ġīr
- Didi Ya‘ġūb arada fūrħat olur
Didi Yūsuf ki şöñı vuşlat olur
- Didi Ya‘ġūb iħtiyārım yok
Didi Yūsuf benüm ħarārım yok

- 325- Didi Ya'qūb olur gözüüm giryān
Didi Yūsuf ben oluram ḥandān
- Mu 138^a Görđi Ya'qūb olmadı mānī^c
‘Aqıbet oldı Yūsufa tābī^c
- MK 17^a Mā-ḥaşal bu ki biñ kerāmetle
Yūsufı kıldı şād icāzetle
- Nola virse icāzeti Ya'qūb
Eyle olmışdı levḥde mektūb

Der-Çah Efgenden-i Yūsuf rā ‘Aleyhi’s-selām

- Āh elinden bu çarḥuñ ey dil āh
K’itdi bedr-i münīri delv-i çāh
- 330- Berre-i cānı dest-i gürgāna
Bırağub atdı anı yābāna
- Çünkü virdi icāzeti Ya'qūb
Didiler ḥaşıl oldı hep maṭlūb
- Hep göge atdılar külāhların
Gözlediler o demde rāhların
- Cem^c idüb cümle ālet-i bezmi
Seyr-i şahrāya itdiler ‘azmi
- İtdi Ya'qūb çün sipārişler
Eyleyüb gūne gūne nālişler
- 335- Evvelā didi Yūsufa zinhār
Olma dūr iḥvetūñden iy dīl-dār
- Ḳande olsañ Ḥudāyı zıkr eyle
Zikre mānī^c olursa fikr eyle
- MK 17^b İdicek keşt-i kūh u deşt ü deri
Dīde-i ‘ibretile kııl nazarı

Der-Çah Efgenden-i Yūsuf rā ‘Aleyhi’s-selām: MK 17^a; Mu 138^a.

329^b bedr-i münīri delv-i çāh: bedr-i münīre delvi çāh Mu.

- Her çemen bir zebān-ı zākirdür
Her çiçek bir dehān-ı şākirdür
- Her varak bir kitāb-ı muʿrebdür
Faşl-ı ʿirfānile mürettebdür
- Mu 138^b 340- Kimi faşl-ı bahār u kimi nehār
Kimi faşl-ı gül ü kimi ezhār
- ʿİbret ehline her nehār bahār
Görmez illā bunı ulu'l-ebşār
- İtdi şoñra vaşiyyet iḥvetine
Her birin daʿvet itdi ḥazretine
- Didi Yūsufdan ıramayuñ nazarı
Hoş dutuñ gāyetile bu püseri
- Pākdur gāyetile mir'atı
İstemez zerre-i küdüratı
- 345- Zātı bunuñ bir āb-ı şāfīdür
Bu seyr zātınuñ ḥılāfıdur
- Akdı taḥrīkiñüzle şahrāya
Nazar eyleñ bu mā-ı aşfāya
- Ermesün zerre-i küdürat aña
Nefes-i serdden bürüdet aña
- MK 18^a Didi zinhār şaķınuñ zinhār
Çonmasun ḥatırına zerre-i ğubār
- Eyledi her birine tenbīhāt
Güne güne hezār te'kīdāt
- 350- Gördiler pīrūñ ihtimāmını hep
Ḥaḳḳ-ı Yūsufda iḥtirāmını hep
- Ol zamān itdi her biri sevkend
Ermeye tā ki ol kızuya gezend

343^b dutuñ: tutuñ Mu

345b seyr: size Mu.

Aldılar Yūsufı çü yanlarına
Fi'l-meşel cān қatıldı cānlarına

Ele aldılar anuñ ellerini
Tatlı itdiler acı dillerini

Her biri biñ 'alāқа 'arz itdi
Hidmetin zimmetine farz itdi

Mu 139^a 355- Gösterüb her biri muḥabbetler
Yüz ri'āyetlerle şefkatler

Yūsufa her biri yapışdılar
Birbirinden alup қаışıdılar

Hāzret-i Yūsufa 'aleyhi selām
Peder ögünde itdiler ikrām

Virdi Ya'qūb dürlü ni'metler
Ya'ni esbāb-ı 'iṣ ü 'iṣretler

MK 18^b Yūsufı çünki aldı iḥvānı
Gözlediler o dem beyābānı

360- Dıtdı bunlar yüzi beyābāna
Girdi Ya'qūb beytü'l-aḥzāna

Fi'l-meşel gitdi cān beden қaldı
Gitdi rūḥ u revān u ten қaldı

Başdı bunlar çü pāyı şahrāya
Ne itdiler diñle imdi ol aya

Gitdiler Yūsufa ḥiṭāb iderek
Ne ḥiṭāb aña şad 'itāb iderek

Ellerini bıraқdıлар elden
Zehr yaғdırdılar o dem dilden

365- Didiler düşdüñ ola mı bende
Şimdi olduñ ola mı efkende

354^b Hidmetin: Hidmetin Mu.

361^b rūḥ u revān: rūḥ-ı revān Mu.

Sen degül misin aldayan pederi
Sen degül misin avlayan pederi

Her seher ʿarz idüp yalan düşler
Gösterüb dürlü dürlü cünbüşler

Pederi aldaduñ yalanlar ile
Mekr idüp aña dāstānlar ile

Niçün atduñ bizi pederden dūr
Nūr-ı çeşmiken eyledüñ mehcūr

Mu 139^b, MK 19^a

370-

Ol taraflarda var idi bir çāh
Qabr-i zālīm mişālī zulmet-gāh

Hep bilürlerdi çokdan ol çāhı
Giderek aña iletdiler rāhı

Vardılar çünkü bunlar ol çāha
Didiler hısmile hep ol māha

Her kimüñ kim işi yalan oldu
Çāh-ı miḥnet aña mekān oldu

Menzilüñ uş bu çāh-ı miḥnetdür
Saña bu çāh cāh-ı ʿizzetdür

375-

Saña lāyık olan helāk idi
Menzilüñ yaʿnī zīr-i ḥāk idi

Didi Yūsuf kemāl-i riḳḳatle
Ağlayu ağlayu ḥarāretle

Ey birāderler ey birāderler
Nola ḥāzır degilse bunda peder

Ḥaḳ Teʿālā bizümle ḥāzırdur
Şübhesiz cümle ḥāle nāzırdur

Şerm idüñ ol Ḥuzūr-ı Ḥāzretten
Ḥavf idüñ ol Cenāb-ı ʿİzzetden

380-

Baňa itmeñ yalanla bühtān
Size düşmez bunuñ gibi yalan

MK 19^b

Ṭa'n idersiz baña yalan ile
Yalanı söyleyüñ oran ile

Hep yalandur yalan didikleriñüz
Mekrile dāstān didikleriñüz

Gelmemişdür daḥi yalan benden
Ve ne destān ne dāstān benden

Düş ki gördüm kaması ḥaḳdur hep
Emr-i Ḥaḳḳile olacaḳdur hep

Mu 140^a

385-

Açsa bir sırr-ı Ḥaḳḳı dest-i ḳader
Ne ḳadar setr ide ḥicāb-ı ḥaz̄er

Yazsa bir naḳşı ḥāme-i taḳdīr
Ne ḳadar maḥv ide anı tedbīr

Göresüz uş bu ḥvābumuñ eṣerin
Yiyesüz belki siz daḥi şemerin

Baḳmadılar o ḡonçenüñ sözüne
Urdılar bir ki sille gül yüzine

Pīrehenden şoyub ol gül bedeni
Daḳdılar mū miyānına reseni

390-

Hem iki destin itdiler beste
Oldı gül-reng o dest-i gül-deste

Ḥışm idüb her birisi ol māha
Azıḳile bıraḳdılar çāha

MK 20^a

Düşdi Yūsuf çü māh çāh içine
Belki düşdi o çāh-ı āh içine

Fi'l-meşel oldı ol meh-i naḥşeb
Hem daḥi oldı çeh çeh-i naḥşeb

388^a ḡonçenüñ: ḡoncenüñ Mu.

389^b Daḳdılar: Ṭaḳdılar Mu.

391^b Azıḳile: Acıḡile Mu.

Vardı ol kuyuda bir kara taş
Ferş-i fâşidi şudan ol çü firâş

395- Düşdi ol taş a çün o pāk ‘ayyār
Mihekke çaldı anı bu ğaddār

Baht-ı sengini varmış ki ol taş
Oldı bu pādīşāha ferş ü ferâş

Tenbîhât-ı İhvet-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām

Yūsufı ki atdılar o dem çāha
Eylediler bu cevri ol māha

İndi taş üstine karar itdi
Cevr-i ihvāna iştibār itdi

Mu 140^b

Cem^c olub ihveti leb-i çāha
Çāğırub didiler ki ol şāha

400- Ğam degil ka‘r-ı çāha düşdün ise
Hānde eylerken āha düşdünise

Katl idüb dökmedük senün kanuñ
Şükrüni kıl bu lutf u ihsānuñ

MK 20^b

Bu maḥal kār vāna menzildür
Belki hem aḥsen-i menāzildür

Kār vānuñ yarın mekānı budur
Menzil ü rāh reh-i revānı budur

Seni anlar kuyuda görse gerek
Ser-güzeştün ne ise şorsa gerek

405- Diyesin bendeyem firār etdüm
‘Azm-ı terk-i diyār u kār etdüm

Gice şerr-i sibā^cdan kaçdum
Anlaruñla nizā^cdan kaçdum

396^a varmış ki: var imiş Mu.

Tenbîhât-ı İhvet-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām: MK 20^a; Mu 140^a.

Nāgehān düşdüm iş bu çāh içine
Merd-i gāfil gibi günāh içine

Beni bu çāhdan hālāş eyleñ
Hidmet için gulām-ı hāş eyleñ

Ger dönerseñ bunu helāk iderüz
Seni şad miñnetile hāk iderüz

410- İtdiler aña nice tenbīhāt
Eylediler hezār te'kīdāt

Kodılar Yūsufı bu çāh içre
Gıtdiler qaldı Yūsuf āh içre

Döndi ferhān ol iñvet-i meftūn
İtdiler şan 'adūların medfūn

Der Çāh Münācāt-ı Yūsuf 'Aleyhi's-selām

Mu 141^a, MK 21^a

Düşdi Yūsuf çü miñnet-i çāha
Başladı ka'r-ı dilden ol āha

Yād idüb derd-i firqat-ı pederi
Kār idüb cāna hāşret-i pederi

415- Derdile āh idüb fiğān itdi
Āhdan 'arşa nerdübān itdi

Şandı feryād-res ola bir kes
Gördi ne kes yetişdi aña ne ses

'Āķıbet oldı nāsdan me'yūs
Oldı pes üns-i çāhile me'nūs

Gitdi nāgeh nehār u geldi şeb
Nice şeb bir ta'ab ki nice ta'ab

Çāh tıldı cemāli nūrundan
Gitdi zulmet anuñ hūzūrundan

- 420- Gördi nā-geh o dem leb-i çāhı
Didi olsun bu āhumūñ rāhı
- Çāhdan göklere nigāh ideyin
Derdile kaʿr-ı dilden āh ideyin
- Dutdı gök yüzine duʿā yüzini
Eşk-i ḥasret pür eyledi gözünü
- MK 21^b Kaldırub ellerin niyāz itdi
Şad niyāz ile keşf-i rāz itdi
- İtdi çāh içre ol münācâtı
Cānile itdi ʿarż-ı ḥācâtı
- 425- Didi ey gökleri kılan mirşad
Oldı bu çāh baña çāh-ı raşad
- Baňa çāh-ı raşad naşīb etdüñ
İḥvetüme ḥased naşīb etdüñ
- Çün raşad çāhıdur bu çāh baña
ʿArşa dek eyle fetḥ-i rāh baña
- Mu 141^b Bu gice rūşen eyle cān gözünü
Bî-ḥicāb eyle āsmān yüzünü
- Ferşden ʿarşa dek ʿiyān eyle
Keşf-i esrār-ı āsmān eyle
- 430- Baňa virdüñ çü aḥsen-i taḫvīm
Kıl bu taḫvīm sırrını taʿlīm
- Baňa göster kevākibüñ seyrin
Bileyin bu ʿacāyibüñ seyrin
- Bileyin hem bu nil-gün çemeni
Kʿandadur cümle encüm encümeni
- Göreyin hem kırān saʿdını
Göreyin iktirān naḥsını

422^a Dutdı: Tutdı Mu

MK 22 ^a	Baña keşf it rumûz-ı eflākı Tā ki bilem o kevkeb-i pākı
435-	Ki benüm t̄ālī'ımdür ol kevkeb K'evci ʿizzetde idi ol her şeb Bu gice doğdı ol nuḥūsetle Rūz u şeb saʿdiken saʿādetle Saʿdiken aña noldı naḥs oldı Devr-i gerdün meger ki ʿaks oldı Naḥsile beñzer ol kırān itdi Yā ḥased burcunı mekân itdi Yirüm olmışdı zirve-i eflāk Oldı ḳahr ile şimdi ḳaʿr-ı ḥāk
440-	ʿAksine döndi gibi çarḥ-ı felek Bilmezem daḥi nice olur giderek Mihriyle üstüme dönerdi ezel Beñzer irişdi merkezine ḥalel Evc iken yirüm oldı şimdi ḥazīz Meger itdi aña Zühāl taʿrīz
Mu 142 ^a	Secde eylerdi baña şems ü ḳamer Daḥi nice kevākib ü aḥter Şeref-i āftābum oldı küsūf Māh-ı tābānuma irişdi ḥusūf
MK 22 ^b	445- Bedr iken derdile hilāl oldum Eridüm ḡuşşadan ḥayāl oldum Baḫdı çarḥum ve yılduzum düşdi Māh u Pervīn bu gice ḳonuşdı

436^a doğdı: toğdı Mu.

437^a aña noldı: aña nola Mu.

Gözlerüm ħod şumār-ı encüm ider
Encüm içinde bedrümü kem ider

Göge baķduķca dökülür kevkeb
Şeb mi rüz-ı ħaşr mı bu yā Rab

Kör midür bu çeh ya ben mürde
Rūyum oldu çü verd-i pejmürde

450- Mürde olsam olurdı bir kefenüm
Şöyle ‘üryān olmaz idi tenüm

Bu nuĥūset baña neden oldu
Bu felāket baña neden oldu

Bu nuĥūset beni helāk itdi
Çāh-ı miĥnet içinde ĥāk itdi

Etmedüm ben ĥod iķtirān-ı Zūĥal
Neden oldu baña bu deñlü ĥalel

Yā İlāĥi dönen felekler için
Anda tesbīĥ iden melekler için

455- Daĥi şol kevkeb-i sa‘ādet için
Encüm-i evc burc-ı ‘izzet için

MK 23^a

Ehl-i cāhuñ ĥatuñda nāzı için
Ehl-i çāhuñ dem-i niyāzı için

Ṭālī‘üm dūr idüb nuĥūsetden
Beni ĥurtar bu çāh-ı miĥnetden

Mu 142^b

Ṭālī‘-i naĥsuma sa‘ādet vir
Bu ĥazīz içre ĥoma rif‘at vir

Āmeden-i Cebrāīl ‘Aleyhi’s-selām Yūsuf rā ‘Aleyhi’s-selām

448^b Şeb mi rüz-ı ħaşr mı bu yā Rab: Şeb mi yā rüz-ı ħaşr mı yā Rab Mu.

456^a ĥatuñda: ĥatında Mu.

Āmeden-i Cebrāīl ‘Aleyhi’s-selām Yūsuf rā ‘Aleyhi’s-selām: MK 23^a; 142^b.

Çün tamām oldı bu münācātı
İrdi pāyāna ʿarż-ı hācātı

460- Ol münācātı müstecāb oldı
Yūsufuñ kalbi müsteṭāb oldı

Ṭālīʿinden gidüb nuḥūsetler
İrdi encüm kadar saʿadetler

Oldı vaḥy ol cenāb-ı ʿizzetden
Tā ḥalāş ola ol bu zilletden

Yaʿnī Ḥazretten irdi Cebrāīl
Didi ey Yūsuf ibn-i İsrāīl

Saña olsun bu dem işāretler
Devlet ü ʿizzete beşāretler

465- Düş ki gördüñ be-ğāyet aḥsendür
ʿİzzetüñe delīl-i rüşendür

MK 23^b

Yaʿnī zātuñ ʿazīz-i Mısr olusar
Ne Mısr kim ferīd-i ʿaşr olusar

İḥvetüñ her birisi çün kevkeb
Secdeler kılsalar gerek saña heb

Sen bu çāh-ı cefāyı cāh aña
ʿİzzetüñ menziline rāh aña

Ġam yeme kim qarībdür devlet
Bu gicedür hemān ġam u miḥnet

470- Menzil olmasa idi saña bu çāh
Feth olunmazdı ol saʿadete rāh

Çāhdur kim defīne cāhıdur
Ṭob ṭolu ḥikmet-i İlāhıdur

463^b Yūsuf ibn-i İsrāīl: Yūsuf bin İsrāīl Mu.

470^a çāh: cāh Mu.

471^a Çāhdur: Çāhıdur Mu.

Mu 143^a

Bilmeyüb cān kıyusına düşdüñ
Belki buğday kıyusuna düşdüñ

Bu gice eyle şabrile ārām
Şabr iledür heme huşul-ı merām

Çāhda buldı kıymeti cevher
İzzeti çehde buldı sımile zer

475-

Çāhda yatmasaydı tohm-ı giyā
Ser-i mū bulmazidi neşv ü nemā

Seni ihvānuñ ekdi yetmeñ için
Sen ekildüñ bu çāha bitmeñ için

MK 24^a

Sen olursun bu çāhdan ser-sebz
Ki bulur feyz çāhdan her sebz

Girmese tohm-ı naḥl ger çāha
Başı irmezdi mihr ile māha

Sensin ol naḥl-ı bāğ-ı Yaḳūbī
Ḳaddüñe bende Sidre vü Tübī

480-

Şemerüñ lutf ile cihāna tola
Semerüñ kevnile mekāna tola

Ām ola ḥāş u āma ināmuñ
Olasın şāhı ḥāşile āmuñ

Muḥterem olasın nübüvvetle
Müctebā olasın saādetle

İḥvetüñ içre ser-firāz olasın
Bī-temennā vü bī-niyāz olasın

Ola ḳardaşlaruñ saña muḥtāc
Geleler ḳapuña zelīl ü ac

472^b kıyusına: ḳapusına Mu.

476^a yetmeñ: bitmeñ Mu.

476^b çāha bitmeñ: cāha yetmeñ Mu.

477^a çāhdan: çāhda Mu.

477b çāhdan: çāhda Mu.

- 485- Tuymasun iḥvetüñ bu esrārı
Şöyledür emr-i Ḥazret-i Bārī
- Cem^c olub bu kenīzüñ evlādı
K'itdiler saña bunca bī-dādı
- Mu 143^b Ġāyet alçaķ iş itdiler bunlar
Nev-behārı kış itdiler bunlar
- MK 24^b Gerçi kaşd itdiler ḥaķāretüñe
Oldılar līk māye izzetüñe
- Saña nisbet isāet eylediler
Ḥaķķa nisbet itā^cat eylediler
- 490- Şöyle idi każā vü sırr-ı kader
K'ola idi saña bu ċāh maķar
- İḥvetüñ ċün gönülde dutma kīn
Şıġmadı bir gönülde kīnle dīn
- Yūsuf işitdi ċün bu esrārı
Dutdı ol dem tarīķ-i aḥyārı
- Ķalb-i pāki o dem qarār itdi
Cevr-i iḥvāna iştibār itdi
- Yūsufı Cebrāīl şād itdi
Beste idi elin güşād itdi
- 495- İḥveti k'almişidi pīrehenin
Pīrehensiz ċomışdı gül bedenini
- Ķün ḥamāyil ḳamīş-i İshāķī
Pederi bağlamışdı ċün rāķī
- Giydirüb Cebrāīl o pīreheni
Oldı pūşīde Yūsufuñ bedeni
- Tuymamışlardı ānı iḥvānı
Şaķlamışdı Cihān-penāh ānı

490^a każā vü: każā-i Mu.

492^b Dutdı: Tıtdı Mu.

MK 25^a

Ḥazret-i Cebrāīl-i rūḥ-efzā
Ġam-zedā oldı hem feraḥ-baḥşā

500-

Yūsufa şubḥa dek celīs oldı
Vaḥşetin def^c için enīs oldı

**Reften-i İḥvet-i Yūsuf pīş-i Yaḳūb bā pīrehen-i
ḥūn-ālūde**

Mu 145^a

Diñle imdi o zümre-i hem-rāḥ
Ne itdiler ne eylediler ol āgāḥ

Atdılar çünkü çāḥa kardaşı
Bir yaḳadan çıkardılar başı

Duttılar dāmenini pīrehenüñ
Setr için kışşasın o gül bedenüñ

Pīrehen birle rāḥa girdiler
Boylarınca günāḥa girdiler

505-

İrdiler çün murād u maṭlūba
İtdiler ‘azmī sūy-ı Yaḳūba

Cem^c olub heb bu zümre-i hem-rāḥ
Etmek için ḥaṭālarını penāḥ

Didiler idelüm gelüñ tedbīr
Yūsufi istedikde bizden pīr

Yūsufi cümle kırt yedi diyelüm
Şad fiḡānile mātem eyleyelüm

MK 25^b

Dökelüm gönleginüñ üstine ḳan
K’ola bu ḳanlı gönlek aña nişān

499^b ḡam-zedā: ḡam-zede Mu.

Reften-i İḥvet-i Yūsuf pīş-i Yaḳūb bā pīrehen-i ḥūn-ālūde: MK 25^a; Mu 143^b.

501^a hem-rāḥ: bed-ḥāḥ Mu.

506^a hem-rāḥ: bed-ḥāḥ Mu.

508^a kırt: kırt Mu.

- 510- Boyadılar o demde pīrehi
Pīrehi-veş bir itdiler dehi
- Didiler şaķınıñ yeñilmeyelüm
Kizb ü yalanile añılmayalum
- Halk arasında rāst-gūy olalum
Pīrehi gibi surh-rūy olalum
- Düz rāyiken bular bu resme durūğ
Kalmadı gün yüzinde zerre fūrūğ
- Yūsuf-ı çarhuñ oldu menzili çāh
Dehr-i pūr-kizbūñ oldu yüzi siyāh
- 515- Dāmen-i çarh lāle-gūn oldu
Pīrehi gibi ğarķ-ı hūn oldu
- Mu 145^b Vardılar hāneye ‘iṣā ile
Çeşm-i giryān u hūn-feṣā ile
- Her biri derd ile fiğān iderek
Gözleri yaşını revān iderek
- Her biri şöyle itdi efğānı
Dutdı efğān diyār-ı Ken‘ānı
- Çün bu feryādı diñledi Ya‘ķūb
Durdı yirden beliñledi Ya‘ķūb
- MK 26^a 520- Çıķdı evden fiğān u zār ile
Çeşm-i pūr-hūn dil-i fikār ile
- İtdi derd ü belāya istiķbāl
Gördi evlādını ķavī bed-hāl
- Didi n’oldı ki mātem eylersiz
Kaddiñüz hemçü hātem eylersiz

516^b hūn-feṣā: hūn-‘aṣā Mu.

518^b Duğdı: Tıtdı Mu.

519b Durdı: Tırdı.

521^b ķavī: ķati Mu.

Gösterüñ baña Yūsufum kanı
Görmezem içinüzde ol cānı

‘Arz idüb pīre cümle guşşaların
Didiler heb o düzme kışşaların

525- Şol yalanlar ki yolda düzdiler
Heb yalan inci gibi dizdiler

Didiler oldu çün o serv-i revān
Açılub oldu gül gibi ḥandān

İtdi bizümle cümle gül-geşti
Kūh u şahrāyı daḥi her deşti

Şād-mān oldu oynadı güldi
‘Ākıbet soñra nā-tüvān oldu

Bir ağac dibin ihtiyār itdi
Sāyesinde anuñ qarār itdi

530- Yatdı ol serv anda sāye gibi
Ḥidmet itdük biz aña dāye gibi

Mu 146^a, MK 26^b

Cism-i pākine irmişidi fütūr
Ḥvāb-ı şīrīne vardı itdi ḥuzūr

Eyledi ol bu resme çün ḥvābı
Qoduḡ anuñ yanında esbābı

Şoyunub girdük anda yazıya biz
Başladuḡ dürlü dürlü bāzīye biz

Var idi hem bizümle tīr ü kemān
Eyledük bir ḳafā-yı gürgi nişān

535- Gāh pertāb u geh nişān atduḡ
Yarış etdük nişāna cān atduḡ

Oḡ atışmaḳda söz ḳarışdırduḡ
Baḡs ü nisbetle oḡ yarışdırduḡ

Biz bu nisbetle tîr ü bâzîde
 Kaldı Yūsuf ırakda yazıda

Bizi kavs-ı kazā idüb pertāb
 Olmuş idük kepāde-i bî-tāb

Düşmüş idük ırakda hem-çün tîr
 Kurda kût itdi Yūsufı taqdîr

540- Bağrumuz pāredür kepāde gibi
 Dîde kan tıldı cām-ı bāde gibi

Pes budur bu ğam u fiğāna sebeb
 Gözümüzden akan bu kana sebeb

MK 27^a

Pîrehen gibi bir idüb deheni
 Kōdılar pîr ögünde pîreheni

Didiler bilürüz inanmazsın
 Şıdkumuzda olsa şıdk şanmazsın

Gördi çün pîr o kanlı pîreheni
 Kendiden gitdi bağlanub deheni

545- Ba^cd-ez-ān geldi ^caklı başına
 Ba^cı evlād-ı bî-tehāşına

Mu 146^b

Didi bir da^hi söyleñüz bu sözi
 Görelüm var mı bu sözüñ yüzi

Görelüm kim nedür bu kara haber
 Şeb-i deycürda çü tîr-i seher

Söylediler yine yalanlarını
 Sözde şarmaşdırub lisānlarını

Uymadı kavı-ı evvele sānî
 Her birinüñ tıyıldı yalanı

537^a tîr ü bâzîde: tîr-bâzîde Mu.

538^b kepāde: kebāde Mu.

541^a Pes: Bes Mu.

545^b evlād-ı bî-tehāşına: evlādınüñ tehāşına Mu.

547^b tîr-i seher: tîre seher Mu.

- 550- Gūş idüb qavl-ı dil-ıırāşların
Sildi Ya'qūb gözi yaşların
- Didi bu sözlerüñ nice yüzi var
Ki sözüñüz içinde qurd izi var
- Qırda qūt oldı qavlini qoyuñuz
Baş keser dilki qurduñ adı yavuz
- MK 27^b Söylemeñ bunı bu degül üslūb
Olmış idrākiñüz sizüñ meslūb
- Terk idüb cümleñüz bu yalanı
Ki gerekdür yalanuñ oranı
- 555- Qırduñ irseydi Yūsufa deheni
Pāre pāre olurdı pīreheni
- Belki ğafletle nefse uyduñuz
İledüb bir quyuya qoyduñuz
- Cān gibi kıldıñuz anı pinhān
Umaram kıla müste'ān 'ıyān
- Çün cüdā kıldı ol ḥalīli Celīl
Bendeye vācib oldı şabr-ı cemīl

Be-der Āmeden-i Yūsuf Aleyhi's-selām ez Çāh

- Bir gice yatdı çāhda Yūsuf
Çāh-ı 'izzet-penāhda Yūsuf
- Mu 147^a 560- İrtesi Hızır-veş Medāyinden
Kārvān geldi Şām yanından
- Qurb-ı çāhı idindiler menzil
Cā-be-cā vāz^c olundı heb maḥmil

550^a dil-ıırāşların: dil-ıırāşlarını Mu.

550^b yaşların: yaşlarını Mu.

Be-der Āmeden-i Yūsuf Aleyhi's-selām ez Çāh: MK 27b; Mu 146b.

Var idi kārībānda bir ḥvāce
Ḥvāceler içre ḳadrile yūce

Kārībān başı nāmı Mālik idi
Nice yıllar bu yolda sālīk idi

MK 28^a

Bir ḳavli vardı adı büṣrā
Kārda çüst ü rāyda ḥoṣ-rā

565- Tīz ol bende ḳaşd-ı çāh itdi
Ḥaberi yoḳ ki ḳaşd-ı māh itdi

Ḳıldı çāh içre delvini pertāb
Tā çeke teşne diller için āb

Çāh-ı zulmetde tōldı peymāne
Şan Ḥızr irdi āb-ı ḥayvāne

Didi Cibrīl Yūsufa ol dem
Geldi vaḳt-ı ʿurūc ol ḥurrem

Devr-i günün doğdı burc-ı devletden
Saʿde döndi işün nüḥūsetden

570- Mihrile müṣṭerī ḳırān itdi
Yaʿnī saʿdeyn iḳtirān itdi

Üstüne döndi mihrile sipihr
Dur ḳıyām eyle ey şeh-i gül-çehr

Menzil it burc-ı delvi māh gibi
Eyle ʿarṣa urūcī āh gibi

Maṭlaʿ it dur dehānını çāhuñ
Şalsun eflāke nūrını māhuñ

Ṭaşdan şıḳrayub o rūḥ-ı revān
Girdi delve miṣāl-i çeşme-i cān

563^b yolda: yola Mu.

564^b çüst: cüst Mu.

569^a doğdı: toḡdı Mu.

571^a üstüne: üstine Mu.

573^a dur: ṭur Mu.

Mu 147^b, MK 28^b

575-

Çekdi delvi o bende-i pür-kār
Gördi sengindür istedi bir yār

Çekdiler delvi gördiler nā-gāh
Delvüñ içinde oturur bir māh

Yūsufı çünki gördi ol hoş-rā
Didi *hāzā ġulām yā būṣrā*

Mālike bu işāret olmuşidi
Hvāb içinde beşāret olmuşidi

Gice gündüz ümīd-vār idi
Luṭf-ı Hāḫdan anı umar idi

580-

Zī-saʿādet ki çekmedin renci
Buldılar çāh içinde ol genci

Yūsufı aldı vardı raḫte revān
Cān gibi eyledi anı pinhān

Gördi Mālik o şunʿ-ı Yezdānı
Hüsninüñ oldu mest ü ḫayrānı

Didi yā Rab nedür bu ḫüsn ü cemāl
Bāreka-llāhu ṣāniʿu müteʿāl

Luṭfile şordı Yūsufa ḫālin
Hem daḫi şordı çāhuñ aḫvālin

585-

Didi Mālik ne kişisin di ḫaber
Didi Yūsuf ki bendeyem kemter

MK 29^a

Didi Mālik ki bu degül lāyık
Didi Yūsuf ki bendeyem ābık

Didi yok sende bendelik eşeri
Didi Yūsuf ki benden al ḫaberi

Didi Mālik niçün yirüñdür çāh
Didi Yūsuf çeh oldu baña penāh

577^b Ayet için bkz. EK-1 İktibaslar.

581^a revān: nihān Mu.

- Mālik aḥvālī cüst ü cūda iken
Yūsuf āheste güft ü gūda iken
- Mu 148^a 590- Çıka geldi o zümre-i hem-rāh
Eylemişler meger tecessüs-i çāh
- Her biri kār vāna ʿazm itdi
Çün ḥarāmī ki cenge cezm itdi
- Didiler bir kulumuz itdi firār
Sizdedür ol kul eylemeñ inkār
- Tīz virüñ anı virmedin cānı
Çıkaruñ anı dökmedin kanı
- Her biri kıldı cehd ü ciddi temām
İtdiler şad hücumla iḳdām
- 595- Yūsufı virdi ol zamān Mālik
Ḥavfdan virdi yaʿnī cān Mālik
- Gördi çün iḥvetin o gülün-i cān
Şararub beñzi ditredi çü ḥazān
- MK 29^b Didiler bu bizim kulumuzdur
Sizden almaḳ bunı yolumuzdur
- Ḥānemizden kaçub firār itdi
Terk-i fermān u kār u bār itdi
- Ugridür gāyetile kāzibdür
Bunı bey^c eylemek münāsibdür
- 600- Şataruz bu kulu ʿuyūbile
Alan alsun kamu zünūbile
- Ugri vaşfını çün iştdiler
Şandılar doḡrı nefret itdiler

590^a hem-rāh: bed-ḥvāh Mu.

594^a cehd ü ciddi: cidd ü cehdi Mu.

595^a virdi: vermedi Mu.

600^a ʿuyūbile: ʿuyūbi ile Mu.

600^b kamu zünūbile: buni zünūbi ile Mu.

Müşteriler heb oldılar bîzâr
Mihrile Mâlik eyledi bâzâr

Dü cihâna degerken ol cānı
Şemen-i bahse şatdılar anı

Yūsufa Mâlik oldı çün Mâlik
Oldı Yūsuf la haymeye sâlik

Mu 148^b

605-

Cānla aña itdi hîdmetler
Dağı giydürdi tâze hil'atler

Kārvān yatdı ol gice anda
Yatdılar ya'nî deşt-i Ken'ānda

Yūsuf uyumadı havf u haşyetden
Pür-hayāl idi mekr-i ihvetden

Revān Şoden-i Kāfile-i Mâlik bā Yūsuf 'Aleyhi's-selām

MK 30^a

Şubḥ-dem çün çalındı nāy-ı nefîr
Anı gūş itdi her şağîr ü kebîr

Bağladı maḥmilin şütür-bānān
Üştüre bindi ol şeh-i Ken'ān

610-

Öñine düşdi Mâlik itdi sefer
Feraḥından ayağı yir mi başar

Yūsufuñ yüzine niḳāb itdi
Yağmasun gün diyüb hicāb itdi

Kārvān cümle 'azm-ı rāh itdi
Mâlik ol şāhı pîş-gāh itdi

Kārvān refte refte rûz-be-rûz
Öñlerince o şem'-i şām-efrûz

Şevḳ ü şevḳetle irdiler Mışra
Şedd-i şöhretle girdiler Mışra

Revān Şoden-i Kāfile-i Mâlik bā Yūsuf 'Aleyhi's-selām: MK 29^b; Mu 148^b.

612^{a-b}: - Mu.

- 615- Mālik ol dem niḳābı ref^c itdi
Gün yüzinden ḥicābı def^c itdi
- Tā göre Mısrı seyr ide ol şāh
İde hem ehl-i Mısr o şāha nigāh
- Mışra girdikde lūlule şaldı
Ehl-i Mısr içre gūlgule şaldı
- Görüb ol dūrri lūlulu didiler
Geldi bir şāh-ı baḥtlu didiler
- MK 30^b Vardı şevḳetle şārına Mālik
Girdi şöhretle dārına Mālik
- Mu 149^a 620- İrtesi giydirüb yeñi cāme
Yūsufi tīz iletdi ḥammāme
- Yudı pāk itdi Yūsufı dellāk
Pāk idi oldı pākter ol pāk
- Çıkdı ḥammāmdan ter ü tāze
Şaldı Mısr içre tāze āvāze
- Şāyi^c oldı cemālile Yūsuf
Buldı şöhret kemālile Yūsuf
- İstedi anı pādişāh-ı Mısr
Öñine düşdi heb sipāh-ı Mısr
- 625- Vardı Yūsuf sarāy-ı sulṭāna
Kıldı ‘arz-ı cemāl Reyyāna
- Gördi Reyyān anuñ cemālını
Añladı hem anuñ kemālını
- Oldı ḥayrān anuñ cemālını
Didi şad āferīn kemālını
- Mālik didi ver bu ḳulı baña
Şemenin virelüm ne ise saña

616^b ehl-i Mısr o şāha nigāh: ehl-i Mısr u Şāma nigāh Mu.

617^a: velvele Mu.

		Didi Mālik ki müşteri çokdur Müşterinün nihāyeti yokdur
MK 31 ^a	630-	Vācib oldur ki cümle hāzır ola Nażarı olan aña nāzır ola Cem ^c ola bir maḥalde tālibler ‘Arz ide rağbetini rāğıblar Yapalum hoşca ‘arza-gāh aña Tā ide cümle kes nigāh aña Yapdı bir ‘arza-gāh öñi meydān Cem ^c ola tā ki tālib-i cānān İtdi Mālik çü ‘arza-gāhı tamām Cem ^c olub ḥalk itdiler ibrām
Mu 149 ^b	635-	Didiler bize göster ol melegi Virürüz aña cümle mā-melegi Ol ḡulāmı çıkar ‘ıyān eyle Ne ise kıymetin beyān eyle Ne kadar māl isteseñ virelüm Tek o māhuñ cemāline irelüm Cān dilerseñ biz aña cān virelüm Daḡı cān üzre ḡān u mān virelüm Var idi ol maḥalde bir eyvān Ḥüsn-i hey’etde reşk-i qaşr-ı cinān
	640-	‘Arza-gāha baқardı penceresi Aña irerdi bñy-ı micmeresi
MK 31 ^b		Manzarı idi ol Züleyḡānuñ Maḡzarı idi ol maḡām anuñ Ol da varmışdı ki ide seyrānı Tā göre ḡüsn-i māh-ı Ken‘anı

636^b kıymetin: kıymeti Mu.

638b ḡān u mān: ḡān-mān Mu.

Mālike ol daḥi ḥaber şaldı
Görmege anı cānı az ƙaldı

Çıƙdı Yūsuf çü ‘arza-gāh üzre
‘İzz ü nāzile şad nigāh üzre

645- Gün yüzinden riƙābı ref^c itdi
Pertevi āftābı def^c itdi

Çün Züleyhā o māha itdi naẓar
Bir naẓarda özünden itdi güzer

Oldı tāb-ı cemālden bī-tāb
Dāyesi gül yüzine şaƣdı gül-āb

Ba^cd-ez-ān geldi ‘aƣlı başına
Ėarƣ oldı firāşı yaşına

‘Aşƣile aĖladı sürūrından
Doldı şadı cemāl-i nūrından

Mu 150^a 650- Yine n’olduñ didi aña dāye
Ki yaƣıldıñ baƣınca ol aya

Didi çün baƣdum ol perī-rūya
Uğradum şan ki sihr-i cādūya

MK 32^a Bilmedüm n’olduğımı ey dāye
‘Aƣl u dil hūş gitdi yaĖmāya

Nola yıƣılsam anı gördükde
Ya‘nī ol nev-cüvānı gördükde

Bu cüvāndur beni iden meftün
Bu cüvāndur beni ƣılan mecnün

655- Gönlüm alan benüm bu dil-berdür
Mışra şalan beni bu sükkerdür

645^b pertevi āftābı: pertev-i āftābı Mu.

649^b Doldı: Toldı Mu / cemāl-i nūrundan: cemāl-i nūrundan Mu.

651^b cādūya: cāzūya Mu.

655^a benim: beni Mu.

Beni dūr eyleyen diyārumdan
Pīr iden çarḥı āh u zārumdan

Pes bu cān-ı cihāndur ey dāye
Bilmiş ol bu cüvāndur ey dāye

Bilmezem līk nice olur ḥālum
Yitişür mi buña ‘aceb mālum

Cism ü cānum buña fedā olsun
Ḥān u mānum buña fedā olsun

660- Cān virüb buña olayın mālīk
Rāh-ı ‘aşkında olayın sālīk

Girdi bāzār-ı ḥüsne dellāllar
Dutdı meydānı kılile käller

Her biri vaşf-ı ḥüsni Yūsuf ider
Her ‘ibāretde yüz telatṭuf ider

MK 32^b

Kimi der cānı cāna kim degişür
Ḥān u mānını ḥāna kim degişür

Kim virür māl u mülki bu melege
Ne melek mişli gelmemiş felege

Mu 150^b

665-

Kimi dir baḥt-ı ercümend anuñ
Ki ola bendesi bu sulṭānuñ

Her gören ‘āşık oldı ol aya
Her ne kim var elinde ser-māye

Yūsufa virdi tā ola mālīk
Rāh-ı ‘aşkında ide şeydālīk

Şöyle germ oldı ḥüsni bāzārı
K’oldı her merd ü zen ḥarīdārı

657^a Pes: Bes Mu.

659^b Ḥān u mānum: Ḥān-mānum Mu.

661^b Dutdı: Tutdı Mu.

663^b Ḥān u mānını: Ḥān-mānını Mu.

- Çarḥ-ḳad bir faḳīre ḳarıcuḡuñ
Bir keleb ipligi var idi anuñ
- 670- ‘Arż için rişte-i muḥabbetini
Ḳıldı ‘arż ol keble ḥāletini
- Kelebin ‘arza ḳıldı ol ḳarı
Tā ola Yūsufuñ ḥarīdārı
- Raḥm ile Yūsuf aña ḳıldı nazār
Didi bu faṭmacıḡa kim dirler
- Yūsuf’uñ ağırınca ṭālibler
Virdiler tuḥfeler ‘acāyibler
- MK 33ª Kimisi sīm ü kimi zer virdi
Kimi la’l u kimi güher virdi
- 675- Kim müşḡü virdi kimisi ‘anber
Kimi virdi o cevhere cevher
- Niçe günler mezād eylediler
Birbirinden ziyād eylediler
- Bir behāyı ki bir kişi dir idi
Tīz Züleyḥā ziyāde eyler idi
- Müşterī birbirin başardı o dem
Burcı burc üstine aşardı o dem
- ‘Āḳıbet āḥir oldu bāc u revāc
Didi dellāllar ḥarāc ḥarāc
- Mu 151^a 680- Müşterī başdı anda birbirini
Başılan gitdi yerini yerini
- Başmadı bir kişi Züleyḥāyı
Her birin basub aldı ol ayı

669^a ḳarıcuḡuñ: ḳarıcanuñ Mu.

671^a ‘arza: ‘arż Mu.

675^a Kim müşḡü virdi: Kimi müşḡ virdi Mu.

679^b ḥarāc ḥarāc: ḥarāc ḥırāc Mu.

Anuñçün ki ‘aşk eri idi
Kıatı kızgın müşteri idi

Ol kadar kıldı kıymetini ziyād
Ki Züleyhāda āhır oldu mezād

‘Akd-ı Yūsuf muḳarrer oldu aña
Naqd-ı Yūsuf muḳarrer oldu aña

MK 33^b

685-

Dāyesin eyledi ‘azīze revān
Didi dur ol perī gibi perrān

Di ki çün virmedi Hudā ferzend
Yūsufi alsun olsun ol dil-bend

Baña Yūsufıla ihtirām etsün
Hidmetümde anı ğulām etsün

Māni^c idi ‘azīze ‘inniyyet
Dili anuñ kısa idi ğāyet

Bulmadı bahāne redde ‘azīz
Meyl-i sulṭānı aındı sedde ‘azīz

690-

Didi sulṭān da ṭālib imiş aña
Dil ü cānile rāġīb imiş aña

Bir kula ki ola müşteri sulṭān
Bende almak anı olur ‘iṣyān

Çün Züleyhā işitdi bu haberi
Yine gönderdi dāyesin çü perī

Didi şehden varub dilek etsün
Dilegin daḫi pāk ü pek etsün

Disin Allah virmedi ferzend
Umaruz bu ğulām ola dil-bend

Mu 151^b

695-

Bende-i muḫliṣe oğul olsun
Pādiṣeh ḳapusunda ḳul olsun

MK 34^a

Almak için ‘azīz ol melegi
Varub itdi melikden ol dilegi

Dilegini kabûl idüb sulţân
Didi ol dem mübârek ola hemân

Yūsufa itdiler o dem ‘aḳdi
Hem daḫi virdiler o dem naḳdi

Yūsufı ‘izzile ‘azîz aldı
Müşterîler aña baḳa ḳaldı

700- Didiler heb ‘aceb şikâr itdi
Her ne itdiyse ‘aşḳ-ı yâr itdi

Yūsufa çün ki mâlik oldı ‘azîz
Kendi ḳul oldı aña zevci kenîz

Anı ısmarlayub Züleyhâya
Didi sen ḫidmet eyle bu aya

Nûr-ı dîdeñdür aç gözüñ bu mâh
Dîde ḳıl yirin *ekrimî meşvâh*

Didi sözüñ gözüñ yüzüm üzre
İdeyin yir aña gözüñ üzre

705- Zîr-i leb didi döndi düzdîde
Yiri anuñ degüldürür dîde

Şadr-ı sînemdür ol şehüñ yiri
Çokdan etdüm ben aña tedbîri

MK 34^b

Düşeli şadra vaşlı vesvâsı
Oldı anuñ bu sîne meşvâsı

Yūsufı ḳaşra çün iletdi ‘azîz
Ḫidmet-i pâdişâha gitdi ‘azîz

Çün Züleyhānuñ oldı vaḳti sa‘îd
Gicesi ḳadr oldı gündüzi ‘îd

710- Düşde gördüklerine tuş oldı
Hem-demi dîviken sürüş oldı

703^b Ayet için bkz. Ek-1 İktibaslar.

Mu 152^a

Fıraķı vuşlat oldı hicri vişāl
 Ƙahrı luţf oldı hem celālî cemāl

Ĥārı gül oldı gülleri ĥandān
 Nārı nūr oldı nūrı mihr-i cihān

Rūze-i hicrūñ irdi ƣadrine
 Şıǵmaz oldı sürūrı şadrına

Cānı geldi lebe sürūrından
 Ĥayret aldı feraĥ-ı ģurūrundan

715- Şöyle oldı ki ĥüsnüne ĥayrān
 Şanki deyr içre şüret-i bî-cān

Cām-ı vuşlat özüni mest itdi
 Ne ne ne bâde-i elest itdi

Söylemek ister aña söyleyemez
 Düşdi baĥr-ı vişāle boylayamaz

MK 35^a

Bülbül iken o ģüng-i lāl oldı
 Ol güle söylemek muĥāl oldı

Dili var iken oldı ol dilsüz
 Dilsüz idi ezelde ol dilsüz

720- Gördi dāye anuñ bu ĥāletini
 Añladı vuşlat içre ĥayretini

Didi uyan bu ĥvāb-ı ĥayretten
 Aç gözüñ iç bu cām-ı vuşlatdan

Elüñe girdi istedigüñ yār
 Var ki geldi gül gibi dil-dār

Söyle dil-dāre ĥayr-ı maĥdem di
 Merĥabā ey nigār-ı ĥurrem di

Sözile başt u inbisāt eyle
 Şîr ü şekker-veş iĥtilāt eyle

710^{a-b} : - Mu.719^b ezelde: ezelden Mu.

- 725- Ol hayā üzre sen bu hayretde
Kaldıñuz ikiñüz de dehşetde
- Mu 152^b Çün Züleyhā bu pendı gūş itdi
Fi'l-meşel cām-ı hūş nūş itdi
- Ehl-i ʿaql oldı gitdi ol hayret
Ehl-i hūş oldı gitdi ol dehşet
- H̱vāb-ı hayretten oldı ol bīdār
Açdı iki gözünü nergis-vār
- MK 35^b Söyledi Yūsufa neşātile
Güft ü gū itdi inbisāṭ ile
- 730- Yūsufuñ daḥi vahşeti gitdi
Ġurbetüñ dām-ı dehşeti gitdi
- Rū-be-rū güft ü gūya başladılar
Sū-be-sū cüst ü cūya başladılar
- Varidi ünsi bunlaruñ ezelī
Nice üns üns-i ʿaşq-ı lemyezelī
- Zāhir oldı hemān o dem ol üns
Şaldı pertev çü mihr-i ʿālem-i kıds
- Çün Züleyhā nigārı itdi şikār
Oldı cānile aña ḥidmetkār
- 735- Aña giydürdi tāze cāmeleri
Virdi şemsī güzel ʿimāmeleri
- Giydürdi libās-ı gūnā-gūn
Kimi sebz ü kimisi būkalemūn
- Gāh kırdı başına zerrīn tāk
Ki olurdı bahāsı Rūma ḥarāc
- Berg-i gülden iderdi pīreheni
Tā ki āzurde olmaya bedeni
- Gūn başına giyerdi bir kıftan
Nice kıftan ki lāle-veş rahşān

- MK 36^a 740- Gül idi bisteriyle bālīni
Gül idi hem daḡi nihālīni
- Mu 153^a Anı günden gönüler idi mūdām
Anı gün görmez idi tā aḡşām
- Yidügi içdügi nefāyis idi
Ṭu‘mesi ṭu‘me-i ‘arāyis idi
- Sükkerī idi her ta‘āmı anuñ
Perverī idi puḡt u ḡāmı anuñ
- Güne güne tavuḡ kebābları
Dürlü dürlü şeker şarābları
- 745- Sükkerī güne güne ḡelvālar
Sükkerī müşg-bū murābbālar
- Pādişāhāne idi her aşı
Kāsesi çīnī idi hem kāşī
- Mīveler güne güne reng-ā-reng
İdemez gören anı şabr u direng
- Sīb ü emrūd u biḡ turunc u enār
Tāze tāze seped seped tekrār
- Ney-şekerler mubaḡḡar u bī-post
Tāze engūrlar ki lāyık-ı dost
- 750- Şöyle ḡidmet iderdi Yūsufa ol
‘Āciz idi beyāna gelse ‘uḡūl

Suāl-ı Züleyḡā ez-Ser-güzeşt-i Yūsuf Āleyhi’s-selām

- MK 36^b Çün Züleyḡāya oldı Yūsuf yār
Rūz u şeb oldı yāra ḡidmet-kār
- Ġāyete irdi āşinālıḡlar
Rūy gösterdi rūşenālıḡlar

746^a pādişāne: pādişāhāne Mu.

Suāl-i Züleyḡā ez-Ser-güzeşt-i Yūsuf Āleyhi’s-selām: MK 36^b; Mu 153^a.

- İki başdan olub muhabbetler
Oldı peydā nice meveddetler
- Giceler tā be-şubḥ şoḥbet idi
Tā seḥer ‘arḡa-ı muhabbet idi
- Mu 153^b 755- Geh Züleyḥā ḥikāyet eyler idi
Geh Yūsuf rivāyet eyler idi
- Bir gice didi Yūsufa ey şāḥ
Ser-güzeştüñden it beni āgāḥ
- Evvelinden ḥikāyet eyle baña
Tā be-āḥir rivāyet eyle baña
- Evvelā di ki sen kimüñ nesisin
Ne yirüñ fitne-i zamānesisin
- Ḳul degilsin degül muḡarrersin
Fi’l-meşel rūḥsın muşavversin
- 760- Yā melik-zādesin ye şeh-zāde
Ḳul dimek lāyık olmaz āzāde
- MK 37^a Bu diyāra nice atıldıñ sen
Ḳul olub hem nice şatıldıñ sen
- Ser-güzeştüñ rivāyet eyle baña
Seyr-i deştüñ ḥikāyet eyle baña
- Gül gibi aşluñı beyān eyle
Cinsüñi faşluñı ‘ıyān eyle
- Görelüm cevherüñ ne kāndandur
Gevherüñ hem nice mekāndandur
- 765- Çün Züleyḥāyı diñledi Yūsuf
Nāy-veş dilden añladı Yūsuf
- Dökdi göz yaşların revān itdi
Ağlayub derdile fiğān itdi
- Didi añma bu sözleri baña sen
Gül iken itme küşemi küllḥen

Çün Züleyhā bu hāleti gördi
Bu ğamı bu harāreti gördi

Yūsufa didi ā benüm şāhum
Ā benüm şāhum ā benüm māhum

Mu 154^a

770-

N'oldı saña ki şöyle ağlarsın
Dilüñi nār-ı ğamla dağlarsın

Vācib oldur ki ğuşşañı diyesin
Hem daği cümle kışşañı diyesin

MK 37^b

Dimez iseñ eger helāk olurın
Bu ğamile helāk ü hāk olurın

Añladum var dilüñde ğuşşalaruñ
Gel beyān it bu ğuşşa kışşaların

Didi Yūsuf ki kışşam uzundur
Kışşadan daği ğuşşam efzündür

775-

Kışşamı ğuş iden olur hayrān
Ġuşşamı nüş iden olur sekrān

Çün Züleyhā bu sözi ğuş itdi
Kaynadı baħr-ı raħmi cüş itdi

Yine tekrār eyledi ikdām
Şad tazarru'la eyledi ibrām

Doymadı Yūsuf ol dem ibrāma
Doymaz ehl-i mürüvvet ikdāma

Didi ben Yūsuf ibn-i Ya'ķūbam
Mülk-i Ken'ān içinde mergūbam

780-

Pederinüñ didi nübüvvetini
Aşlı ile daği aşāletini

Pederüñ hem didi muħabbetini
İħveti üzre şad ri'āyetini

779^a Yūsuf ibn-i Ya'ķūbum: Yūsuf bin Ya'ķūbum Mu.

780^b Aşlı ile: Aşl ile Mu.

		Hem didi iḥvetüñ ḥasedlerini Yağdıgını ḥased cesedlerini
MK 38 ^a		Hile ile pederden almaların Şoñra çāh-ı belāya şalmaların
		İḥvetüñ ḳahr ile ʿitābların Her birinüñ aña ʿazābların
Mu 154 ^b	785-	Kārvānuñ yetişdügin rehden ʿİzzetile çıkardüğün çehden
		Şoñra ḳul diyüb anı iḥvānı Şemen-i bahse şatduğın anı
		Mālike oldıgını ol memlūk Cānib-i Mışra itdigüni sülūk
		Āh u eşkile ol ġarīb ü ʿalīl Heb beyān eyledi ʿaleʿt-tafşīl
		Hem didi kim o server-i esbāt Ḳalmadı dilde zerre deñlü neşāt
	790-	Düşüb elden ele ġulām oldum Daḫi rüsvāy-ı ḥaş u ʿām oldum
		Kim bilür daḫi nicʿ olur giderek Kimse bilmez nedür murād u dilek
		Baña raḥm it ki bir ġarībem ben Yuvadan dūr ʿandelībem ben
		Bī-kesem olmuşam ġarīb-i diyār Bu sebebdendür uş gözüm ḥün-bār
MK 38 ^b		Ey Züleyḫā şaḳın beni şatma Hem-çü iḥvān yabānlara atma
		Evvel-i Ser-güzeşt-i Züleyḫā der-ʿAşk-ı Yūsuf ʿAleyhiʿs-selām

- 795- Çün Züleyhā işitdi kışşasını
Añladı hem bu kışşa guşşasını
- Ağladı çeşm-i Yūsufile bile
İñledi şad teessüfile bile
- Didi ey Yūsuf ağlama çü bahār
Sen degilsin hemān ğarīb-i diyār
- Ġurbetüñ miñnetini benden sor
Miñnetüñ cāmını çekenden sor
- Mu 155ª Ser-güzeştüm benüm dañi diñle
Seyr-i deştüm benüm dañi diñle
- 800- Ben de mağribde şāh-zāde idüm
Hüsñile māhdan ziyāde idüm
- Pederüm idi şāh-ı heft iklīm
Şāh-ı mağrib-zemīn ü şāh-ı ‘azīm
- Hıl‘ati idi ‘ārile nāmūs
Püşt-ber-püşt şāh adı Teymūs
- Maşrıķa hüküm iderdi mağribden
Cizye alurdu cümle cānibden
- MK 39^a Ber-kemāl idi şöhet-i şāhī
Şarķa irmişdi şevket-i şāhī
- 805- Ben idüm nūr-ı dīde-i pāki
Feraħ-ı sīne-i feraħ-nākı
- Beni her kes severdi cānı gibi
Māh-rū duñteri cenānı gibi
- Başlar üzreydi gül gibi yirüm
Deyre naķş olmışıdı taşvīrüm
- Şīt-i hüsñüm cihānı dutmışdı
Ne cihān mülk-i cānı dutmışdı

808^a dutmışdı: tutmışdı Mu.

- Mübtelâ idi hüsnume ʿâlem
Cân virürlerdi görmege bir dem
- 810- Ben de hüsnume mübtelâ idüm
Başdan ayağa pür-belâ idüm
- Sever idüm güzelleri gâyet
Hüsni bî-bedelleri gâyet
- Pür idi meclisüm güzellerle
Mülk-i hüsn içre bî-bedellerle
- Vüzerâ kızları enîsüm idi
Ümerâ kızları celîsüm idi
- Mu 155^b Var idi iki yüz perestârum
Her biri hîdmetümde dil-dârum
- MK 39^b 815- Ne kadar varsa güzel kızlar
Kimisi bedr ü kimi yıldızlar
- Her biri meclisümde zîver idi
Her biri dil-rübâ vü dil-ber idi
- Kârimuz zevk u ʿayş u ʿişret idi
Giceler şubh olunca şöhet idi
- Ben de bir şâh-ı duhterân idüm
Mâh idüm şâh-ı ahterân idüm
- Halk u hüsni bî-naẓîr idüm
Duhter-i hûb-ı dil-peẓîr idüm
- 820- Şalınurdum çemende serv gibi
Tîz-reftâr idüm tezerv gibi
- Pâdişâhuñ var idi bir deyri
Cânı için kılubdı ol hayrı
- Var idi anda nice şüretler
Derc olunmışdı nice şanʿatlar

808^b dutmuşdı; tutmuşdı Mu.

Gāh ki seyr iderdük ol deyri
Hoş gelürdi anuñ bize seyri

Yine bir gün o deyri seyr itdük
Büt-perest olduḡ anda ḡayr itdük

825- Diñle imdi ne gördüm ey Yūsuf
Añla imdi ne gördüm ey Yūsuf

‘Āşık Şoden-i Züleyhā be-Taşvīr-i Deyr

MK 40^a

Nāḡihān gördüm anda bir şüret
Nice şüret ki şüret-i ḡayret

Eylemişler o şüretüñ naḡşın
Reşk-i naḡş-ı nigār-ḡāne-i Çīn

Mu 156^a

Gördüğüm demde ‘āşık oldum aña
‘Āşık u yār-ı şādık oldum aña

Beni āşüfte itdi ol şüret
Beni ālüfte itdi ol hey’et

830- Aña cānile mübtelā oldum
Bī-belā başuma belā oldum

Beni ol şüret eyledi ḡayrān
Baḡa ḡaldum çü şüret-i bī-cān

Deyr-i dilde yazıldı ol şüret
Oldı maḡşuş aña ‘ubūdiyyet

Ḳalbden māsivāyı def^c itdi
Başda olan hevāyı ref^c itdi

Ḳalmadı başda andan özge hevā
Baña deyir oldı aḡsen-i me’vā

835- Ḳalmadı ḡayrı yirde ḡılca ḡarār
Dūzaḡ oldı cemī^c-i dār u diyār

‘Āşık Şoden-i Züleyhā be-Taşvīr-i Deyr: MK 40^a; Mu 155^b.

MK 40^b

Bütüm oldı o şüret-i zîbā
Büt-perest oldum aña şubḥ u mesā

İstemez göñlüm illā deyr ister
Deyrde ol nigārı seyr ister

Gitmezem seyre illā ol deyre
Varmam illā o şüreti seyre

Cümle aşḥābı tār u mār itdüm
Anları daḥi bī-ḳarār itdüm

840- Cümlesi cem'iken Şüreyyā-naḳş
Oldılar fırḳa ke'l-benāti'n-naḳş

Gitmezem deyre illā kim tenhā
Varmazam seyre illā kim yektā

‘Āḳıbet ibtilāmı tıydılar
‘Aşḳı ile belāmı tıydılar

Mu 156^b

Baḥa pend ü naşīḥat eylediler
Ne naşīḥat faẓīḥet eylediler

Sözleri n'ola girmese gūşa
Hiç naşīḥat olur mı bī-hūşa

845- Pendüñ olmadı çünki te'şīri
Bozdılar ‘āḳıbet o taşvīri

Şandılar gitdi şüreti ya'nī
Ḳaldı göñlümde şüret-i ma'nī

MK 41^a

Ḳaldı anuñ şüreti ḥayālümde
Gice gündüz cemī'-i ḥālümde

Ḳande baḳsam o şüreti fi'l-ḥāl
Naḳş ider tāze naḳş-bend-i ḥayāl

841^b yektā: tenhā Mu.

844^a Sözleri n'ola: Sözi n'olsa Mu.

846^b göñlümde: göñülde Mu.

Ṭoldı bu naķşile derūn u birūn
Deyr-i ʿālem pūr oldı nice derūn

850- Baña bu dār-ı dehr deyr oldı
Ḳande baķsam nigārı seyr oldı

Gözi yumsam derūnda seyr iderin
Gözüm açsam birūnda seyri iderin

Evvel-i Ḥvāb Dīden-i Züleyhā

Bir gice nāgihān irişdi ḥvāb
Ḥvābda ref^c olundı yine ḥicāb

Eyledi ğamzelerle ʿarz-ı cemāl
Eyledi ḥvābda beni ḥoş-ḥāl

Ḥvāba varsam yine tecellī ider
Dil-i āşüftemi tesellī ider

855- ʿĀlem-i ḥvābda enīsüm olur
Rūz-ı pūr-tābda celīsüm olur

Beni gördükce ol tebessüm ider
Şanaram kim baña tekellüm ider

Mu 157^a, MK 41^b

Söylemez illā ğamzeler eyler
Şad rumūz ile remzeler eyler

Ğamzelerle beni helāk eyler
Öldürür ḥāk-sār u ḥāk eyler

İsterem kim baña tekellüm ide
Benümile bile terennüm ide

860- Söylemez gūne gūne nāz eyler
Keşf-i rāz etmez ihtirāz eyler

851^a derūnda: derūnı Mu.

851^b birūnda: birūnı Mu.

857^a ğamzeler eyler: ğamzeler ile Mu.

857^b remzeler eyler: remzeler ile Mu.

Diridüm kâşki bu ten olsa
Cân virürdüm buña beden olsa

Kâşki bu olaydı cismāni
Virür idüm buña dil ü cânı

Kâşki bu tekellüm ide idi
Kâşki bu terennüm ide idi

Kâşki güş ideydi hālümnden
Hālümi fehm ideydi kālümnden

865- ‘Aşķumı eyleyeydüm aña beyān
Şıdķumı söyleyeydüm aña ‘ıyān

Ben bu hasretle şad taşavvurda
Bu temenniyle şad tefekkürde

Diñle n’oldı hikāyem ey Yūsuf
Añla n’oldı rivāyem ey Yūsuf

Dovvom H̱vāb Dīden-i Zūleyhā

MK 42^a

Nāghān bir gice bu şūret-i hāl
Māh-veş yine kıldı ‘arz-ı cemāl

Şīvelerle tecellī itdi yine
Dil ü cânı tesellī itdi yine

870- Gūne gūne tecellī eyler iken
Dōne dōne tesellī eyler iken

Mu 157^b

Cismi yoğiken oldı cismānī
Rūhı yoğiken oldı rūhānī

Nice rūhānī cümle rūh oldı
Sebeb-i feth-i şad fütūh oldı

Oldı rūh-ı muşavver ol taşvīr
Ser-i mū olmadı aña tağyīr

866^a şad taşavvurda: bu taşavvurda Mu.

Dovvom H̱vāb Dīden-i Zūleyhā: MK 42^a; Mu 157^a.

- Mā-ḥaṣal bir güzel cüvān oldı
Ne cüvān belki cümle cān oldı
- 875- Bir cüvān ki cüvān-ı bī-mānend
Başdan ayağa rûḥ-ı rûḥ-pesend
- Baňa şad nāzile selām itdi
Nuṭṭa geldi şad ihtirām itdi
- Ben daḥi aňa merḥabā itdüm
‘Ādet-i ṭavr-ı āşinā itdüm
- MK 42^b Didi ḥālūñ nedür ḥayālümle
Ya‘nī ol şûret-i cemālümle
- Ne ‘aceb tīz aňa göñül virdüñ
Şanasın bir nigāra gül virdüñ
- 880- Bir nazarda ta‘aşşuḳ etdüñ aňa
Bī-tekellüf ta‘alluḳ etdüñ aňa
- Etmedüñ laḥza şabr u ārāmı
Şalduñ āfāḳa nām-ı bed-nāmı
- Ben didüm k’ey cüvān-ı rûḥānī
Sen misin di bu şûretüñ cānı
- Didi cānuñ maḳāmı a‘lādur
Şanma bu şûreti ki ma‘nādur
- Ben didüm pes nedür bu şûretler
Ma‘nāsuz gūne gūne hey’etler
- 885- Ne idi bu tecellī-i bī-rûḥ
K’evvelā etdüñ anuñile fütüḥ
- Mu 158^a Bir qurı şûrete idüb şeydā
Eyledüñ āleme beni rüsvā
- Didi bu evvel-i tecellīdür
Saňa bundan garaż tesellīdür

882^a didüm k’ey: didüm ey Mu.

		İdesin tā ki havşala hāşıl Olasın birine daḥi qābil
MK 43 ^a		Olsa evvel tecellī-i s̄anī Döymez idüñ virürdüñ ol cānı
890-		Görse idüñ bu şüreti evvel Ki bulunmaz buña mişāl ü bedel
		Olur idüñ üçünciden maḥrūm Rāh-ı ʿaşqda olur idüñ mezmūm
		Bu tecellī ki şimdi oldu şaña Şanma sen kim ola sebāt aña
		Bu daḥi bir ḥayāl-i dil-keşdür Hele evvel ḥayālden hoşdur
		Bunı didi hemān nihān oldu Yine ḥālüm benüm yaman oldu
895-		Çün ki ol gitdi ben daḥi gitdüm Bilmezem yaʿnī kendümi ne etdüm
		Atmışın kendümi serīrümnden Düşmişin dūr ḥaylī yirümnden
		Bir zamāndan ki oldu dil bīdār Gördüm ol dem ne yār u ne deyyār
		Gitdi cānān gözümde kaldı ḥayāl Ol ḥayāl oldu kār-sāz-ı vişāl
		Şevḳ u zevḳüm ḥayāl ü ḥʿāb oldu Sīne pür-tāb u dil kebāb oldu
MK 43 ^b	900-	Derdüm evvelkiden ziyād oldu Bād-ı ʿaşq arttı tünd-bād oldu
Mu 158 ^b		Beni kıldı anuñ ḥayālī ḥayāl Ne ḥayāl eyledi beni bed-ḥāl

900^b Bād-ı ʿaşq: Bāde-i ʿaşq Mu.

Bu hayālũñ hayāline taldum
Şüret-i deyr-veş bağa kaldum

Hayrettüm gördi māderile peder
Güne güne zunūna düşdiler

Şandılar kim irişdi baña cünün
İtdiler baña dürlü dürlü zunūn

905- Baʿzılar didi sihr-i sāhirdür
Sihr-i sāhir gözünde zāhirdür

Didi baʿzı ulaşdı buña perī
Görinür bunda çok perī eſeri

Baʿzılar didi dilden irdi gezend
Halī gibi gerek buhūr-ı sipend

Baʿzılar didi kim bu ʿāşıkdur
Ki yüzi mişl-i şubh-ı şādıkdur

Didi baʿzı degibdürür buña göz
Söylediler bunuñ gibi nice söz

910- Şüret-i hāle vākıf olmadılar
Siret-i bāle ʿārif olmadılar

MK 44^a

Var idi bir güzel perestārum
Aña maḥfī degildi esrārum

Sāye-perverde ḥāş dāyem idi
Serv-i kaddüm şalınsa sāyem idi

Hiç olmazdı ḥidmetümnden dūr
Ḥidmetümle olurdı ol mesrūr

Fikr ü tedbīri sihr-i sāhir idi
Dāstān u füsūnda māhir idi

915- ʿAşq fenninde kār-sāz idi
Bāz-ı ʿaşq idi ʿaşq-bāz idi

913^b ḥidmetimle: ḥizmetimle Mu.

914^b Dāstān u: dil-sitān u Mu.

- Gūşuma ol aşardı gevherümi
Hem ol eylerdi zīb ü zīverümi
- Mu 159^a Her sözi gūş-ı hūşa gevher idi
Nice gevher ki zīb ü zīver idi
- Didi bir gice gūşuma pinhān
Benden esrāruñ itme kılca nihān
- Añladum var dilüñde bir derdüñ
Görinür āyineñde pür-gerdüñ
- 920- Derdüñi benden eyleme pinhān
Şāyed olam o derdüñe dermān
- Ağlayub didüm aña ey dāye
Sensin añaķ neşāţuma māye
- MK 44^b Bir büt-i dil-rübā dilüm ķapdı
Nice kim ķapdı dil aña ıapdı
- Nice büt ki büt-i melek-sīmā
Görseñ iñen güzel iñen zībā
- Māsivā ııķdı hep derūnumdan
Ėhaberüm yok benüm birūnumdan
- 925- Pes odur şimdi dilde dīdemde
Bu derūn u bīrūn-ı ‘ālemde
- Mā-ķaşal sırrumı ‘ıyān itdüm
Aña aĖvālūmi beyān itdüm
- Didi ey şāh-zāde şabr eyle
Şabr ile kesr-i ķalbi cebr eyle
- Sırrı vardur bu şūretüñ şabr it
Birri vardur bu hey’etüñ şabr it
- Şimdi bildüm ki ‘āşık olmuşsın
‘Aşķ fenninde fāyık olmuşsın

916^{a-b} : - Mu.

925^a Pes: Bes Mu.

- 930- ʿAşk sevdāsıdır bu sevdālar
ʿAşk ğavgāsıdır bu ğavgālar
- Ğāfil olma şaķın bu sevdādan
Gözlerüñ ırma bu temāşadan
- Mu 159^b Sīni sermāye-i saʿādetdür
Dālı dünyāda dāl-ı devletdür
- MK 45^a Öñi gerçi firāk u firķatdur
Şoñı ammā vişāl ü vuşlatdur
- Gördigüñ sūret ey perī sīret
Pür-māʿānīdür olma pür-ḥayret
- 935- Şūret olmaz cihānda bī-maʿnī
ʿĀķıbet maʿnī görünür yaʿnī
- Maʿnāsı cümle zāhir olsa gerek
Gün gibi yaʿnī bāhir olsa gerek
- Nice yüzden tecellī itse gerek
Dil ü cānı tesellī itse gerek
- Yine tāze libās urunsa gerek
Cism çün cānile görünse gerek
- Senüñile tekellüm itse gerek
Senüñile terennüm itse gerek
- 940- Hem nice güft ü gūlar olsa gerek
Hem nice cüst ü cūlar olsa gerek
- Ol zamān nām-ı pākini şorasın
Hem daḥi şehr ü ḥākini şorasın
- Yine gūş eyle ḥālüm ey Yūsuf
Yine nūş it zülālüm ey Yūsuf

Seyyom Ḥʿāb Dīden-i Züleyḥā

936^a Maʿnāsı kelimesi metinde “Maʿnası” şeklinde yazılmış.

Seyyom Ḥʿāb Dīden-i Züleyḥā: MK 45^a; Mu 159^b.

- MK 45^b Bir gice nāgihān firāķile
Ağlariken şad iştiyāķile
- Ten gözin bağladı müşa^cbiz-i h^vāb
Cān gözin açdı ref^c olundı hicāb
- 945- Zāhir oldı yine o şāhid-i ğayb
Şāhid-i ğayb u dil-ber-i bī⁻ayb
- Mu 160^a Yine nāzile cılve-sāz oldı
Yine dil-dār u dil-nüvāz oldı
- Yine ʿarz-ı cemāl idüb o cüvān
Nuṭka geldi tekellüm itdi ʿıyān
- Yine şad nāzile selām itdi
Şordı hālüm şad ihtirām itdi
- Ben daḥi yine merḥabā itdüm
ʿĀdet-i ṭavr-ı āşinā itdüm
- 950- Didi hālūñ nedür firāķum ile
Ḥasret ü şevķ u iştiyāķum ile
- Didüm ey şāhid-i memālik-i ğayb
V'ey dil-ārām u dil-ber-i bī⁻ayb
- Hālümi şorma ey dil-ārāmum
Kılmadı dilde şabr u ārāmum
- Görünüb gönölüm alduñ āl ile
Gidüb ol dem ķoduñ hayāl ile
- MK 46^a Ağların ḥasretüñle sen gideli
İñlerin firķatüñle sen gideli
- 955- Oldı gözde ḥayālūñ eglencem
Oldı dilde vişālūñ eglencem
- Virdüm olurdı nāmuñı bilsem
Varur idüm maķāmuñı bilsem

950^b şevķ u iştiyāķım: şevk-ı iştiyāķım Mu.

Müşkil oldur ki nāmuñı bilmem
Meskenüñle maḳāmuñı bilmem

Bĩ-ḳarāram ḡamuñla çün dolāb
İñlerem gözlerüm döker seyl-āb

Erdi cānum lebe cefāñile
Umaram şād olam vefāñile

960- Var suālum cenābuña ḡuş it
Güşdan āb-ı zemzemüm nūş it

Şāni'üñ ḡaḳḳı kim seni ey cān
Ḥalk idüb itdi aḡsen-i ḡubān

Mu 160^b

Serverān içre server itdi seni
Bihterān içre bihter itdi seni

Ḳaddüñi serv-i büstān itdi
Lebüñi çeşme-i revān itdi

Yüzüñi itdi şeb-çerāḡ-ı cihān
Oldı pervāne aña insile cān

MK 46^b

965- La'l-ı cān-baḡşuñile eyle ḡiṭāb
Ver bu dil-teşne cāna şāfī cevāb

Ne cüvānsın nice cihāndansın
Cānsın ammā nice mekāndansın

Luṭfile nāmuñı ıyān eyle
Şöhret-i şehrüñi beyān eyle

Şāhid-i ḡayb o demde açdı dehān
Dür-feşān oldı ḡālın itdi beyān

Didi ol dem ben ādemī zādam
Gülşen-i ḡüsne serv-i āzādam

970- Ger şorarsañ ʿazīz-i Mışram ben
Sözile ḳand-rīz-i Mışram ben

956^b : - Mu.

957^a : - Mu.

Dil ü cânile baña ‘āşık iseñ
‘Āşık-ı şādık-ı muvāfık iseñ

Mühr ur mührümile ol gence
Urmaya kimse tā aña pençe

Gevher-i pāküñ olmasun süfte
Ser-i mū vermegil rızā cüfte

Çünkü ben bu cevābı gūş itdüm
Şanki āb-ı hayāt nūş itdüm

975- Oldı hoş bu cevāb-ı şīrīn-nūş
Cāna şıḥḥat tene şafā dile hūş

MK 47^a

Dil-i gam-gīnūme irişdi sürūr
Cān-ı pūr-guşşama irişdi ḥubūr

Diñle sırr-ı sürūrum ey Yūsuf
Añla ḥibr-i ḥubūrum ey Yūsuf

Yūsuf

**Ḥaber Dāden-i Züleyḥā Dāye rā ez Nām u Maḳām-ı
‘Aleyhi’s-selām**

Mu 161^a

Çün uyandum bu ḥvāb-ı şīrīnden
Cān şifā buldı derd-i deyrinden

Ṭālī‘üm oldı ḥvābdan bīdār
Oldı bī-hūşiken gönül huş-yār

980- Ki nigāruñ maḳāmını buldum
‘İzz ü devletle nāmını buldum

Şevķile döne döne raķş itdüm
‘Aşkuña gūne gūne raķş itdüm

Ḥamd idüb minnet-i Ḥudā itdüm
Çağırub dāyeme nidā itdüm

977^{a-b}: - Mu.

Ḥaber Dāden-i Züleyḥā Dāye rā ez Nām u Maḳām-ı Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām: MK 47^a; Mu 161^a.

- Ser-be-ser hālūmi haber virdüm
Şād-mān oldı şan güher virdüm
- Ki nigāruñ maḳāmını buldum
Bu menām içre nāmını buldum
- 985- İzzetile ‘azīz-i Mısr imiş ol
Devletile ferīd-i ‘aşr imiş ol
- MK 47^b İtdi bizümle nice ‘ahd ü emān
Nice ‘ahd ü emān u sırr-ı nihān
- Umaram ber-murād olam bir gün
Vaşl-ı yār ile şād olam bir gün
- Ḥamdü lillāh ki gitdi guşşa vü gam
Āhır oldı zamān-ı cevır ü sitem
- Çünki buldum maḳām-ı dīl-dārı
Buluram ol maḳāmda yārı
- 990- Yüri var kızlara haberler vir
Her kızuñ gūşuna güherler vir
- Cem‘ olunsun yine süreyyā-naḳş
Burca gelsün ḳamu benātü’n-na‘ş
- Mu 161^b Da‘vet itdi benātı hep dāye
Yine hep geldiler bir araya
- Yine hep geldi hem-nişīnlerüm
Ya‘nī pervīn ü meh-cebīnlerüm
- Vüzerā kızları yine geldi
Ümerā kızları yine geldi
- 995- Yine cem‘ oldı ol güzel kızlar
Kimisi bedr ü kimi yıldızlar
- Oldı ārāste yine bezmüm
Oldı pīrāste yine bezmüm

986^b ‘ahd ü emān ü: ḳavl ü ḳarār u Mu.

MK 48^a

Yine zevk u şafāya başladılar
Yine mihr ü vefāya başladılar

Gerçi bezm içre şem^c idüm ḥandān
Līk dil-sūz idüm ki şad çendān

Vird-i cān dilde yā Azīz idi
Zikri ağzumda khand-rīz idi

1000-

Ba^czı kızlar bilürdi esrārum
Nāgeh almışlar idi ikrārum

Pederüm hem bu sırı vākıf imiş
Bilmez idüm meger ki ^cārif imiş

Āmeden-i Resūlān-ı Selāṭīn-i İklīm-i Seb^a be-Ḥvāst-gārī-i Züleyhā

Bir gün ey Yūsuf-i kamer ṭal^cat
Eyler idük şafā ile ^cişret

Her birimüz maḳām-ı ^cişretde
Ṭālī^c-i baḥtumuz sa^cādetde

^cAyş u ^cişretde idi her bir kız
Beni almışdı līk nām-ı ^cazīz

1005-

İşimüz şöḥbet idi gülşende
Güler idük güle be-şad ḥande

Mu 162^a

Kızlaruñ çeşmi serv ü gülde idi
Hemçü nergis benümki yolda idi

MK 48^b

Ben hemān rāh-ı Mısrı gözler idüm
Ol şeh-i kaşr-ı ^caşrı özler idüm

Zikr ü fikrüm benüm ^cazīz iken
Zikri ağzumda khand-rīz iken

Āmeden-i Resūlān-ı Selāṭīn-i İklīm-i Seb^a be-Ḥvāst-gārī-i Züleyhā: MK 48^a; Mu161^b.

103^a maḳām-ı ^cişretde: maḳām-ı izzetde Mu.

Güne güne taşavvur eyler iken
Döne döne tefekkür eyler iken

1010- Hep aḳālīm-i sebʿa şāhları
Taht-ı bahtuñ cihān-penāhları

Her yirüñ şāh u şehriyārları
Tāc-dārān-ı bāc-dārları

Her birisi bir elçi gönderdi
Tuḥfelerle dilekçi gönderdi

İstediler beni muḥabbet idüb
Her biri daʿvī-i şadāḳat idüb

Her birinüñ elinde bir ḫātem
Tā ki ola nişānları muḥkem

1015- Oldı elçilere ziyāfetler
Giydürüb güne güne ḫilʿatler

İtdiler ḫuṭbe ile ḫüsn-i ḫitāb
İstedi her birisi şāfī cevāb

Cevāb Dāden-i Ṭeymūs Ḥvāst-gārān rā

MK 49^a

Didi Ṭeymūs iʿtizār ile
Her bir elçiye bir güzār ile

Daḫi siz gelmedin bilüñ bu keniz
Oldı Mısr içre nām-zed-i ʿaziz

Güş idüb bu cevābı elçiler
Yaʿnī ol ehl-i dil dilekçiler

Mu 162^b

1020- Her biri gitdi şehr ü kişverine
Didiler ḫālī pādīşehlerine

Bildüm ol gün atamı ʿaḳılmış
Fıkr ü tedbīr içinde kāmılmış

Cevāb-ı Ṭeymūs Ḥvāst-gārān rā: Cevāb Dāden-i Ṭeymūs Ḥvāst-gārān rā Mu / MK 148^b; Mu 162^a.
118^b nām-zed-i ʿaziz: nām-zād-ı ʿaziz Mu.

Ki belādan beni ḥalāş itdi
Yaʿnī nām-ı ʿazīze ḥaş itdi

**Āmeden-i Resūlān-ı ʿAzīz-i Mısr be-Ḥvāste-gārī-i
Züleyhā**

Diñle ey Yūsuf aşl-ı ğurbetümi
Saña arz ideyin şikāyetümi

Daḥi ne diñledin ḥikāyetden
Ḥālümi diñle derd-i ğurbetden

1025- Dirlər idi yirüñ kulağı var
Ne kulağ belki eli ayağı var

Nāmumı gūş idüb ʿazīz-i Mısr
Cāmumı nūş idüb ʿazīz-i Mısr

MK 49^b

Bencileyin o daḥi mest olmuş
Mest-i cām-ı ğam-ı elest olmuş

Hem işitmiş kelām-ı Teymūsı
Göge atmış külāh-ı nāmūsı

Yaʿnī ol daḥi elçi göndermiş
Tuḥfelerle dilekçi göndermiş

1030- Elçisi geldi şehre şöhretle
Ġāyet ḥaşmetile şevketle

İtdi ʿarz ol da cevheri ḥātem
Ḥatm ola tā ki ḥuṭbe-i maḥrem

Oldı elçiye yine daʿvetler
Dürlü niʿmetler ü ziyāfetler

Pādişāhāne dürlü ḥılʿatlar
Giydürüb oldı dürlü ʿizzetler

Mu 163^a

Cemʿ olub hem ekābir ü aʿyān
Şevketin buldı meclis-i sulṭān

- 1035- Elçi ʿarz eyledi murādātın
Sürdi meydāna ol murād atın
- Virdi sultān bu meclis içre rızā
Didi kim şöyle idi sır-ı kazā
- Huṭbenüñ huṭbesi okundu tamām
Oldı ʿaḳd-ı nikāḥ nīk-encām
- On gün on gice oldı sūr u sürūr
Oldı bu ḳubbe pür-sürūr u ḥubūr
- Süfre oldı o dem edīm-i zemīn
Pīş-gīr oldı aña şafaḳ-ı rengīn
- 1040- Ḥayme-i āsmān otāḡ oldı
Mihr ü meh süfre-i çerāḡ oldı
- Şemʿ-i encüm-şümār-ı şām-efrüz
Nūr-ı firūzla eyledi şebi rüz
- Çünkü oldı tamām sūr-ı sürūr
Oldı ḥāzır tamām-ı ʿīr-i ʿubūr
- Virdi Ṭeymūs bī-nihāye cihāz
Mülk ü mālından eyledi efrāz
- Ol ḳadar virdi kim beyān olmaz
Ne ḳadar söylesem yalan olmaz
- 1045- Baḥtile baña virdi taḥt-ı revān
Tā ki ola benümle baḥt-ı revān
- İtdiler cümle zīb ü zīnetini
İtdiler şevketile şöhretini
- Oldı ārāste çü taḥt-ı revān
Oldı pīrāste çü baḥt-ı revān
- Girdüm anuñ içine dāyem ile
Derd-i sevdā-yı bī-nihāyem ile

1045^a baḥtile baña virdi: baḥtile virdi baña Mu.

Mu 163^b, MK 50^b

Bād-pālar götürdiler hem-vār
Gül-i āşüfteyi çü bād-ı bahār

1050-

Hevdece girdi hep perestārān
Baʿzı oldu ʿamārī içre nihān

Ağalar şevketile kollarada
Kimi sağmada kimi şollamada

ʿAsker pür-silāh u tabl u ʿalem
Şahn u şahrāyı dutdi hayl ü haşem

Yüridi şevketile bu asker
Cānib-i Mışra oldu ʿazm-ı sefer

Oldı taht-ı revānum öñce revān
Mışra bulsa uçardı dil o zamān

1055-

Ḳāfile gide gide her şeb ü rüz
Mışra irdi çü leşker-i nev-rüz

İtdi ol gün ʿazīz istiḳbāl
Oldı leşkerle rāh māl-ā-māl

Mihriye māha hem-ser oldu ʿalem
Ṭumṭurāḳile girdi hayl ü haşem

Şūr u tabl u naḳāreler çalınur
Servler gibi rāyeler şalınur

Şaf-be-şaf her taraf kebīr ü şaḡīr
Seyre çıkmış cemīʿ-i bāy u faḳīr

MK 51^a

1060-

İtdiler zīnet ol zamān Mışrı
İtdiler cennet ol zamān Mışrı

Vardık irdik sarāya şevketle
Şad hezārān hezār zīnetle

Girdüm ol ḳaşr-ı bī-ḳuşūr içre
O sarāy-ı server-i sūr içre

1062^b O sarāy-ı: Ol sarāy-ı Mu.

- Başarın çeşm-i intizārole
Ki müşerref olam nigārole
- Mu 164^a Geldi nāgeh o dem şeb-i deycūr
Ben umardum o dem göreydüm nūr
- 1065- Oldı zulmet-serā serāy-ı sürūr
Rūzum oldı o dem şeb-i deycūr
- Dil gül isterdi hāra uğradı
Nūr isterdi nāra uğradı
- Ol kaçır baña pür-kuşūr oldı
Kaşır-ı pür-nefret ü nüfūr oldı
- İstedüm kim özümi küşte idem
Şem^c-i ruhsārumı nühüfte idem
- Āhirü'l-emr cāna cebr itdüm
Fıkr idüb birr-i şabrı şabr itdüm
- 1070- Didüm ol dem hezār bār dirîğ
Elüme girmedi nigār dirîğ
- MK 51^b Ben umardum o dem nigārı görem
Devletile cemāl-i yārı görem
- Gör neye uğradı benüm başum
Ehremen oldı yār u yoldaşum
- Ben umardum sen olasın eşüm
Ola pinhān_senüñle her işüm
- Nice yıldır bu miñneti çekerin
Nice yıldır bu hasreti çekerin
- 1075- Yandı cānum diyār-ı ğurbetde
Gözlerüm reh-güzār-ı hasretde
- Göre ğurbetde sen misin ben mi
Göre firqatde sen misin ben mi
- Hele gördüñmi hālüm ey Yūsuf
Añladuñmı maķālüm ey Yūsuf

	Beni ağla ağlariseñ ey Yūsuf Beni ağla ağlariseñ ey Yūsuf
Mu 164 ^b	Ḥamd'ü lillāh ki yüzüñi gördüm Mıhr-i ʿālem-fürüzuni gördüm
1080-	Fırkatum ʿayn-ı vuşlat oldu bu dem Ġurbetüm maḥẓ-ı kırbet oldu bu dem
	Umaram gide bu şeb-i deycūr Mıhrüñile bu kaçır ola pür-nūr
MK 52 ^a	Nūra tebdıl ola şeb-i zulmet Nūr-baḥş ola kevkeb-i vuşlat
	Didi Yūsuf o dem Züleyḥāya Baḳalum ikimüzde Mevlāya
	Görelüm ʿākıbet Ḥudā neyler Sırr-ı taḳdīrile kaçā neyler
Be-Taḳrīb-i ın Sergüzeşt ʿArz-ı Ḥāl Kerden-i Züleyḥā Yūsuf rā ʿaleyhi's-selām	
1085-	Çün Züleyḥā-yı ʿāşıḳ-ı ğam-sāz Kışsa-ı ser-güzeştin itdi dirāz
	Ki itdi Yūsufı bu muşāḥabeti Oldı bu bāʿiṣ-i muṭālebeti
	Bu ḥikāyetle ʿarz-ı ḥāl itdi Ṭaleb-i şoḥbet ü vişāl itdi
	Teşne-dil irse āb-ı ḥayvāna Şabrile cebr ider mi ol cāna
	Başladı yaʿnī keşf-i esrāra Keşf-i rāz ider idi dil-dāra

Be-Taḳrīb-i ın Sergüzeşt ʿArz-ı Ḥāl Kerden-i Züleyḥā Yūsuf rā ʿaleyhi's-selām: MK 52^a; Mu 164^b.
1089^b Keşf-i rāz ider idi: Keşf-i rāz ider oldu Mu.

- 1090- Gāh olur Һasretin Һikāyet ider
Gāh olur firķatin rivāyet ider
- Gāh ʿaşķın Һikāyet eyler aña
Gāh şıdkın rivāyet eyler aña
- MK 52^b Gāh olur Yūsufuñ cemālin öger
Gāh olur Һüsnile kemālin öger
- Mu 165^a Gāh olur naķş-ı Һüsnüne Һayrān
Baķa ķalur ķü şüret-i bī-cān
- Nice günler geķüb bu Һāl üzre
Gāh nāz üzre geh delāl üzre
- 1095- Başladı şoñra dürlü destāna
Hadden aşdı füsün u efsāne
- Şabr u ārām işi tamām oldu
H̱vāb u Һor nefsine Һarām oldu
- Eyledi gūne gūne mekr-i zenān
H̱ileden Һālī olmadı bir ān
- ʿĀķıbet yāre ʿarz-ı Һāl itdi
Taleb-i niʿmet-i vişāl itdi
- İltifāt etmedi aña Yūsuf
Baķmadı hıķ ol yaña Yūsuf
- 1100- Her ne deñlü ki keşf-i rāz itdi
Hāzret-i Yūsuf iĥtirāz itdi
- ʿĀķıbet dāyesini gönderdi
Ol füsün māyesini gönderdi
- Didi ne eylerseñ eyle dāyecigüm
Ġam deminde neřāt māyecigüm
- MK 53^a Meded eyle revān ol ey dāye
H̱ālümi Rūřen eyle ol aya

1102^b neřāt: neřāta Mu.

- Sen zebān ol nigār gūş olsun
Başdan ayağa gūş-ı hūş olsun
- 1105- Evvelā benden it nigāra selām
Şāniyā eyle ihtirām-ı tamām
- Di ki ʿaşkuñ yolunda ol ğam-vār
Hep işitdūñ ne çekdiğin tekrār
- Durdı ʿazm itdi yel gibi dāye
Berķ-veş vardı irdi ol aya
- Mu 165^b Didi gūş it maķālūm ey Yūsuf
Dağı nūş it zülālūm ey Yūsuf
- Çeşme-i cānsın olma āteş-i tünd
Ser ü bālāsın olma serkeş-i tünd
- 1110- Zāt-ı pākūñ ki nūr-ı Yezdāndur
Nūr-ı Yezdān heme fūrūzāndur
- Niçün olmaz ruḥuñ cihān-efrūz
Nice bir bu ḳasāvet-i dil-sūz
- Saṇa lāyık degül ḳasāvetler
Saṇa lāyık degül ḥüṣūnetler
- Gül gibi gül hemīşe ḥandān ol
Serv gibi şalın ḥirāmān ol
- MK 53^b Ğonceñi ḥandeñile ḥandān it
Dil-i ğam-ġini yaʿnī şādān it
- 1115- Didi Yūsuf ki ey girān-māye
Vʿey suḥan-dān u nūkte-ver dāye
- Oldı maʿlūm hep kināyātuñ
Oldı mefhūm hep rivāyātuñ
- Ben Züleyḥānuñ emrine rāmın
Şaḳların dem-be-dem anuñ nāmın

115^b suḥan-dān u nūkte-ver: suḥan-dān-ı nūkte-ver Mu.

Nāmına lāyık etsün ol rāyı
Olmasın bî-hayā vü rüsvāyī

Ben ğulām-ı der-i Züleyhāyam
Bende-i muḳbil-i sebük-pāyam

1120- Bendeyem belki bende-i fermān
Şāf u şāfī-dilem çü āb-ı revān

Şemʿa-veş meclisinde sūzānam
Hemçü pervāne murğ-ı perrānam

Servem istāde bāğ-ı ḥidmetde
Rāstam ğāyet istikāmetde

Mu 166^a

Mazhar-ı nūr-ı Zāt-ı Yezdānam
Ḥāne-i tārda fūrūzānam

Bāğda eyle iderse gül ḥande
Ḳande gül ḥande ide küllḥende

MK 54^a

1125- Nice gülmek ki yirüm od oldı
Dūd-ı āhumla ḥane dūd oldı

Dil-i maʿmūrum oldı vīrāne
Uçdı göñlüm hümāsı Kenʿāna

Andadur pes maḳām-ı dil-ḥvāhum
Umaram yine vire Allāhum

Beni ʿālemden ettiñüz bīzār
Bir daḥi söyleme buni tekrār

Aldı aḥbār-ı Yūsufı dāye
Vardı ʿarz eyledi Züleyhāya

1130- Çün Züleyhā işitdi aḥbārı
İtdi derdile nāle vü zārı

Ḳalmadı dilde şabr u ārāmı
Görmege gitdi ol dil-ārāmı

Vardı çün Yūsufa selām itdi
Yūsuf aña şad ihtarām itdi

Didi ey Yūsuf ey cefā-kārum
Olmaduñ zerre deñlü ğam-ḥvārum

Şöyle beñzer ki bilmedüñ ḥālüm
Etmedüñ istimā^c-ı aqvālüm

1135- Olmadı derd-i dilden āgāhuñ
Ki olmadum zerrece nazār-gāhuñ

MK 54^b

Nice bir pür-cefālīk ā zālīm
Nice bir bī-vefālīk ā zālīm

Zerre miqdārı şefkatüñ yok mı
Kaṭre miqdārı rahmetüñ yok mı

Mu 166^b

Següzeştüm saña beyān etdüm
Cümle derdüm saña ıyān etdüm

‘Aşkuñile diyārı terk etdüm
Yoluña cümle varı terk etdüm

1140- Umaridüm benümle yār olasın
Ġam zamānında ğam-küsār olasın

Ey dirīğā ki sengimiş ḳalbüñ
Ḥayf ḳalb-i peleng imiş ḳalbüñ

Diñleyüb bu ḥikāyeti Yūsuf
Añlayub bu kināyeti Yūsuf

Ağlayub derdile fiğān itdi
Gözleri yaşını revān itdi

Ḳaldurub destini niyāz itdi
Ḥazret-i Ḥaḳḳa keşf-i rāz itdi

1133^a ey Yūsuf ey cefā-kārim: ey Yūsuf-i cefā-kārim Mu.

1138^b: Yoluña cümle varı terk etdüm Mu.

1139^{a-b}: - Mu.

- 1145- Didi yā Rab nedür bu dürlü belā
Dürlü dürlü belā vü dürlü қаzā
- Cāh imiş bilmedüm derün-ı çāh
Bilmedüm қadrin olmadum āgāh
- MK 55^a Ger bileydüm ki varmış bu belā
Çıkmazidüm o çāhdan ašlā
- Çün Züleyhā bu hāleti gördi
Қalb-i Yūsufda şiddeti gördi
- Didi ey āftāb-ı burc-ı cemāl
İrmesin āftāb-ı hüsne zevāl
- 1150- Seven ölsün mi derd-i hāsetle
‘Ömri geçsinmi gerd-i miḥnetle
- Didi Yūsuf o dem Züleyhāya
Ey düşen ‘aşqumile sevdāya
- Seni saña gerekse sevme beni
Var belāya bırakma cān u teni
- Dürlü dürlü belāya uğrarsın
Güne güne қаzāya uğrarsın
- Mu 167^a Beni her kim sever belāya düşer
Derd-i ‘aşqumla ibtilāya düşer
- 1155- Sevdi hālum çü yār idindi beni
Besledi ğam-küsār idindi beni
- ‘Ākıbet hāsetile oldı cüdā
Fırqat ü miḥnetile oldı cüdā
- Şimdi derdile hāsetüm çeker ol
Ğam u miḥnetle fırqatüm çeker ol
- MK 55^b Pederüm sevdi mübtelā oldı
Beni sevmek aña belā oldı
- Derdümile iki gözi giryān
‘Aşqumile daḥi dili nālān

- 1160- Ehl-i Ken'ân esîr ü 'uṣṣākūm
Her birisi muḥibb u müştākūm
- Ben gidüb kaldı her biri ḥasret
Dillerin yakdı âteş-i firḳat
- Beni kim gördi oldı sencileyin
Beni kim gördi tıldı sencileyin
- Sen seni şanmağıl hemân 'āşık
Çoğ olur bunda 'āşık-ı şādık
- Bilmezin sen ne dirsın ey miskīn
Kendüñi şanmağıl hemân ğam-ğīn
- 1165- Ne vefā gördi bülbul-i şeydā
Gül-i gülşende ey melek sīmā
- Geçdi 'ömri figān u zārile
Ārzū-yı vişāl-ı yārile
- Ne vefā gördi ḥaste pervāne
'Āşık oldı çü şem'-i sūzāne
- Āteş-i 'aşka yanmağ oldı işi
Dūd-ı āha boyanmağ oldı işi
- Mu 167^b, MK 56^a Ol ḥabīb-i ğayūr-ı 'ālem-i rāz
Mülk-i ḥubb içre istemez enbāz
- 1170- Anuñçün ḥarīş olur maḥrūm
Hırş anuñçün olubdürür mezmūm
- Görme misin_ki ceddüm İbrāhīm
Oldı ferzendine muḥibb-i 'azīm
- Tiğ-i ğayret ḥavāle oldı āña
Kār u bār āh u nāle oldı āña
- Tā ki kaṭ' eyleye muḥabbetini
Ḥaḳḳa maḥşūş ide meveddetini

1165^a ey melek sīmā: ey semen sīmā Mu.

Benümile peder mu‘āmelesi
Kıışsa-ı ceddümüñ müşākelesi

1175- Korkarın hemçü ‘ammüm İsmā‘īl
Zebhi emr eyleye baña da Celīl

Ey Züleyhā yūri mekānuña var
Bülbül-i cānsın āşyānuña var

Ṭuymasın var bu güft ü güyi ‘azīz
Bilmesin var bu cüst ü cūyi ‘azīz

Ben ‘azīzüñ emīn-i ‘izzetiyem
Ḥādim-i ḥāne-i sa‘ādetiyem

Ben ‘azīzüñ ḥarīde bendesiyem
Bendelerde güzīde bendesiyem

MK 56^b 1180- Görmüşem ḥadden artuḵ iḥsānın
Görüb iḥsānın olmazam ḥāyin

Ḥāyin olub ḥıyānet eylemezin
Şaḳī olub şeḳāvet eylemezin

Ḥāşe lillāh şad ma‘āzallāh
Ki sentüñçün idem bu resme günāh

**Mekr Kerden-i Züleyhā be-Tedbīr-i Dāye-i Mekkāre be-
Temlīk-i Kenīz-i Seḥḥāre Yūsuf rā ‘Aleyhi’s-selām**

Mu 168^a Rāvi-i dāstān-ı mekr-i dīger
Gūş-ı devrāna şöyle virdi ḥaber

Çünkü oldı kelām-ı Yūsuf serd
Ṭoldı ol dem dil-i Züleyhā derd

1185- Söyledi dāye-i füsūn-sāza
Didi derdin o vāḳıf-ı rāza

Mekr Kerden-i Züleyhā be-Tedbīr-i Dāye-i Mekkāre be-Temlīk-i Kenīz-i Seḥḥāre Yūsuf rā ‘Aleyhi’s-selām: MK 156^b; Mu 167^b.

Suḥan-ı Yūsuf oldu ye's-āmīz
Yok dehānında bŭy-ı vaşl-engīz

Didi ey dāye ben helāk oldum
Ġamla ġuşşa ile ḥāk oldum

Didi dāye o dem Züleyḥāya
Ey cemālün cihāna pīrāye

Olma Yūsuf-ı sŭz ile sen ġam-ġīn
Nişān-ı Yūsufda görinür telvīn

MK 57^a 1190- Aña bir mekr idem ki şimdi hemīn
Şād olup baña idesin taḥşīn

Çün Züleyḥā işitdi dāye sözün
Dāyenün öpdī ol dem iki gözün

Dāye didi ki bir kenīzi revān
İdelüm zīverile çeşme-i cān

Yūsufa ol kenīzi temlīk it
Şecer-i şehvetini taḥrīk it

Ol kenīz etsin aña şīvelerin
Ola kim yiye şīve mīvelerin

1195- Ola kim bŭsile kenāra çeke
Ol kenār āḥir ıztırāra çeke

Şol gice kim zamān-ı vuşlatdur
Furşat-ı vuşlat u ġanīmetdür

Ol gice şūret-i kenīze girüb
Cāme-ḥāb-ı nigār-ı tīze girüb

Mu 168^b Tuymadın Yūsufı şikār eyle
Uymadın Yūsufı kenār eyle

Ol gice ʿālem ile ġŭn-ā-ġŭn
Al lebinden ġıdā-yı rŭḥ-efzŭn

1198^b Uymadın: Duymadın Mu.

1199^b rŭḥ-efzŭn: rŭḥ-fŭzŭn Mu.

- 1200- Gāh der sīne geh der āgūş it
Cām-ı laʿlini tā seher nūş it
- MK 57^b Şoñra tuysun qo herçi-bād-abād
Bir şeb olsun harāb dil ābād
- Çün Züleyhā işitdi bu mekri
İtdi mest anı bu sözüñ sekri
- Ğuşşası gitdi şād-mān oldu
Şanki Yūsufı kāmran oldu
- Dāyesine şad āferīn itdi
Luţf u ihsānına qarīn itdi
- 1205- Didi ey dāye bir kenīze meded
Bir kenīz-i nebāt-rīze meded
- Baña nevʿan şebāheti olsun
Kāmetüm gibi kāmeti olsun
- Dāye devr eyledi kenīzleri
Serv-şadlerle şand-rīzleri
- Buldı bir şüreti Züleyhāyı
Buldı bir şaddi serv-i bālāyı
- Hem perī çehre hem Züleyhā nām
Hem Züleyhā şıfat güzel endām
- 1210- Ol mehi necmile itdiler tezyīn
Aşdılar iki gūşuna pervīn
- Giydürüb cāme-i dirahşānı
Aşdılar cevher-i Bedahşānı
- MK 58^a Başdan ayağa zīver eylediler
Nice zīver ki cevher eylediler
- Mu 169^a Kalmadı bir yirinde kılca kuşūr
Hüsni şüretde oldu gayret-i hūr

1207^b şadlerle: şadlerde Mu.

Dāye mekrin idüb aña ta'lim
Oldı mekkāre ol kenīz-i 'aẓīm

1215- Ol kenīzi bu zīb ü zīverle
Mekr-i pür-ḥīle-i müzevverle

Ḥalvet-i Yūsufa Züleyḥā tīz
'Arz idüb anı oldı şeker-rīz

İtdi medḥ u şenā ile temlīk
İtdi zevḳ u şafāyile tahṛīk

Didi çünki benümle yatmazsın
Cān alub cānı cāna ḳatmazsın

Benüm için ḥarāmsın dirsın
Dinde nā-tamāmsın dirsın

1220- Bu kenīzüm saña ḥelāl olsun
Zīver ü zeynile zülāl olsun

Dādılar içre bu da dādumdur
Dadı dadumdur adı adumdur

Seni ister bu da ḳaçar benden
Nice luṭf u kerem umar senden

MK 58^b

Beni uyutmaz oldı sen geleli
Emrümü ṭutmaz oldı sen geleli

Dād u feryād pes bu dadumdan
Çıkdı gönlümden ü nihādumdan

1225- Bundan ola ki dādımı alasın
Dād-ı fikr-i nihādımı alasın

Hem bu dadumla ḥālümü bilesin
Cümle fikr ü ḥayālümü bilesin

1213^b gayret-i ḥūr: reşk-i ḥūr Mu.

1218^a Didi çünki: Didi kim çün Mu

1224^a Dād u feryād pes: Dād-ı feryād bes Mu.

Çün Züleyhā bu hīleyi itdi
Döndi halvet-sarāyına gitdi

**Mekr Kerden-i Keniz-i Mekkāre Yūsuf ra
‘Aleyhi’s-selām**

Mu 169^b

Ba‘d-ez-ān ol keniz-i mekkāre
Başladı şīvelerle güftāre

Ya‘nī kim girdi mekr bāğına
Baş kodı Yūsufuñ ayağına

1230- Şoñra ‘arz itdi bāğınuñ gülünü
Gülü üzre dağıtdı sünbülünü

İtdi nergislerini pūşīde
Şan şurāhī-i nāz-nūşīde

Dağı ‘arz itdi dürlü mīveleri
İtdi bu mīvelerle şīveleri

MK 59^a

Şol kadar itdi kim mülāyemeti
Añma şad nāzile mülā‘abeti

Hāzret-i Yūsuf aña meyl itdi
Cūy-ı nefsin aqıtdı seyl itdi

1235- Tıydu mekkāre Yūsufuñ meylin
Yūsufuñ degdi zeyline zeylin

Birbirine bular enīs oldı
Hem enīs oldı hem celīs oldı

Ya‘nī Yūsufı oldı hem-zānū
Nitekim Hüsrev ü Cihān Bānū

Her kaçan beyti hālī buldılar
El oyunların oynar oldılar

- Aldı bir gün kenîz ikrârın
Yüsufuñ germ buldı bāzārın
- 1240- Mā-ḥaşal ḥüsn-i ittifāk oldu
İttifāk-ı bilā-nifāk oldu
- Biri birine ittibā^c ideler
Elif ü tāsız ictimā^c ideler
- Mu 170^a İttibā^{cı} muḳarrer eylediler
Ve'ctimā^{cı} muḳarrer eylediler
- Ki ol gice ideler muşāḥabeti
Tā seḥer ideler mu'āşeretü
- MK 59^b Oldı bu vechile çü ḳavl ü ḳarār
Ḳalmadı şekk ü şübhe-i inkār
- 1245- Cümle mekrin idüb o mekkāre
Cümle siḥrin idüb o seḥḥāre
- Oldı perrān perī gibi o zamān
Tīz Züleyḥā derine irdi hemān
- Didi vuşlat gicesidür bu gice
Zevḳ u 'işret gicesidür bu gice
- Didi bir bir beşāret aḥbārın
Cümle keşf itdi vuşlat esrārın
- Bu ḥaber irdi çün Züleyḥāya
Oldı şād irdi şanki ol aya
- 1250- Ḳavl-i vaşlı çün istimā^c itdi
Durdı raḳş eyledi semā^c itdi
- Dāyesini getürdi yanına
Merhem urmağa ḥaste cānına
- Didi ey dāye erligüñ demidür
Ya'nī ehl-i hünerligüñ demidür

1246^b irdi: vardı Mu.

		Şimdi sihr idecek zamānuñdur Daħi mekr idecek mekānuñdur
		Gel beri geldi vaḳti telbīsüñ Gerçek üstādı iseñ İblīsüñ
MK 60 ^a	1255-	Bu kenīze ṭonum naẓīr olsun İkimizüñ libāsı bir olsun
		Hem ḳamu reng ü zīb ü zīverde Cümle cevherde daħi gevherde
Mu 170 ^b		Yek ser-i mū tefāvūt olmasun Sebeb-i firḳat ü firāḳ olmasun
		Beni Yūsuf görüb anı şansun Baluma yaʿnī barmağın bansun
		Pes bu ḳaşdile dāye düzdi anı Gāh düzdi ve gāh bozdi anı
	1260-	Mā-ḥaşal buldılar müşābeheti Şekl ü zīverdeki müşākeleti
		Oldılar birbirine āyīne Pes bu idi ğaraż-ı her āyine
		Bir naẓarda ikisi bir oldı Her biri birine naẓīr oldı
		Oldı her biri āḥaruñ ʿaynı Farḳ olunmadı ḳılca mā-beyni
		Şöyle itdi ki bunları dāye Baḳdılar bu iki Züleyḥāya
	1265-	Kimse farḳ etmedi bu iki teni ʿAcz ile ḥayret aldı her baḳanı
MK 60 ^b		Şöyle itdi ki dāye telbīsı İtdi ḥayrān bu fende İblīsı

1254^a geldi vaḳti: vaḳti geldi Mu.

Sözleri bunda müctemi^c oldu
Bunların farkı mümteni^c oldu

Çünkü bunlar olunmaz oldu temyîz
Döndi Yûsuf katına gitdi kenîz

Yine başladı tâze şîvelere
Virdi şad zîb tâze mîvelere

**Şıfat-ı Şeb ü Kaşd Kerd-i Züleyhâ Vişâl-i Yûsuf râ
‘Aleyhi’s-selâm Telbîs ü Tezvîr**

1270- Çün Züleyhâ degiştî kaftanı
Hem degiştî ‘acûz-ı dehr anı

Mu 171^a

Giydi bir câme-i beng-i şeb-reng
Ya‘nî taklîde eyledi âheng

Pes Züleyhânun artdı sevdâsı
Geldi şeb gitdi rûz-ı gavğâsı

Der-i Yûsufda oldu ol der-bân
Hvâbe vardı cemî‘-i ehl-i cihân

Cânı geldi lebe Züleyhânun
Vaşlı ümmîdi ile cânânun

1275- Der-i Yûsufda halka oldu gözi
‘Aşk ısıtması dutdı ditrer özi

MK 61^a

Muntazırdur nigâra görmek için
Cânı çıkdı içeri girmek için

İçeride kenîz-i mekkâre
Kaşd ider ki el ura o dem kâra

Yûsuf ol dil-nevâza nâz eyler
Dil-nevâz aña şad niyâz eyler

Oldı nâz u nevâziş işi tamâm

Şıfat-ı Şeb ü Kaşd Kerd-i Züleyhâ Vişâl-i Yûsuf râ ‘Aleyhi’s-selâm Telbîs ü Tezvîr: Şıfat-ı Şeb ü Kaşd Kerd-i Züleyhâ Vişâl-i Yûsuf râ ‘Aleyhi’s-selâm Mu / MK 60^b; Mu 170^b.

- Yūsuf ol dem kenīze oldı rām
- 1280- Girdi ol gönçe cāme-ḥvāb içre
Gönçedür perde-i ḥicāb içre
- Kapı yapmak bahānesine kenīz
Çıkdı girdi o dem Züleyhā tīz
- Girdi şeş geldi teyūr gence
Şeş gelib gence uğradı rence
- Yaʿnī ʿaqlını aldırub o zamān
Oldı dehşetle vālih ü ḥayrān
- Göricek yatur ol dīl-ārāmı
Lerzeye geldi cümle endāmı
- 1285- Başladı korkarak soyunmağa
Kaşdı ʿuryān o servi қоçmağa
- Mu 171^b Tīz muḳaddem kuşağını çözdı
Lerzeler birle çözdı ve bozdı
- MK 61^b Cevherī düğmesin çözüb çözemez
Her birini çeküb üzüb üzemez
- Elleri dutmaz oldı dehşetden
Ne etdügin bilmez oldı ḥayretten
- Düşdi āḥir yıkıldı çün mürde
Beñzi şoldı çü verd-i pejmürde
- 1290- Tıydu kimdür bu mürdeyi Yūsuf
Bildı hem mekr ü ḥurdeyi Yūsuf
- Durdı yanına vardı şefḳatle
Didi şad rahmet ü riʿāyetle
- Kʿey Züleyhā nedür bu ḥāletler
Bu nice telbīsler bu şüretler
- Gül yüzine gül-āblar saçdı

1288^b etdügin: idügin Mu / ḥayretten: ḥasretten Mu.

Pes Züleyhā o dem gözüñ açdı

Yūsufa dürlü itizār itdi
Cebr için ʿarż-ı inkisār itdi

1295- Didi Yūsuf ki alṭanam şanduñ
Baluña barmağum banam şanduñ

Bildüm evvel seni buḫūruñdan
Senden öñ geldi ol uğuruñdan

Hem daḫi añladum ḫırāmuñdan
Reviş-i pāy-ı bī-nizāmuñdan

MK 62^a

Uğri üslūbi idi hep revişüñ
Hem ḫarāmī gelişidi gelişüñ

Pes Züleyhā durub ḫacāletle
Gitdi ḫaşrına derd ü miḫnetle

1300- Dāyeye ḫālını beyān itdi
Ser-güzeştin ḫamu ʿıyān itdi

Mu 172^a

Virdi dāye tesellī şad gūne
Didi kim el-ümūru merhūne

Yine bir mekr daḫi eyleyelüm
Hele şabr u terāḫī eyleyelüm

Şūret-i mekre ḫadd ü ḡāyet yok
Ḥīle vü ḫudʿaya nihāyet yok

Vardur naḫş-bend bir naḫḫāş
Levḫ-i āb üstine yazar ḫaşḫāş

1305- Naḫş-bend-i ḫayāldur nāmı
Levḫ-i bām üstine yazar şāmı

Ol bulur aña şūret-i şaydı
Ḳayd ider bir ḫılile bī-ḫaydı

**Nakş Kerden-i Nakş-bend-i Hayāl Şüret-i Yūsuf u
Züleyhā rā be-Ḥāne-i Heftüm**

		Nakş-bend-i hayāl-i deyr-i cihān Şöyle nakş itdi levḥ-i dilde revān
MK 62 ^b		Ki yaza Yūsuf u Züleyhāyı Yaʿnī yir yir bu iki zībāyı
		Varidi bir evi Züleyhānuñ Yaʿnī büt-ḥānesi idi anuñ
	1310-	Ḥāneler içre ol yedinci idi Ḥalvet-i ḥāş u künc-i genci idi
		Nakş idüb Yūsuf u Züleyhāyı Yazdı anda bu iki raʿnāyı
		Yazdı bir yirde sīne-ber-sīne Yazdı bir yirde leb-be-leb yine
		Yazdı bir yirde cāme-ḥvāb içre Kār u bār üzre şad ḥicāb içre
		Yazdı bir yirde bāde nūş-ā-nūş Yazdı bir yirde her dü hem-āğūş
Mu 172 ^b	1315-	Cā-be-cā cümle her der ü dīvār Toldı taşvīr-i şüret-i dü nigār
		Nakşile oldı saḳf-ı seyrān-gāh Āsmānda mişāl-i mihrile māh
		Her biri lezzet-i cimā ^c -engīz Her biri zevḳ-ı ictimā ^c -engīz
		Görenüñ anı ḳalmaz ārāmı Şulanur ağızı ditrer endāmı
MK 63 ^a		Ḥānede yazdı bunlaruñ nakşın Ḥāne oldı nigār-ḥāne-i Çīn

Nakş Kerden-i Nakş-bend-i Hayāl Şüret-i Yūsuf u Züleyhā rā be-Ḥāne-i Heftüm: MK 62^a; Mu 172^a.
1313^b şad ḥicāb içre: şad ḥicāb üzre Mu.

1320- Çün Züleyhâ bu dârı seyr itdi
Şanki Yūsufı seyr-i deyr itdi

Oldı bu seyr aña şevk-engiz
Oldı bu deyr aña zevk-engiz

‘Aşkı evvelkiden füzün oldı
Bir iken derd-i ‘aşkı on oldı

Çünkü taşvır işi tamām oldı
Bir muşavver güzel maķām oldı

Baş olundı bisāt-ı reng-ā-reng
İtdiler zīb-i ferşine āheng

1325- Ne bisāt ol ki gülşen-i pür-gül
Her gül-i taze üzre bir bülbül

Her biri gülistān-ı vuşlatda
‘İş ü ‘işretde zevk-i şohbetde

Dağı cümle levāzımı ne ki var
Bister ü mesned ü serir-i nevār

Oldı ārāste bu meclis-i nāz
Oldı pīrāste bu cāy-ı niyāz

**Da‘vet Kerden-i Züleyhâ Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām rā be-
Hāne-i Heftüm-i Münakkaş**

Mu 173^a, MK 63^b

Naķş-ı hāne çü ber-kemāl oldı
Dü cemāl ile pür-cemāl oldı

1330- Hem Züleyhâ pür oldı ziverle
Bāde-nūş oldı ‘aşk-ı dil-berle

Olmaya tā kuşūrı cür’etde
Cür’et ide zamān-ı vuşlatda

Hoş açılmış tabak tabak güller / Vāsıl olmuş vişāle bülbüller (1325 den sonra gelen bu beyit Mu’da olup MK’da bulunmamaktadır)

Da‘vet Kerden-i Züleyhâ Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām rā be-Hāne-i Heftüm-i Münakkaş: MK 63^a; 173^a.

Ḥayret ü dehşet almaya özünü
Söz deminde dağıtmaya sözünü

Çün Züleyhānuñ oldu zībi tamām
Yūsufı da‘vet itdi tā ala kām

Dest-be-dest aldı vardı kaçırına
Mālik olmağa vaşlı Mısrına

1335- Her kapudan ki girdi urdi ğalaķ
İtdi ḥādimplere ‘azīm-i yasaķ

Etmeye tā ki kimse daķķü’l-bāb
Her kim ide ola maḥall-i ‘itāb

İtdiler çün yedinci dāra duḥūl
Ḥazret-i Yūsuf oldu şöyle melūl

K’olmamışdı daḥi aña bu melāl
Görmemişdi bunuñ gibi aḥvāl

Ser-fürü eyleyüb ḥazīn oldu
Kararub kaçı çīn çīn oldu

MK 64^a 1340- Çün Züleyhā melālını gördi
Ḥazret-i Yūsufa o dem şordı

Didi n’olduñ nedür melāle sebeb
Meded ol dem nedür bu ḥāle sebeb

Ben bugün senden inbisāt umarın
Dil-i ğam-ġine neşāt umarın

Mu 173^b Beni vaşluñla ber-murād idesin
Bu dil-i ğam-nihādı şād idesin

Didi Yūsuf ki ey Züleyhā var
Beni cānumdan eyledüñ bīzār

1345- Nice bir bu tazarru‘ u ibrām
Nice bir bu ta‘alluķ u iķdām

1334^a vardı: gitdi Mu.

1343^a vaşluñla: vaşluña Mu.

Ol murāduñ senüñ zamān ister
Hem daħi emn ile emān ister

Didi ol dem aña Züleyhā tīz
Gördi kim yokdur aña rāh-ı girīz

Bī-ħabersin sen āteş-i ‘aşkdan
Bī-eşersin sen āteş-i ‘aşkdan

Anuñ içün ki serd ü sermāsın
Daħi bī-derd ü germ ü germāsın

1350- Çün yah-beste serd ü saht olma
Server-i sernigün-i baht olma

MK 64^b

Hele luṭf eyle başuñı ḳaldur
Yayḳarayı ḳo ḳaşuñı ḳaldur

Gözüñ aç gör bu dārı seyr eyle
Seyr-i taşvīr ü seyr-i deyr eyle

Der ü dīvārını temāşā ḳıl
Naḳş-ı pūr-kārını temāşā ḳıl

Gör ne naḳş itdi naḳş-bend-i ḥayāl
Eyle bir laḥza içre def-i melāl

1355- Seni seyre getürdüm ey Yūsuf
Seyr-i deyre getürdüm ey Yūsuf

Gördi Yūsuf ki her der ü dīvār
Olmış ārāste çü naḳş-ı nigār

Naḳş olub Yūsuf u Züleyhā hep
Sīne-ber-sīne daħi leb-ber-leb

Mu 174^a

Yūsuf öper dutub Züleyḥayı
Hem Züleyhā ḳoçar o zībayı

Daħi nice bunuñ gibi şüret
Her biri zevḳ-baḥş u pūr şehvet

1360- Olmış ol ḥāne zevḳ bāzārı
Her biri birinüñ ḥarīdārı

- Beşeriyet revān zuhūr itdi
Hātırına haşar huşūr itdi
- MK 65^a Hānde itdi baķub Züleyhāya
Meyl gösterdi rūy-ı zībāya
- Yine itdi o dem şad istiğfār
Tevbeler eyledi hezār hezār
- Yine bünyād idüb münācātı
Eyledi Hākķa ʿarż-ı hācātı
- 1365- Didi yā Rab beni Züleyhādan
Kıl halāş anı hem bu sevdādan
- Aşlile pāk ü pāk-zāde iken
Hālķdan aşlile ziyāde iken
- Beni etme zelīl ü bī-ʿişmet
Beni kılma kelīl ü bī-ʿiffet
- Çün Züleyhā bu dūcreti gördi
Dil-i Yūsufda hāleti gördi
- Nīm mest idi yine mestāne
Mekr ü hīleyle girdi destāna
- 1370- Yine eski hikāyetin āndı
Yine eski şikāyetin āndı
- Yine itdi tazarru^c-ı bī-ḥadd
Yine itdi teberru^c-ı bī-ʿadd
- Dökdi göz yaşlarını rikķatle
Didi āḫir kemāl-i ḫiddetle
- Mu 174^b Gözüñ aç gāfil olma ey Yūsuf
Cevre çok māyil olma ey Yūsuf
- Bañā cevri çoğ eyledüñ gāyet
Hadden aşdı cefā-yı bī-ʿillet

1363^b Tevbeler eyledi: Tevbe eyler idi Mu.

- 1375- Niçe bir bu cefā vü cev̄r ü elem
Niçe bir bu belā vü zūlm ü sitem
- Cevrūñe ğavr u ğāyet olmaz mı
Bu cefāña nihāyet olmaz mı
- Raḥmetüñ yok mı şefkatüñ yok mı
Zerre deñlü ‘ināyetüñ yok mı
- Benüm ise elde ihtiyārum yok
Dil-i bī-şabrile qarārum yok
- Bes bu demdür hemān dem-i fırsat
Bes bu demdür hemān dem-i vuşlat
- 1380- Ber-murād idecek zamāndur bu
‘Adl u dād idecek mekāndur bu
- Hāne hālī ve kapular beste
Hasteñem ey tabīb cān haste
- Tek ü tenhā vü bir sen ü bir ben
Sīne-ber-sīne vü dehen-be-dehen
- Şun şarāb-ı şifāñı nūş idelüm
Niçe zehr-i cefāñı nūş idelüm
- MK 66^a Beni gel şimdi ber-murād eyle
Şimdi elbette ‘adl ü dād eyle
- 1385- Etmeziseñ özüm helāk iderin
Sīnemi ḥaṇçerile çāk iderin
- Beni Kıtıfır ögüñde küşte bulur
Şoñra fikr eyle ḥālūñi nic’ olur
- Didi daḥi çıkardı bir ḥaṇçer
Nice ḥaṇçer ki ḥaṇçer-i Sencer
- Mu 175^a Çıkarub didi herçi bād-ābād
İdeyin naqd-ı ‘ömrümi berbād
- Ḥaṇçeri ḥalkına iletirdi revān
Şank’ider teşne nūş-ı çeşme-i cān

- 1390- Teşne-i aşka deşne āb-ı hayāt
Nite ki oldı hayāt-baḥş memāt
- Raḥm idüb Yūsuf eyledi dilegin
Bilezik gibi kavradı bilegin
- Didi ḥaṇçer mişāli tīz olma
Ḥaṇçer-i tīz-i ḥūn-rīz olma
- Ḥaṇçeri ivme der-ḡılāf idelüm
‘Ahd ü peymānı bī-ḥılāf idelüm
- Çün Züleyhā kināyeti tıydı
Ḥaṇçeri atdı Yūsufa uydı
- MK 66^b 1395- Ḥavf-ı cānile Ḥazret-i Yūsuf
‘Arz-ı meyl eyledi o kân-ı luṭuf
- Tīz Züleyhā oturdı bisterine
Yūsufuñ ‘ahdi tā gele yirine
- Ḥazret-i Yūsufuñ elinde eli
Çekdi yanına ḍarbī ol güzeli
- Neylesin diñ o demde Yūsuf-ı pāk
Beşer etmez o dem öziñ idrāk
- Bir yaña dilde ḥavf ü ḥaşyet-i cān
Bir yaña ḥavf u ḥaşyet-i Raḥmān
- 1400- Qaldı Yūsuf o demde ḥayretde
Ḡarḳa vardı biḥār-ı fikretde
- Çün Züleyhā bu ḥayretin gördi
Yūsufuñ ḡarḳ-ı fikretin gördi
- Didi şabrile cān irişdi lebe
Dök vişālūñ şuyun bu tāb-ı tebe
- Mu 175^b Didi ve Yūsufı hemān ḳapdı
Vermedi kıl ḳadar emān ḳapdı
- Yūsufı aldı ya‘nī sīnesine
Umar el ura ol ḥazīnesine

- 1405- Feth ide kıfl-ı dürc-i ma^hhüdi
Eyleye süfte dürr-i ma^hşüdi
- MK 67^a Ura ^aşkıle gencine pençe
Tılsımın feth idüb ire gence
- Çün Züleyhādan oldu bu himmet
Hemm ile Yūsuf itdi hem cür’et
- Anuñçün ki ha^kklarında Hudā
Didi *hemmet bihi ve hemme bihā*
- İtdi teslīm o dürr-i zībāsın
Kıldı bu rāst nūk-i elmāsın
- 1410- Her biri güftile şinüftde iken
Ol dūr-i pāki ^aşd-ı süftde iken
- Ba^kdı Yūsuf o demde dīvāra
Kıldı şüretler üzre nezzāre
- Pederi yaⁿī Hāzret-i Ya^akūb
Na^kş olunmuş bi-şüret-i merğüb
- Cāme vü tāt ü ^aadd ü ^aametle
Yaⁿī evvelki ^aekl ü şüretle
- Yūsufa eyleyüb ^aazabla nigāh
H^aab-ı ^aafletden eyledi āgāh
- 1415- Sūy-ı dīvāra eylemiş pūştin
Ġazabından ısrımış engüştin
- Yūsuf anı görüb hayā itdi
Kār-ı elmāsdan ibā itdi
- MK 67^b Meger ol şüret temesşül idi
Hall-i işkāl için teşekkül idi
- Mu 176^a Yūsufuñ ^aışmetin şiyānet için
^aışmet rütbesin hırāset için

1408^b Ayet için bkz. EK-1 İktibaslar.

Hak aña sırr-ı pāk-i Yaḳūbi
Gösterüb şavdı andan aşūbi

1420- Durdı Yūsuf o dem firār itdi
Himmet-i feth-i bāb-ı dār itdi

Her kapuya ki vardı ol maḥsūm
Ġalakı ol kapunuñ oldu mūm

Çekdigince açıldı her bir der
İtdi her derden ol huceste güzer

Oldı pey-rev revān o dil-beste
Der-i āhirde oldu peyveste

Oldı dāmān-gīr olub çālāk
Dāmen-i pestin itdi gül gibi çāk

1425- Çıkdı elinden revān Züleyhānuñ
Pāresi kaldı elinde dāmānuñ

Çünk’elinden çıkardı dāmānın
İtdi çāk ol zamān girībānın

Kaçdı çün kim şikārı dāmından
Şehd-i şirīni çıkdı kāmından

MK 68^a

Zehr-i hacletle telh-kām oldu
Daḥi rüsvā-yı hāş u ḥām oldu

Anı hḡār eyledi hacāletler
Eyledi kārına nedāmetler

**Rāz Pinhān Kerden-i Yūsuf ḥAleyhi’s-selām ve Aşkārā
Kerden-i Züleyhā ān rā**

1430- Kışsa-perdāz-ı çāk-ı perde-i rāz
Kıldı cenk perdesin bülend-āvāz

Yūsufa çün açıldı bāb-ı gürīz
Bābda rāst geldi aña ḥAzīz

Mu 176^b

Yūsufī gördi pek perīṣān-ḥāl
Ḥāl-i Yūsufdan eyledi o suāl

Sırrı setr itdi olmadı ğammāz
Olmadı kāşif-i sürādıķ-ı rāz

Girdi Yūsufıa ḥāneye çü ‘azīz
Dest-be-dest Yūsufıe bī-perhīz

1435-

Çün Züleyḥā ‘azīzi Yūsufıa
Gördi talṭīfle telaṭṭufıa

Yūsufı şandı keşf-i rāz itdi
Kışşā-ı kûtehi dırāz itdi

Oldı feryād idüb bülend āvāz
Perdeden taşra itdi keşf-i rāz

MK 68^b

Nağme-i çengini bülend itdi
Līk nā-sāz ü nā-pesend itdi

Ṭoldı āvāzı Mışır u Şām u ‘Irāk
İtdi ta‘yīb anı kamu ‘uşşāk

1440-

Keşf-i rāz itdi bu kemānile
İtdi şekvāları yalan ile

Didi kim ḥāyinüñ cezāsı nedür
Bende küstāḥ ola sezāsı nedür

Ḥvābe varmışidüm serīrümde
Bisterüm üzre kendi yirümde

Cür’et idüb bu bende-i ‘İbrī
Çāk idüb ya‘nī perde-i şabrı

Mīve-i vaşla dest dırāz itdi
Ṭuyucaķ ḥālin ihtirāz itdi

1445-

Dutayın diyücek firār itdi
Ḥavfile ‘azm-ı reh-güzār itdi

Düşdüm ardına hemçü merd-i dilīr
İrişüb oldum aña dāmen-gīr

- Mu 177^a Dutdum ol dāmeni olub çālāk
Dāmeni oldı zehresi gibi çāk
- Qaldı destümde pāre-i dāmen
İşde dāmen elümde baq gör sen
- MK 69^a Aña yā sicc yā ‘azāb-ı elīm
Vācib olmışdürür bi-ḥükmi-ḥakīm
- 1450- Çün işitdi ‘azīz pür-‘izzet
Bu ḥıyānet sözi idüb gayret
- Yūsufa ḥiddet itdi gāyetle
Serzeniş itdi şad melāmetle
- Didi ferzendüm idüñ ey Yūsuf
Daḥi dil-bendüm idüñ ey Yūsuf
- Bu ḥıyānet saña ne lāyıkdur
Bu şeqāvet saña ne lāyıkdur
- Didi Yūsuf sözi Züleyḥānuñ
Rūşenīdür çü şubḥ yalanuñ
- 1455- Ki Züleyḥā çü şubḥ kāzibdür
İtimād aña nā-münāsibdür
- K’atdı bühtān o baña mazlūmum
Sen de zulm etme baña ma‘şūmum
- Oldı ḥüsnüm baña belā-yı cān
Oldı nefsi aña şeh-i mārān
- Sen bilürsin ki nefis ejderdür
Ejder-i nefsi qatl iden erdür
- Gelmez erlük cihānda ‘avratdan
Ki ide qatl-ı nefis o gayretten
- MK 69^b 1460- Etmedüm hedmi-ḥürmet-i ḥaremüñ
Üstüḥvānumda mağzdur keremüñ

- Bilürem haqq-ı izzet-i nānı
Ben şikest etmezin nemek-dānı
- Mu 177^b Ben kimem tā saña hıyānet idem
Hānedānuñda hedm-i hürmet idem
- Dilde şad sūz-ı dāğ-ı gurbet iken
Menzilüm kūşe-i ferāğat iken
- Daʿvet itdi beni gelüb dāye
Hāne-i halvet-i Züleyhāya
- 1465- Tīz Züleyhā alub elüm eline
Mekr-gūyān iletdi menziline
- Oğudi gūne gūne efsūni
Tā olam fitnesiyle meftūni
- Mā-ḥaşal itdi kaşd-ı kār-ı ḥaṭar
İstedi benden ol każā-yı vaṭar
- Şirretinden kaçub devān oldum
Sūy-ı dervāzeve revān oldum
- İrdi ardumdan oldı dāmen-gīr
Dāmen-i pestüm oldı çāk-peżīr
- 1470- Pes budur kışşa vü ḥaḳīkat-ı ḥāl
Rāstdur ḳavlüm etme egri ḥayāl
- MK 70^a Çün Züleyhā bu ḳavli gūş itdi
Baḫr-ı kızbi yine ḥurūş itdi
- İtdi feryādı kıldı dürlü yemīn
Tā ki töhmetden ola pāk ü emīn
- Çekti çāk eyledi girībānın
Kıldı peyveste ʿarşa efgānın

1461^b etmezin: etmezem Mu.

1462^a Ben kimim tā saña: Ben kimim kim saña Mu.

- Yüzini yırttı saçını yoldı
Giryeler itdi pür-cünün oldı
- 1475- Şöyle itdi ki mekr ü destānı
Rāst-gūy añladı ‘Azīz anı
- Yūsufı virdi dest-i cellāda
İlte tā sicn-i miḥnet-ābāda
- Mu 178^a Yata yıllar içinde zindānuñ
İdeler cānına cefā anuñ
- Var idi ol maḥalde bir ‘avrat
Oğli varidi elde pür-fiṭnat
- Nā-geh oğlan ‘azīze itdi ḥıṭāb
Ne ḥıṭāb itdi aña dürlü ‘itāb
- 1480- Didi kim ey ‘azīz-i Mısr-ı ‘adl
V’ey şeref-baḥş-ı şadr-ı kaşr-ı ‘adl
- Yūsufa bā’is ‘uḳūbet ne
Sebeb-i ḥabs-i sicn-i miḥnet ne
- MK 70^b Etme vaḳt-ı guzbede isti‘cāl
Olmadın daḥi vāḳıf-ı aḥvāl
- Şordı ol tıfl-ı şīr-ḥvāra ‘Azīz
Kimdürür bu ikide bī-perḥīz
- Didi settār sevse gammāzı
Setr idüñ dimez idi ol rāzı
- 1485- Dāmen-i çāke eyle nezzāre
Gör ne yüzden olubdurur pāre
- Dāmen-i pīşdeyse ger ol çāk
Pākdur dāmen-i Züleyḥā pāk
- Dāmen-i pesde ise ger ol çāk
Dāmen-i Yūsuf olur andan pāk

1474^a saçını: saçların Mu.

Gördiler dāmeni ki pesdendür
Bildiler şuçi bu'l-hevesdendür

Zāhir oldı çü 'işmet-i Yūsuf
Bāhir oldı berāet-i Yūsuf

1490- Yūsufuñ şıdkına güvāh oldı
Kāzibüñ aq yüzi siyāh oldı

Düşdi ol dem 'azizüñ içine tāb
Ol siyeh-rūya itdi nice 'itāb

Mu 178^b

Güne güne melāmet etti anı
Hedef-i tır-i luğat etti anı

MK 71^a

Didi zenbüñ için kıl istiğfār
Didi hem Yūsufa sen ol settār

Olmasın 'āleme bu sır ifşā
Her suāl idene di sen hāşā

1495- Hoşdürür merde gayret-i merdān
Olma nā-merd zır-i dest-i zenān

Melāmet Kerden-i Zenān-ı Mısr Züleyhā rā be-Töhmet-i 'Aşk-ı Yūsuf 'Aleyhi's-selām

Çün Züleyhānuñ 'aşkı oldı 'ıyān
Müşgi mānendi tıldı Mısr-ı cihān

'Aşk u meşk olmadı cihānda nihān
'Aşkile meşki kim ider pinhān

Nisvet-i Mısr anı melāmet idüb
Yūsufuñ aşkı ile töhmet idüb

Didiler kim görüñ Züleyhāyı
'Aşk-ı Yūsufı oldı rüsvāyī

Melāmet Kerden-i Zenān-ı Mısr Züleyhā rā be-Töhmet-i 'Aşk-ı Yūsuf 'Aleyhi's-selām: MK 71^a; Mu 178^b.

- 1500- ʿĀşık oldı gulām-ı İbrīye
Bārī olaydı gulām-ı Mısrīye
- Söylediler kelām-ı beyhūde
Bu yaraşur ḥasūd-ı bī-sūda
- Sözleri anlaruñ ḥasedden idi
Şanmañız ol cemālī reddeden idi
- MK 71^b Yūsufuñ ḥüsnüni bilürler idi
Görmege ārzü kılurlar idi
- Çün Züleyhā bu taʿnı gūş itdi
Ġayret-i ʿaşkı fevrī cūş itdi
- 1505- İstedi anları melāmet ide
Ne melāmet ki pūr-nedāmet ide
- Mu 179^a Ḥalvet-i ḥāşını musaḥḥar idüp
Müttekālarla başt-ı bister idüb
- Eyledi daʿvet ol ḥasūdları
Ol melāmetle ġam-füzūdları
- Geldiler cümle zīb ü zīnetle
Ḥalvet-i ḥāşa şevķ u şevketle
- Pāk ü pākīzeler perī-rūlar
Cilve-i cān-fezāda cādūlar
- 1510- ʿAşk-verzān-ı ḥüsn-i ʿālem-sūz
Her biri şemʿ-i cemʿ-i şam-efrūz
- Nāzile her birisi itdi cülūs
Her biri zīb ü zīverile ʿarūs
- Gör Züleyhāyı kim ne kār itdi
Her birine şad iʿtibār itdi
- Nice gevherle eyledi īşār
Her birin itdi şerm-sār-ı nişār

1509^b cādūlar: cāzūlar Mu.

1513^a gevherle: gevherler Mu.

MK 72^a

Giydürüb her birine hıl^catlar
İtdi her birine ziyāfetler

1515-

Yidiler gūne gūne ni^cmetler
İçdiler dürlü dürlü şerbetler

Meclisidi ki olunmaz ol taşvīr
Biz de anuñçün eyledik taqşīr

Çün tamām oldı h^vān u hīdmet-i h^vān
H^vānı ref^c itdiler perestārān

Tīz Züleyhā durub şeker-gūyān
Didi luṭf itdiñüz kadem-rencān

Virdi her birine bıçağ u turunc
Tā ide anları cihāna gülünc

1520-

Ki turunc imtilāyı dāfi^cdür
Kaṭ^c-ı şafrāya def^ci nāfi^cdür

Mu 179^b

Didi hem cümleye idüb ibrām
Hep kesüb yiyeler turunci tamām

Ellerinden birin bıraḫmayalar
Hem daḫi gayri yire baḫmayalar

Didiler cümle emriñüz maḫbūl
Oldılar kār-ı kaṭ^ca hep meşḡul

Her biri kaṭ^cile ^camelde iken
Bıçağıle turunci elde iken

MK 72^b

1525-

Yūsufi da^cvet eyledi dāye
Girdi Yūsuf revān ol araya

Yūsufa baḫmak muḫāl oldı
Her biri nāzır-ı cemāl oldı

Yūsufi görüb oldılar ḫayrān
Kesdiler ellerini aḫdı ḫan

1520^b Kaṭ^c-ı şafrāya: Kaṭ^c u şafrāya Mu.

Ya'nî ne itdiklerini bilmediler
Dağı kesdiklerini* bilmediler

Şöyle itdi ki anları yağmā
Tuymadılar katırların kaçā

1530- Gördi Yūsuf orada kan itdi
Özüni cān gibi nihān itdi

Gitdi Yūsuf bu rengi çün bildi
Her birüñ aklı başına geldi

Gördiler Yūsufı melek sīmā
Didiler bu beşer degil hāşā

Cismi envārla siriştedürür
Nürdan bir güzel feriştedürür

Didi ol 'āşık-ı melāmet-cū
Budur ol bā'ış-i melāmet bu

1535- Budur ol bende-i cefā-pīşe
Ol cefā-kār u nefret-endīşe

Mu 180^a, MK 73^a

Budur ol baña töhmet itdigüñüz
Mihri ile melāmet itdigüñüz

Der Mertebe-i 'Aşk-ı Züleyhā ve der Rütbe-i Hüsni- Yūsuf-i Zībā 'Aleyhi's-selām

Ne Züleyhā gibi olur 'āşık
Ve ne Yūsuf gibi olur şādık

Server-i 'āşıkān Züleyhādur
Mihter-i 'āşıkān Züleyhādur

Server-i dil-berān Yūsufdur
Bihter-i bihterān Yūsufdur

Der Mertebe-i 'Aşk-ı Züleyhā ve der Rütbe-i Hüsni- Yūsuf-i Zībā 'Aleyhi's-selām: MK 73^a; Mu 180^a.
* “gitdiklerini” yazılmış.

- 1540- Ne Züleyhāya bir bedel geldi
Ve ne Yūsuf gibi güzel geldi
- Dü cihānda bu ‘āşık u ma‘şūk
Mişli bunların olmadı maḥlūk
- Ḥüsne bakar hemîşe ‘ayn-ı ‘aşk
Ḥüsniyledür hemîşe zeyn-i ‘aşk
- Ne kadar olsa ḥüsn kuvvetde
Ḥālet-i ‘aşk olur meziyyetde
- Artduğunca cemāl ü ḥüsn-i nigār
‘Āşıkun ‘aşkın arturur ey yār
- 1545- ‘Aşk ma‘nide nūridür ḥüsnün
Dilde sır-ı sürürdür ‘aşkun

**Meşveret Kerden-i Züleyhā bā Zenān-ı Mısr ve Naşihat
Kerden-i Zenān Yūsuf rā ‘Aleyhi’s-selām**

MK 73^b

Çün Züleyhā bu dāstānile
Güft ü gū eyledi zenānile

Didi şekvālar eyleyüb bu gulām
Serd ü ser-keşdür olmaz emrūme rām

İsterem idem anı der-zindān
Olakim ola bende-i fermān

Mu 180^b

- Bu beni yakdı ben daḥi yakayın
Cānına cevır çaḳmaḡın çaḳayın
- 1550- Ḳalmadı ḥileden daḥi bir şey
Didiler āḥirü’d-devā el-key
- Ola kim puḥte ola bu sīm-i ḥām
Ḳābil-i sikke ola ḍarbı tamām

Didiler cümle ol Һased-verzān
Buña vācib olubdurur zindān

Yūsufi cümle da‘vet eylediler
Üşdiler hep naşihat eylediler

Didiler olma ser-keş ey Yūsuf
Āb ol olma āteş ey Yūsuf

1555- Her ne dir k̄āyil ol Züleyhāya
Mā gibi māyil ol Züleyhāya

K̄āyil olmaz iseñ eger ey cān
Mesken ü menzilüñ olur zindān

MK 74^a

Didi Yūsuf o dem olub giryān
Baña yegdür zinādan ol zindān

İdiñüz cevri herçi-bād-ābād
‘İşmet ü dīnüm etmezem berbād

Çün Züleyhāya Yūsuf olmadı rām
Oldı zenler içinde ol bed-nām

1560- Ğāyet-i şiddet-i muḥabbetden
Ğāyet-i şadmet-i ḥarāretten

Şöyle oldı ḥarīş-i vuşlat-ı yār
Ki aña bir oldı yārile ağıyār

Gāh ‘āşık ḥabībē düşmen olur
Olsa ğamgīn ḥabīb ol şen olur

Gāh ‘āşık helāk ider yārın
Bir görür yārı ile ağıyārın

Mu 181^a

Kimisi yārını helāk eyler
Kimi ağıyārını helāk eyler

1565- Kimisi kendüni helāk eyler
Kimi dil-bendini helāk eyler

Kimi dīdārile ḵanā‘at ider
Kimi rüsvā olur şeqāvet ider

Kimi yāruñ ḵoḵub girībānın
Būy-ı dil-dārle virür cānın

MK 74^b

Kimisi pürsiş-i nigār ile
Cān virür yāre ol nişār ile

Kimisi ‘aşḵ-ı yārı ketm eyler
Muşhaf-ı ‘ömrünü o ḥatm eyler

1570- ‘Āşık oldur şehīd-i ‘aşḵ oldur
Sa‘da iren sa‘īd-i ‘aşḵ oldur

Daḥi çoḵdur begüm merātib-i aşḵ
Vaşfa gelmez begüm menāḵıb-ı ‘aşḵ

‘Aşḵ aḥvālın ehl-i ‘aşḵ bilür
‘Aşḵ aḵvālın ehl-i aşḵ bilür

be-

**Teşhīr Kerden-i Züleyhā Yūsuf rā ‘Aleyhi’s-selām ve
Zindān Firistāden**

Ḥazret-i Yūsuf-ı Nebiyy-i Kirām
Bizden olsun aña şalāt ü selām

Çün Züleyhāya olmadı ol rām
Buldı ḥalḵ içre ‘işmetile nām

1575- Oldı nāmı velī Züleyḥānuñ
Ḥāyin-i bāyini bu devrānuñ

Setr içün ‘aybın itdi ol tedbīr
Nice tedbīr belki hep tezvīr

Tā-ki ḡayb ola cümle ‘aybı tamām
Hem daḥi Yūsuf ola emrine rām

1566^a dīdārile: dil-dārile Mu.

1566^b rüsvā olur: rüsvā olub Mu.

Teşhīr Kerden-i Züleyhā Yūsuf rā ‘Aleyhi’s-selām ve be-Zindān Firistāden: MK 74^b; Mu 181^a.

Mu 181^b, MK 75^a

Bir gice cem^c olub ‘azīzle ol
Didi gūş it sözümü eyle qabūl

Beni rüsvāy eyledi bu gulām
Ehl-i Mısr içre olmuşam bed-nām

1580- Derler imiş görek Züleyhāy
Yūsufa ‘āşık oldu rüsvāyī

‘İrzümü yıkdı kışşa-ı dāmen
Virmezın şad gulāma ‘ırzımı ben

Bu kemān-ı gümānı kırdılar
Ta‘ne tīrin baña çok urdılar

Siper ister bu ta‘ne tīrine dil
Siper olmazsa hāl olur müşkil

Siper oldur bu tīr-i ta‘ne hemān
Der-meyān-ı zenān ta‘ne-i zenān

1585- Gezdirüb Yūsufı hıyānetle
Çağırub bir münādī şöhretle

Pā koyan hı‘acesi firāşına
Getürür bu cezāyı başına

Har-ı leng üzre kılub anı süvār
Gezdirüb sicn olaydı dār-ı qarār

İl bu teşhīrümü göricek aña
Töhmet etmezdi ‘aşkı ile baña

MK 75^b

Oldı bu rāyı dil-pesend-i ‘Azīz
Āferīnler idüb begendi ‘Azīz

1590- Didi sen it anuñ siyāsetini
Nice isterseñ eyle miḥnetini

Çün Züleyhā işitdi teslīmi
Yūsufa itdi dürlü ta‘līmi

1581^b Virmezın: Virmezem Mu.

- Didi gel ser ҡo ser-keş olma baña
Teng ü tār eylerin cihānı saña
- Mu 182^a Emr-i devlet-füzūnuma rām ol
Olma dil-sūz gel dil-ārām ol
- Olmaziseñ olursın āzürde
Fi'l-meşel berg-i verd-i pejmürde
- 1595- Hep beyān eyledi siyāsetini
Hem ʿıyān eyledi riʿāyetini
- Didi dut emrūmi riʿāyet gör
Dönmez iseñ hemān siyāset gör
- Şimdiden soñra sevdigüm gözüñ aç
İtdi Mevlā seni baña muhtāc
- Baña virdi ʿAzīz hürmetüñi
Dağı teşhīrile siyāsetüñi
- Ol zamān Yūsuf itdi refʿ-i dest
İtdi ʿarşa nidāsını peyvest
- MK 76^a 1600- Lebe gelmişdi guşşadan cānı
İstedi ol duʿāda zindānı
- Defʿ için mekrini Züleyhānuñ
İstedi kūşesini zindānuñ
- Hem Züleyhāya virdi acı cevāb
Her cevābı şavāb nice şavāb
- Çün Züleyhā bu zehri nūş itdi
Acıyub cānı kahrı cūş itdi
- Qalmadı ihtiyārı qahrından
Zehresi çāk oldı zehrinden
- 1605- Terk idüb rahmı eyledi fermān
İtdiler Yūsufı revān ʿuryān

1592^b eylerin: iderin Mu.

- Başdan aldılar efser-i serini
Küleḥ_ıtdiler anuñ efserini
- Virdiler arkasına bir hırka
Almazidüñ o hırkayı kırka
- Mu 182^b Etmege şehr içinde teşhîri
Dağdılar gerdenine zencîri
- İtdiler qahrile ḥar üzre süvār
Mısrı gezdürdiler ḥarāmî-vār
- 1610- Bir münādi ögünce ḥar-āvāz
Nice āvāz-ı bedter ü nā-sāz
- MK 76^b Dir ki ḥāyinlerüñ cezāsı budur
Daḥi rāyinlerüñ sezāsı budur
- Pā koyan ḥvācesi firāşına
Taş urur kendi eliyle başına
- Ḥarem-i ḥvācesine düzdāne
Ḳaşd iden nola girse zindāna
- Gören anı idüb temāşālar
Raḥm idüb derler idi ḥāşālar
- 1615- Derler idi yazık bu bed rāya
Şetm iderlerdi hep Züleyḥāya
- İderek bu ‘azābı ol cāna
Ol münādî iletdi zindāna

Der-zindān Kerden-i Yūsuf rā ‘Aleyhi’s-selām

Çünkü zindān aña mekān oldı
Ehl-i zindān şād-mān oldı

Girdi Yūsuf egerçi zindāna
Oldı ol bed-ḥayāl dīvāne

1611^b rāyinleriñ: zānileriñ Mu.

Der-zindān Kerden-i Yūsuf rā ‘Aleyhi’s-selām: MK 76^b; 182^b.

		Ḥālī gördi çü yârdan dârı Bulmadı dâr içinde dil-dârı
1620-		Başına dârı teng ü tār oldı İşi feryād ü āh u zār oldı
MK 77 ^a		Sîne ṭablın dögüb nedāmetle Şāh-bāzın aradı ḥasretle
Mu 183 ^a		Her ki kaçurdı bāz-ı pür-kîne Oldı ṭabl-ı nedāmeti sîne
		Bilmedi ḳadr-i furşat-ı yārı Dārdan dūr itdi dil-dārı
		Vaşlını kıldı firḳate tebdīl İtdi Mısr-ı firāḳe yaşını Nīl
1625-		Şekker-i Mısr-ı vaşlı zehr oldı Ḳand-i luṭf-i vişāli ḳahr oldı
		Çıkdı elinden nigārı ḡafletle İşirur barmağın nedāmetle
		Bu meşeldür cihānda evvelden Ḡafletile neler çıkar elden
		Üç gün üç gice çekdi bu derdi Dāyesin şoñra yāre gönderdi
		Didi kim Yūsuf emre rām olsun Emr ü fermānuma ḡulām olsun
1630-		Gelsin anuñla Ğış ü nūş idelüm Ğış ü nūş u ḥurūş u cūş idelüm
		Bir daḡi etmesin muḡālefeti Eylesin luṭfile mülāyemeti
MK 77 ^b		Eylemezse eger ḳalur ebedī Eylemez aña bir kişi mededi

1632^b aña bir kişi: bir kişi aña Mu.

Şandı kim Yūsuf ola emrine rām
Eyleye anuñile zevk-ı tamām

Çünkü Yūsuf işitdi bu qahrı
Açdı ol dem dehān-ı pür-zehri

1635- Didi ol bī-ḥayā utanmaz mı
Daḥi ibrāmdan uşanmaz mı

Baña itdiklerin unuttı mı ol
Cāmesin yuyub quruttı mı ol

Mu 183^b

Nām-ı nā-pākin itdi mi ol pāk
Oldı mı levm-i nāsdan bī-bāk

Ehl-i Mıṣrı ‘Azīzi aldadı mı
Ol ḥarı bī-temyīzi aldadı mı

Baña isnād idüb ḥıyānetler
Eyledi nāmını şiyānetler

1640- Daḥi benden ne ister ol zālīm
Añlamaz mı daḥi benüm ḥālīm

Getürüb başına qurı gavḡā
Oldı nāmı daḥi beter rüsvā

Dar-ı firākde ol vişāl ister
Ni‘met-i vaşl-ı ittişāl ister

MK 78^a

Āteş-i pür-şererden āb ister
Aḡgerinden şarāb-ı nāb ister

Beñzer anuñ dimāḡı mühteldür
Anuñçün kelāmı mühmeldür

1645- Ta‘nalarla bu nefreti dāye
Vardı ‘arz eyledi Züleyḥāya

1638^b ḥarı bī-temyīzi: ḥar-ı bī-temyīzi

1640^b benim ḥālīm: aḥvālīm Mu.

1642^b: - Mu

Yağdı cān u dilin Züleyhānuñ
Dağı arturdu derdini anuñ

Geçdi bir nice gün bu derdile
Eşk-i germile āh-ı serdile

Şoñra bir gün ‘Azīze ‘arz itdi
Yūsufuñ çıkmasını farz itdi

Didi oldum zebān-ı halkdan emīn
Āb tedbīr idüb o dem teskīn

1650- Ta‘nile levmden halāş oldum
Zeheb-i pāk-i bī-raşāş oldum

Yūsufı habsden idüñ āzād
Yine gelsin sarāya ol bī-dād

Uşladub anı habsile teşhīr
Şimdi olmuşdur ol ‘ilāc-pezīr

Mu 184^a Hīdmet etsün yine gelüb o gulām
Varımız verdük aña cümle tamām

MK 78^b Eyledi gūne gūne ibrāmı
Eyledi dürlü dürlü iqdāmı

1655- Çünkü gördi ‘Azīz ol ibrāmı
Bildi yok kılca anuñ ārāmı

Didi min-ba‘d Yūsufı zīnhār
Eyleme yād sehv idüb tekrār

Çıkmağ işi aña tamām oldu
Kışsa ma‘lūm-ı hāş u ‘ām oldu

Dağı hergiz sen anı görmezsın
Düşde görseñ de hayra yormazsın

Qaldı zindān içinde ol ebedī
Etme zinhār aña şağın mededi

1658^b hayra: hayr Mu.

1660- Çün Züleyhâ işitdi bu suhanı
Suhanı kesdi bağladı deheni

**Nedāmet Kerden-i Züleyhâ ez Firistāden-i Yūsuf
‘Aleyhi’s-salam be-Zindān**

Olmasın yārdan cüdā ‘āşık
Olmasın hecre mübtelā ‘āşık

Cām-ı hicri içen bilür ancak
Kavs-ı hicri çeken bilür ancak

Kimse bilmez bu derd-i hicrānı
Çeken añlar çeken bilür anı

MK 79^a

Hicr-i Yūsufdan özge hicr olmaz
Zecr-i Yūsufdan özge zecr olmaz

1665- Çün Züleyhâ vişāl-i Yūsufdan
Ayrı düşdi cemāl-i Yūsufdan

Kendi nefsine eyleridi ‘itāb
Ne ‘itāb eyleridi dürlü ‘azāb

Mu 184^b

Taşlar ile dögerdi başını
Hün iderdi heme firāşını

Ey dirîğā ki neyledüm dīr idi
Kendüme kendüm eyledüm dīr idi

Baña kendümnden oldı kendümnden
Dūr düşdüm meded efendümnden

1670- Yok benüm gibi bir haṭā etmiş
Kendi cānına şad belā etmiş

Yok benüm gibi bir haṭā-pīşe
Yok benüm gibi bir bed-endīşe

Nedāmet Kerden-i Züleyhâ ez Firistāden-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-salam be-Zindān: MK 78^b; Mu 184^a.
1662^b hicri: kahrı Mu.

Yok benüm gibi cânına düşmen
Yok benüm gibi hânına düşmen

Gelmeyeydim ne olaydı dünyāya
Düşmeyeydim bu şüm sevdāya

Görmeyeydim ne olaydı Yūsufı ben
Çekmez idüm ğam u teessüfi ben

MK 79^b 1675- Gelmeyeydim n'olaydı bu aşra
Gelmeyeydim n'olaydı bu Mışra

Ey dirîğā vü hasretā derdā
Eyledüm kendi kendümi rüsvā

Yūsufuñ cāmesin idüb ihzār
Üstine dürlerin iderdi nişār

Her nede bulsa idi rāyihasın
Şem iderdi o bûy-ı fāyihasın

‘Arağını koğub olurdu mest
‘Arağ içmiş gibi dururdu mest

1680- Gāh olurdı koğub girîbānın
Gül gibi çāk iderdi dāmānın

Heves-i destile koğub yeñini
Göz yumub kıocar idi gönlegini

Mu 185^a Tāmdan gāh iderdi nezzāre
Āh-ı hasretle sūy-ı dil-dāre

Gāh şeb-revlikile rindāne
Dāye ile varurdu zindāna

Dūrdan Yūsufa iderdi nāzar
Nāzar eylerdi tā karîb-i şehir

1685- Pes bu üslūb u bu firāk üzre
Bu firāk u bu iştiyāk üzre

1682^a Tāmdan: Tāşdan Mu.

MK 80^a

Nice leyl ü nice nehār oldı
Nice kış u nice bahār oldı

Oldı bī-ḥad ğamı Züleyḥānuñ
Ḥasret-i vuşlatiyle cānānuñ

Kār u bārı dirīġ u zār oldı
Daḥi bī-şabr u bī-ḳarār oldı

Vaşl-ı cānāna bulmadı çāre
Oldı mecnūn-şıfat ol āvāre

İḥsān-ı Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām be-Ehl-i Zindān ve Ta‘bīr-i Ḥvāb-ı dü Cüvān

1690- Girdi Yūsuf çü bend ü zindāna
Oldı ma‘mūr o dem o vīrāne

Nūrı ile o zulmet-ābādı
Kıldı pūr-nūr itdi pūr-şādī

Keşf idüb sırr u bend ü zindānı
Ehl-i zindāna açdı ol ḥvānı

Topladı ḥalkı ḥvān-ı ḥikmetle
Toydu ḥalk ni‘met-i naşīḥatle

Sebeb-i ḥabsin ehl-i zindānuñ
Şordı virdi cevābını anuñ

1695- Virdi her birinüñ tesellāsın
Zikr idüb Ḥālīkuñ tecellāsın

Mu 185^b, MK 80^b

Gördiler çün anuñ cemālını
Añladılar daḥi kemālını

Bu kemāl ü cemālu’llāh anı
Gören unutdı bend ü zindānı

İḥsān-ı Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām be-Ehl-i Zindān ve Ta‘bīr-i Ḥvāb-ı dü Cüvān: MK 80^a; Mu 185^a.

1692^a sırr u bend ü: sırr-ı bend ü Mu.

Mübtelâ oldılar cemâline
Âferîn itdiler kemâline

Oldı anuñ esîri cümle esîr
‘Âşık oldı aña şağîr ü kebîr

1700- Cümle ta‘bîr idüb menâmların
Keşf iderdi hafî merâmların

Hasta olsa biri iderdi du‘â
Hak Te‘âlâ virürdi aña şifâ

Bildiler Hâzrete takarrubi var
Nefs-i pâki kâşifü’l-esrâr

Bildiler tavrını tarîkatini
Bildiler şer‘ini şer‘atini

Oldılar cümle tâlib-i İslâm
İtdi telkîn o kavme dîni tamâm

1705- Geldiler şıdkile hep İslâma
Şaldı envârı hâş ile ‘âma

Pes bir evde kaçan yanar bir şem‘
Nûr olur hep ol evde olan cem‘

**Hvâb Diden-i dü Cüvân der Zindân ve Ta‘bîr-i Yûsuf
‘Aleyhi’s-selâm Hvâb-ı İşân**

MK 81^a

Var idi sicn içinde iki cüvân
Her birisi mu‘arreb-i sulţân

Her biri olmuş idi Yûsufa yâr
Hidmet eylerler idi leyl ü nehâr

Nâgehân bir gece bu iki cüvân
Gördiler hvâb içre sırr-ı nihân

1699^b şağîr ü kebîr: kebîr ü şağîr Mu.

Hvâb Diden-i dü Cüvân der Zindân ve Ta‘bîr-i Yûsuf ‘Aleyhi’s-selâm Hvâb-ı İşân: Hvâb Diden-i dü Cüvân der Zindân ve Ta‘bîr-i Yûsuf ‘Aleyhi’s-selâm Mu / MK 81^a; 185^b.

Mu 186^a

1710-

Çünkü şubh oldu oldılar bîdâr
Tâb-ı h'vâbile dilleri pür-nâr

Düşlerin Yūsuf eyledi ta'c'bîr
Nice ta'c'bîr gül gibi tefsîr

Birisi devleti mübeşşir idi
Birisi kahr-ı Hakkı muhbir idi

Luṭfile eyledi birin ta'c'bîr
Ḳahrile eyledi birin tefsîr

Keşf idüb cümle sırr-ı h'vâbların
Virdi anlara hep cevâbların

1715-

Biri sâķī-i şehriyâr oldu
Biri Manşûr-vâr zâr oldu

Ol ki oldu aña beşâretler
Yūsuf itdi aña vaşîyyetler

Ki kaçan habsden hâlâş olasın
Pâdişeh hîdmetinde hâş olasın

İricek 'arz-ı hâl fırsatına
Hâlüm i'lâm eyle hâzretine

MK 81^b

Çünkü zindāndan ol hâlâş oldu
Pâdişeh hîdmetinde hâş oldu

1720-

'Ahdi unutturub aña şeytân
'Ârız oldu o bendeye nisyân

Nice yıl geçdi ol cüvân-ı şâd
Yūsufî şeh yanında etmedi yâd

Müddet-i habsi oldu biz'-i sinîn
Oldı şoñra bizâ'at üzre emîn

**Ṭāleb-i Pâdişāh-ı Mısr Yūsuf rā 'Aleyhi's-selām ber
Ta'c'bîr-i H'vâb ve İbā-ı Yūsuf**

- Zillet-i Yūsufa düş oldu sebab
‘İzzetine daḥi düş oldu sebab
- Mu 186^b Diñledüñ zilleti şikāyetini
Añla hem ‘izzeti hikāyetini
- 1725- Gördi sulṭān düşünde yedi baḳar
Yidisi daḥi ferbiḥ ü bihter
- Gördi yidi baḳar daḥi lāḡar
Anı yidi bu yidi ser-tā-ser
- Gördi hem yidi tāze sünbüleler
Muntaḡam hep çü naẓm-ı pür-gevher
- Gördi hem yidi sünbüle yābis
Cāme-i ḥuṣḡi her biri lābis
- MK 82^a Bu yedi ol yediye ṭolaşdı
Yābis itdi nice ki ulaşdı
- 1730- Seḡerī itdi cem^c-i bīdārān
Didi ta^cbīr idüñ bu ḥvābı ‘ıyān
- Didiler ḳavmi Mıṣrile Şāmuñ
Ġāyet *eẓġāşdur* bu *eḥlāmuñ*
- Didi sulṭān ki bu degil ta^cbīr
Siz uyursuz daḥi nice tefsīr
- Yūsufi ‘ahdi ile iden şād
İtdi ol demde şāha Yūsufi yād
- Didi zindānda bir mu^cteber var
‘Ārif-i ḥvāb u vāḳıf-ı esrār
- 1735- Bir cüvāndur ki ‘ārif-i cāndur
Kāşif-i rāz-ı sırr-ı pinhāndur
- Ḥüb ider ḥüb ḥvāb ta^cbīrin
Daḥi āyāt-ı nükte tefsīrin

1730^b Ayet için bkz. EK-1 İktibaslar.

- Aña gönderse ben kulun sultān
Hābı ta'birini bilürdi ıyān
- İtdi şeh Yūsufa anı irsāl
Vardı ta'bir-i h'vābı itdi suāl
- Mu 187^a Didi Yūsuf ki ol yedi baqarāt
Hem yedi sünbülāt-ı sebz-şifāt
- MK 82^b 1740- Yedi yıl vüs'ata işāretdür
Ne işāret ki pür-beşāretdür
- Ol yedi huşgile yedi lāğar
Yidi yıl қаһт olur Mısr yek-ser
- Ol cüvān gūş idüb bu ta'bir
İtdi sultān yanında taqriri
- Didi var Yūsufı ri'āyetle
Da'vet it gelsin ol beşāretle
- Bilelüm sırr-ı h'vābı biz andan
Hikmeti çün dehān-ı Loqmāndan
- 1745- Ol cüvān itdi Yūsufı da'vet
Da'vete Yūsuf etmedi rağbet
- Didi çıkmam bu künc-i miñnetden
Tā olunca halāş töhmetden
- Şorsun ihsān u luṭf idüb sultān
Beni gördükde cümle ol nisvān
- Ne için kesdiler hep ellerini
Neye bir itdiler ya dillerini
- Ne suçum varidi benüm ki o zamān
İtdiler ben ğaribi der-zindān
- 1750- Luṭf idüb ol zenānı cem' etsin
Ol zenān-ı ziyānı cem' etsin
- MK 83^a Hālūmi cümle şorsun anlardan
Disün anlar ne gördiler benden

- İtdiler cümle baña keyd-i ‘azîm
İnne rabbî bi-keydihinne ‘alîm
- Bilsin ol pâdişâh-ı ‘âdil-baht
 Nice zulm oldu baña zîr-i taht
- Mu 187^b Bu haber çün irişdi sultāna
 Cem^c idüb şordı hālî nisvāna
- 1755- Didiler hāşa lillāh ey şeh-i dîn
Mā ‘aleynā ‘aleyhi min sūin
- Ḳālet imraetü ’l-‘azîzi ’l-ān*
*Haşhaşa ’l-haḳḳu ke ’l-ibil fi ’l-meydān*²⁹⁶
- Meclis-i şehde zāhir oldu çü haḳ
 Ḳalmadı kimseye mecāl-ı nuṭḳ
- Gün gibi bildi Yūsufı sultān
 K’eylemişler aña ḳuri bühtān
- Didi varuñ o pāk mazlūma
 Ğamı gitsün diyün o maġmūma
- 1760- Zenlerin cümle i’tirāfların
 İ’tirāf-ı bilā hilāfların
- ‘Arz idüñ hem şübüt-ı ‘işmetini
 Hem şübüt-ı ‘afāf u ‘iffetini
- MK 83^b Daḫi ta’zîmile idüñ da’vet
 Habsden çıḳsun ol melek sîret
- Vardılar Yūsufa ‘ale’t-ta’cîl
 Didiler ḳışsayı ‘ale’t-taḫşîl
- İşidüb haylî şād-mān oldu
 Ḳışşası ḫalka dāstān oldu

1752^a İtdiler cümle baña: İtdiler baña cümle Mu.

1752^b Ayet için bkz. EK-1 İktibaslar.

1755^b Ayet için bkz. Ek-1 İktibaslar.

1756^{a-b} Ayet ve Arapça ibare için bkz. Ek-1 İktibaslar.

- 1765- Da‘vet-i pādişāhı itdi qabūl
Varub itdi sarāy-ı şāha duḥūl
- Pādişāh itdi Yūsufa ta‘zīm
Qarşı vardı aña idüb tekrīm
- Yūsufı aldı taḥt-ı baḥtına
Şad şeref virdi baḥt-ı taḥtına
- Cāme-i köhnesini dūr itdi
Tāze ḥil‘atle pūr-sürūr itdi
- Mu 188^a Gūne gūne ri‘āyet itdi anı
Dürlü dürlü ziyāfet itdi anı
- 1770- Ḥātırın şordi keşf-i ḥāl itdi
Hem daḥi ḥvābdan suāl itdi
- Ḥüsn-i ta‘bīrle idüb taqrīr
Ḥvābını Yūsuf eyledi ta‘bīr
- Didi çün ḥvābı itdiñüz ta‘bīr
Buyuruñ hem buña nedür tedbīr
- MK 84ª Didi kim *tezre‘üne seb‘e sinīn*
Ekesiz ya‘nī kim yedi yıl ekin
- Her zirā‘ı zirā‘at eyleyesiz
Her ḥarābı ‘imāret eyleyesiz
- 1775- Sünbüle içre dura vaḳt-ı ḥaşād
Ermeye dānesine tā ki fesād
- Sünbüle ola cümle der-maḥzen
Ola maḥzen daḥi kūy-ı me’men
- Yiyeler ba‘zısın ḳanā‘atle
Herkesüñ ola ‘ayşı ḳilletle
- Şümme ye’tī zamānu seb‘-i şidād*
Yidi yıl ya‘nī yirde bitmeye zād

1773ª Ayet için bkz. EK-1 İktibaslar.

1778ª Ayet için bkz. EK-1 İktibaslar.

Nîlûñ az ola feyz ü imdâdı
İre halkuñ sipihre feryadı

1780- Feth olub ol zamân defâyin-i arz
Halka kısmet ola hazâyin-i arz

Gerek ammâ bu kâr u bâra emîn
K'ola destinde bu umûr-ı zemîn

Cümle bu kişt ü kâra nâzır ola
Hem suâl ü cevâba kıadır ola

Her işüñ şâhum ehli var ehli
Şanma her şahşı kâr u bâr ehli

Mu 188^b, MK 84^b

Sözümü güş iderse şâh-ı halîm
Pes bu kâra benüm hafîz u 'alîm

1785- Beni naşb it hazâyin-i arza
Hidmet için defâyin-i arza

Ne ise muķtezâ-yı kaht u rehâ
Dönelüm hidmet üzre hemçü rahâ

İdelüm döne döne biz hidmet
Tâ ki devrümde halk ola râhat

Gördi Yûsufda şeh bu eţvârı
İtdi teslîm kiştile kârı

Cümletü'l-mülk oldı Yûsuf o dem
Naşaratü'l-mülk oldı Yûsuf o dem

1790- Nâmı oldı 'azîz-i Mışır anuñ
Ya'nî oldı vezîri sulţānuñ

Yûsufuñ izzetin duyub Kıtfîr
Zehr-i kahr eyledi aña te'sîr

Şeh huzûrunda bahtı dūn idi hem
'Alem-i bahtı ser-nigūn idi hem

1787^a hidmet: hizmet Mu.

1789^a cümletü'l-mülk: hameletü'l-mülk Mu.

Zehr-i kahrile zehr-nāk oldı
Zehresi çāk olub helāk oldı

Çünkü Yūsuf yirine oldı ‘Azīz
Kahr-ı Yūsufı ol gün öldi ‘Azīz

**Mātem-i Zelīhā ba‘d-ez Vefāt-ı ‘Azīz ve Tezevvüc-i
Yūsuf Zelīhā rā**

- MK 85^a 1795- Didi tārīhe ehl olan rāvī
Hem daḡi didi Qādī Beyzāvī
- Çünkü Yūsuf ‘azīz-i Mısr oldı
‘İzzetile ferīd-i ‘aṣr oldı
- İtdi Kıtıfır terk-i dünyāyı
Qodı ġam-ḡānede Züleyḡāyı
- Mu 189^a ġam Züleyḡāyı ki zebūn itdi
Bağrını döne döne ḡūn itdi
- Bir yaña ġuşṣa vü ġam-ı Kıtıfır
Bir yaña ‘aşq-ı Yūsuf-ı taṣvır
- 1800- Qaldı qaşırında pür-ġam u bī-kes
Der ü dārında uçmaz oldı mekes
- Gitdi emvālī tār u mār oldı
Ṭās-ı çarḡ içre ḡālī zār oldı
- Ḥāl-i zārına raḡm idüb Reyyān
Yūsufa ‘aḡd itdi anı hemān
- Ber-murād eyledi Züleyḡāyı
Şanasın aña virdi dünyāyı
- On gün on gice oldı sūr-ı sūrūr
ġuşṣa vü ġam cihāndan oldı dūr

**Mātem-i Züleyḡā ba‘d-ez Vefāt-ı ‘Azīz ve Tezevvüc-i Yūsuf Zelīhā rā: Mātem-i Züleyḡā ba‘d-ez Vefāt-ı
‘Azīz ve Tezevvüc-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām Mu / MK 85^a; Mu 188^b.**

1804^a sūr-ı sūrūr: sūr u sūrūr Mu.

- MK 85^b 1805- Çünkü cem^c oldu ‘aşığ u ma‘şūk
Şād-mān oldu cümle-i maḥlūk
- Buldı Yūsuf anı bekāretle
Şānī‘i şaklamış şiyānetle
- Ol şadef virdi iki dürr-i yetīm
Biri Mīṣā birisi Efrāhīm
- Gör Ḥakīmūñ burada ḥikmetini
Virdi aña ‘izzetile ‘avretini
- Ba‘d-ez ‘Azīz Şoden-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām Tedbīr
Kerden-i Aḥvāl-i Memleket-i Mısr**
- Çünkü Yūsuf ‘azīz-i Mısr oldu
Dādile ḳand-rīz-i Mısr oldu
- 1810- Çün şeker buldı dadile şöhret
Dādile virdi ‘āleme lezzet
- Virdi her şaḥṣa ağzınuñ dadın
Virdi bī-dāda dād-ı bī-dādın
- Mu 189^b Dehen-i ‘ālemi o Ḥusrev-i dīn
‘Adl ü dādile eyledi şīrīn
- ‘Adl ü dādını gördi ḥalk-ı cihān
Oldılar cümle bende-i fermān
- Şaldı dehre neşāt u şādīler
Şaldı Mısr içre çok münādīler
- MK 86^a 1815- Ki eke cümle toḥmuni fellāḥ
Dimeye rüz u şeb mesā vü şabāḥ
- Ḳalmaya bir zirā^c yir bī-zer^c
Seng-i ḥārālar ola hem mezra^c

1807^b Bu isimler Türkçe literatürde Menşā ve Efrayim; Kitab-ı Mukaddes’de ise Manaşşe ve Efrayim olarak geçmektedir.

Ba‘d-ez ‘Azīz Şoden-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām Tedbīr Kerden-i Aḥvāl-i Memleket-i Mısr: MK 85^b; Mu 189^a.

Kūh u hāmūn heme zirāʿat ola
Halka tūşe-i kanāʿat ola

Yağdı bārān-ı rahmet-i Bārī
Sebze-zār itdi deşt ü kuh-sārı

Feyz-i Haqqile şöyle taşdı Nīl
Oldı Mısr-ı ʿatīķ ğarķa-ı sīl

1820- Şöyle bitdi ki arpa vü buğday
Her faķır oldı niʿmetile bāy

Virdi her dāneden Hudā yüz ser
Virdi her serde pāk yüz gevher

Yidi yıl oldı pes bu tazʿīfāt
Virdi buğdaya şöyle Haķ berekāt

Yidi yıl ekdi biçdi ehl-i diyār
Sünbülile pür oldı her anbār

Çünkü bu yidi yıl tamām oldı
Nīle naķşile infisām oldı

1825- Yidi yıl arz-ı Mısrı başmadı Nīl
Daķi bārān yağmadı yedi yıl

MK 86^b Kalmadı yir yüzinde huşğ ü ter
Oldı yıldan yıla daķi bedter

Mu 190^a Cūʿdan cān virdi hayvānāt
Oldı ķadr-ı nebāt çü ķadr-ı benāt

Sebzeye aşirürdi ʿavratlar
Kırudi sebzeler zirāʿatlar

Mekke ehline döndi Mısr ehli
Cūʿdan öldi çok o ʿaşr ehli

1830- Hele Mışruñ pür idi anbārı
Viren alurdi naķdi miķdārı

Mekkede ne nuķūd u ne anbār
Mekke de Mışrdan umar her bār

Yidi yıl Mısr қаһт-ı ʿām oldı
Halk hep Yūsufa gulām oldı

Her ne varise şatdılar elde
Qalmadı hiç metāʿdan ilde

Oldılar hep o şāha bende-i hāş
Tā bula mevtiden қamusı hālāş

1835- Yidi yıl қismet itdi anbarı
Bereket virdi Yūsufa Bārī

Her taraftan gelürdi қāfileler
Yüklerle alurdi қāfileler

MK 87^a

Қismet-i Yūsuf irdi Kenʿāna
Nice Kenʿān irişdi Şanʿāna

Ol zamān hem galā idi Kenʿān
Ehl-i Kenʿān idi heme ceyʿān

Cemʿ olub bir gün ihvet-i Yūsuf
Zıkr olundı saḥāvet-i Yūsuf

1840- Vardılar hep huzūr-ı Yaḳūba
İtdiler sözi sevḳ-ı maṭlūba

Didiler қаһдан zebūn olduk
Ḡam-ı nānile hep çü nūn olduk

Mu 190^b

Hāşşa bilmez қanāʿati evlād
Her biri nān deyüb қılır feryād

Yūsufuñ zıkr idüb saḥāvetini
Kerem-i ṭabʿile kerāmetini

Pīrden hep icāzet aldılar
Daḥi naḳd ü bizāʿat aldılar

1845- Hem ʿazīze duʿālar eyledi pīr
Hem selāmile eyledi tevḳīr

**Evvel Reften-i İhvet-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām be-Mısr
ez berāyi Ḥarīden-i Gendüm**

Virdi çün pīr icāzet evlāda
İtdi evlād niyyeti zāda

MK 87^b

Durdılar cümle Mısrā vardılar
Şorarak bāb-ı ғаsra vardılar

Didiler geldük arz-ı Ken‘āndan
Ḥaber eyleñ ‘Azīze ihsāndan

Çün ‘Azīze o dem ḥaber vardı
Ne ḥaber şanki şad güher vardı

1850-

İstediler edeble düstūri
Görelər tā ‘Azīz-i mestūri

Virdi Yūsuf icazet iḥvāna
Çıkdılar ‘izzetile eyvāna

Çün Ḥuzūr-ı ‘Azīze irdiler
Ser-fürū hoş selām virdiler

Eyledi hoş ‘Azīz redd-i selām
Bi-selāmi’l-kirāmi ve’l-ikrām

Ḥayr-ı maḳdemle merḥabā itdi
Luṭfile ‘arz-ı şad şafā itdi

Mu 191^a

1855-

İtdi ta‘zīm ü ihtirāmların
Ba‘d-ez-ān şordı cümle nāmların

Geçmegile zamān u ‘ahd-ı ba‘īd
Yūsufi bilmedi bu ḳavm-ı reşīd

Hem hücūm-ı mehābet-i ‘izzet
Ġālib oldu ve virdi şad dehşet

Evvel-i Reften-i İhvet-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām ez berāyi Ḥarīden-i Kendüm: MK 87^a; Mu 190^b.

1853^b Arapça ibare için bkz. EK-1 İktibaslar.

1857^b virdi: derdi Mu.

MK 88^a

Lîk Yūsuf oları hep bildi
Sırr u ihfâ ile du‘â kıldı

İtdi ol dem tecâhülü’l-‘arîf
Olmışiken olara ol vâkıf

1860-

Yirlerin şordı hem neseblerini
Daği şordı nedür taleblerini

Didiler enbiyâdur aşl u neseb
Luṭfuñuzdur bu ‘azm-ı Mışra sebeb

Pederüñ ‘arz idüb bizâ‘atını
Çok selâmile daği da‘vetini

Luṭfile ‘arz-ı hâl eylediler
Ya‘nî çendân suâl eylediler

Didi Yūsuf ‘uyûna beñzersiz
Ya‘nî cāsūs-ı dūna beñzersiz

1865-

Didiler hāşe ey ‘azîz-i zamân
Cümlemizdür bir atadan ihvân

Pederüñ ism-i pâkidür Ya‘kûb
Hem nebîdür du‘âsıdur maṭlûb

Didi Yūsuf ki kaç birâdersiz
Ṭogri söyleñ ki egri beñzersiz

Didiler on iki idük ey pâk
Oldı biri beriyye içre helâk

MK 88^b

Didi siz onsuz on birinci kıni
Didiler atamızla kıduķ anı

Mu 191^b1870-

Didi Şem‘ûn’a bunda rehn ol sen
Ol gelince ki şıdķ ola rûşen

Bildi Yūsuf birâder ile peder
Şağ esendür bu yüzden aldı haber

1863^b çendân: çendîn Mu.

1865^a hāşe ey ‘azîz-i zamân: hāşe lillâh ey ‘azîz-i zamân Mu.

Eyledi bunlara ziyāfetler
Güne güne daḥi ri‘āyetler

Ḳondı iki kişiye bir süfre
Ḳondı her süfre içre bir berre

Daḥi nice nefāyis-i bī-ḥad
Aña göre kıyās idüñ bī-‘ad

1875- Her birisine virdi bir yük ḥab
İtdiler evdekine daḥi taleb

Şordı hem evde ḳalanuñ nāmın
Didiler cümle nāmı Bünyāmīn

Virdi bir ḥaml-i ḡalle aña daḥi
Ḥufyeten ḳāle ḥāzā li-ehī

Līk anuñ gelmesini şart itdi
Farṭ-ı şart itdi şart-ı farṭ itdi

Didi ger gelmezise Bünyāmīn
Vermezem daḥi ḡalleye temkīn

MK 89^a 1880- Didi Yūsuf cemī‘-i keyyāla
Yoḳdürür bende meyl bu māla

Doldurasız ḳaçan çuvalların
Gizleyüñ bir çuvalda mālların

Tā o māl ola bā‘ış-i ric‘at
‘Ahdleri üzre ideler ‘avdet

Çünkü doldurdılar çuvalların
Ḳodılar bir çuvala mālların

Ber-murād oldılar murād üzre
Ya‘nī melḥūzdan ziyād üzre

1877^b Arapça ibare için bkz. EK-1 İktibaslar.

1881^a çuvalların: çuvallarını Mu.

1881^b Gizleyüñ bir çuvalda mālların: Gizleyüb bir çuvalda māllarını Mu.

Mu 192 ^a	1885-	Vardılar pîre bunca ni‘metle Ni‘metile da‘hi selāmetle
		Kıışsayı hep hikāyet eylediler Hışseyi hem rivāyet eylediler
		Didiler bizümile Bünyāmīn Gitmezise budur naşīb hemīn
		Da‘hi vermez ‘Azīz bir dāne Olmazız da‘hi lāyık ihsāna
		Bize vir anı idelüm ıṣāl Hāşşa Şem‘ündür aña rehn-i vişāl
MK 89 ^b	1890-	Anı hıfz u hırāset eyleyelüm Cümlemiz aña hıdmet eyleyelüm
		Didi Yūsufda hem inanmışdum Kūh-veş size hem tayanmışdum
		Anı sizüñle etmezem irsāl N’oldı Yūsufda bilmemisiz hāl
		Meger and içesiz siz yemīn idesiz Göñlümi guşşadan emīn idesiz
		Didi hem hāfız u emīn Oldur Erhamu’r-rāhimīn hemīn Oldur
	1895-	Hakḳadur pes bu def‘a taşdıķūm Pes budur itikād u taḥḳıķūm
		Çünki feth itdiler çuvalların Buldılar hab içinde mālların
		Didiler çün bizā‘a red oldı Bu da‘hi bize bir meded oldı

1885^b selāmetle: sa‘ādetle Mu.

1886^a kıışsayı: kıışsa Mu.

1896^a çuvalların: çuvallarını Mu.

1896^b mālların: māllarını Mu.

N'eyleriz biz bu sîm yâ bu zeri
İdelüm Mışra bir daği seferi

Virdi Ya'kûb icâzet evlâda
Eyledi hem vaşiyyet evlâda

Mu 192^b 1900- Didi kim şehr-i Mışra çün varasız
Bâb-ı naşr içre nuşrete iresiz

Girmeñiz cümle bâb-ı vâhıdden
Hâzer eyleñ 'uyûn-ı hâsıdden

MK 90^a ırmeye tâ ki size şerr-i 'uyûn
K'oldı a'cân 'aynile medfûn

**Dovvom Reften-i İhvet-i Yûsuf 'Aleyhi's-selâm
Hem-râhî-i Bünyâmîn behr-i Kendüm be-Mışr**

Yine çün Mışra itdiler sefer
Dutdiler hep naşîhat-ı peder

Her biri bir kapudan itdi duhûl
Bâb-ı Yûsufda oldı cem'-i vuşûl

1905- Tâ ki bâb-ı 'azîze irdi bular
Yine iznile kaçra girdi bular

'Arz olundı 'Azîze Bünyâmîn
Göricek anı da'vet itdi hemîn

Aldı bî-ihtiyâr yanına
Şevqden cân katıldı cânına

Etmedi kılca şabr aña bir ân
Nice şabr eylesin ki kaynadı kan

İtdi her birine ri'âyetler
Çekdi ol demde dürlü ni'metler

1898^a N'eyleriz biz bu sîm yâ bu zeri: Ne eyleriz biz bu sîm u yâ bu zeri Mu.

Dovvom Reften-i İhvet-i Yûsuf 'Aleyhi's-selâm be-Hem-râhî-i Bünyâmîn behr-i Kendüm be-Mışr: MK 90^a; Mu 192^b.

1910-	Ƙondı iki ƙişıye bir süfre Hep nefāyis yine kemā merre Ƙaldı Yūsuf yanında Bünyāmīn Gördi tenhā özüni oldı Һazīn
MK 90 ^b	Didi Yūsuf sen ol baña hem-dem Benümile yi ni‘meti yime ğam Virdi hem ikisine bir Һāne Ƙaldı ol dūr yine yetīmāne
Mu 193 ^a	Didi Yūsuf benüm saña s̄anī Ƙo Һuzūr eylesinler iҺvānı
1915-	Gitdi iҺvān bu ƙaldı Yūsuf la Ğammile hemmīle teessüfle <i>Ƙāle innī ene eҺūke ebşir</i> <i>Şümme lā tebteis ve lā tünkir</i> Anlaruñ etdüğine sen bakma Baña ve saña cānların yaƣma Şarf olundı bu gün ƙazā diyelüm Māzīye cümle mā mażā diyelüm Çünkü bu luṭfa irdi Bünyāmīn Yūsufuñ ayağına düşdi hemīn
1920-	Didi elҺamdü lillāh ey Yūsuf K’eyledi ben ğarībe bunca luṭuf Ya‘nī vaşluñ müyesser itdi baña Bu zamānı muḳadder itdi baña Gökde sa‘deyn o şeb ƙırān itdi Evc-i ‘izzetde iḳtirān itdi
MK 91 ^a	Buldılar çünkü bu muḳāreneti İtdiler tā seher muşāhabeti

1916^{a-b} Ayet için bkz. EK-1 İktibaslar.

1918^b cümle mā mażā diyelüm: mażā mā mażā diyelüm Mu.

- Ol gice kadre irdi Bünyāmīn
K'oldı Yūsufı hem-niştīn ü qarīn
- 1925- Şordı Yūsuf firāk-ı Ya'kūbi
Nice geçdi zamān-ı āşūbi
- Hem daḥi şordı aḳrabā ḥālīn
Bildī tafşīli ile icmālīn
- Hem daḥi didi duymasın iḥvān
Ḳıl bu sırrı zamīr-i dilde nihān
- Şöyledür baña saña emr-i İlāh
K'olmayalar bu kışşadan āgāh
- Mu 193^b Yūsufa didi anda Bünyāmīn
Fırkatūñ istemez bu cān-ı ḥazīn
- 1930- Ḥazretüñden beni bi-ḥaḳḳ-ı Ḥudā
Dūr idüb ben ġarībī ḳılma cüdā
- Didi Yūsuf ki idelüm ḥīle
Ḥīle-i ḥüb ki ola maḳbūle
- Didi ne eylerseñ eyle tek ḳalayın
Bunca yılıñ taḥassürüm alayın
- Yūsuf itdi yine ziyāfetler
Cümleye yine çekdi ni'metler
- MK 91^b Ḳodi şā'ı anuñ çuvalına
Āgah itdi bu ḥīle ḥālīne
- 1935- İtdi Ken'āna cümleyi irsāl
Girdiler yola şād-mān hoş-ḥāl
- Ḳondı evvelki menzile çün ċır
Artlarından irişdi cemm-i ġafır
- Bir müezzīn uzun ezān itdi
Ya'nı feryād-ı kār-vān itdi
- Didi ey şā' alanlar uğriler
Gösteren özlerini doğriler

- Bu nidāyı işitdi çünkim ʿīr
 Ẕarşı varub revān kebīr ü şaġīr
- 1940- Didiler kim diyūñ neñüz gitdi
 Ne yitübdür diyūñ neñüz yitti
- Didiler zāyi^c oldu şā^c-ı Melik
 Bu mıdur iylik idene iyilik
- Didiler cümle ehl-i zādız biz
 Şanmañuz zümre-i fesādız biz
- Didiler ger çıkarsa sizde o şā^c
 Ne olur pes cezā-yı düzd-i metā^c
- Mu 194^a Didiler kim çıkarsa her kıande
 Uġri şā^c anise olur bende
- MK 92^a 1945- Pes bu kıavl üzredür şerī^catumız
 Hem budur tavrumız tarīkatumız
- Dökdiler ser-be-ser kuvalları
 Tā ki zāhir ola hayālleri
- Çün döküldi çüvāl-ı Bünyāmin
 Düşdi şā^c-ı Melik çü tās-ı tanīn
- Zāhir oldu hemān o dem uġri
 Bāhir oldu revān o dem uġri
- Yūsufa oldu bende Bünyāmin
 Vermediler temekkün ü temkīn
- 1950- Aldılar gitdiler o dem Mışra
 Vardılar girdiler yine kıaşra
- Ardına düşdi hep birāderler
 Ol feraḥ bunlar aña sögerler
- Meh gibi yüzlerinde ḥüzn ü leke
 Girdiler yüz kıarasile Melike

1942^b şanmañuz: şanmayuñ Mu.

- H  ret-i Y  suf       b itdi
      le             b itdi
- Didiler bize bundan olmaz     
Bu       le k'itdi            
- 1955- Ki bunu          de u  ri idi
             vel   bu     ri idi
- MK 92^b Bu da  i            be     r imi  
  kisi da  i      bir     r imi  
- Z  r-i leb didi s  rrile o g     r
Na  n        r ve l     n ent   m     r
- Didiler ey   Az  z-i      r-         
Bize     ma vef   yirine cef  
- Mu 194^b Bize          bu de      in      
       r in             r itm     
- 1960- Emri       birle geldi B  ny        
Geldi                  o hem    
- M                    c     r-   peder
M                  cen     r-   peder
-               r-   c      bes budur
Belki s     r-   ni       bes budur
- Bir        al bunu   yirine bedel
        t   dim      r-   p          
- Ki peder c                    an  
Bes budur bu m       r-   c     u teni
- 1965- Didi Y  suf o dem m              
       ill   an   ki itdi g      

1954^b itdi        : itdiler Mu.

1957^b Arap  a ibare i     bkz. EK-1               .

1964^b m       r-   c     u teni: m       u c     u teni Mu.

	Gayruñuz alsam olurum zālīm Zulm idersem ne olur benüm hālīm
MK 93 ^a	Çünkü oldu fikirleri ma'kūs Luṭf-ı Yūsufdan oldılar me'yūs Didi Şem'ün o demde ihvāna Buyuruñ siz diyār-ı Ken'āna Ser-güzeşti beyān idüñ pedere Māni' olmadı diñ hāzer qadere 1970- Nā-geh oğluñ metā' uğriledi diñ Ya'nī kıymetli şā' uğriledi diñ Bende oldu 'Azīze Bünyāmīn Kaldı Şem'ün anuñ yanında hemīn Kimse olur mı hāfız-ı gāyib Hāşşa düzd ola tālib-i gālib Şıdkımız ehl-i kıyeden şoruñuz Bir lisān ehlin aña gönderiñüz Reften-i İhvet-i Yūsuf 'Aleyhi's-selām ez Mısr be-Cānib-i Ken'ān Mu 195 ^a İhvet-i Yūsuf çün oldu bu reng Sūy-ı Ken'āna itdiler āheng 1975- Girdiler bes diyār-ı Ken'āna Vardılar ol diyār-ı cānāna Girdiler çün huzūr-ı Ya'qūba Başlayub kışsa-ı pür-āşūba MK 93 ^b Ser-güzeşti hikāyet eylediler Emr-i şā'ı rivāyet eylediler

1966^a olurum: olurun Mu.

Reften-i İhvet-i Yūsuf 'Aleyhi's-selām ez Mısr be-Cānib-i Ken'ān: MK 93^a; Mu 195^a.

Didi belki itdi nefsiñüz tesvîl
Şimdi anı idersiñüz te'vîl

Didi hem çün budur rızâ-yı Celîl
Vâcib oldur ki ola şabr-ı cemîl

1980- Hem didi umarın telaţtufla
Getüre Hâk buları Yûsuf-la

Nâme yazdı 'Azîze riĳkatle
Ĥasret ü derdile ĥarâretle

Ĥaseb ü nisbetin beyân itdi
Yûsufa ĥasretin 'ıyân itdi

Ba'd-ı Yûsuf vücûd-ı Bünyâmîn
Râĥat-ı rûĥi olduĝuni hemîn

Şiddet-i ĥüznile bekâsını
Ol bekâdan olan 'amâsını

1985- Yazdı evlâdı ile gönderdi
Ĥatm idüb adı ile gönderdi

Gönderüb hem bizâ'at-ı müzcât
Taleb itdi ĥübûbdan şadaĳât

Didiler ol bizâ'at-ı müzcât
Şûf-ı aĝnâmidî ĥaĳîr-şıfât

Mu 195^b, MK 94^a

Vardılar yine bu bizâ'atle
'Arz-ı ĥâl itdiler zarûretle

Nâme-i nâm-dâr-ı Ya'ĳûbî
Şundılar Yûsuf aldı mektûbî

1990- Oĳudı nâme-i şerîfî revân
Her ne ise maĳâşid oldı 'ıyân

Didiler ey kerîm ü kân-ı kerem
Âsitânuñdur âsitân-ı kerem

1979^b oldur ki: oldur kim Mu.

Uş getürdük bizā'at-ı müzcāt
Viresin tā bize bugün şadaķāt

Şadaķāt ehlini sever Allāh
Ḥasenāt ehlini sever Allāh

Didi bilmezmisiz şu ḥālī daḥi
Mā fe'altüm bi-Yūsufe ve eḥī

1995- Ya'ni unutduñuz mi etdügüñüz
Doğriyi қoyub egri gitdügüñüz

Yūsufa hem daḥi birāderine
Fıkr idüñ cevriñüzi her birine

Bildiler her biri ki Yūsufdur
Ki ḥıṭābātı bī-ta'assüfdür

Didiler yoḥsa sen misin Yūsuf
Bize doğru haber vir eyle luṭuf

MK 94^b

Didi ben Yūsufum bu қardaşum
Hem-serüm hem-sırum u sır-daşum

2000- Didiler ḥavfile ḥacāletle
Şarmaşub dilleri nedāmetle

Ḥaḵ Te'ālā seni iḥtiyār itdi
Baḥt virdi ve baḥtiyār itdi

Bilürüz size çok cefā etdük
Bizi 'afv eyleyüñ ḥaṭā etdük

Mu 196^a

Didi Yūsuf ki bī-ḥuzūr olmañ
Şād oluñ şād bī-sürūr olman

Minen-i lā-yu'add ve lā yuḥşā
Eyledi fazlı ile baña Ḥudā

1994^b Ayet için bkz. EK-1 İktibaslar.

2002^b eyleyüñ: eyleseñ Mu.

- 2005- Ben sizi kılmazam bu gün teşnīc
Ve ne tevbīh hem ne hūd takrīc
- Hem sizi etmezem bu dem ta‘yīb
Size yokdur bugün bilün teşrīb
- Dilerin Hāḡdan olasız maḡfūr
K’Oldurur ekrem ü raḡīm ü ḡafūr
- Didi hem pīr-i pāke pīrehenüm
İledün tuhfem olsun aña benüm
- Vechi üzre anı idün ilḡā
Gözleri bula nūr u gide ‘amā
- MK 95^a 2010- Hem gelün pīrile ‘ıyālile
Ne ki var māl ile menāl ile
- Gönderüb tuhfeler taḡiyyetler
Pīre pīrahenile ni‘metler
- İtdi Ken‘āna iḡveti irsāl
Yükleri ḡalle ile māl-ā-māl
- Ḳaldı Yūsufıa yine Bünyāmīn
Gıtdiler pāy-ı pīre cümle hemīn
- Ḳün Mışırdan ki oldu firḡat-ı Ğır
Aldı bñy-ı ḡamīşı pīr-i ḡarīr
- 2015- Şad şafāyile itdi istiḡmām
Bñy-ı Yūsufıa didi ḡoldı meşām
- İşidenler didiler ey ḡerifān
Herem-i zātına yiter bu nişān
- Niçe bir yine bu zalāl-ı ḡadīm
Nice bir umasın vişāl-ı ‘adīm

2006^a bu dem: bugün Mu.

2007^a Dilerin: Didiler Mu.

2007^b ekrem ü raḡīm ü: erḡam ü kerīm u Mu.

2009^a anı idün: idün anı Mu.

2016^a kelimenin doğru şekli “ḡarīfān” olup vezin gereḡi bu şekilde yazılmıştır.

Mu 196^b

Dağı unutmaduñ mı Yūsufı sen
Gele terk eyle bu teessüfi sen

Halkile pîr güft ü gūda iken
Yūsufın ırma cüst ü cūda iken

2020-

Kār-vān yolda iken irdi beşîr
Şad beşâretle pîre girdi beşîr

MK 95^b

Vechi üzre itdi gönlegi ilķā
Oldı gönlek devā-yı dīde-küşā

Pîrin ol dem açıldı iki gözi
Ağlariken gamile güldi yūzi

Didi ben dimedüm mi ben bilürem
Bildüğüm üzre hem ‘amel kıluram

Siz benüm bildüğümü bilmezsiz
Dağı gözüm yaşını silmezsiz

2025-

‘Aķabince irişdi evlādı
Yine yük yük getürdiler zādı

Eyledi her biri beşâretler
Hāşıl oldı niçe beşâşetler

Yūsuf-ı güm-şüde haberlerini
Virdiler pîre saçdı dürlerini

Ya‘nî itdi bekā sürürundan
Çün haber geldi gözi nürundan

Dağı itdi du‘ālar evlāda
İtdi hem Yūsuf-ı güher-zāda

2030-

Gāyetile sevindi şād oldı
Şanki Yūsufı ber-murād oldı

Didi evlādı şad niyāzile
Dil-i pür-süz-ı cān-güdāzile

MK 96^a

Luṭf idüb kıl bizümçün istiğfār
Ğafr ide tā ki cürmümüz ğaffār

Mu 197^a

İtdi vaḳt-ı mübāreke te'hīr
Tā du'āsı ide anuñ te'sīr

İtdi şoñra du'ā vü istiğfār
İtdi ğafr ol günehlerin ğaffār

2035-

Cümle ehl ü ıyāl şād oldı
Cümle-i ııkdeler küşād oldı

Dutdı dünyāyı kışsa-ı Yūsuf
Dutdı her cāyı kışsa-ı Yūsuf

Tā baña geldi kışsa-ı Yūsuf
Baña virildi kışsa-ı Yūsuf

Teveccüh-i Ya'küb bā ehl ü ıyāl be-Mısr ve İstikbāl-ı Yūsuf bā Reyyān

Bunları çünki Yūsuf itdi taleb
İtdiler Mışra 'azmi bunlar hep

Terk idüb her birisi Ken'anı
Mışra 'azm eyledi dil ü cānı

2040-

Ḥazret-i Yūsufa ḥaber vardı
Ne ḥaber müjde-i peder vardı

İtdi Reyyān u Yūsuf istikbāl
Pederi tā ki ideler iclāl

MK 96^b

Ehl-i Mısr ile niçe biñ 'asker
Ḥazret-i pīre qarşı vardılar

Bir taraftan cemā'at-ı Ya'küb
Müctebā vü muḳaddes ü merğüb

2034^b günehlerin: günehleri Mu.

Teveccüh-i Ya'küb bā ehl ü ıyāl be-Mısr ve İstikbāl-ı Yūsuf bā Reyyān: MK 96^a; Mu 197^a.

2043^b: - Mu.

- Oldı peydā çü encüm-i pür-nūr
Sırr-ı Yūsuf-la her biri mesrūr
- 2045- ‘Asker-i Mısrı tañladı Ya‘kūb
Didi Cibrīl bu degil maḥsūb
- Bu nedür cünd-i āsmān u zemīn
Ḥaḥdan isterler idi buni hemīn
- Cümle ğam-gīn idi firākuñ için
Āh iderlerdi iştıyākuñ için
- Çünkü göründi Yūsuf-ı maḥbūb
İndi taḥt-ı revāndan Ya‘kūb
- Mu 197^b İndi hem Yūsuf ol dem atından
Ḥazret-i pīre iltifātından
- 2050- İki cānibden ol iki ṭālib
İkisi daḥi ṭālib ü rāġib
- Yügrüşüb şarmaşub koşuşdılar
Ağlaşub öpüşüb görüşdiler
- Ol dem irdi nidā-yı hātif-i ğayb
Herkes işitdi bī-şekk ü bī-reyb
- MK 97^a Çekdiğünüz firākuñ ecri budur
Ol ğam u iştıyākuñ ecri budur
- Çekdiñüz niçe yıl müfāraḳalar
Ecridür bu olan mu‘ānaḳalar
- 2055- Bu nidāyı çü ḥalk ğuş itdi
Baḥr-ı ‘ummān gibi ḥurūş itdi
- Yir ü gök ehli şād-mān oldı
Feraḥile iki cihān ṭoldı

2044^{a-b}: Mu’da bu beyit 2051’den sonra gelmektedir.

2045^a: - Mu.

2046^a cünd-i: cümle Mu.

2046^b isterler idi: isterdi Mu.

Çün görüşmek işi tamām oldu
Pîre hem ihtirām tām oldu

Kondılar ol maḥalde bir bāğa
Girdiler şanasın hep uçmağa

İtdi Yūsuf o dem ziyāfetler
Yendi niʿmet içildi şerbetler

2060- Töylayub ḥalkı cümle niʿmetle
Göçdiler soñra şehre şöhretle

Tā ki kaşr-ı ʿAzīze irdiler
Taḥt-gāh-ı ʿAzīze girdiler

Ebeveyni çıkardı ʿarş üzre
İḥveti qaldı yaʿnī ferş üzre

Mu 198^a

Yūsufa hep sücüd eylediler
ʿİzzet-i baḥt u cüd eylediler

MK 97^b

Yūsuf ol dem didi ʿale't-taʿcīl
Yā ebī ḥvābuma budur te'vīl

2065- Ḥamdülillāh ki ḥvābum oldu ḥūb
Gerçi çekdüm belā-yı şad āşūb

Buldı iḥvetle beynümüz ülfet
Düşmiş iken aramıza vaḥşet

Nezg-i Şeytānı def idüb o Raḥīm
Virdi mā-beyne intizām-ı ʿazīm

Zehr-i cevriye baña zehr-i firāk
Şabrile oldu ʿāqıbet tiryāk

Ḥvāb te'vīlin eyledi teysīr
Hem daḥi virdi aḥsen-i taʿbīr

2070- Daḥi fetḥ itdi bāb-ı ḥikmetini
Oḡudum hem kitāb-ı ḥikmetini

2060^a Töylayub ḥalkı cümle niʿmetle: Tölmayub cümle ḥalkı niʿmetle Mu.

2065^b belā-yı: belā vü Mu.

Baňa ta'lim iden 'alim oldur
Baňa hikmet veren hakim oldur

Beni zindāndan halāş itdi
Manşıb u 'izzetile hāş itdi

Bende iken 'aziz-i Mısr itdi
'İzzetile ferid-i 'aşr itdi

Mülk-i Mısrı müsahhar itdi baňa
'İzzetini muqarrer itdi baňa

MK 98^a

2075-

Beni mümtāz itdi ihvāndan
Daği sizi getürdi Ken'āndan

Baňa bī-ḥad 'ināyet eyledi Hāk
Benden alsın kim isterise sebaḳ

Naẓar-ı 'ibretile nāzır olan
Hikmet aşḥabi ile ḥāzır olan

Mu 198^b

Nāzır olursa kışşamı bilür ol
Ḥāzır olursa ḥişsemi bilür ol

Ulu'l-ebşār olana tebşıradur
Ulu'l-ezkār olana tezkiredür

Tenbīhü'l-gāfilin Tevcihü'l-ākılın

2080-

Ey Ğubārī odur ulu'l-ebşār
Baḳa her beytüme benüm tekrār

İre her bir nazarda pāk-ı fikr
Tā tecellī ide cemāl-i bıkır

Nicedür bile irtibāt-ı nazm
Daği fehm ide inbisāt-ı nazm

Qışsa-perdāz u qışsa-sāzı bile
Perde-sāzı ve keşf-i rāzı bile

Nazma nāzır ola irādetle
Feth ola müşkili leṭāfetle

Ḥāb-ı Gubārī der-Eṣnā-yı Nazm

- MK 98^b 2085- Nazm iderken bu kıṣṣa-ı ḥūbi
Cem^c iderken bu nazm-ı mergūbi
- Ḥābda bir cemā^cat içinde
Ya^cnī yārān u iḥvet içinde
- Çārdeh sāle bir cüvān gördüm
Ne cüvān Yūsufi ʿıyān gördüm
- Bir cüvān ki cemālī vaṣf olmaz
Ḥüsn içinde kemālī vaṣf olmaz
- Ben didüm bu cüvān kimüñ nesidür
Diñ bu cān-ı cihān kimüñ nesidür
- 2090- Didiler oğluñuzdürür bu cüvān
ʿĀrız olmış size ʿaceb nisyān
- Mu 199^a Ben didüm ḥāṣe lillāh ey yārān
Ki benüm oğlum ola bu cānān
- Didiler kim budur nefis oğlu
Şanma kim nefis-i pür-heves oğlu
- Ben didüm añladum rumūzuñuzi
Şimdi keşf itdiñüz künūzuñuzi
- Belki ism-i şerīfi Yūsufdur
Daḥi zāt-ı laṭīfi Yūsufdur
- MK 99^a 2095- Didiler nāmıdur bunuñ Maḥmūd
Nām-ı Yūsufda yokdürür bu sūd

Ḥāb-ı Gubārī der-Eṣnā-yı Nazm: MK 98^b; 198^b.

2085^a ḥūbi: ḥābı Mu.

2089^b cān-ı cihān: cān u cihān Mu.

Ki ism-i Yūsufda şad teessüf var
Her teessüfde şad tekellüf var

Ey Ğubārī bu ẖābuñ oldu beşīr
K'ol müyesser bu nazm-ı pāke nazīr

Ki göründi cemāl-i Yūsuf
Oldı kāmīl kemāl-i Yūsuf

Nāmı maḥmūd-ı ḥāş u ʿām oldu
Şad şükür ḥamdile tamām oldu

Ḳıṭaʿ-ı Tārīḥ

2100- Ey Ğubārī bu kıṣṣa-ı Yūsuf
Mekke'de vāḳiʿ oldu buldı nızām

Receb ayında ibtidā etdüm
Ramazān āḥirinde buldı ḥitām

Ger şorarsañ bu kıṣṣaya tārīḥ
Ḳıṣṣa-ı nevm-i Yūsuf oldu tamām

Ḳıṭaʿ-ı itizārest ki ʾin kıṣṣa-ı Yūsuf rā be-ḥāb-ı ḡaflet goftem ki ennāsu niyāmu

Ey Ğubārī ze-baḥt pür-ḥābem
Dīdeem çend şeb besī yārī

MK 99^b

Ki nümüdest o merā ḥābī
Ḥāb ki bihterest ze-bīdārī

Mu 199^b

2105- Yaʿnī ʾin nazm-ı kıṣṣa-ı Yūsuf
Rū-nümüde be-ḥāb-ı bīmārī

Heme ḥābest kıṣṣa-ı Yūsuf
Ḥāşsa ʾin nazm-ı pāk-i şeb-kārī

KAYNAKLAR

- AKAR, Metin; “Şeyyad Hamza Hakkında Yeni Bilgiler”, Türklük Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 1987, II, s.1-15.
- ALPARSLAN, Ali; “Gubârî”, İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1996, C.14.
- ATEŞ, Süleyman; Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meali, Kılıç Yayınları, Ankara, 1990.
- BANARLI, N. Sami; Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, MEB Yayınları, İstanbul, 1998.
- BERTHELS, E; “İran”, İslam Ansiklopedisi, MEB Yay., İstanbul, 1993, C. V., s.1046.
- BEYÂNÎ; Tezkiretü’ş-şuarâ, haz. İbrahim KUTLUK, Ankara, 1997, vr.191a.
- BULUÇ, Sadeddin; Şeyyad Hamza’nın Bilinmeyen Bir Mesnevisi, TM. XV. (1968), İstanbul, 1969, s. 247-256.
- CANÖZ, Behçet; “Hâzâ Kitâb-ı Ka’be-nâme-i Şerîf”, Yüksek Lisans Tezi, GÜSBE, (1996).
- ÇETİN, Nihat; “Aruz”, İslam Ansiklopedisi, TDVİstanbul, 1996, C.3.
- DİLÇİN, Dehri; Şeyyad Hamza, Yusuf ve Zeliha, TDK Yay., İstanbul, 1946.
- ERTAYLAN, İsmail Hikmet; Yusuf ile Züleyha, İÜEF Yay. İstanbul, 1960.
- FAİK Reşat; Esraf: Eski Bilginler, Düşünceler, Şâirler, haz. Şemseddin Kutlu, Tercüman Yay., 1001 Temel Eser.
- GIBB, E.J.Wilkinson; Osmanlı Şiir Tarihi, Çev:Ali ÇAVUŞOĞLU, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999
- HAMDULLAH Hamdi; Yusuf u Züleyha, haz. Naci ONUR, Akçağ Yayınları, Ankara, 1991.
- KARADAĞ, Özey; “Gubârî Abdurrahman ve Ka’benâmesi”, Yüksek Lisans Tezi, CÜ. SBF., (1999).
- KARAHAN, Leyla; Erzurumlu Darir, Kıssa-i Yusuf (Yusuf u Züleyha) İnceleme-Metin-Dizin, TDK Yay., Ankara, 1994.
- KEMAL PAŞAZADE; Yusuf u Züleyha, haz. Mustafa DEMİREL, KB.Yay., Ankara, 1983.
- KINALI-ZÂDE Hasan Çelebi; Tezkiretü’ş-şu’arâ, haz. İbrahim KUTLUK, C.2, Ankara, 1989.

- KİTAB-I MUKADDES; Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1999.
- KÖKTEKİN, Kazım; Süle Fakih'in Yusuf ve Zeliha'sı, İnceleme-Metin-Dizin, AÜ. SBE., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 1994.
- LATİFÎ; Tezkiretü'ş-şuarâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, haz. Rıdvan CANIM, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara, 2000.
- LEVENT, Agah Sırrı; Hamdi'nin Yusuf u Züleyha'sı, TDAY 1968, Ankara, 1989.
- MUŞ, Züleyha; "Arap ve Türk Edebiyatlarında Yusuf u Züleyha Hikayelerinin Mukayesesi", Yüksek Lisans Tezi, MÜSBE, (2000).
- ONUR, M.Naci; "Yusuf u Züleyha", Yayınlanmamış Doktora Tezi, AÜ. EF., (1982).
- PALA, İskender; Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999.
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet; "Abdurrahman Gubârî Hayatı ve Eserleri", İÜ. EF., Tarih Dergisi, İstanbul, 1950
- ŞEMSEDDİN Sâmi, Kâmusu'l-A'lâm, C. V.
- TEKİN, Talat; Yusuf ve Zeliha (Şeyyâd Hamza'nın Dâstân-ı Yûsuf Mesnevisi) üzerine dil tedkikleri-Gramer ve sözlük: 1951, no.367.
- UYGUR, Sinan; Ali'nin Kıssa-i Yusuf'u, Yüksek Lisans Tezi, AÜ. SBE., Erzurum, 2003.
- YAHYA BEY; Yusuf u Zeliha, haz., Muhammed ÇAVUŞOĞLU, İÜEF Yay., İstanbul, 1973.

SÖZLÜK

A

āb-ı hayvān (F.A.): hayat suyu
āb-ı rû (F.): yüz suyu
ābık (A.): kaçak köle
‘acûz (A.): ihtiyar
‘adāvet (A.): düşmanlık
‘adīm (A.): yok olan, var olmayan
‘adū (A.): düşman
‘afāf (A.): temizlik, iffetlilik
āfāk (A.): ufuklar
āftāb (F.): güneş
aġnām (A.): koyunlar
āġûş (F.): kucak
aġger (F.): ateş koru
aġlām (A.): rüyalar, kötü rüyalar
aġsen (A.): en güzel
aġsen-i takvīm (A.): en güzel kıvam
aġter (F.): yıldız
aġterān (F.): yıldızlar
aķvāl (A.): sözler
a‘lā (A.): daha yüksek, en yüksek
‘alem (A.): bayrak, sancak
‘ale’t-taḡşīl (A.): uzun uzadıya
‘alīl (A.): hasta
ālūfte (F.): iffetsiz, düşkün
‘amā (A.): ağlama
‘ammi (A.): amca
‘ammi-zāde (A.F.): amca çocuġu
‘andelīb (A.): bülbül
a‘rāk (A.): ter
‘arak (A.): rakı
ārām (F.): dinlenme, rahat
ārāste (F.): bezenmiş, süslenmiş
‘arāyis (A.): gelinler
‘arūs (A.): gelin
aşfiyā (A.): temiz insanlar
aşġāb (A.): arkadaşlar, dostlar
āstān (F.): eşik
āşıkān (A.F.): āşıklar
āşūb (F.): kargaşalık

āşūfte (F.): çılgınca seven
āşyān (F.): yuva
‘ayş (A.): yaşama, geçim
‘ayş ü ‘işret (A.): yiyip içme
āzurde (F.): incinmiş

B

bāc-dār (F.): vergi alan, hükümdar
bād (F.): rüzgar
ba‘d-ez-ān (A.F.): ondan sonra
bāde-i elest (F.A.) ruhlar aleminde içilen
 bade
bād-pā (F.): ayaġına çabuk, süratli
bahā (A.): güzellik, zarafet
bāhir (A.): belli, apaçık
baġr (A.): deniz
bā‘iş (F.): sebep
baķarāt (A.): inekler
bālīn (F.): yastık
bām (F.): çatı, dam, kubbe
bārān (F.): yağmur
baş (A.): yayma, açma
bāy (F.): zengin
bāzī (F.): oyun
bed-ġvāh (F.): fenalık isteyen
bedr (A.): dolunay
beġīstī (F.): cennete ait, cennetlik
bāl (A.): kalp, gönül
bālā (F.): yüksek
bay (T.): zengin, varlıklı
bekā (A.): ağlama
benāt (A.): kızlar
beng (F.): bir nevi kumaş
berg (F.): yaprak
beriyye (A.): çöl, kır, sahra
berķ-veş (A.F.): şimşek gibi
berre (A.): kuzu

beste (F.): bağlı
beşāret (A.): müjde
beşāset (A.): güler yüz
beşīr (A.): müjdecī
bey^c (A.): satma
beyābān (F.): kır, çöl
beytü'l-ahzān (A.): hüznler evi
bezm-ārā (F.): meclisi süsleyen
bī-ayb (F.-A.): ayıpsız, kusursuz
bī-bāk (F.): korkusuz, çekinmeden
bī-bedel (F.A.): bedelsiz, paha
 biçilmez
bī-cān (F.): cansız
bīdār (F.): uyanık
bī-ḥad (F.A.): hadsiz, sonsuz
biḥār (A.): denizler
bihter (F.): daha iyi, en iyi
bī-hūş (F.): akılsız, şuursuz
bī-ḫarār (F.A.): kararsız, tedirgin
bī-kes (F.): kimsesiz
bī-mānend (F.): eşsiz, emsalsiz
bī-naẓīr (F.A.): eşsiz, benzersiz
bilā-nifāk (A.): ihtilafsız
bī-niyāz (F.): yalvarmasız, ihtiyaçsız
bī-perhīz (F.): teklifsiz, samimi;
bī-reyb (F.A.): şüphesiz
bī-sūd (F.): boş, faydasız
birr (A.): iyilik, hayır
bīrūn (F.): dışarı, dışarda, fazla
bisāṭ (A.): dōşeme, yaygı, kilim
bister (F.): yatak, dōşek
bī-tehāşī (F.): çekinmeden, sakınmadan
bizā^cat (A.): sermaye
bū (F.): koku
buhūr (A.): bahirler, bölümler
būlend (F.): yüksek, yüce
būt (F.): put, aşırı sevilen güzel
būt-perest (F.): puta tapan
būnyād (F.): bina, yapı, esas
būrhān (A.): delil
büzürg-vār (F.): büyük, saygıdeğer

C

cā-be-cā (F.): yer yer
cādū (F.): cadı, büyücü
cāh (F.): makam, mevki
cām-ı gītī-nümā (F.): cihanı gösteren
 kadeh
cāme-ḥvāb (F.): yatak
cāme (F.): elbise
cān-fezā (F.): cana can katan
cān-gūdāz (F.): can eritici
cānib (A.): taraf
cān(n) (A.): cin taifesi
cebīn (A.): alın
celīs (A.): arkadaşı
cemm-i ḡaffīr (A.): insan kalabalığı
cenān (A.): kalp, gönül
cevād (A.): cömert, eli açık
cezm (A.): kesin karar, niyet
cinān (A.): cennetler
cū^c (A.): açlık
cūş (F.): coşma, kaynama
cū(y) (F.): nehir, akarsu
cūd (A.): cömertlik
cūdā (F.): ayrı, ayrılmış
cülūs (A.): oturma
cünd (A.): asker, asker topluluğu
cüst ü cu (F.): sorup soruşturma

Ç

çābūk (F.): çabuk
çāh (F.): kuyu
çāk (F.): yarık, yırtık
çālāk (F.): çevik, çabuk, atik
çārdeh (F.): on dört
çeşm (F.): göz
çū (F.): gibi
çüst (F.): çabuk hareketli

D

dād (F.): adalet, doğruluk
daḳḳū'l-bāb (A.): kapı çalma
ḍalāl (A.): doğru yoldan sapma
dāmen (F.): etek
ḍarīr (A.): kör
da'vī (A.): hak talebi, dava, iddia
dāye (F.): dadı
debīr (F.): katip, yazıcı
defāyin (A.): defineler
deh (F.): on
dehen (F.): ağız
dehr (A.): zaman, devir
delāl (A.): naz, işve, cilve
delv (A.): kova
der (F.): kapı
der-bān (F.): kapıcı
der-ḡilāf (F.A.): kılıf, kın içinde
derūn (F.): iç
dervāze (F.): kapı
deşne (F.): hançer
deşt (F.): çöl, sahra
devān (F.): koşan
deyr (A.): kilise, manastır
deyyār (A.): bir kimse, manastır sahibi
dīde (F.): göz
dīl-ārām (F.): gönlü dinlendiren, okşayan
dīl-bend (F.): gönül bağlayan
dīl-fürüz (F.): gönle sevinç veren
dīl-ḡīr (F.): kalbe sıkıntı veren, kırgın
dīl-ḥvāh (F.): gönül dileği
dīl-ḥırāş (F.): yürek parçalayan
dīlīr (F.): yürekli, cesur
dīl-nüvāz (F.): gönül okşayan
dīl-peẓīr (F.): gönül alan
dīl-rübā (F.): gönül kapan
dīl-sitān (F.): gönül alan, zapteden
dīl-süz (F.): yürek yakan
dirāz (F.): uzun
direng (F.): bekleme, gecikme
dirīḡ (F.): eyvah, yazık
dīv (F.): dev
ḍucret (A.): iç sıkıntısı, yürek darlığı

dūd (F.): duman
duḡter (F.): kız evlat, kerime
duḡūl (A.): girme, giriş
dūn (F.): aşağı, aşağılık
dūr (F.): uzak
dūzaḡ (F.): cehennem
dū (F.): iki
dūrc (A.): kutu, sandık
dūr(r) (F.): inci
dürd (F.): tortu, çöküntü
dürr-i yetīm (A.): sedefteki tek inci
dürūḡ (F.): yalan
düzd (F.): hırsız
düzdīde (F.): gizlice

E

ebhā (A.): en zarif
ebyāt (A.): beyitler
edīm (A.): yüz, satır
efḡān (F.): haykırma, inleme, feryad
efgende (F.): yıkılmış, biçare
eflāk (A.): felekler
efşah (A.): en fasih
efser (F.): tac
efzūn (F.): fazla, çok
ekābir (A.): büyükler, ulular
eḳal(l) (A.): daha az
emlah (A.): en güzel
emrūd (F.): armut
enār (F.): nar
enbāz (F.): ortak, eş
enbiyā (A.): nebiler
encüm-şümār (A.F.): yıldızlar kadar
engūr (F.): üzüm
engüşt (F.): parmak
ercümend (F.): şerefli, itibarlı
esbāb (A.): eşya, lazım şeyler
esbāt (A.): evlat ve torunlar
esed (A.): aslan
eşk (F.): göz yaşı
eşref (A.): daha şerefli
eṭvār (A.): tavırlar, haller

evc (A.): en yüksek nokta, doruk
eyyām (A.): günler
ezhār (A.): çiçekler

F

fāş (F.):
fāyık (A.): üstün
fāyiha (A.): güzel kokulu, çiçek kokusu
fazīhat (A.): edepsizlik, alçaklık
ferah-nāk (A.-F.): sevinçli
ferbih (F.): semiz, besili
feres (A.): at
ferah-nāk (A.F.): sevinçli
ferhān (A.): sevinçli, neşeli
ferīd (A.): tek, eşsiz
ferş (A.): yaygı, sergi, yer
feryād-res (A.): feryada koşan
ferzend (F.): oğul
fettān (A.): fitneci
fitnat (A.): zihin açıklığı, çabuk kavrayış
figār (F.): yaralı
fi'l-meşel (A.): mesela
fi'l-cümle (A.): tamamı, hepsi
fi'l-hāl (A.): bu anda, hemen
firāk (A.): ayrılık
firāş (A.): yatak
firişte (F.): melek
firūz (F.): mutlu, sevinçli, uğurlu
fırkat (A.): ayrılık
fürüg (F.): ışık, aydınlık
fürüzān (F.): parlayan, parlak
füsün (F.): büyü, efsun
fütüh (A.): açma, açılma
füzūn (F.): çok, fazla

G

ğabğab (A.): çene altı, çifte gerdan
ğalā (A.): pahalılık
ğalak (A.): kilit
ğalaṭ (A.): yanlış, yanlışla

ğalle (A.): zahire, tahıl
ğam-füzūd (F.): gam artıran
ğam-gīn (A.F.): gamlı, kederli
ğam-gūsār (A.F.): gamı defeden, dert ortağı
ğam-ḥvār (A.F.): gam yiyen, kederlenen
ğanem-girdār (A.F.): koyun tavrıyla
ğark eyle (A.-T.): boğmak, kuşatmak
ğavr (A.): dip, son
ğayūr (A.): kıskanç
ğazbe (A.): aşırı öfke
genc (F.): hazine, define
ger (F.): eğer
germ (F.): sıcak, hararetili
Germā (F.): sıcak
geşt (F.): gezme, dolaşma
gevher (F.): inci
gezend (F.): zarar, ziyan, keder
gīrān-māye (F.): bahası ağır, kıymetli
gīribān (F.): elbise yakası
gīriz (F.): kaçma, kaçış
gūlām (A.): köle
gūlgūle (A.): gürültü, şamata
gūnā-gūn (F.): renk renk
gūne gūne (F.): rengarenk, türlü türlü
guşşa (F.): keder, tasa, kaygı
gūş (F.): kulak
gūft ü gū (F.): konuşma
gūftār (F.): söz
gūfte (F.): söylenmiş
gūher (F.): inci
gūher-şinās (F.): inciden anlayan
gūl-āb (F.): gül suyu
gūl-būn (F.): gül kökü
gūl-geşt (F.): gül gezintisi
gūl-gūnī (F.): gül rengi
gūm-şūde (F.): kaybolmuş
gūng (F.): dilsiz
gūrg (F.): kurt
gūşād (F.): açma, açılma, açılış
gūvāh (F.): şahit
gūzār (F.): geçme, geçiş
gūzer (F.): geçme, geçiş

H

ḥāb (F.): uyku, rüya
ḥabīr (A.): haberdar
ḥabl (A.): ip
ḥacālet (A.): utanma
ḥācāt (A.): ihtiyaçlar, istekler
ḥāce (F.): efendi, tüccar
ḥafī (A.): gizli, saklı
ḥafīz (A.): koruyan, saklayan
ḥāk (F.): toprak
ḥāk-sār (F.): toz toprak içinde kalmış
ḥālīk (A.): yaradan
ḥalīl (A.): samimi dost
ḥalk (A.): boğaz
ḥalk (A.): ahlak, yaratılış
ḥāme (F.): kalem
hāmūn (F.): düz sahra
ḥān (F.): sofras
ḥandān (F.): gülen
ḥānūmān (F.): ev bark, ocak
ḥār (F.): diken
ḥar (F.): eşek
ḥār u ḥas (F.): çalı çırpı
ḥārā (F.): pek katı taş
ḥarīdār (F.): müşteri, alıcı
ḥarīde (F.): satın alınmış
ḥāš u ʿām (A.): herkes
ḥased-verzān (A.F.): işi hased olanlar
ḥasūd (A.): hasetçi
ḥaṭar (A.): tehlike
ḥātem (A.): mühür, mühürlü yüzük
ḥātīr-niṣān (A.F.): hatırdaki kalan
ḥatm (A.): bitirme, sonlandırma
ḥāyil (A.): engel, perde
ḥavf (A.): korku
ḥayl u ḥašem (A.): alay, kabile
ḥayme (A.): çadır
ḥayr-ı maḳdem (A.): hoş geldin(iz)
ḥazāyin (A.): hazineler
ḥazer (A.): sakınma
hedm (A.): yıkma, tahrip etme
heft (F.): yedi

hefte (F.): hafta
hemān (F.): hemen, öylece, sadece
hemçün (F.): gibi
heme (F.): hep, bütün
hemīše (F.): daima
hemm (A.): kasd, irade, gam, keder
hem-niṣīn (F.): beraber oturup kalkan, arkadaş
hem-ser (F.): eş, arkadaş
hem-zānū (F.): yan yana, diz dize oturan
herçi-bād-ābād (F.): ne olursa olsun
herem (A.): kocama, ihtiyarlama
hergiz (F.): asla, hiçbir zaman
hevdec (A.): kadınlar için deve üzerinde yapılan mahfel
hey'et (A.): şekil, suret
hezār (F.): bin
ḥıkd (A.): kin, hased
ḥırām (F.): salına salına yürüyüş
ḥırāmān (F.): salınarak yürüyen
ḥırāset (A.): bekleme, koruma
ḥısaş (A.): paylar, hisseler
ḥicāb (A.): perde
ḥil'at (A.): kaftan, saray elbisesi
ḥirāset (A.): kollama, gözetme
ḥor (F.): yeme içme
ḥoriş (F.): yemek
ḥoş-nevā (F.): hoş sesli
ḥoş-rā (F.): iyi görüşlü
ḥūb (F.): iyi, güzel
ḥūbī (F.): güzellik, iyilik
ḥubūr (A.): sevinç
ḥuceste (F.): uğurlu, hayırlı
ḥud'a (A.): aldatma, hile
ḥūn (F.): kan
ḥūn-bār (F.): kan saçan, kan ağlayan
ḥūn-feṣā (F.): kan saçan
ḥūn-rīz (F.): kan döken
ḥūr (A.): huri
ḥurde (F.): incelik, nükte
ḥurrem (F.): şen, sevinçli
ḥurūf (A.): harfler
ḥurūş (F.): coşma, çağlama

hūş (F.): akıl, şuur
huşk (F.): kuru
huṭūr (A.): hatıra gelme, akla gelme
hūsn (A.): güzellik
hūznān (A.): hüznünlü

I

izṭırār (A.): mecburiyet, ihtiyaç
izṭırārī (A.): zaruri, gayri ihtiyari

İ

ibā (A.): kaçınma, sakınma
ibārāt (A.): ibareler
ibn (A.): oğul
ibrām (A.): ısrar etme, üstüne düşme
ibtidā (A.): başlangıç
ibtilā (A.): mübtela olma
icmāl (A.): özetleme
ictimā (A.): toplanma, kavuşma
īd (A.): bayram
illā (F.): ancak
īcāz-ı şāyi (A.): tanınmış mucize
ihfā (A.): gizleme, saklama
ihrāk (A.): yakma, yakılma
ihṭilāṭ (A.): karışma, karşılaşp görüşme
ihṭimāl (A.): çekme, tahammül etme
ihṭirām (A.): saygı, hürmet
ihṭirāz (A.): sakınma, çekinme
ihṭişāş (A.): özel (ilgi)
ihvān (A.): kardeşler
ihvet (A.): kardeşler
ihzār (A.): hazır etme, huzura getirme
ikdām (A.): gayret, sebatla çalışma
ikṭirān (A.): yakınlaşma
īlāc-peṣṣir (F.): (A.F.): ilac kabul eden
ilkā (A.): bırakma
illet (A.): hastalık, kusur
imtilā (A.): hazımsızlık, şişkinlik
ināyāt (A.): inayetler, lutuflar
inbisāt (A.): yayılma, açılma, ferahlık

infişām (A.): kesilme
ins (A.): insan
īr (A.): kervan
irsāl (A.): gönderme
irtikāb (A.): işleme, yüklenme
īşār (A.): ikram, cömertlikle verme, saçma
işmet (A.): ma'sumluk
ism-i a'zam: Allah'ın yüce ismi
isnādāt (A.): isnatlar
istāde (F.): ayakta duran
ışṭibār (A.): sabır ve tahammül
isti'cāl (A.): acele etme
istikbāl (A.): kabul etme, karşılama
istişmām (A.): koklama, koku alma
istimā (A.): dinleme
ışā (A.): akşam
ışkāl (A.): müşküllük, güçlük
itizār (A.): özür dileme
ittibā (A.): tabi olma, uyma
ittikā (A.): dayanma, yaslanma
īyān (F.): belli, açık, aşikar

J

jīyān (F.): kızgın, kükremitiş

K

kāb-ı kavseyn (A.): iki kavis
kābīh (A.): çirkin, yakışıksız
kaçan : her ne zaman
kad(d) (F.): boy
kadem-rencān (A.F.): tenezzül edenler
kaḥṭ (A.): kıtlık
kāmer (A.): ay
kāmet (A.): boy
kāmīş (A.): gömlek
kām (F.): isteğine kavuşmuş, mutlu
kān (F.): maden kuyusu, kaynak
kand-rīz (F.): şeker
kār (F.): iş
ka'r (A.): çukur şeyin dibi

kār u bār (F.): iş güç
karīn (A.): yakın
kār-sāz (F.): iş işleyen, becerikli
kāşī (F.): bir çeşit çini
kāşki (F.): keşke
kāṭīr (A.): kesin
kazā-yı vaṭar (A.): abdest bozma
kāzī (A.): hüküm veren
kebīr (A.): büyük
kelīl (A.): aciz, bitkin, āmā
kemān (F.): yay
kemīn (F.): pek küçük
kem-ter (F.): hakir, aciz
kenīz (F.): cariyeye, halayık
keyyāl (A.): kile ile ölçen
kezzāb (A.): yalancı
kem-yāb (F.): az bulunur
kepāde (F.): eski güreşçilerin idman aleti
kes (F.): kimse
ketm (A.): saklama, gizli tutma
kevkeb (A.): yıldız
killet (A.): azlık, kıtlık
kırān (A.): yakınlık
kışaş (A.): kıssalar, hikayeler
kīl (ü kāl) (A.): dedikodu
kişt ü kār (A.): ekme biçme işi
kişver (F.): memleket, ülke
kizb (A.): yalan
kıfl (A.): kilit, sürgü
kūh (F.): dağ
kurbet (A.): yakınlık
kurret-i ‘ayn (A.F.): göz nuru
kurş (A.): yuvarlak ve düz nesne
kūşe (F.): köşe
kūt (A.): yiyecek
kūteh (F.): kısa
kūdūret (A.): bulanıklık
kūl (A.): her (şey)
kūlḥen (F.): külhan, han, hamam ocağı
kūnūz (A.): hazineler
kūnc (F.): köşe, bucak
kūşte (F.): ölmüş, ölü

L

lābis (A.): giyen
lāgar (A.): zayıf, cılız
lahm (A.): et
lāle-gūn (F.): lale renkli
leb (F.): dudak
lem-yezelī (A.): bakilik, kalıcılık
leng (F.): aksak, topal
lerze (A.): titreme
leşker (F.): asker
levm (A.): kınama, zemmetme
libās (A.): elbise
līk (F.): fakat
lūhūk (A.): ulaşma, erişme
lū’lū (A.): inci

M

mā (A.): su
mā-ı verd (A.): gülsuyu
māder (F.): anne
mağfūr (A.): affedilmiş
mağrib (A.): batı
mağz (F.): ilik
māh (F.): ay
maḥfi (A.): gizli, saklı
mā-ḥaşal (A.): sözün kıtası
maḥmūd (A.): övülen
māh-ru (F.): ay yüzlü
maḥmūd (A.): övülen
maḥzar (A.): huzur yeri
makāl (A.): söz
makḥūr (A.): kahrolmuş
māl-ā-māl (F.): dop dolu
mā-melek (A.): sahip olunan her şey
mānend (F.): benzer, eş
ma‘nī (A.): mana, anlam
maşrık (A.): doğu
maṭbaḥ (A.): mutfak
maṭla (A.): doğacak yer
maṭlūb (A.): istenen, talep edilen
mebde (A.): başlangıç

medfūn (A.): defnolunmuş, gömülmüş
meftūn (A.): şaşkın, çılgın
meges (F.): sinek
meh-cebīn (F.A.): ay alınlı
mehcūr (A.): terk olunmuş, ayrılmış
mekkāre (A.): düzenbaz kadın
mekr (A.): hile, düzen
mekr-gūyān (A.F.): sahte söyleyenler
melhūz (A.): düşünülen
memāt (A.): ölüm
me'men (A.): güvenilir, sağlam yer
memlūk (A.): kul, köle
menāl (A.): sahip olunan, elde edilen şey
menām (A.): uyku, rüya, düş
menāzil (A.): menziller
me'nūs (A.): alışmış, ünsiyet bulmuş
merātīb (A.): mertebeler
merd (F.): adam, kişi
mergūb (A.): rağbet edilen, sevilen
mesā (A.): akşam
meşām(m) (A.): burun, koku alacak yer
meşvā (A.): mesken, ev
metīn (A.): sağlam
me'vā (A.): mesken, sığınacak yer
meveddet (A.): sevgi
mevt (A.): ölüm
mezmūm (A.): yerilmiş, ayıplanmış
micmere (A.): buhurdan, tütsü kabı
mihr (F.): güneş, merhamet
mihribān (F.):
min-ba'd (A.): bundan sonra
mir'at (A.): ayna
mirşād (A.): gözetme yeri
miyān (F.): bel
mū (F.): kıl
mu'ānaḳa (A.): sarılma, kucaklaşma
mubahḥar (A.): buharlanmış, tütsülenmiş
mu'ciz-san (A.-F.): mucize gibi
mufaṣṣal (A.): ayrıntılı
muḥib(b) (A.): seven
muḥtaṣar (A.): kısa ve öz
muḥtel (A.): bozulmuş, bozuk
muḳarreb (A.): yakın
muḳbil (A.): ikballi, kutlu

murabbā (A.): bir nevi meyve suyu tatlısı
mu'reb (A.): i'raplı
muşavver (A.): cisimlenmiş, suretli
muşt (F.): yumruk
muṭālebet (A.): talepte bulunma
muṭavvel (A.): uzun, uzatılmış
mübeṣṣir (A.): müjdecî, müjdeleyen
müctemīc (A.): toplanmış, birleşmiş
müdām (A.): daima
müfāraḳa (A.): ayrılma, ayrılık
mülā'abet (A.): oynaşma
mülayemet (A.): yumuşama
mümteni' (A.): mümkün olmayan
münācāt (A.): dua etme, yalvarma
münceṣib (A.): gönül vermiş, tutulmuş
münīr (A.): ışık veren, parlak
mürde (F.): ölü
müretteb (A.): tertip olunmuş
müste'ān (A.): sığınılan, Tanrı
müşa'biz (A.): hokkabaz
müşākele (A.): benzeşme
müşg (F.): misk
mütteḳā (A.): yaslanacak şey
müzcāt (A.): az, az şey
müzevver (A.): uydurulmuş, düzme

N

nāfi' (A.): faydalı
nā-geh (F.): ansızın
nā-gehān (F.): birden, ansızın
naḳāre (F.): davul, kök
nā-maḥal (F.-A.): yersiz
nā-tüvān (F.): zayıf, kuvvetsiz
naḥl (A.): hurma ağacı
naḥvet (A.): kibir, büyükleme
nakş-bend (F.): ressam, süsleme ustası
nāliş (F.): inleme, inilti
nāme (F.): mektup
nān (F.): ekmek
nār (A.): ateş
nās (A.): insanlar
nā-pesend (F.): beğenilmez

nā-sāz (F.): uygunsuz, yakışsız
nāy-ı nefir (F.): çalınan boru
nazıl (A.): inen
naẓir (A.): benzer, eş
nefāyis (A.): nefis şeyler
nehār (A.): gündüz
nemek-dān (F.): tuzluk
nerdübān (F.): merdiven
neşāt (A.): sevinç, neşe, şenlik
nevādir (A.): nadir bulunan şeyler
nev'an (A.): biraz
nevāziş (F.): okşama, gönül alma
nev-cüvān (F.): genç delikanlı
nezg (A.): vesvese, günaha yöneltme
nezzāre (A.): bir şeye bakma
ni'am (A.): nimetler
nigāh (F.): bakış, nazar
nigār (F.): resim, sevgili, put
nihād (F.): tabiat, huy, yaratılış
nihālīn (F.): yatak
niķāb (F.): örtü, perde
nīk-encām (F.): sonu iyi biten
nīl-gūn (F.): laciverd
nişār (A.): saçma, serpmeye
nisvān (A.): kadınlar
niṭāk (A.): kuşak, kemer
niyāz (F.): dua, yakarış
nizāc (A.): çekişme, kavga
nizār (F.): zayıf, ince
nuḥūset (A.): uğursuzluk
nūk (F.): sivri uç
nuķūd (A.): nakitler, paralar
nūş (F.): içme
nübüvvet (A.): peygamberlik
nūfūr (A.): ürkip kaçma
nūhūft, nūhūfte (F.): gizli, saklı

P

pā-şikeste (F.): ayağı kırık
pāk (F.): temiz
pāk-ter (F.): daha temiz
pākīze (F.): temiz, saf

pāye (F.): rütbe, derece
pāymāl (F.): ayak altında kalmış
pejmürde (F.): solmuş, solgun
peleng (F.): panter
penāh (F.): sığınma, sığınacak yer
pend (F.): nasihat, öğüt
per(r) (F.): kanat
perestār (F.): hizmetçi
perrān (F.): uçan, uçucu
pertāb (F.): atma, sıçrama, uzağa düşen ok
pertev (F.): ışık, alev
perverī (F.): terbiye, bakım
perveriş (F.): besleme, yetiştirme
Pervīn (F.): Ülker yıldızı, Süreyya
pest (F.): alçak, aşağı
pey-rev (F.): arkadan giden
peyvend (F.): ulaşma, varma, bağ, ilgi
peyveste (F.): ulaşılmış, erişmiş
pinhān (F.): gizli, saklı
pīrāste (F.): düzenlenmiş, donatılmış, süslü
pīrāye (F.): süs
pīrehen (F.): gömlek
pīş (F.): ön, ön taraf
pīş-gīr (F.): peşkir, havlu
puḥt (F.): pişmiş, olmuş
puhte (F.): pişmiş, olmuş
pūşīde (F.): örtülmüş
pūr-gerd (F.): çok tozlu
pūr-güher (F.): inci dolu
püser (F.): oğul
püşt (F.): arka, sırt
püşt-ber-püşt (F.): arka arkaya, atadan gelen

R

rāgīb (A.): rağbet eden, talip
rāh (F.): yol
rahā (A.): değirmen
rahşān (F.): parlak
raḥt (A.): at takımı, yol levazımı
raşad (A.): gözleme

raşās (A.): kurşun, kalay
rāst-gūy (F.): doğru sözlü
rāstī (F.): doğruluk
rāvī (A.): rivayet eden
rāye (A.): sancak, bayrak
rāyiha (A.): koku
rāz (F.): sır
ref (A.): kaldırma
reh-gūzār (F.): geçit, geçecek yol
rehā (A.): bolluk, genişlik
renc (F.): sıkıntı, zahmet
resen (F.): ip
reşk (F.): kıskanma
revān (F.): yürüten, giden, akan; hemen
reviş (F.): gidiş, yürüyüş
revnaç (A.): parlaklık, güzellik
reyyān (A.): kanmış, doymuş
risālet (A.): peygamberlik
rīş (F.): kıl, tüy, telek
rişte (A.): iplik
ruḥsār (F.): yanak, yüz, çehre
rū-be-rū (F.): yüz yüze
ruḥ (F.): yanak, yüz
rumūz (A.): remizler, semboller
rūşen (F.): belli, aydınlık
ruşenā (F.): bkz. rūşen
rūz (F.): gün, gündüz
rūz-be-rūz (F.): günbegün, günden güne
rūze (F.): oruç
rūsūl (A.): resuller

S

sācid (A.): secde eden
şad (F.): yüz
sa'd (A.): kutluluk, uğur
şādān (F.): sevinçli, keyifli
sa'deyn (A.): Venüs ve Jüpiter gezegenleri
şadmet (A.): çarpma, vurma
şadr (A.): göğüs
şagīr (A.): küçük
saḥāvet (A.): cömertlik
saḥt (F.): katı, sert, çetin

sa'īd (A.): mutlu, uğurlu
sakf (A.): tavan, çatı, dam
sāle (F.): yaşında
sālik (A.): yola giren
sāmī (A.): yüce, ünlü
şāni (A.): yapan, Yaradan, Tanrı
şānī (A.): ikinci
şayd (A.): av
sāye (F.): gölge
sebak (A.): ders
sebük-pā(y) (F.): ayağına çabuk
sebz (F.): yeşil
sebze-zār (F.): yeşillik, çimenlik
şehd (A.): bal
sehl (A.): kolay
sekr (A.): sarhoşluk
sekrān (A.): sarhoş
şemen (A.): baha, değer, tutar
şemen-i baḥs (A.):
şemer (A.): meyve, mahsul
sengīn (F.): taştan, ağır
ser (F.): baş
ser-i mū (F.): kıl ucu, kıl kadar
serd (F.): soğuk
ser-efrāz (F.): başı dik, üstün
ser-fürū (F.): başı aşağıda, başı önünde
ser-nigūn (F.): baş aşağı olmuş, ters
 dönmüş
serīn (A.): taht, yatılan yer
serīr (A.): taht, yatacak yer
sermā (F.): kış, soğuk
serv (F.): servi ağacı
setr (A.): örtme, gizleme
settār (A.): örten, saklayan
seylāb (F.): sel, sel suyu
şiyānet (A.): koruma, muhafaza
şīb (F.): elma
sibā (A.): yırtıcı hayvanlar, canavarlar
sicn (A.): zindan, hapisane
sihr-sāz (A.-F.): sihir yapan, sihirbaz
sīm (F.): gümüş
sipāh (F.): asker
sipend (F.): üzerlik tohumu
sipih (F.): gök, sema, talih

sîret (A.): iç hali, ahlak
sirişte (F.): yoğurulmuş, karıştırılmış
şît (A.): ün, şöhret
sû (F.): taraf
sû-be-sû (F.): taraf taraf, her tarafta
şûf (A.): yün
suhan (F.): söz
suhan-dân (F.): söz bilen, güzel söz söyleyen
suhan-perdâz (F.): düzgün konuşan
şun^c (A.): yaratış, eser
sûr (F.): düğün, şenlik
şuvâ^c (A.): su kabı
süzân (F.): yanan, yanıcı, yakan yakıcı
süz-nâk (F.): yakıcı, dokunaklı
sücûd (A.): secde
süft (F.): delme
süfte (F.): delinmiş
sükker (A.): şeker
sürâdık (A.): saray perdesi
sürh-rüy (F.): kırmızı yüzlü, yüzü kızarmış
sürüş (F.): melek

Ş

şâd-mân (F.): sevinçli
şâfî cevâb (A.): yeter görülen cevap
şâh-bâz (F.): yiğit, şanlı, gösterişli adam
şâm-efrûz (F.): akşamı aydınlatan
şâr (F.): şehir, belde
şeb (F.): gece
şeb-i deycûr (F.): karanlık gece
şebâhet (A.): benzerlik
şecer (A.): ağaç
şehr-yâr (F.): padişah, hükümdar
şekâvet (A.): bedbahtlık, eşkiyalık, asilik
şekk (A.): şüphe
şem^c (A.): mum
şemm (A.): koklama
şems (A.): güneş
şerer (A.): kıvılcımlar
şerm (F.): utanma

şetm (A.): sövme, sövüp sayma
şikâr (F.): av
şikest (F.): kırık, kırılmış
şîr (F.): süt, aslan
şîr-hyâr (F.): süt yiyen (içen)
şükûfe (F.): çiçek
şükûft (F.): açılma
şütür-bânân (F.): deveçiler

T

ta'alluk (A.): alakalı olma
ta'am (A.): yemek
ta'assûf (A.): doğru yoldan sapma
ta'aşşuk (A.): aşık olma
tâb (F.): ıstık, parlaklık
tabl (A.): davul
tâb u teb (F.): ateş ve ıstık
tagyîr (A.): değıştirme, değışiklik
tahtîk (A.): doğru, gerçek
tahsîn (A.): güzel bulup takdir etme
takrî^c (A.): başa kakma, azarlama
tal'at (A.): yüz, çehre
ta'en (A.): sözme, yerme, ayıplama
ta'na (A.): yerme, ayıplama
târ (F.): karanlık
tarh (A.): atma, bırakma
taşnî'ât (A.): yakıştırma işler
ta'tvîl (A.): uzatma, uzun etme
tayy (A.): atlama, üzerinden geçme
tazarru^c (A.): yalvarma
taz'îfât (A.): katlamalar, artırmalar
teb (F.): hararet
teberru^c (A.): bağış, bağışlama
tebsîra (A.): ibret, işaret, hikmet
tefavût (A.): farklı olma, fark
telattuf (A.): nazikçe muamelede bulunma
telbîs (A.): hile, oyun
tek ü pû (F.): öteye beriye koşuşmalar
tekellüm (A.): konuşma
telh-kâm (F.): damağı acı, kederli
teng (F.): dar, sıkıntılı
ter (F.): taze

terāhī (A.): ağırdan alma, bekleme
teşrīb (A.): ayıplama, başa kakma
tesvīl (A.): aldatma
teşne (F.): susuz
teşnī^c (A.): ayıplama
teşnī^cāt (A.): ayıplamalar
teşvīr (A.): içine alıp gizleme, içine alma
tevkīr (A.): güzel karşılama, ağırlama
teysīr (A.): kolaylaştırma
tezerv (F.): sülün
tezvīr (A.): yalan dolan, kovuculuk
tāc-dārān (A.F.): tac sahipleri
tıfl (A.): çocuk
tīg (F.): kılıç
tīr (F.): ok
ṭufeyl (A.): küçük çocuk
tuhfe (A.): hediye
ṭu^cme (A.): azık, yiyecek
ṭurfe (A.): görülmemiş, tuhaf
tūşe (F.): azık, yiyecek
tünd (F.): sert, şiddetli
tünd-bād (F.): kasırga, sert rüzgar

U

ʿubūdiyyet (A.): kulluk
uğri t.: hırsız
ʿukūbet (A.): ceza
ʿukūl (A.): akıllar
ʿulūk (A.): alaka, bağ
ulu'l-ebşār (A.): akıl sahipleri
ʿurūc (A.): yükselme
ʿusret (A.): zorluk, güçlük
ʿuşşāk (A.): aşıklar
ʿuyūb (A.): ayıplar, kusurlar
ʿuyūn (A.): gözler

Ü

ümerā (A.): emirler, beyler
üstühvān (F.): kemik
üştür (F.): deve

V

vāhid (A.): bir, tek
vālideyn (A.): ebeveyn, anne-baba
vālih (A.): şaşakalmış, şaşırmış
verd (A.): gül
vesvās (A.): vesvese
vūzerā (A.): vezirler

Y

yābis (A.): kuru
yektā (F.): tek, yalnız
ye's-āmīz (A.F.): ümitsizlik dolu

Z

zād (A.): azık, yiyecek
zamīr (A.): iç, iç yüz, derun
zānū (F.): diz
zebān (F.): dil
zebḥ (A.): kezme, boğazlama
zecr (A.): eziyet, zorlama, engelleme
zeheb (A.): altın
zehre (F.): öd, safra
zellāt (A.): yanlışlar, suçlar
zellet (A.): sürçüp kayma
zeḳan (A.): çene
zenān (F.): kadınlar
zenb (A.): günah
zer (F.): altın
zerrīn (F.): altın, altından
zevāyid (A.): fazlalıklar
zeyg (A.): meyletme, haktan ayrılma
zeyn (A.): süs, bezek
zīb (F.): süs
zībā (F.): güzel
zībāyī (F.): süslülük, güzellik
zīr-i ḥāk (F.): toprağın altı
zirā^c (A.): ekin, ekilen şey

zīver (F.): süs

zuʿm (A.): batıl zan, boş inanç

ẓunūn (A.): zanlar

zülāl (A.): saf, soğuk, tatlı su

ẓunūb (A.): günahlar

EK-1**İktibaslar****1. Ayetler**

- 1- k̄āb-ı k̄avseyn; Necm 53/9 ; (iki yay aralığı); (12)
- 2- aḥsen-i k̄ışaṣ; Yusuf 12/3; (kıssaların en güzeli); (83)
- 3- esbāt; Bakara 2/136; (torunlar, soydan gelenler);(98)
- 4- K̄ad ebūnā lefī ḍalālīn mübīn; Yusuf 12/8; (Doğrusu babamız açık bir yanılığa içindedir); (211)
- 5- hāzā ḡulām yā büṣrā; Yusuf 12/19; (Müjde! bir çocuk!); (577)
- 6- ṣemen-i baḥse; Yusuf 12/20; (ucuz bir fiyat); (603)
- 7- ekrimī meṣvāh; Yusuf 12/21; (ona iyi bak); (703)
- 8- hemmet bihi ve hemme bihā; Yusuf 12/24 ; (kadın ona meyletti, o da ona meyledecekti); (1408)
- 9- biz^c-i sinīn; Yusuf 12/42; (birkaç yıl); (1722)
- 10- ezḡāṣ eḥlām; Yusuf 12/44; (karma karışık düşler); (1731)
- 11- İnne rabbī bi-keydihinne ‘alīm; Yusuf 12/50 ; (Şüphesiz Rabbim onların hilesini hakkıyla bilendir); (1752)
- 12- Mā ‘aleynā ‘aleyhi min sūin; Yusuf 12/51; (Biz onun bir kötülüğünü bilmiyoruz); (1755)
- 13- K̄ālet imraetü’l-‘azīzi’l-ān
Ḥaṣḥaṣa’l-ḥaḳḳu; Yusuf 12/51; (Aziz’in karısı da “şimdi gerçek ortaya çıktı” dedi); (1756)
- 14- tezre‘ūne seb‘e sinīn; Yusuf 12/47; (yedi yıl ekersiniz); (1773)
- 15- Şümme ye’tī seb‘-i şidād; Yusuf 12/48; (sonra yedi yıl kuraklık gelecek); (1778)
- 16- K̄āle innī ene eḥūke
lā tebteis; Yusuf 12/9; (Dedi ki ben senin kardeşimim. Üzülme!); (1916)
- 17- Mā fe‘altüm bi-Yūsufe ve eḥī; Yusuf 12/89; (Yusuf’a ve kardeşine ne

yaptınız); (1994)

2. Arapça ve Farsça ibareler

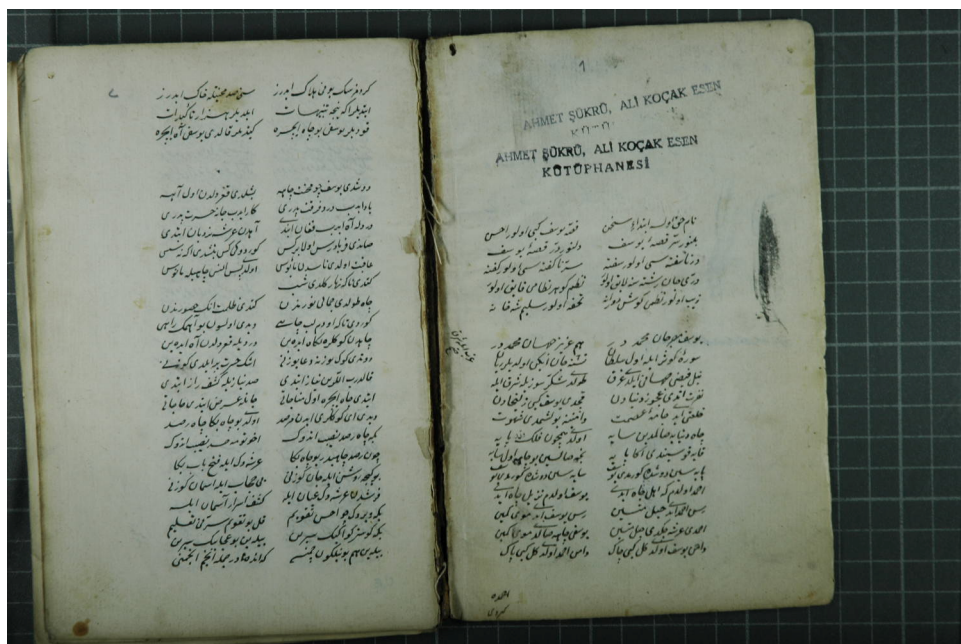
- 1- K̄ile hayru'l-kelām kalle ve dell; (Sözün hayırlısı az ve anlamlı olanıdır) (72).
- 2- Bāreka-llāhu şāni'u müte'āl; (Yüce yaratıcı olan Allah mübarek kalsın) (583).
- 3- ke'l-benāti'n-naş; (naaş kızları gibi); (840)
- 4- el-ümūru merhūne; (zamanı bekleyen işler); (1301)
- 5- āhirü'd-devā el-key; (büyük hastalıkların büyük devası vardır); (1550)
- 6- herçi-bād-ābād; (ne olursa olsun) (1558)
- 7- Bi-selāmi'l-kirāmi ve'l-ikrām; (büyüklerin selam ve ikramıyla); (1853)
- 8- Hufyeten k̄ale hāzā li-eḥī; (Gizlice dedi ki bu benim kardeşim); (1877)
- 9- Naḥnü hayr ve lākin entüm şer; (Biz hayırlıyız, fakat siz hayırsızsınız) (1957)
- 10- Minen-i lā-yu'addu ve lā yuḥşā; (sayısız ve hadsiz nimetler); (2004)

EK-2

Örnek Metinler

Örnek Metin-3: Milli Kütüphane-2 (Sayfa: 1^b - 2^a)

ÖZGEÇMİŞ

1973'te Erzurum Oltu'da doğdu. İlk ve Orta öğrenimini burada tamamladıktan sonra 1991'de Bilkent Üniversitesi Siyaset Bölümü ve Kamu Yönetimi Bölümüne girdi. Buradan 1997'de mezun oldu. 1998'de askerlik görevini yerine getirdi. Bir süre tercüme faaliyetinde bulundu. Ortadoğu'daki sosyal ve siyasi yapılar üzerine İngilizce'den çevirdiği beş çalışmanın dördü Yöneliş Yayınları'nda neşredildi.

2000'de İstanbul'da bir finans kurumunda çalışmaya başladı. 2002'de buradan ayrılarak İngilizce öğretmenliğine atandı. 2003'de şiirlerini *Nevâ* ismiyle kitaplaştırdı. Halen Erzurum'da öğretmenlik görevine devam etmektedir.